

VILNIAUS DAILĖS AKADEMIJA

VILNIUS ACADEMY OF ARTS

Jolanta Bernotaitytė

**Lietuvių dailės reprezentacija JAV
XX a. 6–9 dešimtmečiuose:
organizacinis aspektas**

**Representation of Lithuanian Art in the United States
in the 6th–9th Decades of the 20th Century:
Organizational Aspect**

**Daktaro disertacija
Doctoral Dissertation**

Humanitariniai mokslai, menotyra (03H)

Meno istorija (H310)

Humanities, Art Criticism (03H)

Art History (H310)

Vilnius, 2015

Disertacija rengta Vilniaus dailės akademijoje 2008–2015 metais

MOKSLINĖ VADOVĖ

Dr. (hp) Laima Laučkaitė-Surgailienė

Lietuvos kultūros tyrimų institutas, humanitariniai mokslai, menotyra, 03H

Disertacija ginama Vilniaus dailės akademijoje Menotyros mokslo krypties taryboje:

PIRMININKĖ

Prof. dr. (hp) Giedrė Jankevičiūtė

Vilniaus dailės akademija, humanitariniai mokslai, menotyra 03H

NARIAI

Dr. Daiva Dapkutė

Vytauto Didžiojo universitetas, humanitariniai mokslai, istorija, 05H

Dr. Dalia Ramonienė

Vilniaus dailės akademija, humanitariniai mokslai, menotyra, 03H

Doc. dr. Arūnas Streikus

Vilniaus universitetas, humanitariniai mokslai, istorija, 05H

Prof. dr. Rasutė Žukienė

Vytauto Didžiojo universitetas, humanitariniai mokslai, menotyra, 03H

OPONENTAI

Prof. dr. Dalia Kuiziniienė

Vytauto Didžiojo universitetas, humanitariniai mokslai, filologija, 04H

Dr. Lijana Natalevičienė

Lietuvos kultūros tyrimų institutas, humanitariniai mokslai, menotyra, 03H

Disertacija ginama viešame Menotyros mokslo krypties tarybos posėdyje

2015 m. lapkričio 12 d. 14 val.

Dizaino inovacijų centre, 112 aud. (Maironio g. 3, 01124 Vilnius).

Disertacija ir jos santrauka išsiųsta 2015 m. spalio 12 dieną. Su disertacija galima susipažinti

Lietuvos nacionalinėje Martyno Mažvydo, Vilniaus dailės akademijos ir Lietuvos kultūros tyrimų instituto bibliotekose.

ISBN 978-609-447-183-4

The dissertation was written at Vilnius Academy of Arts, 2008–2015

DOCTORAL SUPERVISOR

Dr. (hp) Laima Laučkaitė-Surgailienė

Lithuanian Culture Research Institute, Humanities, Art Criticism, 03H

The dissertation will be defended in front of the Academic Board of Art Criticism at Vilnius Academy of Arts:

CHAIR

Prof. dr. (hp) Giedrė Jankevičiūtė

Vilnius Academy of Arts, Humanities, Art Criticism, 03H

MEMBERS

Dr. Daiva Dapkutė

Vytautas Magnus University, Humanities, History, 05H

Dr. Dalia Ramonienė

Vilnius Academy of Arts, Humanities, Art Criticism, 03H

Assoc. Prof. Dr. Arūnas Streikus

Vilnius University, Humanities, History, 05H

Prof. Dr. Rasutė Žukienė

Vytautas Magnus University, Humanities, Art Criticism, 03H

OPPONENTS

Prof. Dr. Dalia Kuizininienė

Vytautas Magnus University, Humanities, Philology, 04H

Dr. Lijana Natalevičienė

Lithuanian Culture Research Institute, Humanities, Art Criticism, 03H

The public defence of the dissertation will be held in front of the Academic Board of Art Criticism on November 12, 2015, 2 p.m., at Design Innovations Centre of Vilnius Academy of Arts, Room 112 (Maironio str. 3, 01124 Vilnius).

The dissertation and its summary were sent out on October 12, 2015. The dissertation is available at Martynas Mažvydas National Library of Lithuania, and the libraries of Vilnius Academy of Arts and Lithuanian Culture Research Institute.

TURINYS

ĮVADAS / 7

I. Lietuvių dailės sklaida JAV: istorinės raidos metmenys / 21

- 1.1. Išėjimo dailės gyvenimas JAV iki 1950 metų / 21
- 1.2. Lietuviško meno reprezentacijos kolizijos išėjimoje. Dailininkų kartų kova / 25

II. Dailės organizacijų veikimo programos ir praktika / 38

- 2.1. Lietuvių dailės institutas (1947–1990, Vokietija, JAV–Kanada) / 39
- 2.2. Niujorko lietuvių dailininkų sąjunga (1952–1991, Niujorkas) / 48
- 2.3. Amerikos lietuvių dailininkų sąjunga (1956–1987, Čikaga) / 57
- 2.4. Jaunųjų dailininkų grupė *Dailė* (1962–1972, Čikaga) / 64
- 2.5. Amerikos lietuvių dailininkų draugija (nuo 1971, Čikaga) / 68

III. Parodos lietuvių kultūros institucijų erdvėse / 76

- 3.1. Čiurlionio galerija (nuo 1957; 1975 skilo, antroji veikė iki 1987, Čikaga) / 77
- 3.2. Balzeko lietuvių kultūros muziejus (nuo 1966, Čikaga) / 85
- 3.3. *Kultūros židinys* (1970–2002, Niujorkas) / 91

IV. Komercinių galerijų veikla / 100

- 4.1. Meno galerija *Almus* (1955–1961, Niujorkas) / 100
- 4.2. Algimanto Kezio *Galerija* (nuo 1980, Čikaga, Niujorkas) / 106

V. Pasaulio lietuvių bendruomenės vaidmuo dailės gyvenime / 114

- 5.1. Reprezentacinės PLB Seimų parodos – svarbiausios išėjimo dailės ekspozicijos JAV / 114
- 5.2. Paramos dailei politika / 120

IŠVADOS / 123

ŠALTINIAI IR LITERATŪRA / 126

SANTRUMPOS / 145

ILIUSTRACIJOS / 146

PRIEDAI / 177

1. Lietuvių dailės instituto nariai ir jų dalyvavimas bendrose LDI parodose / 177
2. Niujorko lietuvių dailininkų sąjungos nariai ir jų dalyvavimas bendrose NLDS parodose / 179
3. Amerikos lietuvių dailininkų sąjungos nariai ir jų dalyvavimas bendrose ALDS parodose / 181
4. Čikagos jaunųjų dailininkų grupės *Dailė* nariai ir jų dalyvavimas bendrose grupės parodose / 183
5. Amerikos lietuvių dailininkų draugijos narės ir jų dalyvavimas bendrose ALDD parodose / 185
6. Čiurlionio galerijos (5620 S. Claremont Ave., Chicago, Ill.) dailės parodų sąrašas / 189
7. Čiurlionio galerijos, Inc. (8929 S. Harlem Ave., Bridgeview, Ill.; 4038 Archer Ave., Chicago, Ill.) parodų sąrašas / 197
8. Balzeko lietuvių kultūros muziejaus (4012 Archer Ave., Chicago, Ill.; nuo 1986 m. – 6500 S. Pulaski Rd., Chicago, Ill.) meno parodų sąrašas / 198
9. *Kultūros židinio* (361 Highland Blvd., Brooklyn, N. Y.) dailės parodų sąrašas / 201
10. Meno galerijos *Almus* (77 Steamboat Rd., Great Neck, N. Y.) parodų (1955–1961) sąrašas / 204
11. Algimanto Kezio *Galerijos* (744 North Wells St.; 226 West Superior St., Chicago, Ill.; nuo 1985 m. – 87 Birch Hill Rd., Locust Valley, N. Y.) renginių (1980–1985) sąrašas / 206
12. Pasaulio lietuvių bendruomenės seimai ir parodos / 208
13. LB Kultūros tarybos dailės premijos (mecenatas – Lietuvių fondas) / 209

SUMMARY / 210

SANTRAUKA / 223

ON THE AUTHOR / 236

APIE AUTOREŲ / 238

ĮVADAS

Darbo problema, mokslinis naujumas, aktualumas

Ši disertacija skirta XX a. 6–9 dešimtmečių lietuvių dailės reprezentacijos Jungtinėse Amerikos Valstijose kontekstui atskleisti ir analizuoti. *Reprezentacijos* sąvoka (pranc. *représentation* – atstovavimas) taikytina plėtojant išeivijos dailės tyrimus, nes ji ženklina diasporoje itin svarbiu laikytą atstovavimą savo tautai ir pastangas kurti jos įvaizdį akcentuojant tradicines unikaliomis laikomas vertybes. Sąvoka *reprezentacija* taip pat vartojama ir dailėtyros terminologijoje – dažniausiai ja apibūdinami meno kūriniai, vaizduojantys žiūrovams lengvai atpažįstamus objektus; teorinę reprezentacijos problematiką dailės kūrinių suvokime plačiausiai išskleidė amerikiečių menotyrininkas Williamas J. T. Mitchelas¹. Tačiau šiame darbe *reprezentacijos* sąvoka bus pasitelkiama ne kaip kūrinių suvokimo ir interpretavimo priemonė, o vartojama kaip meninio gyvenimo terminas, apibūdinantis lietuviškosios egzilio meninės kultūros atstovavimą, organizuotą dailės pristatymą JAV lietuvių diasporoje. Išeivijos tautinio meninio gyvenimo organizavimas, apimantis dailininkus buriančias institucijas ir jų veiklą, rengiamas parodas, nuolatines ekspozicines erdves, menininkų rėmimą, yra šio tyrimo dėmesio centre. Lietuvių meninis gyvenimas buvo padiktuotas bendro išeivijos gyvenimo konteksto, politinių, kultūrinių, edukacinių tikslų, kuriuos bendruomenė kėlė savo menininkams, ir glaudžiai su tuo susijęs.

Lietuvos menotyroje jau gana plačiai pristatyti žymiausi išeivijos dailininkai ir jų kūryba, aptarti bendriausi egzilio dailės raidos procesai. Tačiau dar labai trūksta kompleksinių išeivijos dailės gyvenimo tyrimų, aiškinančių emigracijos dailės organizavimo principus ir tendencijas, nušviečiančių svarbiausius išeivijos meninio gyvenimo (institucijų, parodinės veiklos, mecenatystės) veiksmus, dailės funkcionavimą bendruomenėje ir už jos ribų. Itin fragmentiškos, apytikrės ir neretai klaidingos yra leidiniuose besikartojančios žinios apie diasporos dailininkų organizacijų veiklą, jų surengtas parodas bei sklaidą to meto lietuvių ir amerikiečių visuomenėje. Tiriamasis

1 William J. T. Mitchell, *Picture Theory: Essays on Verbal and Visual Representation*, Chicago (Ill.): University of Chicago Press, 1994.

darbas *Lietuvių dailės reprezentacija JAV XX a. 6–9 dešimtmečiuose: organizacinis aspektas* skirtas būtent šioms spragoms užpildyti. Tad disertacijos mokslinis naujumas ir kartu aktualumas yra kompleksinis išeivijos meninio gyvenimo, organizacinės dailės gyvenimo pusės nušvietimas.

Tyrimo objektas

Disertacijos tyrimo objektas – išeivijos lietuvių dailės reprezentacijos, pristatymo / prisistatymo rekonstrukcija pagrindinėje ir didžiausioje lietuvių diasporoje užsienyje – Jungtinėse Amerikos Valstijose. Disertacijoje nagrinėjamas periodas nuo XX a. 6-ojo dešimtmečio pradžios, kai į JAV atvyko diduma nuo sovietinės okupacijos pasitraukusių išeivių iš Lietuvos, iki Lietuvos nepriklausomybės atgavimo 1990 metais.

Pagrindinis dėmesys šiame darbe skirtas kolektyvinėms lietuvių vaizduojamosios dailės parodoms, nes lietuvių bendruomenės ir dailininkų dauguma jas laikė reikšmingiausiomis, jos pretendavo atlikti išskirtinį vaidmenį reprezentuojant lietuvių dailę svetimtaučių publikai naujoje tėvynėje. Į tyrimą nebuvo įtraukti viešųjų erdvių ir pastatų dekoravimo klausimai, knygų iliustravimas, taip pat plačiau neanalizuoti individualūs dailininkų pasirodymai amerikiečių ekspozicinėse erdvėse, kadangi pasirodymai pavieniui lietuviai paprastai buvo pristatomi kaip amerikiečiai, nurodant tik jų etninę kilmę. Atsižvelgiant į meninio gyvenimo intensyvumą daugiausia gilinamasi į Niujorke ir Čikagoje vykusius lietuvių dailės pristatymus.

Tikslas ir uždaviniai

Tikslas – išanalizuoti lietuvių meninio gyvenimo diasporoje XX a. 6–9 dešimtmečiuose organizacines struktūras ir jų funkcionavimo principus bei rezultatus.

Tikslui pasiekti keliami pagrindiniai uždaviniai:

- Išsiaiškinti lietuvių dailės reprezentavimo JAV principus ir mechanizmą;
- Nustatyti, kas ir kaip organizavo lietuvių meninį gyvenimą išeivijoje;
- Ištirti, kaip vystėsi ir kito profesinės dailininkų organizacijos;
- Išsiaiškinti, kokiose erdvėse buvo pristatoma profesionali lietuvių išeivijos dailė;
- Aptarti, kaip vyko išeivijos dailės sklaida lietuvių bendruomenėje ir tarp įvairiautės amerikiečių publikos;
- Nustatyti, kas suvaidino svarbiausią vaidmenį garsinant lietuvių dailę JAV ir remiant jos kūrėjus;
- Sudaryti ir prieduose pateikti JAV lietuvių dailininkų organizacijų narių ir jų dalyvavimo organizacijų parodose sąrašus;
- Sudaryti ir prieduose pateikti pagrindinėse lietuvių ekspozicinėse erdvėse JAV surengtų dailės parodų sąvadus.

Metodologija

Tyrime taikomi istoriografinis ir socialinis dailės istorijos tyrimo metodai, kurie padeda nušviesti meninio gyvenimo raidą žvelgiant iš tautinės bendruomenės ir dailininko profesionalo santykių perspektyvos. Surinkti duomenys analizuojami lyginant dailininkų organizavimosi veiksnius ir patirtis, apmąstant (savi)reprezentacijos lietuviškoje aplinkoje galimybes, išryškinant vidinę konkurenciją bei prieštaravimus tarp šiuolaikiškumo savo kūryboje siekusių ir tarp lietuviybę propagavusių dailininkų.

Prancūzų sociologo Pierre'o Bourdieu kultūros lauko teorija leido struktūruoti tyrimą nustatant išeivijos meno lauke tarpusavyje konkuruojančius agentus. Disertacijoje išskirtos trys meno lauko dalyvių grupės: dailininkų susivienijimai, dailininkų kūrybą pristačiusios institucijos ir dailininkų rėmimo organizacijos.

Esminė P. Bourdieu vartojama sąvoka *laukas* apibūdina pagal kapitalizmo logiką ir taisykles veikiančių objektyvių socialinių ryšių sistemą. Taigi laukas yra erdvė, kurioje vyksta nuolatinė kova, varžybos. P. Bourdieu nuomone, kultūros laukas, kaip ir politinis ar bet kuris kitas laukas, yra kovos vieta, kurioje varžomasi dėl „laimėjimų“ (*enjeux*): valdančiosios padėties, monopolinės teisės reglamentuoti lauko normas ir legitimuoti vertybes (pavyzdžiui, kultūra laikyti tai, ką dominuojanti žmonių grupė įvardija kaip kultūrą) siekiant įsitvirtinti ir sukaupti kuo daugiau kultūrinio ir simbolinio kapitalo. Laukas apima bet kokią – kultūros, meno, literatūros, mokslo veiklą, o kaip meno lauko agentai veikia muziejai, meno draugijos, meno mokyklos, mecenatai. „Kiekvienas [laukas – J. B.] turi dominuojančiuosius ir tuos, kuriems dominuojama, kiekviename vyksta kovos dėl uzurpacijos ir atsiskyrimo, visi turi savo reprodukcijos mechanizmus“, o „lauko struktūrą nusako kas akimirką susiklostantys jėgos santykiai tarp žaidėjų“.²

P. Bourdieu meno lauko sampratos diskurso taikymas egzilio dailės tyrimuose yra tikslingas, nes jis paaiškina išeivijos meno lauko dalyvių – organizacijų, institucijų įtampas ir tarpusavio varžybas patraukiant menininkus ir publikos dėmesį bei įvertinimą. P. Bourdieu pastebėjimas, jog agentai dažniausiai siekia ne tiek greitos finansinės sėkmės, kiek prestižo³, paskatino kelti klausimus, kieno ir koks pripažinimas buvo svarbus priešingų sublaukų jėgoms, ar kova meniniame lauke vyko peržengus asmeninius interesus, kodėl ir kaip legitimacijos procese siekė įsitvirtinti meninio lauko būdingiausių opozicijų – tradicinių ir naujų kultūrinių praktikų – skleidėjai. Remdamiesi P. Bourdieu galime teigti, kad naujai menininkų grupei, naujai kartai įsitvirtinus meno lauke, jis transformuojamas taip, jog ankstesnė jo produkcija tampa

2 Pierre Bourdieu, Loïc J. D. Wacquant, *Įvadas į refleksyviąją sociologiją*, iš anglų k. vertė Vilija Poviliūnienė, Vilnius: Baltos lankos, 2003, p. 141, 133.

3 Cituojama pagal: Skaidra Trilupaitytė, Meninė produkcija ir socialinė erdvė Pierre'o Bourdieu meninio lauko teorijoje, in: *Menotyra*, 2000, Nr. 1, p. 27.

pasenusi. Kartais ta produkcija įgauna klasikos statusą, kurios simbolinė vertė ilginiui tik išauga⁴; šis teiginys skatina ieškoti atsakymo, kaip kintanti meno lauko situacija susiklostė lietuvių diasporos atveju.

P. Bourdieu meno lauko teorija tinka bet kurio dailės istorijos laikotarpio meniniam gyvenimui tyrinėti. Atsižvelgiant į tai, kad disertacijoje kalbama apie atskirą, specifinį atvejį, apie diasporos – svetimame krašte atsirusios vienos tautos – meninį gyvenimą ir kultūros lauką, būtina suvokti išeivijos kultūrinės situacijos specifiką. Kiekvienas išeivis, o kartu ir menininkas, palikęs tėvynę, atsidūręs svetimame krašte, išgyvena traumą, buvimą „svetimu“, „kitu“, tad natūraliai šliejasi prie „savųjų“, savo bendruomenės, savo tėvynainių. Šią emigranto kultūrinės situacijos specifiką geriausiai teoriškai suformulavo lietuvių išeivijos sociologas Vytautas Kavolis, savo straipsniuose iškėlęs egzilio bendruomenės ir individo santykių įtampą, atskleidęs bendruomeninio vienpusiškumo žalą kultūrai⁵. Angažavimasis bendruomenei, jos politiniams poreikiams neretai kirtosi su kūrybos laisve ir kūrėjams bei jų sambūriams kėlė dramatiškus apsisprendimo iššūkius renkantis tarp ištikimybės bendruomenei, jos meno tradicijoms ir išsilavinimo iš jų. Tad remiantis V. Kavolio koncepcija, išeivijos kūrėjų organizacijų, jų veiklos vertinimas yra problemiškas, nevienareikšmis. Išnagrinėjęs egzilio kūrybinę patirtį sociologas padarė esminę išvadą: „praradusi savo istorines šaknis ir nepajėgdama susikurti moralinių savo egzistencijos pagrindų, išeivija pasilieka nekūrybiška“⁶.

Pristatant lietuvių dailininkų susivienijimus ir institucijas disertacijoje laikomasi tokio tyrimo modelio: nagrinėjama, kas, kada ir kokiais tikslais įkūrė organizaciją / instituciją, kokiems menininkams ji atstovavo, kas jai vadovavo, kokia buvo jos raida, svarbiausi renginiai ir spaudos atsiliepimai apie juos, reikšmė išeivijos dailės gyvenime. Aptariant pagrindinio išeivijos institucinio mecenato – Pasaulio lietuvių bendruomenės – vaidmenį, analizuojama, kaip ji organizavo reprezentacines parodas ir premijavo dailininkus už jų kūrybą.

4 *Ibid.*, p. 29.

5 Apie įtampas meniniame lauke V. Kavolis ypač daug rašė XX a. 6 deš. – 7 deš. pirmoje pusėje (Kultūrinis momentas išeivijoje, in: *Naujienos*, 1951 02 12, Nr. 36, p. 4, 1951 02 13, Nr. 37, p. 4; Pavoingas visuomeniškumas, in: *Dirva*, 1953 10 22, Nr. 43, p. 4; Pora pastabų apie meną tremtyje, in: *Dirva*, 1954 10 14, Nr. 41, p. 5–6, 1954 10 28, Nr. 43, p. 5; Tremties tikrovė ir keliai į lietuviškumą, in: *Laisvo žmogaus keliu į lietuviškumą*, red. Vytautas Kavolis, Chicago (Ill.): Lietuvių studentų santara, 1954, p. 10–15; Menas ir bendruomenė, in: *Naujienos*, 1960 10 29, Nr. 256, 2 dalis, p. 6 ir kt.), vėliau šią temą apibendrino veikaluose *Nužemintųjų generacija: Egzilio pasaulėjautos eskizai*, Cleveland (Ohio): Santara-Šviesa, 1968; *Sąmoningumo trajektorijos: Lietuvių kultūros modernėjimo aspektai*, Chicago (Ill.): Algimanto Mackaus knygų leidimo fondas, 1986.

6 Vytautas Kavolis, *Nužemintųjų generacija*, p. 98.

Ginamieji teiginiai

1. Po Antrojo pasaulinio karo JAV įsikūrę lietuvių dailininkai įsteigė keletą stambių profesinių susivienijimų, kurie telkė, organizavo lietuvių dailės gyvenimą, tarp jų vyko kova dėl įtakos, ypač rengiant stambaus masto reprezentacinius lietuvių dailės pristatymus už bendruomenės ribų.
2. Nė viena iš konkuruojančių išėivijos dailininkų grupių nesugebėjo išsikvoti lyderės pozicijų, nuolatinis įtakos nepasidalinimas neigiamai veikė grupinių parodų kokybę ir skatino pažangiausių kūrėjų atsiskyrimą nuo bendruomenės bei integraciją į vietos meninę erdvę.
3. Lietuviškų kultūros centrų kūrimasis įprasmino ir labai pagyvino lietuvių dailės gyvenimą, tačiau nepadėjo užmegzti glaudžių ryšių su amerikiečių visuomene ir leido įsigalėti menkesnei dailės išsilavinimą turėjusių dailininkų kūrybai.
4. Mažiausią tautinės visuomenės palaikymą turėjo kraštutiniai modernios pasaulėžiūros dailininkai, nes jų kuriamas menas labiausiai disonavo su konservatyviu išėivijos meniniu skoniu ir pagrindinės valdančiosios organizacijos – Pasaulio lietuvių bendruomenės – veiklos programa ir uždaviniais.
5. Profesionalios kritikos stoka ir mecenavimo politika, palaikanti prieškarinio Lietuvos tradicijų raišką dailėje, stabdė išėivijos dailės vystymąsi ir pažangą.

Tyrinėjimų apžvalga. Emigracijoje išėivijos dailės gyvenimas nuodugniau tiriamas nebuvo. XX a. 8–9 dešimtmečiuose išsamesnių probleminių pasisakymų apie lietuvių dailės situaciją JAV publikavo menotyrininkai Stasys Goštautas, Viktorija Kašubaitė-Matranga, dailininkai Romas Viesulas, Viktoras Vizgirda, Kazimieras Žoromskis, tačiau jų darbai nepretendavo į apibendrinančias mokslines publikacijas. Vienintelę plačią mokslinę studiją *Lithuanian Artists in Australia 1950–1990 (Lietuviai dailininkai Australijoje 1950–1990)* 1994 m. parengė ir 2003 m. publikavo menotyrininkė Genovaitė Kazokienė.⁷

Sovietinėje Lietuvoje valdžia į išėiviją žvelgė kaip į ideologinį, politinį ir kultūrinį priešą, tad ilgą laiką išėivijos dailė Lietuvoje buvo „užgintas vaisius“, visiškai nežinoma sritis. Pažintis su ja prasidėjo po 1964 m., kai ryšiams su išėivija suaktyvinti Lietuvoje buvo įkurtas KGB globojamas Kultūrinių ryšių su tautiečiais užsienyje komitetas, vėliau pervadintas *Tėviškės draugija*. Plėsdama kultūrinį bendradarbiavimą, 1966 m. Lietuvos dailės muziejuje draugija surengė pirmąsias išėivijos dailės parodas⁸, tuo metu

7 Genovaitė Kazokas, *Lithuanian Artists in Australia 1950–1990*, Melbourne: Europa–Australia Institute, 2003.

8 1966 m. surengta V. Vizgirdos paroda, į kurios atidarymą atvyko ir pats autorius. 1970 m. įvyko Alfonso Krivicko kūrybos pristatymas, 1971 m. sudaryta galimybė su savo kūryba atvykti į

pasirodė ir sovietine ideologija pagrįstos emigracinės dailės menotyrinės apžvalgos⁹. Personalinių išeivijos dailininkų pristatymų ypač padaugėjo 9-ajame dešimtmetyje, o jam baigiantis surengti du svarbūs kolektyviniai pasirodymai – *Lietuvių išeivijos dailininkų kūrybos paroda* (1988, Vilnius)¹⁰ ir *Pasaulio žemaičių dailės paroda* (1989, Klaipėda, Vilnius)¹¹. Daugumai šių renginių buvo parengti katalogai, teikiantys svarbiausią informaciją apie dailininkus, tačiau be gilesnio žvilgsnio į lietuvių dailės gyvenimo kontekstą ir dailininkų santykį su JAV menine aplinka.

Lietuvai atkūrus nepriklausomybę, santykis su išeivijos daile pasikeitė. Lietuvos dailės muziejaus saugyklos gausiai papildė įvairios meninės vertės dovanotais kūriniais, kasmet buvo surengiama po keletą personalinių išeivijos dailės parodų¹². Padaugėjus šio muziejaus filialų, atidarytos kelios ilgalaikės išeivių dovanotų kolekcijų ekspozicijos¹³, personaliniai pristatymai pradėti rengti Nacionaliniame M. K. Čiurlionio dailės muziejuje¹⁴ Kaune, naujai susikūrusiose galerijose¹⁵, dailininkų gimtosiose vietose¹⁶. 1992 m. Šiuolaikinio meno centre Vilniuje įvyko keletas modernizmo ir

Lietuvą Vytautui Ignui, surengta dar viena V. Vizgirdos paroda. Pažymėtina, jog ano meto politinės jėgos inicijavo K. Žoromskio persikėlimą į Lietuvą 1986 m., taip įtikino Vytautą Kazimierą Jonyną padovanoti Lietuvai didžiąją dalį savo darbų.

- 9 Lionginas Šepetys, Lietuvių dailė svetur, in: *Pergalė*, 1971, Nr. 11, p. 126–135; Svetlana Červonaja, *Lietuvių dailės ryšiai*, iš rusų k. vertė Laima Patriubavičienė, Vilnius: Vaga, 1977.
- 10 *Lietuvių išeivijos dailininkų kūrybos paroda*: Katalogas, sud. Morta Ulpienė, Vilnius: Lietuvos TSR dailės muziejus, 1988.
- 11 *Pasaulio žemaičių dailės paroda*: Katalogas, sud. Algimantas Švažas, Vilnius: Lietuvos dailininkų sąjunga, 1989.
- 12 1991 m. LDM surengė Vytauto Sakalo, 1992 m. – Giedrės Žumbakienės, Algirdo Kurausko, Prano Domšaičio, Vytauto Kašubos, Juozo Bagdono, 1993 m. – Viktoro Vizgirdos, Adomo Galdiko 100-mečio, Petro Kiaulėno, 1994 m. – Eugenijaus Budrio, Telesforo Valiaus, Juzefos Katiliūtės, 1996 m. – Viktoro Petravičiaus 90-mečio parodas.
- 13 Radvilų rūmuose ilgą laiką veikė Lietuvai dovanotų išeivijos dailininkų kūrinių paroda, kartu eksponuotas 1991 m. Beatricės Kleizaitės-Vasaris pastangomis į Lietuvą parsisųstas V. Kašubos skulptūrų rinkinys. Chodkevičių rūmuose įkurtoje Vilniaus paveikslų galerijoje eksponuotos G. Kazokienės 1994 m. dovanotos Australijos ir Ramiojo vandenyno salų meno bei išeivijos lietuvių dailininkų, daugiausia gyvenančių Australijoje, kūrybos kolekcijos. 1993 m. Nacionalinėje galerijoje surengta kolektyvinė paroda *Sugrįžimas. Dovanoti kūriniai. Tapyba, grafika, skulptūra*, o anksčiau Vilniuje rodyta P. Domšaičio kūrinių kolekcija perkelta į Klaipėdos paveikslų galeriją.
- 14 NČDM suorganizavo jubiliejines Alberto Veščiūno (1991) ir Adomo Galdiko (1993) parodas, pristatė Viktoro Vizgirdos (1994), Juozo Bagdono (1995), Magdalenos Birutės Stankūnienės (1995), Žibunto Mikšio (1996) kūrybą, keliskart eksponavo Adolfo Valeškos (1993, 1994, 1995) ir Algimanto Švėgždos (1992, 1993, 1994) darbus.
- 15 Išeivijos dailininkų parodas rengė meno galerijos *Vartai*, *Langas*, *Lietuvos aidas*, *Arka* (Vilnius), miestų bibliotekos ir kt.
- 16 Žemaitijos parodų salėse buvo surengtos personalinės Juozo Bagdono, Adomo Galdiko, Telesforo

postmodernizmo reiškinius išeivijos dailėje ryškiau atspindėjusių parodų, plačiau pristatyta vidurinėsios ir jaunosios dailininkų kartos kūryba¹⁷.

10-ajame dešimtmetyje atsivėrus Vakarų šalių sienoms ir mezgantis betarpiškiems ryšiams su išeivija, emigracinę dailę aktyviai populiarino savaitraščiai *Literatūra ir menas*, *7 meno dienos*, kultūros ir meno žurnalai *Krantai* ir *Kultūros barai*.¹⁸ Rengti dailininkų pristatymai, parodų recenzijos, publikuoti pokalbiai su išeivijos menininkais, prisiminimai. Į Lietuvą suplaukė išeivijos spaudos siuntos, dalis archyvinio palikimo, keletas vertingų personalinių rinkinių. Dar platesniam visuomenės ir mokslininkų akiračiui išeivijos dailė atsivėrė didžiausių kolekcijų pagrindu suformavus atskiras muziejines erdves – Vytauto Kazimiero Jonyno galeriją Druskininkuose (1993), Antano Mončio namus-muziejų Palangoje (1998), Kazio Varnelio namus-muziejų Vilniuje (1998), Prano Domšaičio galeriją Klaipėdoje (2000), Anastazijos ir Antano Tamošaičių galeriją *Židinys* Vilniuje (2000). Janina Monkutė-Marks jaunystės mieste Kėdainiuose 2001 m. įkūrė savo vardo galeriją, 2003 m. Paežerių dvaro (Vilkaviškio r.) oficineje buvo įkurdinta Magdalenos Birutės Stankūnienės dovanotų muziejinių vertybių kolekcija.

Ankstyvieji išeivijos dailės pristatymai nepasižymėjo konceptualumu ir griežtesne darbų atranka, o su ja kurį laiką buvo supažindinama ne moksliniu lygmeniu, bet labiau populiariai, paviršutiniškai. Gilesni lietuvių išeivijos dailės tyrimai, suskaidę jos visumą į atskirus segmentus pagal gyvenamus kraštus, menines kryptis, dailininkų pasiekimus, prasidėjo XX a. pabaigoje. Juos sąlygiškai galima skirti į dvi grupes. Kalbant apie dailę JAV, daug nuveikta leidžiant žymesnių dailininkų kūrybos albumus ir monografijas¹⁹. Moksliniu požiūriu ir apimtimi šios studijos labai nevienodos, prie jų

Valiaus 80-mečio parodos, Marijampolėje įvyko Magdalenos Birutės Stankūnienės, Jurbarke – Zitės Sodeikienės, Biržuose – pomirtinė Jokūbo Dagio paroda. 1994 m. Plungėje įkurtas Žemaičių dailės muziejus, kurio atidarymo metu surengta *Antroji pasaulio žemaičių dailės paroda*.

- 17 1992 m. ŠMC eksponavo Antano Mončio, 1993 m. – Romo Viesulo, Kazimiero Žoromskio, Vytauto Sakalo, Vladislavo Žiliaus, 1994 m. – Stashu Kybarto, 1995 m. – Audriaus Plioplio ir Marijos Strasevičiūtės kūrybą.
- 18 Publikacijas rengė menotyrininkai Ingrida Korsakaitė, Irena Kostkevičiūtė, Viktoras Liutkus, Elona Lubytė ir kt.
- 19 Išleista apie 20 tokio pobūdžio leidinių. Žr. Irena Kostkevičiūtė, *Žmogus Vytauto Kašubos kūryboje*, Vilnius: Regnum fondas, 1997; Ingrida Korsakaitė, *Viktoras Petravičius*, Vilnius: R. Paknio leidykla, 1998; Zita Žemaitytė, *Adomas Varnas: gyvenimas ir kūryba*, Vilnius: Baltos lankos, 1998; Viktoras Liutkus, *Viktoras Vizgirda*, Vilnius: Vilniaus dailės akademijos leidykla, 2000; Nijolė Tumėnienė [ir kt.], *Vytautas Ignas*, Vilnius: Lietuvos dailės muziejus, 2001; Albertas Veščiuonas, sud. Vaida Ščiglienė, Vilnius: Vilniaus dailės akademijos leidykla, 2006; Rasa Andriusytė-Žukienė, *Akistatos: dailininkas Vytautas Kazimieras Jonynas pasaulio meno keliuose*: monografija, Vilnius: Lietuvos dailės muziejus, 2007; Kristina Miklaševičiūtė, *Kazimieras Žoromskis*, Vilnius: R. Paknio leidykla, 2007; Beatričė Kleizaitė-Vasaris, *Albinas Elskus: Grožio ir vizijos dailininkas / Artist of*

šliejasi išsamesni parodų katalogai²⁰, panašaus pobūdžio leidinių parengta ir išėivijoje²¹. Minėtuose darbuose pateikta daug istorinės ir faktinės medžiagos apie konkretų asmenį, remiantis įvairių straipsnių, atsiminimų ir dokumentų fragmentais analizuojama kūrėjo biografija, individuali plastinė kalba, jos raida. Viktoro Vizgirdos, Kazimiero Žoromskio, Vytauto Kazimiero Jonyno gyvenimui ir kūrybai skirtas studijas galima išskirti kaip tikslingus bandymus nuosekliau atspindėti tremties sąlygomis dailininkų išgyventas dramas, prarają tarp bendruomenės ir menininko dėl jo užimamos pozicijos. Daugelis kitų leidinių aptakiai apėjo šias problemas, ir tai dažnai buvo „trumpalaikio susidomėjimo“ išėivijos daile padarinys, tyrimai, neturintys tęstinumo, kartu ir gilumo. Išlieka gaji tradicija dailininko kūrybą vertinti tautiniu aspektu, o ne globalių meno procesų ir kolektyvinės menininkų patirties kontekste. Pastebėtina, jog organizacinio gyvenimo aplinkybės neretai slepia patirtis, kurios gali geriau paaškinti dailininkų pasirinkimus, įminti ne vieną biografijos mįslę. Kitoks būdas prakalbinti istoriją – leidinys *Šiuolaikinė lietuvių dailė JAV: dabarties dialogai* (Kaunas, 2009) su Dano Lapkaus, Vidos Mažrimienės, Stasio Goštauto tekstais ir dailininkų prisistatymais pagal pateiktus anketos klausimus. Anot leidėjų, „ši knyga – ne tik meno albumas, bet ir sociologinis JAV lietuvių dailės projektas, atspindintis kalbinius, geografinius, lytinius, asociatyvinius menininkų saviraiškos niuansus“, suteikęs galimybę patiems dailininkams įamžinti tai, kas svarbiausia²².

Antrąją grupę sudaro moksliniai tyrimai, skirti bendrųjų dailės reiškinių įvairiems diskursams nagrinėti. 2003 m. pasirodė būdingiausias lietuvių dailės raidos tendencijas

Beauty and Vision, į anglų k. vertė Vijolė Arbas, Kaunas: Nacionalinis M. K. Čiurlionio muziejus, 2009; *Kazys Varnelis*, sud. Jolanta Bernotaitytė, Vilnius: Lietuvos nacionalinis muziejus, 2009; *Magdalena Birutė Stankūnė-Stankūnienė. Žiedais kaišytu nostalgijos keliu*, sud. Vida Mažrimienė, Kaunas: Nacionalinis M. K. Čiurlionio dailės muziejus, 2010; Leonas Peleckis-Kaktavičius, *Juozo Bagdono spalvų ir erdvių vizijos: biografinė monografija*, Šiauliai: Varpai, 2011; *Vladislovas Žilius: Atodangos ir švytėjimai: grafika, tapyba, medžio darbai*, sud. Simona Makselienė, Vilnius: Meno rinkos agentūra, 2013; Antanas Andrijauskas, *Adomas Galdikas. Lyrinės abstrakcijos erdvių link*, Vilnius: Meno rinkos agentūra, 2014; *Kęstutis Zapkus: tapyba ir piešiniai / Painting and Drawing*, sud. Laima Kreivytė, Vilnius: Lietuvos išėivijos dailės fondas, 2014.

- 20 *Magdalena Birutė Stankūnienė. Spalvų siuita Lietuvai*, sud. Vida Mažrimienė, Kaunas, Nacionalinis M. K. Čiurlionio muziejus, 2005; *Elena Urbaitytė-Urbaitis: Pasirinkimai / Choises*: parodos katalogas, sud. Elona Lubytė, Vilnius: Lietuvos dailės muziejus, 2012; *Alfonsas Dargis: vaizduotės užrašai*: parodos katalogas, sud. Ilona Mažeikienė, Regina Urbonienė, Vilnius: Lietuvos dailės muziejus, 2015.
- 21 Charlotte Willard, *Adomas Galdikas: A Color Odyssey*, New York (N. Y.): October House, 1973; Romas Viesulas, *Telesforas Valius*, translated by Violeta Kelertas, Toronto (Ont.): TAV Publishing, 1984, *Mikas J. Šileikis / Michael J. Šileikis*, ed. Domas Adomaitis, Chicago (Ill.): M. J. Šileikis, 1992 ir kt.
- 22 *Šiuolaikinė lietuvių dailė JAV: dabarties dialogai*, sud. Danas Lapkus, Vida Mažrimienė, Kaunas: Nacionalinis M. K. Čiurlionio muziejus, 2009, p. 15.

ir stilistines kryptis apibendrinantis mokslinių apybraižų rinkinys *Išėivijos dailė: tarp prisirišimo ir išsilaisvinimo*, kuriame šeši autoriai (Stasys Goštautas, Ingrida Korsakaitė, Viktoras Liutkus, Laima Laučkaitė, Elena Lubytė, Genovaitė Kazokienė) atskleidė menininkų emigracinės būties problemas, aptarė lietuviškųjų dailės tradicijų, tautinio tapatumo kaitos, integravimosi į pasaulinius procesus klausimus²³. Tai pirmasis didesnės apimties bandymas aprėpti emigracijoje kurtą meną, jame išskelti aktualūs klausimai vėliau gvildinti moksliniuose darbuose. Adaptacijos ir įsiliejimo į pasaulio kultūrą problemos gilintos Vilniaus dailės akademijos Dailėtyros instituto 2006 m. surengtoje mokslinėje konferencijoje *Kultūrinė emigracija. Istorinės patirtys ir aktualijos*²⁴, kurioje menotyrininkai iš naujo apmąstė JAV dailininkų Viktoro Petravičiaus, Kazio Varnelio, Miko Šileikio biografijų ir kūrybos raidą, atrado nežinomų faktų.

Iki šiol nuosekliau tyrinėtoms kelios išėivijos dailės temos, pirmiausia ankstyvasis egzilio etapas, Freiburgo dailės ir amatų mokyklos (*École des Arts et Métiers*, 1946–1949) veikla²⁵, pastaruosiu metu pokariniu periodu itin intensyviai domisi ir jį tyrinėja menotyrininkė Rasa Andriušytė-Žukienė²⁶. Plačiau ištirtoms temoms priklauso išėivijos grafikos raida²⁷, Jurgio Mačiūno *Fluxus* judėjimas²⁸, lietuvių išėivių bažnytinė dailė

23 Stasys Goštautas [ir kt.], *Išėivijos dailė: tarp prisirišimo ir išsilaisvinimo*, Vilnius: Kultūros, filosofijos ir meno institutas, 2003.

24 *Acta Academiae Artium Vilnensis*, t. 46: *Kultūrinė emigracija. Istorinės patirtys ir aktualijos*, sud. Ieva Pleikienė, Vilnius: Vilniaus dailės akademijos leidykla, 2007.

25 Viktorija Matranga, Freiburgo meno mokyklos įnašas į lietuvių dailę, in: *Metmenys*, 1985, Nr. 49, p. 181–191; *Freiburgo dailės ir amatų mokykla. Dėstytojai ir mokiniai*: parodos katalogas, sud. Rima Rutkauskienė [ir kt.], Vilnius, 2006; Dalia Ramonienė, Freiburgo dailės ir amatų mokykla (1946–1949), in: *Dailė*, 2006, Nr. 2, p. 107–112; Lietuvių dailės institutas Freiburge, in: *Acta Academiae*, t. 46, p. 17–29.

26 Rasa Andriušytė-Žukienė, Lietuvių dailininkai Freiburge ir Vakarų Europos meninė aplinka, in: *Oikos: lietuvių diasporos ir migracijos studijos*, 2007, Nr. 3, p. 67–78; Rasa Andriušytė-Žukienė, Lietuvių dailininkai Freiburge po Antrojo pasaulinio karo, *Prancūzijos lietuvių bendruomenė: istorija ir dabartis*, sud. Linas Saldukas, Vilnius: Versus aureus, 2009, p. 68–80, Rasa Andriušytė-Žukienė, Lietuvių dailininkai Freiburge po Antrojo pasaulinio karo, in: *Menininkų kūrybos centrai ir jų bendruomenės Vidurio ir Rytų Europoje*, sud. Lina Motuzienė, Živilė Etevičiūtė, Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla, 2011, p. 139–151.

27 Ingrida Korsakaitė, Lietuvių grafikos mokyklos tąsa išėivijoje, in: *Lietuvos grafikos istorijos šimtmečiai*, sud. Vidmantas Jankauskas, Vilnius: Vilniaus dailės akademijos leidykla, 1996, p. 181–207; Ingrida Korsakaitė, Lietuvių išėivijos ir Lietuvos dailės integracija, in: *Lietuvos dailės kaita 1990–1996: institucinis aspektas*, Vilnius: Tarptautinė dailės kritikų asociacija, 1997, p. 47–54.

28 *Fluxus menas – pokštas*, sud. Kęstutis Kuizinas, Vilnius: Vilniaus šiuolaikinis meno centras, 1996; Antanas Andrijauskas, Jurgis Mačiūnas ir Fluxus estetikos principai, in: *Menotyra*, 2001, Nr. 1, p. 47–54; Laima Laučkaitė [ir kt.], *George Maciunas and Jonas Mekas: Two Lithuanians in the International Avant-Garde*, Vilnius: Inter Se, 2002 ir kt.

ir architektūra²⁹, išeivijos ir (po)sovietinio kultūrinio gyvenimo sąlyčiai³⁰, integracija į lietuvių kultūrą³¹. Visai neseniai rusų kalba pasirodė Svetlanos Červonajos knyga, pateikianti plačią lietuvių išeivijos dailės apžvalgą, sudarytą geografiniu lietuvių bendruomenių centrų pasaulyje principu³². Aptartoje istoriografijoje, skirtoje tiek pavieniams dailininkams, tiek atskiroms išeivijos dailės temoms, fragmentiškai minimi ir lietuvių dailės gyvenimo JAV momentai – dailininkų dalyvavimas ar vadovavimas dailininkų organizacijoms, pasirodymas bendrose parodose, tačiau ši literatūra negali duoti visuminio dailės reprezentacijos vaizdo, kuris yra šios disertacijos tikslas.

Lyginamajai disertacijos analizei pasitarnavo kitų kultūros, meno sričių tyrinėtojų darbai. Pokario išeivijos lietuvių kultūrinį gyvenimą tyrinėjo istorikas Linas Saldukas³³, išeivijos sociologas Vincas Bartusevičius (Vokietija)³⁴, literatūrinį gyvenimą, draugijų veiklą Vokietijoje 1945–1950 m. – Dalia Kuzinienė³⁵, knygų leidybą – Remigijus Misiūnas³⁶. Jų darbuose nagrinėjamos ankstyvojo egzilio laikotarpio kultūros patirtys,

-
- 29 Beatričė Kleizaitė-Vasaris, *Lietuvių dailininkų darbai Šiaurės Amerikos šventovėse*, Kaunas: Kau- no arkivyskupijos muziejus, 2004; Rasa Andriušytė-Žukienė, Dailininko V. K. Jonyno kūryba ir „lietuviško stiliaus“ paieškos JAV lietuvių bažnyčių architektūroje, in: *Soter: Krikščioniškoji kultūra ir religijotyra*, Nr. 2007, Nr. 22, p. 159–171; Žilvinas Leškevičius, *Lietuviškosios tapatybės išsaugojimo problema išeivijos mene: J. Muloko ir V. K. Jonyno bažnytinė kūryba*: magistro darbas, Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas, 2013.
 - 30 Arūnas Streikus, Sovietų valdžios „darbas su išeivija“: Manipuliacijos kultūriniais ryšiais, in: *Naujasis židinys-Aidai*, 2006, Nr. 4–5, p. 166–169; Skaidra Trilupaitytė, Išeivijos ir (po)sovietinio dailės gyvenimo sąlyčiai. Lyginamoji perspektyva, in: *Acta Academiae*, t. 46, p. 7–15; Arūnas Streikus, Sovietų Lietuva ir išeivija: kultūrinių ryšių projektas, in: *Lietuvos istorijos studijos*, 2007, Nr. 20, p. 42–63; Arūnas Streikus, Vakarų kultūros ribojimas Sovietų Lietuvoje 1965–1986 m., in: *Genocidas ir rezistencija*, 2008, Nr. 1, p. 7–23.
 - 31 Ingrida Korsakaitė, Lietuvių išeivijos ir dailės integracija, in: *Lietuvos dailės kaita 1990–1996: institucinis aspektas*, Vilnius: Tarptautinė dailės kritikų asociacija, 1997, p. 47–52; Skaidra Trilupaitytė, Grįžimo tema Lietuvos meninėje kultūroje po 1990 metų, in: *Lietuviškojo europie- tiškumo raida: dabartis ir ateities iššūkiai*, Vilnius: Kultūros, filosofijos ir meno institutas, 2006, p. 191–205; Edita Radišauskaitė, Lietuvių išeivijos dailės integracija į lietuvių kultūrą: magistro darbas, Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas, 2006.
 - 32 Червонная Светлана, *Из эмигрантской дали спасти отчизну: Литовское искусство и литовские художники в эмиграции (1940–1990)*, Москва: Прогресс-Традиция, 2012.
 - 33 Linas Saldukas, *Lietuvių DP (perkeltųjų asmenų) kultūrinis gyvenimas 1945–1950 metais*: daktaro disertacija, Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas, 2000.
 - 34 Vincas Bartusevičius, *Lietuviai DP stovyklose Vokietijoje, 1945–1951*, Vilnius: Versus aureus, 2012.
 - 35 Dalia Kuizininė, *Lietuvių literatūrinis gyvenimas Vakarų Europoje 1945–1950 m.: Rašytojų draugijos veikla, kultūrinė spauda, literatūros debiutai*: studija ir saltinių publikacija, Vilnius: Versus Aureus, 2003.
 - 36 Remigijus Misiūnas, *Barakų kultūros knygos: lietuvių DP leidyba, 1945–1952*, Vilnius: Versus aureus, 2003.

padėjusios pamatą kuriant vertybinius kriterijus bei ieškant santykio su savąja tapatybe, taip pat minimi išeivių kultūrinio organizavimosi reiškiniai.

Emigracinės kultūros reiškinius studijuoja ir Vakarų menotyrininkai. Daugiausia tyrinėta nuo nacių režimo į Didžiąją Britaniją pasitraukusių vokiečiųakalbių menininkų, ypač rašytojų, kūryba ir jų įnašas į naujosios tėvynės kultūrą. Plati literatūros studijų praktika, visų pirma, socialinės ir politinės analizės metodologinės priegijos, buvo pradėtos taikyti vizualiųjų menų tyrimams; išsišakoję tyrėjų interesai paskatino Vokietijos ir Austrijos išeivijos studijų centro (*Research Centre for German and Austrian Exile Studies*) Londono universitete įkūrimą 1995 metais. Viena svarbiausių iki šiol surengtų išeivijos dailės parodų – 1997 m. Los Andžele, Berlyne ir Monrealyje eksponuota paroda *Exiles + Emigrés (Tremtiniai + emigrantai)* pristatė nuo nacių iš Europos į JAV pasitraukusių dailininkų kūrybą³⁷.

Pastaruoju metu pastebimas augantis susidomėjimas išeivių dailininkų kūryba kaimyninėse Baltijos šalyse. 2010–2011 m. Estijoje vyko restrospektyvinė estų išeivių dailės paroda, publikuotas solidus katalogas³⁸. Latvijos dailės muziejuje 2013 m. gegužės 5 – liepos 28 d. surengta paroda *Latvijos išeivijos dailė* (kartu vyko tarptautinė konferencija)³⁹, 2014 m. kovo 5 – balandžio 2 d. Latvijos ambasadoje JAV, Vašingtone, eksponuota *Latvių išeivijos dailė 1944–1950*⁴⁰. Latvių dailės istorikė Andra Silapētere baigia rengti disertaciją tema *Latvijos išeivijos dailės scena nuo 1948 iki 1991 metų*. Mokslinius tyrinėjimus ateityje turėtų paskatinti Cėsių mieste (Cēsis; Latvija) 2014 m. birželio 28 d. atidarytas Latvijos išeivijos meno centras⁴¹. Emigracijos dailę tyrinėja lenkų dailės istorikai, jų įdirbis nemažas, tyrimai išsišakoja iki tarpdisciplininės žiūros pjūvių, sugula į sintetinius veikalus⁴². Diasporos dailės tyrimus atlieka ir ukrainiečiai

37 Stephanie Barron, *Exiles + Émigrés, the Flight of European Artists from Hitler*, Los Angeles (Calif.): Harry N. Abrams Inc. Los Angeles County Museum of Art Publishers, 1997; *Exil: Flucht und Emigration europäischer Künstler 1933–1945*, Hrsg. S. von Barron, S. Eckmann, München-New York (N. Y.): Prestel, 1998.

38 Kersti Koll [et al.], *Eesti kunst paguluses: Näitus Kumu kunstimuseumis 02.09.2010–02.01.2011, Tartu Kunstimuseumis 23.02.2011–01.05.2011*: Katalog / *Estonian Art in Exile: Exhibition at the Kumu Art Museum 02.09.2010–02.01.2011, at the Tartu Art Museum 23.02.2011–01.05.2011*: Catalogue, Tallinn: Eesti Kunstimuseum, 2010.

39 *Latviešu māksla trimda / Latvian Art in Exile*, ed. Dace Lamberga, Rīga: Neptuns, 2014; *Muzeja raksti 5*, Rīga: Latvijas Nacionālais mākslas muzejs, 2014.

40 *Exhibition Latvian Art in Exile 1944–1950*, <<http://www.mfa.gov.lv/en/usa/cultural-events/exhibition-latvian-art-in-exile-1944-1950>>, 2014-07-01.

41 *Global Society for Latvian Art*, <<http://www.latviandiasporaart.org/callforart.html>>, 2014-05-01.

42 *Jesteśmy: Wystawa dzieł artystów polskich tworzących za granicą, wrzesień–październik 1991*, Warszawa: Galeria Zachęta, [1991]; Jan Wiktor Sienkiewicz, *Sztuka w poczekalni. Studia z dziejów plastyki polskiej na emigracji 1939–1989*, Torun: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja

dailėtyrininkai.⁴³ Kaimyninių kraštų ir vakarietiškos egzilio kultūros studijos pasitarnautų tiek kontekstiniams, tiek lyginamiesiems lietuvių išėvijos dailės gyvenimo tyrimams, tačiau disertacijoje šių diskursų sąmoningai atsisakyta, nes dabartiniame tyrimo etape pirmiausia reikėjo surinkti, susisteminti išblaškytą, fragmentišką faktografinę medžiagą. Žinoma, tokia prieiga pasižymi izoliuotumu, kita vertus, tik turint patikimą lietuviškos medžiagos korpusą įmanoma tolesnė konceptuali jos interpretacija, tai – ateities uždavinių gairės, kitas tyrimų žingsnis, jau paremtas disertacijos apibendrinimo medžiaga.

Šaltiniai ir literatūra. Tyrimui reikalingos medžiagos pirmiausiai ieškota įvairiuose Lietuvos archyvuose, bibliotekose ir muziejuose. Pasinaudota Plungės viešojoje bibliotekoje saugomu Juozo Bagdono archyvu, atspindinčiu Niujorko lietuvių dailininkų sąjungos veiklą, naudingos medžiagos rasta Nacionalinio M. K. Čiurlionio dailės muziejaus archyve saugomuose Lietuvių dailės instituto narių Adolfo Valeškos ir Viktoro Vizgirdos fonduose. Į Lietuvos literatūros ir meno archyvą patekusi Vytauto Kazimiero Jonyno, Elenos Urbaitytės archyvinė medžiaga padėjo geriau pažinti ne tik jų asmeninės veiklos barus, bet ir Niujorko meninę aplinką. Ten pat saugomi galerijos *Almus* veiklą atspindintys dokumentai padėjo rekonstruojant XX a. 6-ojo dešimtmečio lietuvių dailės gyvenimą Niujorke. Pavienių dokumentų aptikta Vilniaus universiteto ir Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekų Rankraščių skyriuose, Lietuvos nacionalinio muziejaus rinkiniuose ir Lietuvos dailės muziejaus archyve. Tikėtina, kad dalis galbūt naudingos medžiagos nebuvo aptikta dėl fondų neprieinamumo reikiamu metu⁴⁴.

2012 m. stažuotės į Čikagą metu disertacijos medžiaga buvo pildoma Litanistikos tyrimo ir studijų centre, Balzeko lietuvių kultūros muziejuje. Čikagoje autorė nemažai bendravo su lietuvių meninio gyvenimo JAV organizatoriais Algimantu Keziu, Stanley Balzeku, Amerikos lietuvių dailininkų draugijos ir grupės *Dailė* nariais. Šiandien tai jau išeinanti išėvijos inteligentų karta, kurios liudijimai buvo reikšmingi disertacijos apibendrinimams. Tyrimui taip pat pravertė ankstesnės lietuvių archyvinio paveldo studijos, vykdytos 2006 ir 2008 m. Amerikos lietuvių kultūros archyve (Putnamas,

Koperniku, 2012; Tomasz Ferenz, *Artysta jako obcy: Socjologiczne studium artystów polskich na emigracji*, Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, 2012.

43 *Мистецтво української діаспори. Повернуті імена*, ред. колег. О. Федорук, Д. Степовик, Київ: Тріумф, 1998; Галина Стельмашук, *Українські митці у світі. Матеріали до історії українського мистецтва ХХ століття*, Львів: Апріорі, 2013; Галина Новоженець, *Образотворче мистецтво української діаспори 1940–1970 років, Львів: Кальварія, 2015.*

44 Nesusistemintos / neaprašytos medžiagos esama Lietuvių išėvijos institute, bibliotekų Rankraščių skyriuose. Dėl remonto darbų Vilniaus dailės akademijos bibliotekoje nepatikrinti ten saugomi archyviniai dokumentai.

Konektikuto valst.), kuriame saugoma V. Vizgirdos archyvinio palikimo dalis. 2014 m. disertantės pakartotinėje išvykoje į Lituaniistikos tyrimo ir studijų centrą Čikagoje turimi duomenys tikslinti, papildomai ieškota trūkstamos informacijos, taip pat apilankytas ir patikrintas Niujorke įsikūrusio Susivienijimo lietuvių Amerikoje archyvas.

Tyrimą itin apsunkino ta aplinkybė, kad nė vienos JAV lietuvių profesinės dailininkų organizacijos archyvas arba nepateko į archyvinio paveldo saugyklas, arba buvo išsaugoti tik jo fragmentai, todėl disertaciniam tyrimui labai svarbūs organizacijų steigimosi dokumentai nebuvo prieinami. Svarbia atrama nagrinėjant organizacijų sudėtį tapo A. Kezio parengtas leidinys *Lietuvis dailininkas išėivijoje*, kuriame užfiksuota dailės organizacijų narystės situacija 1972 metais⁴⁵. Didžiulis ir daugeliu požiūrių turtingas M. Šileikio ir senosios Čiurlionio galerijos archyvas, neseniai patekęs į Čikagos Lituaniistikos tyrimo ir studijų centrą, kol kas dar visiškai netvarkytas, todėl nebuvo galimybių pilnai jo iširti. Čiurlionio galerijos (tebeveikiančios Jaunimo centre), kaip ir *Kultūros židinio* – stambiausios lietuvių kultūros institucijos Niujorke – archyvinės dokumentacijos likimas nėra aiškus.⁴⁶ Neturint galimybės pasiremti pirminiais šaltiniais, nemažai teko naudotis periodine spauda, parodų katalogais. Daugiausia būtinos informacijos buvo surinkta iš JAV lietuvių periodinių leidinių *Aidai*, *Draugas*, *Darbininkas*, *Naujienos*. Tikėtina, kad analizuojant medžiagą įvairių faktografinių netikslumų galėjo pasitaikyti ir dėl nepilnai sukomplektuotos periodikos⁴⁷, ir dėl nesutampančios skirtingų šaltinių informacijos, ir dėl tendencingų spaudos publikacijų.

Sąvokų vartojimas. Sąvokoms *diaspora*, *išėivija*, *egzilis*, *emigracija* disertacijoje nesuteikiama platesnė ar kokia kita reikšmė nei įprasta bendrinėje kalboje. *Diaspora* (gr. *diaspora* – išsklaidymas) – tai dalies tautos gyvenimas svetur, *išėivis* / *išėivija* – asmuo / žmonės, dėl nepalankių aplinkybių išsikėlę gyventi į kitas šalis. *Emigracija* (lot. *emigratio* – išsikėlimas) suprantama kaip žmonių persikėlimas iš tėvynės į kitas šalis, kurioje nors šalyje gyvenančių emigrantų visuma; tai ilgesnis, dažnai priverstinis pasitraukimas iš savo krašto, bendruomenės. Tarptautinis žodis *egzilis* disertacijoje vartojamas kaip žodžių *išėivija*, *emigracija* sinonimas. Vengiama vartoti sąvoką *tremtis*, nes ji reiškia bausmės formą, kai asmuo prievarta iškeldinamas iš savo namų (miesto, valstybės ar šalies) draudžiant sugrįžti arba gresiant įkalinimui

45 *Lietuvis dailininkas išėivijoje*, sud. Algimantas Kezys, Chicago (Ill.): Mūsų žinios, 1973.

46 Prie Lituaniistikos tyrimo ir studijų centro Čikagoje saugomas dabartinės Čiurlionio galerijos archyvas yra sudarytas vien iš spaudos iškarpų ir kopijų. *Kultūros židinio* archyvas, Lietuvos pranciškonų teigimu, pergabentas į centrinę pranciškonų būstinę Kennenbunkporte (Maino valst., JAV).

47 Išėivijos periodika saugoma Lietuvos nacionalinėje Martyno Mažvydo bibliotekoje, Lietuvos istorijos instituto bibliotekoje, Vilniaus universiteto bibliotekoje, Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių bibliotekoje, tačiau turimuose spaudos komplektuose esama trūkumų.

ar mirties bausmei grįžimo atveju. Jis taikomas tik tuo atveju, kai norima pabrėžti emocinę išseivio būseną.

Sąvoka *konservatyvieji / konservatyvesnieji* dailininkai apibūdinami konvencionalias, nesunkiai suvokiamas tradicines priemones ir prasmes savo kūryboje naudojantys kūrėjai, palaikantys bendruomeninio uždaramo idėją, *pažangieji / pažangesnieji* dailininkai – meninėms naujovėms ir moderniai vakarietiška tradicijai atviri menininkai. Žinoma, šių sąvokų turinys yra sąlyginis, jis kito priklausomai nuo istorinio laikotarpio, konkrečiau XX a. antros pusės dešimtmečio meno konteksto.

Darbo struktūra. Disertaciją sudaro įvadas, penkios dalys, išvados, bibliografijos sąrašas ir priedai: JAV lietuvių dailininkų organizacijų narių ir jų dalyvavimo organizacijų parodose sąrašai, pagrindinėse lietuvių dailės ekspozicinėse erdvėse JAV surengtų parodų sąvadai, Pasaulio lietuvių bendruomenės seimų ir ta proga vykusių parodų kalendorius, JAV Lietuvių bendruomenės Kultūros tarybos dailės premijas gavusių dailininkų sąrašas. Pasirinkta disertacijos struktūra leidžia pristatyti teorines dailės reprezentacijos sampratos ištakas ir prielaidas bei stebėti oponuojančių meno lauko dalyvių veiklą, kolizijas, mąstysenos pokyčius XX a. 6–9 dešimtmečių laikotarpyje.

Pirmojoje dalyje gilinamasi į istorinį lietuvių dailės gyvenimo JAV XX a. pirmoje pusėje kontekstą, aiškinamasi, kaip išseivijos dailininkai ir bendruomenė suprato lietuvių dailę ir jos reprezentaciją, kaip požiūris kito, gvildinama lietuviškos dailės ir dailininko situacija XX a. antroje pusėje JAV. Išryškunami svarbiausi konflikto dėl meninių pažiūrų tarp skirtingų išseivijos lietuvių dailininkų kartų aspektai.

Antroji dalis skirta ištirti, kaip vystėsi ir kito profesinės dailininkų organizacijos, kokios krypties dailę kiekviena iš jų propagavo, kokias subūrė kartas ir dailininkus, kokios buvo šių organizacijų galimybės ir nuopelnai išseivijos lietuvių dailei.

Trečiojoje ir ketvirtojoje dalyse aptariama lietuvių kultūros institucijų ir privačių galerijų ekspozicinėse erdvėse vykusi lietuvių dailės sklaida lietuvių ir amerikiečių visuomenei, pateikiami jų įnašo vertinimai. Apibendrinant A. Kezio *Galerijos* veiklą, minimas meno albumų leidybos klausimas.

Penktojoje dalyje analizuojamos parodos, suvaidinusios svarbiausią vaidmenį garsinant lietuvių dailę JAV, tiriami, kaip buvo remiami dailininkai.

I. LIETUVIŲ DAILĖS SKLAIDA JAV: ISTORINĖS RAIDOS METMENYS

1. 1. Išeivijos dailės gyvenimas JAV iki 1950 metų

Pirmosios lietuvių emigracijos bangos meninis gyvenimas JAV XX a. pirmaisiais dešimtmečiais vyko vangiai. Jį kūrė XIX–XX a. sandūroje į Jungtines Valstijas plūstelėjęs carinės Lietuvos gyventojų srautas, sudaręs maždaug 300 tūkstančių bendruomenę⁴⁸, daugiausia išsibarsčiusią Ilinojaus, Pensilvanijos, Niujorko, Naujojo Džersio ir Masačusetso valstijose. Tai buvo savo noru gimtąjį kraštą palikusi neturtinga, menkai išsilavinusi, ne itin aukštų kultūrinių poreikių tautos dalis, kurios didžiausias dvasinis rūpestis buvo parapijų steigimas, nes į naują tėvynę ji atsivežė tik kalbą ir religiją. Daugumą ano meto lietuvių išvykti iš šalies paskatino ekonominės priežastys, nors tam tikrą vaidmenį vaidino ideologiniai bei politiniai motyvai: rusifikacinė carizmo politika, augantis tautinis judėjimas, 1905 m. revoliucijos pralaimėjimas. Amerikoje tautiečiai darbus rasdavo Pensilvanijos kasyklose, Čikagos skerdyklose arba rytinės JAV dalies miestų fabrikuose. Tik vienetai įgijo profesijas ar praturėjo tiek, kad galėjo pradėti savo verslą.

XIX a. pabaigos – XX a. pradžios pirmieji meno sambūriai buvo mėgėjiški orkestrai, teatro draugijos, chorai. Organizuotai rengti parodas lietuviai pradėjo nuo XX a. 2-ojo dešimtmečio, tačiau veikti profesionaliai ėmėsi kiek vėliau. Dailės sklaidą bendruomenėje skatino augantis išsilavinimas, susidomėjimas mokslu, pažanga, kultūra, taip pat tautinės savimonės stiprėjimas, kurį dar labiau sužadino jau Nepriklausomos Lietuvos laikais užsimezgę glaudesni santykiai su Lietuvos šviesuomene. Emigracijoje lietuviai turėjo geresnes sąlygas kultūriniam darbui nei Lietuvoje, tačiau ankstyvasis dailės gyvenimas JAV intensyvumu nepasižymėjo.

XX a. pradžioje pirmąsias personalines parodas surengė laikinai Jungtinėse Valstijose apsistoję Lietuvos menininkai. Būsimas tapytojas Jonas Šileika į Ameriką atvyko šešiolikos. Iš pradžių dirbo ir mokėsi vidurinėje mokykloje, vėliau Valparaiso universiteto (*Valparaiso University*) Meno fakultete išklausė dvejų metų kursą, o 1910 m. baigė Čikagos meno instituto dailės mokyklą (*School of the Art Institute of Chicago*). Tuo pat metu į institutą mokyti atvyko skulptorius Antanas Aleksandravičius; baigimo

48 Iki 1899 m. Amerikos imigracijos įstaigos lietuvių tautybės ateivių atskirai neregistruodavo, todėl skaičiai apytikriai, dažniausiai tyrinėtojų minimas – apie 50 tūkstančių. Net ir po 1899 m., kai lietuviai buvo kaip atskira tautybė įtraukta į imigracijos pranešimus, skaičius nėra tiksliai nustatytas. Tyrinėtojų duomenimis, 1880–1914 m. į JAV atvykusių lietuvių buvo nuo 300 iki 600 tūkstančių.

proga abu menininkai surengė bendrą parodą (1910)⁴⁹. Keliskart savo tapybą Jungtinėse Valstijose taip pat eksponavo 1910–1914 m. Čikagoje gyvenęs ir fotografu dirbęs Eugenijus Kulvietis⁵⁰.

Antanas Žmuidzinavičius (Žemaitis) Amerikoje viešėjo keletą kartų: 1908–1909 m. rinko aukas lietuvių Tautos namams, kartu užsiėmė tapyba bei paskaitų apie atgimusių lietuvių dailę skaitymu, o 1922–1924 m. rinkdamas aukas Lietuvos šaulių sąjungai surengė keletą kūrybinių kelionių ir parodų didžiuosiuose miestuose – Vašingtone (1923), Niujorke, Čikagoje (1924; iliustr. 1)⁵¹. 1909–1911 m. JAV gyveno ir kūrė dailininkas Kazys Šimonis, tačiau svetimo krašto aplinka jo kūrybiškai neįkvėpė („nemačiau amerikietiško savito meno, jei kas ir buvo, tai atgabenta ar kilę iš Europos,“ – teigė menininkas⁵²) ir savo darbų pristatymo jis nesurengė. K. Šimonio kūrybos paroda įvyko kiek vėliau ir ne jo paties noru: 1924 m. Kaune jau išgarsėjusį menininką aplankė Amerikos lietuvis muzikas Rimkus ir žadėdamas parduoti išprašė iš dailininko apie dvi dešimtis paveikslų, anot autoriaus, „silpnų, visiškai neskirtų parodai darbelių“. Apie tai, kad kūriniai buvo rodomi viešai, „be jokio apipavidalinimo, iškarstyti kaip skalbiniai ant virvės“, dailininkas sužinojo jau iš kitų asmenų. K. Šimonį ypač papiktino tai, kad menkaverčius paveikslus naiviai išgyrė spauda: „Skaitant tuos atsiliepimus, man buvo gėda, kad niekniekiuose randa kažin ką“.⁵³

Reikšmingiausi lietuvių dailininkų pasirodymai JAV įvyko 4-ajame dešimtmetyje. Tuometinį Kauno meno mokyklos Dekoratyvinės tapybos studijos vedėją Stasį Ušinską į Niujorką paragino atvykti 1935 m. čia įsikūręs buvęs Lietuvos teatro reformatorius Andrius Oleka-Žilinskas.⁵⁴ Šio prašomas, dailininkas sukūrė kostiumų ir dekoracijų eskizus dviem pastatymams: paties A. Olekos-Žilinsko režisuojamai Augusto Strindbergo dramai *Vestuvinis vainikas* (1938, Niujorko Brodvėjaus teatras, A. Olekos-Žilinsko trupė) ir M. Hunterio režisuojamai graikų tragedijai *Trojos moterys* (1938, Nikolajaus Rericho muziejaus teatras).⁵⁵ Pagaminęs teatrui porą lėlių marionečių, S.

49 Apolonija Valiuškevičiūtė, Jonas Šileika, in: *XX a. lietuvių dailės istorija*, t. 1, Vilnius: Vaga, 1982, p. 148; Irena Kostkevičiūtė, Kiti trečiojo dešimtmečio skulptoriai, *ibid.*, p. 215.

50 Apolonija Valiuškevičiūtė, Kiti trečiojo dešimtmečio tapytojai, *ibid.*, p. 180.

51 Augustinas Savickas, Apolonija Valiuškevičiūtė, Antanas Žmuidzinavičius, in: *XX a. lietuvių dailės istorija*, t. 1, Vilnius: Vaga, 1982, p. 128; *Antanas Žemaitis: Exhibition of Paintings / Paveikslų paroda: April-balandžio 4–13, 1924*, Chicago, (Ill.): Amerikos lietuvių dailės mėgėjų draugija, 1924.

52 Kazys Šimonis, *Gyvenimo nuotrupos*, Vilnius: Valstybinė grožinės literatūros leidykla, 1959, p. 145.

53 *Ibid.*, p. 183.

54 1909–1918 m. S. Ušinskas su šeima gyveno emigracijoje JAV, 1936–1939 m. Jungtinėse Valstijose lankėsi kelis syk.

55 M. M-nis, St. Ušinskio meno paroda New Yorke ir kiti jo darbai, in: *Lietuvos aidas*, 1937 01 08, priedas, Nr. 9, p. 3.

Ušinskas sumeistravo keletą kitų panašių pavyzdžių ir pateikė Niujorko bei Vašingtono patentų įstaigoms užpatentuoti. Vėliau sulaukė ne vieno pasiūlymo iš filmų bendrovių ir parduotuvių. Prie šios sėkmės neabejotinai prisidėjo ir 1937 m. pabaigoje *Rogers Gallery* Niujorke surengta paroda, kurioje šalia Amerikoje sukurtų darbų buvo eksponuota dailininko tapyba, piešiniai bei Kaune vykusių spektaklių scenografijos eskizai. Dar didesnio dėmesio S. Ušinsko kūryba sulaukė 1939 m. rugpjūtį Niujorke pristačius garsinį lėlių kino filmą *Storulio sapnas*, po kurio dailininkas tuoj pat gavo amerikiečių užsakymą lėlių filmui pagal Hanso Christiano Anderseno pasaką *Lakštingala* ir sukūrė jam penkis detaliai užbaigtus eskizus (1940)⁵⁶.

Nuo 1935 m. pabaigos daugiau nei dvejus metus Jungtinėse Valstijose praleido skulptorius Petras Rimša. Turėdamas pažinčių su Amerikos meno mecenatais ir kolekcininkais jis sulaukė rekomendacijų bei pasiūlymo surengti savo darbų parodą Čikagoje. Anuometinė spauda pagarsino, kad menininko biografiją papildė reikšmingas įrašas, jog ruošiant pirmąją ekspoziciją jam talkino tokie žymūs žmonės kaip Čikagos meno instituto prezidentas R. B. Harsche ir skulptorius Lonado Fastas⁵⁷. P. Rimšos kūrybą plačiai komentavo amerikiečių dienraščiai *Chicago Tribune*, *Chicago Daily News*, *Chicago American*, *Cleveland Plain Dealer*, *Detroit News*, *Pittsburgh Sun-Telegraph* ir daugelis kitų, nes 1937 m. parodą, galbūt papildytą Amerikoje sukurtais kūriniais, P. Rimša vėliau rodė Klivlande, Detroite, Pitsburge, Niujorke, Bostone ir kituose didžiausius lietuvių telkinius subūrusiuose miestuose (ilustr. 2, 3)⁵⁸.

Iš Lietuvos grafikų į amerikiečių meno areną pavyko prasiveržti Vaclovui Ratui (Rataiskiui) – 1937 m. jo darbai buvo priimti į tarptautinę litografijos ir meno raižinių parodą Čikagoje. 3–5 dešimtmečiuose dalyvaudamas grupinėse parodose ir rengdamas personalinius pasirodymus aktyviai reikėsi JAV mokslus baigęs tapytojas Mikas Šileikis, nuo 1939 m. – Niujorko Metropolitenos operoje dirbęs buvęs Kauno meno mokyklos dėstytojas ir Valstybės teatro scenografas Mstislavas Dobužinskis⁵⁹. Iš Lietuvos kilę žydų menininkai ryšių su lietuviais nepalaikė, tačiau prisistatydami akcentuodavo, kad yra kilę iš Lietuvos.

Grupinius dailės pristatymus lietuvių dailininkai JAV pradėjo rengti 3-iojo dešimtmečio antroje pusėje. M. Šileikio kūrybinėje biografijoje minima 1927 m.

56 Nijolė Tumėnienė, *Stasys Ušinskas*, Vilnius: Vaga, 1978, p. 25.

57 J. J-rinas, Skulptorius P. Rimša apie Naujojo Pasaulio meną, in: *Lietuvos aidas*, 1938 04 14, priedas, Nr. 169, p. 3.

58 Petras Jurgėla, P. Rimšos meno kūriniai Amerikoje, in: *Naujoji Romuva*, 1937, Nr. 6, p. 122–125. Pažymėtina, jog vietos lietuvių rūpesčiu P. Rimšos kūrinys *Diena ir naktis* buvo padovanotas Niujorko Metropolitenos muziejui, *Artojas* – Bostono dailės muziejui. Žr. *Amerikos lietuvių istorija*, red. Antanas Kučas, Boston (Mass.): Lietuvių enciklopedijos leidykla, 1971, p. 481.

59 XX a. 3-ajame dešimtmetyje M. Dobužinskiui buvo suteikta Lietuvos pilietybė.

balandį *Lietuvių auditorijoje*⁶⁰ Čikagoje vykusio *Pirmoji lietuvių dailės paroda*.⁶¹ 1935–1937 m. *Mandel Brothers* salone parodas kasmet organizavo Čikagos lietuvių dailininkų draugija, padedama tautinių šokių mokytojo Vytauto F. Beliajaus.⁶² Išlikęs 1936 m. parodos katalogas (iliustr. 4)⁶³ liudija buvus ganėtina bendruomenišką požiūrį į parodos idėją – joje pristatyti ne tik dailininkai profesionalai, bet ir mėgėjai, į ją buvo pakviestas ir tuomet Amerikoje vizitavęs dailininkas P. Rimša.

Lietuvių kūryba taip pat eksponuota Niujorke. 4-ajame dešimtmetyje viešbutyje *Victoria* buvo organizuojami kasmetiniai grupiniai dailininkų pasirodymai (iliustr. 5–6)⁶⁴. Juose daugiausia buvo rodoma tenykščių dailininkų, pavyzdžiui, Natalijos Jasiukynaitės, Jono Subačiaus, Helenos V. Kulber (Vyžiūtės), Williama J. Witkaus kūryba, tačiau galėjo būti pristatoma ir kūrinių iš Lietuvos. Šias ekspozicijas, manytina, rengė Jono M. Dumčiaus vadovaujamas Lietuvių dailės meno ratelis, kuris buvo kreipėsi į Lietuvos Respublikos švietimo ministeriją prašydamas praturtinti ruošiamas parodas: „Mūsų dailės ratelis skursta Dailės Meno atžvilgiu. [...] Rengiam kas rudenį ir žiemos metu Dailės užstatymus, kuriuos gausiai lanko svetimtaučiai, bet kuomet mūsų dailininkai veik visi čion gimę, taigi jų kūriniai atvaizduoja Jungtinių valstijų regionus, o svetimtaučiai geidžia matyt to, kas yra Lietuviška.“⁶⁵

Neeilinę progą išsamiau prisistatyti JAV Lietuvos dailininkai turėjo 1939 m. Niujorko Pasaulinėje parodoje. Lietuvos paviljone šalia istorinių eksponatų buvo išstatyti Vytauto Kašubos, Juozo Mikėno, Petro Rimšos, Adomo Galdiko, Rimto Kalpoko, Petro Kalpoko, Adomo Smetonos, Stasio Ušinsko darbai – skulptūros ir monumentalūs pano, nušvietę šlovingas valstybės istorijos akimirkas ir kasdienę lietuvių buitį. Didesnė kūrinių dalis buvo specialiai sukurta šiai parodai, pritaikant juos prie vientiso

60 *Lietuvių auditorija* – tai pagrindinė pirmosios emigracinės bangos Čikagos lietuvių kultūrinių renginių ir susirinkimų vieta Bridžporte, kurioje vėliau bendruomeninę veiklą tęsė „dipukai“ (dabar nugriauta).

61 Mikas J. Šileikis / Michael J. Šileikis, ed. Domas Adomaitis, Chicago (Ill.): M. J. Šileikis, 1992, p. 41. Leidinyje publikuota ir ekspozicijos fotografija (p. 39).

62 Žiogelis, Amerikos lietuviai dailininkai: Pasikalbėjimas su M. Šileikiu, in: *Naujienos*, 1951 08 24, Nr. 200, p. 4; Beliajus Vytautas Finadar, in: *Lietuvių enciklopedija*, t. 2, Boston (Mass.): Lietuvių enciklopedijos leidykla, 1954, p. 359.

63 *Art Exhibit of Young Lithuanian Professional and Amateur Artists: Popular, Practical and Fine Arts: May 23 – June 6, 1936, Mandel Bros. Galleries 9th Floor, State and Madison Streets Chicago, Illinois*, Chicago (Ill.): [s. n.], 1936.

64 *Exhibition: Lithuanian American Art Club commencing Oct. 15, 1931, Hotel Vicoria 7 Ave. 51 St. New York, New York (N. Y.):* [s. n.], 1931; *Exhibitors 4th Annual Show Lithuanian Arts Circle, Hotel Victoria, 51st St. E – 7th Ave New York City, Feb. 6th to 26th, 1933*, New York (N. Y.): [s. n.], 1933.

65 Jono M. Dumčiaus laiškas Lietuvos švietimo ministerijos ministrui Konstantinui Šakeniui, 1932 12 03, in: *LCVA*, F. 391, ap. 4, b. 1104, l. 158–159.

teminio pasakojimo, ir tai buvo pirmas pajėgiausių to meto Lietuvos menininkų grupinis pasirodymas JAV, pademonstravęs keletą įdomių modernaus braižo (V. Kašubos, J. Mikėno, S. Ušinsko) meninių ieškojimų (ilustr. 7).

Po Antrojo pasaulinio karo surengta pirmoji kilnojamoji grupinė dailės paroda JAV: 1949 m. spalio 20 – lapkričio 20 d. *New York Hall of Science* patalpose Niujorke eksponuota lietuvių dailė, kurią skambiu pavadinimu *Lithuania comes to Broadway. Lithuanian Art in Exile (Lietuva ateina į Brodvėjų. Lietuvių išeivijos dailė)* amerikiečiams pristatė dar Vokietijos karo pabėgėlių stovyklose gyvenę lietuviai dailininkai. Sudėtingomis sąlygomis rengti pristatymai į organizacinį procesą įtraukė nemažai dailininkų ir bendruomenės narių, tad ekspozicijos išsiskyrė kūrinių gausa, plačiu plastinės raiškos žodynu. Bendrai šis projektas pavyko gana sėkmingai, buvo pastebėtas ir amerikiečių (plačiau apie parodą žr. 2.1 skyriuje).

Taigi jau XX a. pirmoje pusėje buvo pradėtas formuoti suvokimas, jog dailė yra svarbi priemonė garsinant šalies vardą ir skleidžiant domėjimąsi jos kultūra, istorija. „Kitataučiai gauna geros progos pasigėrėti lietuvių menu, pamatyti buvusią Lietuvos galybę Vytauto medalyje ir lenkų padarytą mūsų tautai skriaudą“, – aiškino P. Rimšos parodas komentavęs Petras Jurgėla.⁶⁶ Vis dėlto reikia pripažinti, jog iki XX a. vidurio lietuvių dailės sklaida JAV vyko fragmentiškai. Dailės pristatymai buvo atsitiktiniai, rengiami įvairiose vietovėse ir ekspozicinėse erdvėse, jose savo kūrybą eksponavo labai skirtingo išsilavinimo ir gabumų dailininkai. Ši praktika neleido kitataučiams susidaryti pilnesnio įspūdžio apie lietuvių kūrybą, o pirmosios emigracijos bangos išeiviams – pakankamai įgyti parodų rengimo patirties.

1. 2. Lietuviško meno reprezentacijos kolizijos išeivijoje. Dailininkų kartų kova

Priverstinė politinė emigracija Antrojo pasaulinio karo metų išeiviams intelektualams virto dramatiška būtinybe nustatyti naujus lietuviškosios kultūros reiškinių vertinimo kriterijus. Baimė nutautėti svetimoje aplinkoje, labiau nei bet kada skatinusi priešintis naujovėms ir svetimam įtakai, o kartu žinojimas, kad kultūros raidai, jos augimui būtinos permainos, buvo pagrindinė išeivijos bendruomenės dilema ištikus keturis dešimtmečius.

Tėvynės netektį lietuviai dailininkai išgyveno skaudžiai: be visuotinio namų ir artimųjų ilgesio, jiems teko susitaikyti su negrįžtamais profesiniais praradimais, prisijaukinti nepažįstamą, lietuvių kūrėjams svetimą aplinką, išlaikyti įsitvirtinimo svetimame meno pasaulyje egzaminą. Jei prieškarui dažnas dailininkas svajojo pasilikti pasauliniame meno

66 Jurgėla, *op. cit.*, p. 121.

centre Paryžiuje, tai karui pasibaigus vykti į negandų nualintą kraštą neatrodė taip patrauklu ir prasminga kaip anksčiau. Ir nors keletas lietuvių – Pranas Gailius, Vytautas Kasiulis, Žibuntas Mikšys, Antanas Mončys – ryžosi ateitį susieti su legendine Prancūzijos sostine, visgi daugiausia dailininkų pasirinko Šiaurės Amerikos didmiesčius – Čikagą ir Niujorką. Šį pasirinkimą lėmė anaipol ne sąmoningas apsisprendimas vykti artyn meno ir kultūros lopšio, bet juridinės imigracijos aplinkybės ir prieškariniai ryšiai: norint apsigyventi JAV pakako rasti laiduotoją, kuris garantuotų, jog atvykėlis turės kur gyventi ir dirbti.

Nuo XX a. vidurio Jungtinės Amerikos Valstijos, pirmiausia Niujorko miestas, išgyveno kultūrinį pakilimą. Apie 1945-uosius čia susiformavo abstrakčiojo ekspresionizmo srovė, dar vadinama Niujorko mokykla (*New York School*), vertinusi spontanišką saviraišką ir siekusi individualias psichines būsenas perteikti abstrakčiosios tapybos priemonėmis: spalvos dėmė, potėpiu, dažų sluoksniu faktūra. Tai buvo pirma meno kryptis, gimusi JAV; dėl jos Amerikos dailė įgijo pasaulinį pripažinimą, o Niujorkas iš Paryžiaus perėmė pasaulinio meno centro vaidmenį. Abstraktusis ekspresionizmas išliko populiarus iki 7-ojo dešimtmečio, vėliau, kaip reakcija į jo suformuotas idėjas, vystėsi nauji įtakingi judėjimai ir dailės kryptys: popartas, potapybinis abstrakcionizmas, *fluxus*, minimalizmas, konceptualusis menas ir kt.

Prasidėjus masinei lietuvių karo pabėgėlių emigracijai į JAV tenykštė meno arena gyveno lietuviškos kultūros tradicijoms svetimomis nuotaikomis. „Atvykę į Ameriką po 1950-ųjų, čia radome triumfuojantį abstraktų ekspresionizmą. [...] Mūsų idealistinė-humanistinė pasaulėžiūra buvo pastatyta prieš materialistines, pragmatines idėjas ir pliuralistinę aplinką. [...] Europoje mes augome autoritetingoje bei centralizuotoje meno aplinkoje, Amerikoje gi autoritetingumo centras pranyko, ir pačiam dailininkui teko orientuotis ieškant savo kūrybinio kelio“, – anuomet patirtą kultūrinį šoką aprašė skulptorė Elena Urbaitytė⁶⁷. Vidinę kūrėjų sumaištį dar labiau stiprino nauji, tremties sąlygų keliami uždaviniai ir suvokimas, kad per trumpą nepriklausomos Lietuvos laikotarpį nespėta suformuoti savito „lietuviškos dailės“ veido. Drąsiau jautėsi nebent lietuvių grafikai, kurie iš Lietuvos išsivežė apie 4-ojo dešimtmečio vidurį savo išaugintą originalaus stiliaus braižą. Tačiau durys į Jungtinių Valstijų meno pasaulį lietuviams vėrėsi labai sunkiai, anot menotyrininko Stasio Goštauto, „mūsų dailininkams buvo daug lengviau patekti į Paryžiaus negu į Niujorko meno galerijas“.⁶⁸

Būdinga komercializuoto amerikiečių dailės gyvenimo ypatybė – dailininkas išgarsėja tada, kai jo kūrinius pradeda pirkti – savaip paženklino vyresnės kartos menininkų

67 Elena Urbaitytė, Lietuvių dailininkų pasirinkimai, galimybės, galvosūkių, in: *Aidai*, 1989, Nr. 3, p. 212.

68 Stasys Goštautas, Nuo Freiburgo iki Soho, in: [Goštautas S. ir kt.], *Išsvijojus dailė: tarp prisirišimo ir išsilaisvinimo*, Vilnius: Kultūros, filosofijos ir meno institutas, 2003, p. 14.

gyvenimus. Rasti galeriją, turinčią gerus ryšius su meno kritikais, ir įsiūlyti jai savo darbus buvo sunkus, tačiau jokių garantijų nesuteikiantis užsiėmimas. Galerijų vadovai ieškojo jaunų produktyvių, už nedidelį honorarą dirbančių talentingų dailininkų, lengvai pasiduodančių kintantiems rinkos reikalavimams. Investuoti į pusamžį jau susiformavusio braižo dailininką galerijoms dažnai neapsimokėjo, net jei menininkas buvo atviras naujovėms. Niujorke įsikūręs Adomas Galdikas „labai atkakliai bandė prasimušti į pasaulinius vandenis. Gal kaip niekas iš lietuvių dailininkų. Atrodė, yra galimybių: Galdikas [...] savo abstrakčiomis gamtos interpretacijomis buvo naujas reiškinys to laiko dailėje. [...] Galėjo tapti lyderiu, galėjo užpildyti atsiradusį vakuumą [...], bet jo darbų kažkodėl neužgriebė palankūs laiko vėjai“, – pasakojo Vytautas Kazimieras Jonynas, išgyvenęs panašią patirtį⁶⁹. Atsisakyti savo meninių įsitikinimų ir siekti pripažinimo kuriant galerijoms nesiryžo bostoniškis tapytojas Viktoras Vizgirda, kuris jau po pirmos personalinės parodos (1957 m. spalio 26–27 d., Amerikos lietuvių tautinės sąjungos namai, Bostonas) iš amerikiečių dailininkų sulaukė raginimų savo kūrybą parodyti platesnei auditorijai. Kai neilgai trukus jis savo darbus eksponavo Dvidešimtojo amžiaus asociacijos galerijoje (1958 m. sausio 13–31 d., *Twentieth Century Association Gallery*, Bostonas) ir jau atrodė, kad palankūs spaudos atsiliepimai leis įžengti į JAV dailės galerijas bei meno rinką, dailininkas pasirinko ne komercinius galerijų pasiūlymus, bet asmens ir kūrybos laisvę⁷⁰.

Amerikos meno rinkos pasaulio ir jo diktuojamų meninio gyvenimo taisyklių pažinimas lietuvių dailininkus skatino iš naujo pervertinti savo galimybes ir ieškoti priimtinių prisitaikymo prie naujos aplinkos būdų. Konservatyvesni ar menkesnio pajėgumo kūrėjai iš amerikietiškos meninių idėjų aplinkos traukėsi į periferiją ir užsisklendė savoje bendruomenėje, kiti, ypač jaunosios kartos menininkai, padėtį vertino kaip lemtingą iššūkį, skatinusį atsiverti aplinkiniam pasauliui, naudotis kūrybine laisve ir galimybėmis įsilieti į Vakarų kultūrą, jai veikiant turtinti ir garsinti lietuviškąją tradiciją. Panaši skirtis atsirado tarp požiūrių į kūrėjo vaidmenį ir lietuvių dailės reprezentaciją iševijoje, ypač keliant klausimą, ar visi svetur sukurti darbai laikytini lietuviška kūryba. Bendra tragiškų išgyvenimų patirtis, sutvirtinusi nacionalinės savimonės pamatus ir išmokiusi didžiutis dvasiniais savo tautos turtais, užuot telkusi bendruomenę vieningam darbui, ją dar labiau supriešino. Tautiškumo ir praeities tradicijų puoselėtojai baiminosi, kad siekdami anglakalbės publikos dėmesio plastinio meno kūrėjai praras tautinį savitumą, o pirmenybę šiuolaikiškumo ir meninio lygio kriterijams teikiantys intelektualai manė, kad pataikaudami patriotinių vertybių mylėtojams dailininkai paskės vidutinybės ir mėgėjiškumo jūroje.

69 Tomas Sakalauskas, *Kelionė: dailininko Vytauto K. Jonyno gyvenimas*, Vilnius: Vaga, 1991, p. 138–139, 142–143.

70 Viktoras Liutkus, *Viktoras Vizgirda*, Vilnius: Vilniaus dailės akademijos leidykla, 2000, p. 47–49.

Taigi kas ir kaip suprato lietuviškos dailės reprezentaciją JAV? Skirtingas sampratas galima sieti su skirtingomis kartomis, JAV lietuvių dailės gyvenimą organizavusiomis XX a. antroje pusėje⁷¹. Vyresniąją kartą sudarė 2–3 dešimtmečiuose susiformavę konservatyvių meninių pažiūrų kūrėjai – vieni jų gyveno JAV iki karo, kiti karui baigiantis emigravo iš Lietuvos kaip priverstiniai karo pabėgėliai. Šie menininkai būrėsi Amerikos lietuvių dailininkų sąjungoje, kurios idėjiniai vedliai ir uolūs viešosios nuomonės formuotojai buvo Adomas Varnas, Mikas Šileikis, Antanas Rūkštelė. Šios kartos kūryba labiausiai imponavo lietuvių bendruomenei. Viduriniajai kartai priklausė 4-ajame dešimtmetyje Lietuvoje ir Freiburgo dailės ir amatų mokyklos (*École des Arts et Métiers*) dailės mokslus baigę kūrėjai, prie jų jungėsi pažangesni vyresnės kartos dailininkai. Vidurinioji karta atstovavo Lietuvių dailės institutui ir Niujorko lietuvių dailininkų sąjungai, jos nariai, ypač Viktoras Vizgirda, Romas Viesulas, taip pat vyresnieji Vytautas Kazimieras Jonynas, Adomas Galdikas buvo pagrindiniai kovotojai už meninę laisvę, prieš sustabarėjusias dailės tradicijas ir pataikavimą plačiajai auditorijai. 7-ojo dešimtmečio antroje pusėje į meninį gyvenimą įsijungė jaunoji karta – jau JAV dailės mokyklose išsilavinimą gavę dailininkai (Jaunųjų dailininkų grupė *Dailė*, Amerikos lietuvių dailininkų draugija), kurie iš esmės neprieštaravo vidurinėsios kartos nuostatoms, tačiau dar modernesnę savo požiūrį formulavo ir skeidė palyginti santūriai. Tokią laikyseną JAV lietuvių psichologas Algimantas Norvilas yra apibūdinęs kaip tipišką išėivijai: „Kartos yra pasmerktos ne konfliktui, kaip savam krašte dažnai kad būna, bet savitarpio atsiribojimui.“⁷²

Ginti savo pažiūras į lietuvišką meną ir daryti įtaką dailės reprezentacijai minėtame Pierre'o Bourdieu „meno lauke“ nuo pat 6-ojo dešimtmečio pradžios stjo vyresnioji ir vidurinioji dailininkų kartos. Siekdami „primesti jų ypatingus interesus labiausiai atitinkantį pasaulio apibrėžimą“⁷³ kaip vieną pagrindinių įrankių dailininkai naudojo patriotiškumo ir globalumo svertais paremtus viešus svarstymus, kuriais siekė ne tik verbalizuoti savo įsitikinimus, bet ir įgyti kuo didesnę bendruomenės palaikymą. Buvo rengiamos paskaitos, diskusijos, publikuojami straipsniai, parodų recenzijos, šviečiamojo turinio dailės istorijos skaitiniai.

Kovos pradžia dėl hierarchiškai aukštesnės pozicijos galima laikyti 1952-uosius, kai po Čikagoje suorganizuotos vadinamosios „šešių parodos“⁷⁴ dienraštyje *Draugas*

71 Šis skirstymas daromas pasiremiant menotyriminku S. Goštautu, kurio nuomone, išėivijoje gimusių dailininkų kūryba iš esmės priklauso jų gyvenamųjų kraštų kūrybai. Žr. *Išėivijos dailė*, p. 17–18.

72 Kartų skirtumai mūsų išėivijoje: anketinis simpoziumas, in: *Aidai*, 1970, Nr. 5, p. 220.

73 Bourdieu, *op. cit.*, p. 35.

74 Šioje parodoje (1952 m. gegužės 18 – birželio 1 d.) savo kūrybą eksponavo dailininkai Adomas Varnas, Ignas Šlapelis, Mikas Šileikis, Juozas Pautienius, Antanas Skupas ir Vytautas Ignas.

pasirodė pagiriamasis žurnalisto Stasio Tamulaičio straipsnis. Jis išprovokavo emigracinės dailės ateities temomis pasisakyti vidurinėsios kartos rašytoją Aloyzą Baroną, o vėliau į diskusiją įtraukė įvairių pažiūrų ir profesijų atstovus. Slapyvardžiu pasirašęs poetas Algimantas Mackus vienas pirmųjų drįso viešai kritikuoti švietėjiško turinio straipsnius periodikoje, kuriuose vyresnioji karta, pavyzdžiui, Juozas Pautienius ir Mikas Šileikis buvo vertinami labiau nei Viktoras Petravičius ir Romas Viesulas, nes jų paveikslų nuperkama daugiau, tačiau pamirštama, jog paveikslai „nors ir ilgiau ateljė išgyvenę bei iškabėję, tačiau savo verte bus palikimu ne bankams ar klubams, bet tautai ir josios kultūrai“.⁷⁵

Vyresnioji dailininkų karta diegė požiūrį, jog atsidūrus svetimoje žemėje privalu savo kūryba garsinti tautos vardą ir rūpintis priminti pasauliui apie neteisėtą Lietuvos ištrynimą iš valstybių žemėlapiu. Kaip ir dauguma bendraamžių kultūrininkų, jie laikėsi nuomonės, kad norint išvengti svetimos kultūros įtakos ir išsaugoti lietuviškumą kūryboje reikia nepasiduoti naujausių meno srovių poveikiui, tenkinti tėvynės praradimą išgyvenančios bendruomenės dvasines reikmes, kelti patriotizmą arba, kaip siūlė poetas Jonas Aistis, kurti mažiau aukštojo meno ir būti „meno darbininkais specialistais.“⁷⁶ M. Šileikio padedami konservatyvieji dailininkai anksti išsikovojo didumos menkiau mene išprususių tautiečių simpatijas. Jie pirmi pradėjo rengti parodas tautiečiams, savo kūrybą rodė dar prieš karą susikūrusios, realistinę meną propagavusios amerikiečių dailininkų organizacijos *All-Illinois Society of Fine Arts* parodose, kuriose įvertinimus pelnė šios kartos dailininkai Bronius Murinas, Juozas Pautienius, Mikas Šileikis. M. Šileikio redaguojamo *Naujienu* laikraščio puslapiuose vyresnieji samprotavo apie ankstyvojo modernizmo ir klasikos epochų daile, pastarąją netiesiogiai prilygindami savo meninei kūrybai, o asmenines pažiūras į meną gynė net pasitelkę Antikos filosofų mintis. Remiantis P. Bordieau teorija, tai buvo kūrybiškas praeities pritaikymas ateities poreikiams, kai naudojantis svetimomis vertybėmis norėta įgyti daugiau simbolinio kapitalo. Anoniminis autorius abstrakcijai skirtame *Naujienu* straipsnyje teigė, kad „abstraktinio meno sritis yra labai skirtinga nuo klasikinio meno, kuris šiandien laikomas praeities menu“, bet būtent „klasikinis menas – tapyba, muzika ir literatūra tebėra visų meno kultūrų motina“.⁷⁷ Straipsnyje menininko pripažinimas buvo siejamas su „patogia“ Renesanso, Baroko epochų mecenavimo tradicija, jame teigiama, kad „Prancūzijos revoliucija visiškai sugriovė organizuotą meno globotojų tradiciją“ ir apgailestaujama, kad „muziejų Amerikoje kontroliuoja moderniojo meno

75 [Algimantas Mackus], A. Audrius, Nuo špachtelio iki nusigymimo, in: *Naujienos*, 1952 10 06, Nr. 236, p. 5.

76 Jonas Aistis, Aperstos iliustracijos proga, in: *Aidai*, 1953, Nr. 5, p. 239.

77 Kas yra abstraktinis menas, in: *Naujienos*, 1951 07 27, Nr. 176, p. 5.

autoritetai, kurie stato tam tikrus reikalavimus bei duoda nurodymus, kuria kryptimi einama, kokios meno kultūros pirmauja“⁷⁸

Siekdami sušvelninti neigiamas vyresniosios kartos nuostatas naujųjų meno srovių atžvilgiu vidurinėsios kartos dailininkai ėmė aiškinti, kad meninė integracija nebūtinai reiškia identiteto praradimą. Pirmajame lietuvių kultūros kongrese (1956 m. birželio 30 d., Čikaga), kurio pagrindiniai uždaviniai buvo „ryžtingai sutelkti mintis į savo tautos nykstančius dvasinius lobius ir ieškoti jų ugdymui bei išsaugojimui naujų kelių“⁷⁹, tapytojas Kazimieras Žoromskis atkreipė dėmesį į tai, kad pripažintas, menines aukštumas pasiekęs tautinis menas virsta tarptautiniu: „Tai jau yra laikoma žmonijos laimėjimu, o ne atskiro individo, ar kurios tautos, nors ta garbė nei iš jo, nei iš jo tautos neatimama [...]“⁸⁰ Pranešėjas ragino nepainioti liaudies ir profesionalaus meno, siūlė tarp jų brėžti aiškią takoskyrą, nes „ir menas, ir rankdarbis yra reikalingi tautos egzistencijai (ypač tremtyje) ir abu individualiai svarbūs, jeigu jie atlieka jiems skirtas funkcijas ir savu vardu vadinasi“⁸¹. Svarstydamas lietuviško stiliaus kūrimo galimybes, K. Žoromskis sutiko, kad pagrindu tam galėtų būti turtingas lietuviškas primityvas, tačiau įspėjo apie pavojų patekti į imitacijos arba kompiliacijos spąstus.

Lietuviškos dailės ir amerikietiškos abstrakcijos santykį 1960 m. aptarė jaunosios kartos atstovas, būsimas *fluxus* judėjimo pradininkas Jurgis Mačiūnas (George Maciunas). Į lietuviško nacionalizmo ir abstraktaus meno konfliktą jis pažvelgė per idėjinę nacionalizmo ir internacionalizmo prizmę, dviejų meno raidą veikiančių jėgų priešpriešą. J. Mačiūno supratimu, nacionalizmas klesti jaunose, ką tik susiformavusiose tautose ir nesubrendusiose ideologijose, tad istorinėje raidoje jis gali būti laikomas žemesnio civilizacinio išsivystymo tautų rodikliu. Internacionalizmas įsigali tuomet, kai nacionaliniai interesai pajungiami bendriesiems tautų arba klasių interesams, ir jis sietinas su tautinės sąmonės branda; trukdant natūraliai šio proceso raidai, nacionalinė sąmonė regresuoja ir išsigimsta į šovinizmą. Žvelgiant iš plastinės raiškos perspektyvos, nacionalizmas meną kreipia natūralizmo linkme, internacionalizmas – į abstrakciją, o šovinizmas smukdo, verčia nostalgiskai sentimentalium. Nacionalizmą laikydamas priešišku pažangai veiksniumi J. Mačiūnas darė išvadą, kad „šitoje konservatyvios reakcijos būklėje dauguma lietuvių menininkų ir visuomenė, kaip jų stimuliantas, tepajėgia pagauti ir suprasti pusę šimtmečio ankstyvesnį meną“⁸²

78 *Ibid.*

79 Leonardas Andriekus, Pirmasis kultūros kongresas, 1956, in: *Aidai*, Nr. 7–8, p. 369.

80 Kazys Žoromskis, Tautinio meno esmė ir jo reikalingumas tremtyje, 1956, in: *Aidai*, Nr. 7–8, p. 321–323.

81 *Ibid.*, p. 322.

82 Jurgis Mačiūnas, Lietuviško nacionalizmo konfliktas su abstrakčiu menu, in: *Darbas*, 1960, Nr. 2, p. 19–20.

Svarbu priminti, kad griebtis plunksnos J. Mačiūną įkvėpė originalaus *Dainų* ciklo folklorine tematika autorius R. Viesulas, J. Mačiūno žodžiais tariant, „laimingai tam tikru nuotoliu nuo sterilaus ir reakcionieriško lietuvių mentaliteto atsiplėšęs“ menininkas⁸³. Lietuvių išeivija gerai žinojo, kad *Dainų* sumanymas įgyvendintas Paryžiuje, į kurį 1958 m. talentingas dailininkas išvyko gavęs prestižinę JAV Guggenheimo stipendiją (*Guggenheim Fellowship Award in Graphic Arts*). Tad šis atvejis buvo geras pavyzdys ir kontrargumentas skeptikams, kurie meninius eksperimentus ir tarpkultūrinę erdvę regėjo vien kaip grėsmę lietuviškumo išlaikymui.

Novatoriški paties J. Mačiūno kūrybiniai veiksmai anaipol neprisidėjo prie išeivių – jaunos ir provincialios Europos valstybės išugdytų piliečių – sąmonės modernėjimo. Priešingai, kairiosiomis revoliucinėmis idėjomis susižavėjęs menininkas kurstė dar didesnę nuo komunistinio teroro nukentėjusių tėvynainių priešišką svetimybę. Idėjinių prieštaravimų akivaizdoje nė vienai konfliktuojančiai pusei nepavyko išvengti kraštutinumų: JAV lietuvių bendruomenės valdyba, davusi leidimą Niujorke išsinuomoti bendruomenės patalpas avangardinio žurnalo *Fluxus* sumanymui pristatyti, savo sprendimą atšaukė tada, kai renginio data jau buvo paskelbta ir išsiuntinėti kvietimai. Pasipiktinęs J. Mačiūnas nuo lietuvių bendruomenės nusigręžė, net savo vardą *Jurgis* pakeitė į anglišką *George*.⁸⁴ Ir vėliau lietuvių bendruomenė ignoravo menininko kūrybą, rimtesnių bandymų reabilituoti J. Mačiūno vardą nebuvo. „Jurgiui prireikė Nepriklausomos Lietuvos, kad galėtų pristatyti savo fantazijas. Jokia išeivijos leidykla nebūtų drįsusi to padaryti“, – teigė menininką pažinojęs menotyrininkas S. Goštautas, pasirodžius eseisto Tomo Sakalausko parengtai knygai *Žiūrėjimas į ugnį: Jurgio Mačiūno, Fluxus kūrėjo gyvenimas* (Vilnius, 2002)⁸⁵. Kraštutinis atotrūkis nuo tėvynėje įgytos patirties buvo netoleruojamas, net smerkiamas. Visiškai nutraukusio ryšį su tradicija dailininko kūrybą, kaip kad nutiko J. Mačiūno atveju, konservatyvioji bendruomenės pusė, o kartu ir dalis vidurinėsios kartos atstovų laikė netinkama atstovauti lietuvių tautai.

Bemaž visi kultūrininkai sutarė, kad reprezentuoti tautą geriausiai gali kolektyvinės lietuvių dailininkų parodos. 1957 m. dailininkams svarstant, kaip reikia pristatyti lietuvių dailę amerikiečiams, V. Vizgirda pastebėjo, jog „tautos menui pažinti neužtenka pamatyti keleto šedevrų, kurių suradimas ir atranka irgi nelengva problema. Reikia

83 *Ibid.*, p. 20.

84 Laima Laučkaitė, Jurgio Mačiūno Fluxus, in: *Iševijos dailė*, p. 193. Mokslinėje apybraižoje menotyrininkė remiasi leidiniu: Williams Emmett, *My life in Fluxus and Vice Versa*, Stuttgart, London: Edition Hansjörg Mayer, 1991.

85 Stasys Goštautas, Iš Bostono užrašų: Vienas J. Mačiūno koldūnas, in: *Lietuvos žinios*, 2007 10 28, Nr. 295, p. 20.

sekti visą meno raidą, jo ieškojimus, sustojimus, suklupimus ir galutinius rezultatus“.⁸⁶ Pastangas pristatyti šiuolaikinę lietuvių dailę vainikavo Pasaulio lietuvių bendruomenės (PLB) I seimo proga Niujorko *Riverside* muziejuje surengta reprezentacinė lietuvių dailės paroda (*First Lithuanian International Exhibition*, 1958 m. rugpjūčio 23 – rugsėjo 21 d.; plačiau apie parodą žr. 5.1 skyriuje). Jos recepcija parodė stiprėjant nacionalinį pradą ir kartu tautinę netoleranciją. Gyvenimo tarp svetimtaučių patirtis stiprino įsitikinimą, kad lietuvių dailė svetur turi būti pristatoma kaip etniškai išgrynintas reiškinys. Istoriskai Lietuva buvo daugiakultūrė valstybė, todėl jos teritorijoje sukurtos dailės paveldas nepasižymėjo etniniu vientisumu, o įsikūrus margame tautų ir kultūrų katilė JAV, būtent etninis grynumas tapo esminiu skiriamuoju ženklu. Po PLB I seimo proga surengtos parodos atidarymo kilo nepasitenkinimas parodos katalogo įvadu, kuriame apžvelgdamas Lietuvos dailės raidą meno istorikas Aleksis Rannitas minėjo žydų tautybės dailininkus. Net suabejota, ar apskritai parodos katalogo įvadui parengti derėjo kviesti estų tautybės specialistą, tegul ir gerai išmanantį meno sritį. „Pagal jo nutylėjimus Lietuva neturėjo nei Vilniaus universiteto su meno mokykla [...], nei savų dailininkų, nei kūrėjų, anksčiau negu M. K. Čiurlionis. [...] Jam, kaip nelietuviui, visai nesvarbus Lietuvos kultūrai ir menui reiškinys – Lietuvių dailės draugijos laikmetis; jam visai nesvarbūs mūsų nepriklausomybės laikų meno kūrėjai; jam be reikšmės mūsų meno mokykla ir t. t.“ – priekaištavo konservatyvių pažiūrų tapytojas A. Rūkštelė, katalogą peikdamas dar ir todėl, kad nepaminėjo parodos organizatorių. „Nėra nei seimo, nei bendruomenės vardo. Išėitų taip, kad dailininkų grupė pati surengė parodą.“⁸⁷ Aštri kritika, kad paroda „organizuota ne pagal lietuvių bendruomenės dvasią“, teko parodos rengimo komiteto sekretoriui Vytautui Vaitiekūnui, kuris, anot parodoje nedalyvavusių Amerikos lietuvių dailininkų sąjungos atstovų Česlovo Janušo ir Povilo Puzino, apgaule surengė vienašališką modernistų parodą ir nepakvietė realistinės krypties paveikslų kūrėjų⁸⁸.

PLB I seimo suvažiavimo išvakarėse 1958 m. birželį spaudoje pasirodė Jurgio Gimbuto, Juozo Girniaus ir Viktoro Vizgirdos inicijuotas viešas protestas *Pasipriešinimas kultūriniam nuosmukiui*. Tai buvo pirmas tikslingas bandymas iškelti meno kūrinių kokybės reikalavimus, kurie padėtų iš parodų išstumti neprofesionalią, tiesmuku patriotizmu paremtą kūrybą. Net 60 žinomų kultūros, mokslo, meno ir Bažnyčios atstovų, pasirašiusių pareiškimą, kaltino mėgėjišką dailės kritiką, užsiimančią

86 Viktoro Vizgirdos laiško Vytautui Vaitiekūnui nuorašas, 1957 12 01, in: *NČDM archyvas*, M-1-12-4-3 (15), l. 1.

87 Antanas Rūkštelė, Lietuvių meno paroda, in: *Draugas*, 1958 09 20, Nr. 221, priedas *Mokslas, menas, literatūra*, p. 4.

88 Salomėja Narkeliūnaitė, Ar tikrai paroda buvo bloga?, in: *Vienybė*, 1958 10 24, Nr. 42, p. 5.

ne visuomenės prusinimu, bet paviršutiniu nostalgijos savam kraštui žadinimu. „Yra pakankamai būdų atlikti savo patriotines pareigas nesiimant žeminti mūsų meno lygio“, „Tikra kritika iš tiesų yra analizė, o ne išpūdžių pasakojimas, ne pasipiktinęs niekinimas ir ne įkyrus reklamavimas“, – savo nuomonę dėstė pasirašiusieji protestą ir konstatavo: „Mūsų spaudos nuosmukis izoliuoja mūsų kūrėjus nuo lietuviškos bendruomenės.“⁸⁹ Dera pastebėti, jog tokia buvo ne visa išeivijos spauda, tarkim, nuo 1954 m. JAV studentų lietuvių sąjunga leido žurnalą *Lituanus*, kuris pasižymėjo gana aukštu moksliniu, intelektualiniu lygiu, laikėsi linijos pristatyti stipriausius menininkus ir buvo spausdinamas anglų kalba, taigi prieinamas JAV publikai. Vis dėlto profesionalios dailės kritikos nebuvimas išeivijos spaudoje, kurią pakeitė dailininkų, literatų pamąstymai, meno mėgėjų pasisakymai, pakenkė išeivijos dailės refleksijai ir kartu reprezentacijai.

Abstrakčiojo ekspresionizmo keliu sukantis Pranas Lapė pastebėjo kitą išeivijos dailės gyvenimo ydą: „intelektualas ir politikas sunkiai sutinka, o kadangi taip vadinamos kultūrinės demonstracijos jungiamos su politinio pobūdžio suvažiavimais, mūsų kultūrinės ekspresijos laisvė nuo to labai nukenčia“.⁹⁰ Absurdiškomis P. Lapė laikė politikų pretenzijas menui: „Antai 1957 metų N. Y. [Niujorko – J. B.] Lietuvių Dailininkų Sąjungos rudeninės parodos atidaryme tuometinis P. L. B. [Pasaulio lietuvių bendruomenės – J. B.] Seimo organizacinio komiteto pirmininkas savo kalboje reikalavo, kad dailininkai grįžę į namus per pusmetį sukurtų lietuvišką kultūrą, nes ji būsianti jam reikalinga parodyti svetimtaučiams suvažiavimo metu! [...] Atrodytų, lyg mes esame tiek išsilavinę savo kultūrą slėpti, kad tik didelių suvažiavimų metu organizuotojams pavyksta ją atrasti ir ištempti viešam pademonstravimui.“⁹¹

Iš pasikartojančių panašios problematikos straipsnių galima spręsti, kad konservatyvioji bendruomenės pusė meno naujoves priėmė sunkiai, o lietuviškumą mene suprato siaurai – kaip tiesmuką sekimą tautodaile ar lietuviškų siužetų panaudojimą. Platesnę meno tautiškumo sampratą, grįstą įsitikinimu, kad lietuviškos aplinkos formuojamas savitumas savaime pasireiškia per pasąmonėje užkoduotus vaizdinius, propagavo vidurinioji karta. Kai tapytojas, grafikas P. Gailius su savo paroda atvyko į Čikagą, Čiurlionio galerijoje lygiagrečiai buvo surengtas simpoziumas *Lietuvių dailė šiandieninio meno kontekste* (1963 m. lapkričio 8 d.), publikuota straipsnių ir interviu su autoriumi. Poetas ir žurnalistas A. Mackus pokalbio su P. Gailiumi pradžioje prisiminė ankstesnę savo susitikimą su pašnekovu, kurio metu dailininkas buvo paklaustas apie tautiškumą dailėje ir labai nustebo, lyg būtų pasiteirauta to, kas savaime aišku, arba

89 Pasipriešinimas kultūriniam nuosmukiui, in: *Darbininkas*, 1958 06 10, Nr. 42, p. 4.

90 Lapė Pranas, Klasikai, mat, atsirado, in: *Vienybė*, 1958 12 05, Nr. 48, p. 7.

91 *Ibid.*, p. 7.

tiek neišaiškinama, kad ir klausti neverta. „Aš gimiau Lietuvoj, aš augau Lietuvoj, aš esu lietuvis.“ Po to pridėjo: „Ar atsakiau į klausimą?“⁹² Leisdamasis į tolesnę diskusiją apie ryšį su tradicija, P. Gailius pabrėžė, kad tęstinumas mene – tai ne grįžimas, bet ėjimas į priekį: „jei tradicijas sukūrusieji būtų ieškoję atsakymo prieš juos buvusiose tradicijose, jie tradicijos nebūtų sukūrę“.⁹³ Toks požiūris buvo artimas Amerikos meno pasaulyje savo vietos ieškantiems jo kartos dailininkams, tačiau iš Europos atvykusio tautiečio pozicija darė didesnę įspūdį vien todėl, kad jis nebuvo tiesiogiai paveiktas amerikietiško išėivijos gyvenimo realijų. Savo sampratai pagrįsti P. Gailius pasitelkė žymiausio lietuvių dailininko Mikalojaus Konstantino Čiurlionio pavyzdį: „Čiurlionis negalėjo būti niekas kitas, kaip lietuvis, kalbant tiesiogine prasme, bet Čiurlionis yra ir prancūzas, ir italas, ir šveicaras, kalbant apie jo pasiektas plastines aukštumas. [...] Raginęs kitus lietuvius dailininkus eiti į lietuvių liaudies meno šaknis, jis įrodė, kad folkloras neprivalo būti našta, jeigu į jį, kaip šaltinį, einama grynai individualistiniai. Jeigu tasai pats Čiurlionis būtų ėjęs iš folkloro, jis nebūtų nusikratęs naštos, kuri, savo ruožtu, jį paliktų tų nereikšmingų, lokaliųjų dailininkų tarpe.“⁹⁴

Atsiremti į M. K. Čiurlionio kūrybą, įrodyti egzistuojant gilesnes nacionalinio savitumo šaknis plastinėje kūryboje, pagaliau apibrėžti jas vyresniajai kartai priimtinais terminais buvo svarbu pažangesnės mąstysenos kultūrininkams. „Lietuviai yra iš prigimties glaudžiai suaugę su gamta ir jaučia jos poeziją, iliuziją, šviesą ir spalvas. Užtai mes esame puikūs koloristai ir gamtos tapytojai“, – savo pastebėjimais dalijosi *Lietuvių meno antologijos*⁹⁵ ir *Kolumbijos meno*⁹⁶ autorius S. Goštautas, apžvelgdamas II lietuvių kultūros kongresui (1962 m. lapkričio 21–25 d., Čikaga) surengtą parodą.

1972 m. gruodžio 2 d. Niujorko lietuvių dailininkų sąjungos dvidešimtmečio proga surengtas simpoziumas *Ko ieškoma lietuvių dailininko darbuose?* tebesvarstė meno tautiškumo apibrėžties klausimą, kartojosi ankstesniais dešimtmečiais keltos idėjos. Jas apibendrinamas filosofas J. Girnius suformulavo keletą esminių teiginių: „tas tautiška, kas kūrybiška“, „neteisu tautą tapatinti tik su jos praeitimi“, „visos meno kryptys gali būti lygiai tautiškos“, „bet kokia tematika gali rasti savo vietą tautos mene“.⁹⁷ Vis dėlto, 7-ojo dešimtmečio išėivijos spaudoje tykantys prieštaravimai rodė meninių pažiūrų transformacijas, jas lėmė blėstanti abstrakčiojo ekspresionizmo banga ir natūrali kartų kaita. Nuo bendruomenės gyvenimo vis labiau tolo JAV dailės scenoje daugiau pasiekę

92 [Algimantas Mackus], A. M., Sprendimai ne tradicijoje, in: *Margutis*, 1963, Nr. 10, p. 18, 19.

93 *Ibid.*, p. 19.

94 *Ibid.*, p. 20.

95 Stasys Goštautas, *Antologia Biografica del Arte Lituanu*, Medellín, Colombia: Editorial Bedout, 1959.

96 Stasys Goštautas, *Arte Colombiano*, Bogota: Editorial Iqueima, 1960.

97 Juozas Girnius, Meno tautiškumo klausimu, in: *Aidai*, 1973, Nr. 3, p. 115–119.

dailininkai, be to, gausėjo aktyviai kuriančių jaunosios kartos dailininkų, kurių ryšys su tautiečiais natūraliai buvo kitoks, silpnesnis.

7-ajame dešimtmetyje JAV meno scenoje įsitvirtino naujos tendencijos – įsivyravo popartas, opartas, minimalizmas. Šiuos pokyčius nuosaikų modernizmą toleravę lietuvių išėivijos dailininkai sutiko nevienareikšmiškai, jų nepriėmė net menininkai, kurie buvo atviri naujovėms, pavyzdžiui, abstrakčios tapybos šalininkas A. Galdikas. „*Popart* nemėgstu: jis atsiduoda lavonu, o *opart* – tai triukas akims gadinti“, – teigė dailininkas, primindamas, jog „pora „avangardistų“ rėkia, kad mano darbus reikia sudeginti. Jie nejaučia jokios atsakomybės tautai ir tautos menui, klampoja paskui internacionalą, kuria „staigmenas“, nes sensacijos madoje“.⁹⁸ Pasikeitęs 7-ojo dešimtmečio JAV dailės kontekstas, iškilusios naujos dailės kryptys veikė ir lietuvių dailininkų nuostatas bei kūrybą. 7-ajame dešimtmetyje optinio meno, konstruktyvizmo ir minimalizmo rėmuose pradėjo kurti vidurinėsios kartos atstovas Kazys Varnelis, netrukus jis sulaukė amerikiečių įvertinimo, tačiau kartu tolo nuo lietuviškosios bendruomenės neįgijęs jos palaikymo.

Keisti požiūrį į lietuvių dailės reprezentaciją ir apmąstyti išliekamąją kūrinių vertę padėjo PLB IV seimo proga prestižinėje Vašingtono *Corcoran* meno galerijoje (*Corcoran Gallery of Art*) surengta reprezentacinė lietuvių dailės paroda (1973 m. rugpjūčio 10 – rugsėjo 5 d.; plačiau apie parodą žr. 5.1 skyriuje), kuriai dailininkus ir paveikslus atrinko bei juos eksponavo pati galerijos vadovybė. Ji apsiribojo dvylikos lietuvių autorių Amerikoje sukurtais darbais, atitinkamai pavadino parodą ir jos katalogą – *12 lietuvių dailininkų Amerikoje*.⁹⁹ Dėl profesionalaus ir dalykiško požiūrio šis pristatymas labai skyrėsi nuo įprastų Vasario 16-osios ar kitų lietuviškų progų minėjimui skirtų lietuvių dailės parodų, pristačiusių įvairios meninės vertės kūrinius. Paroda patvirtino už modernumą mene kovojančių dailininkų įsitikinimą, kad svarbų vaidmenį reprezentacinėje atrankoje gali suvaidinti nepriklausomi meno ekspertai, nelietuviai. „Varnelio grynai abstrakčioje minimalinės krypties tapyboje svetimtaučiai įžiūri beveik barokinį lietuvių charakterio ir kalbos žodingumą – aplinkybę, kurios tikriausiai mes patys nebūtumėme pastebėję“, – akcentavo R. Viesulas¹⁰⁰. Vidurinėsios ir jaunosios kartos atstovus pristačiusi ekspozicija labiausiai neįtiko konservatyvaus meno šalininkams. Jie pažėrė daug kaltinimų: pasigėdo skulptorių kūrybos, stebėjosi, kodėl organizuojant parodą Seimo proga apsiribota tik JAV lietuvių dailininkais,

98 Adomas Galdikas atsako į redaktoriaus klausimus, in: *Aidai*, 1968, Nr. 8, p. 358.

99 *12 Lithuanian Artists in America: August 10–September 5, 1973*, Washington (D. C.): The Corcoran Gallery of Art, Lithuanian World Community, Inc., 1973.

100 Romas Viesulas, Lietuvio dailininko problema gyvenant svetur, in: *Lituanistikos instituto 1973 metų suvažiavimo darbai*, Chicago (Ill.): Lituanistikos institutas, 1975, p. 216–217.

priekaištavo, kad paroda menkai atspindėta amerikiečių spaudoje, galiausiai piktinosi, kad rodyta Viktoro Vizgirdos ir Vytauto Igno, kurie vyko į okupuotą Lietuvą rengti savo parodų, kūryba¹⁰¹.

8-ajame dešimtmetyje JAV galutinai susiformavo išeivijos menininkų vertinimo sistema, kurioje premijas dailininkams skyrė ne profesionalai, o mėgėjai, privatūs mecenatai ir bendruomenė. Kritikuodamas šią sistemą tapytojas V. Vizgirda apgailestavo, jog „esamomis sąlygomis neįmanoma surengti tikrai aukšto lygio reprezentacinę parodą“.¹⁰² Jis peikė kultūrinio gyvenimo politiką, apdovanojimus lietuvių dailę reprezentuojantiems kūrėjams, kai skiriantys premijas mecenatai išsako pageidavimus, ką ir kaip dailininkas turi kurti. Menininkas ironizavo: „Ir populiarumo premija yra tik diletantų išdaiga, deja, dažnai praktikuojama. Panaši premija už muziką išbrauktų iš istorijos ir Beethovena, ir Mozartą. Ar reikalinga tad tokia premija reprezentacinėje parodoje? Nebent visuomenei klaidinti, kad nežinotų, kas geras dailininkas, o kas ne.“¹⁰³

9-ajame dešimtmetyje toji kova, kurią tęsė V. Vizgirda ir jo bendražygiai, prarado aktualumą. Buvusi vidurinioji išeivijos karta tapo vyresniąja, įsitvirtino jaunoji išeivijos dailininkų karta, jau įgijusi išsilavinimą JAV. Algimanto Kezio *Galerijos* surengtos plataus masto jungtinės kilnojamosios parodos *Paroda '87, Dailė '88, Dailė '89, Dailė '90: Religija lietuvių mene*¹⁰⁴ rodė kūrinius, liudijančius, kad modernumo skraistė neužgožia tautinio savitumo, o istorinė atmintis gali būti sėkmingas kūrybinių inspiracijų šaltinis. Ypač ryškiai tą atspindėjo jauniausių dalyvių kūriniai religine tema, kuriuose jie tautiškumą ir religiją interpretavo šiuolaikiškai, postmoderniai.

Apibendrinant galima teigti, kad 1950–1990 m. pagrindinė lietuvių dailės ateities emigracijoje svarstymų ašis buvo lietuvių dailės tautiškumo klausimas, tačiau prie vieningo sutarimo brėžiant lietuviškumo dailėje sampratos ribas neprieita. Vyresnioji, vidurinioji ir jaunoji, jau JAV subrendusi, dailininkų kartos turėjo savas dailės tautiškumo ir jos reprezentacijos sampratas, tarp kurių polemika vyko periodikos skiltyse.

101 Saulius Šimoliūnas, Nereprezentacinė LB Meno Paroda Washingtone, in: *Naujienos*, 1973 07 07, Nr. 159, p. 3; Antanas Rūkštelė, Pasaulio Lietuvių Bendruomenės Seimas ir nesusipratimas, in: *Naujienos*, 1973 07 16, Nr. 166, p. 2.

102 Viktoras Vizgirda, Parodos, premijos ir meno kritika, in: *Aidai*, 1975, Nr. 5, p. 230.

103 *Ibid.*

104 *Art Exhibit / Paroda '87*, Chicago (Ill.): Art gallery Galerija, 1987; *Lithuanian Art '88: Exhibition by Lithuanian Artists Living in the West*, ed. Algimantas Kezys, Toronto (Ont.): Lithuanian-American Fine Arts Association, Inc., 1988; *Lithuanian Art '89: Travelling Exhibition by Lithuanian Artists living outside their homeland: Launched February 10, 1989*, ed. Algimantas Kezys, Chicago (Ill.): Lithuanian-American Fine Arts Association, Inc., 1989; *Religija lietuvių mene: jungtinės kilnojamos parodos „Dailė '90“ katalogas*, red. Algimantas Kezys, Chicago (Ill.): Amerikos lietuvių dailių menų d-ja, 1990.

Sprendžiant lietuvių dailės reprezentacijos problemą trūko platesnio profesionalaus požiūrio, išsivijoje taip ir neatsirado profesionalios dailės kritikos. Dailininkai dėjo pastangas ne tam, kad susitartų tarpusavyje ir numatytų veikimo gaires, tačiau gynė savo pozicijas ir stengėsi įteisinti jas kaip visiems priimtinas. Vis dėlto juos jungė bendra nuostata, jog siekiant įsitvirtinimo JAV meno pasaulyje ir norint išlikti atpažįstamiems kaip lietuviams kūrėjams svarbiausia priemonė buvo rengti stambaus masto apžvalginės reprezentacinės parodas.

II. DAILĖS ORGANIZACIJŲ VEIKIMO PROGRAMOS IR PRAKTIKA

Ankstyviausias žinomas lietuviško dailės sambūrio JAV paminėjimas – 1910 m. gegužės 27 d. Filadelfijoje veikti pradėjusi Lietuvių dailės draugija Amerikoje¹⁰⁵. Nuo XX a. pradžios Čikagoje veikė kairiųjų – Amerikos lietuvių socialistų sąjunga, kuri tarpukariu įkūrė Proletarinio meno sąjungą, kitaip vadintą Lietuvių meno sąjungą (LMS; vėliau perkelta į Brukliną), rėmusią tautines kultūrinės iniciatyvas, organizavusią parodas. Vienas energingiausių LMS vadovybės narių po Antrojo pasaulinio karo buvo Rudolfas Baranikas, Lietuvoje užaugęs ir tarptautiniu mastu žinomas žydų dailininkas¹⁰⁶. XX a. 3–4 dešimtmečiuose Čikagoje parodas rengė Amerikos lietuvių dailės mėgėjų draugija, Čikagos lietuvių dailininkų draugija, Niujorke – Lietuvių dailės meno ratelis (plačiau rašyta 1.1 skyriuje), į draugiją buvo susiorganizavę ir Niujorko dailininkai¹⁰⁷. Manytina, kad šie sambūriai pirmiausia tarnavo tam, kad suartintų parodų organizatorius, dailės kūrėjus ir vartotojus, ir jų funkcija buvo siauresnė nei įprasta profesinėms dailininkų organizacijoms.

Aktyvus išėivijos dailininkų organizavimasis Jungtinėse Valstijose prasidėjo po Antrojo pasaulinio karo emigracinių permainų, kai 1944–1946 m. vengdami represijų iš Lietuvos pasitraukė apie 60 tūkstančių lietuvių, iš jų – apie 70 dailininkų¹⁰⁸. Dauguma menininkų iš pradžių gyveno Vokietijos DP (*Displaced Persons*) stovyklose ir ten išvystė plačią veiklą: rengė dailės parodas, meno leidinius, steigė privačias dailės studijas ir sukūrė tris svarbias organizacines struktūras – Dailės ir amatų mokyklą (*École des Arts et Métiers*; veikė 1946–1949 m. Freiburge; įkūrėjas – Vytautas Kazimieras Jonynas), Lietuvių dailės institutą (LDI; įkurtas 1947 m. gruodžio 14 d. Freiburge; iniciatoriai – Adolfas Valeška, Telesforas Valius ir Viktoras Vizgirda) ir Pasaulio lietuvių dailininkų ir architektų sąjungą (PLDAS; įkurta 1948 m. spalio 23–24 d., iniciatorius – Adomas Varnas).

105 Lietuviško gyvenimo Amerikoje faktai, <<http://www.litua.com/lt/zinynas/istorija>>, 2010-11-03.

Šiuo atveju nėra tiksliai aišku, ar kalbama apie dailės sambūrį, nes anuomet terminas *dailė* buvo vartojamas ir kaip bendrai meno, ir kaip teatro / spektaklio sinonimas.

106 Donatas Januta, Piliietinis karas tarp Amerikos lietuvių, <<http://www.draugas.org/07-21-12januta.pilietiniskaras2.html>>, 2014-10-29; *Lietuvių enciklopedija*, t. 12, Boston (Mass.): Lietuvių enciklopedijos leidykla, 1957, p. 302.

107 Atgaivinta lietuvių dailininkų draugija New Yorke, in: *Naujienos*, 1953 02 02, Nr. 27, p. 5.

108 Skaičius pateikiamas apibendrinus keletą šaltinių: Paulius Jurkus, Lietuvių dailė užsienyje, in: *Lietuvių enciklopedija*, t. 15, p. 709; Viktoras Vizgirda, Lietuvių dailė enciklopedijos XV tome, in: *Aidai*, 1969, Nr. 1, p. 41. Dalia Ramonienė, Lietuvių dailės institutas Freiburge, in: *Acta Academiae Artium Vilnensis*, t. 46: *Kultūrinė emigracija. Istorinės patirtys ir aktualijos*, sud. Ieva Pleikienė, Vilnius: Vilniaus dailės akademija, 1996, p. 17–18.

Apie 1950 m. prasidėjus visuotinei emigracijai į JAV ten pat buvo perkelti LDI ir PLDAS, tačiau šioms organizacijoms nebuvo lemta tapti visos išeivijos dailės gyvenimo varikliu. Niujorke ir Čikagoje susiformavo kelios stambesnės profesinės dailininkų organizacijos, o vietovėse, kur dailininkų buvo mažiau, steigėsi sambūriai, labiau priimanantys amžiaus pradžios kultūrininkų ratelius. Žinomiausias iš jų – 1956 m. Los Andžele įkurtas Dailių menų klubas, kuris buvo pagrindinis Los Andželo lietuvių bendruomenės meninio gyvenimo organizatorius¹⁰⁹.

Čikagoje lygiagrečiai su profesinėmis organizacijomis būrėsi iniciatyvinės grupės, kurios sprendė įvairius dailės gyvenimo klausimus, tačiau pagrindiniai idėjų generatoriai jose buvo ne dailininkai, bet kitų meno sričių atstovai ir pasišventę meno puoselėtojai. Iš jų minėtinos dvi – 1978 m. įkurta Amerikos lietuvių meno draugija (kitaip – Amerikos lietuvių dailių menų draugija; *Lithuanian American Fine Art Association*)¹¹⁰, kurios veiklos viršūnė buvo 1984 m. Čikagos Ilinojaus universiteto (*University of Illinois*) galerijoje surengta paroda *Refugee Artists in Germany, 1945–1950 (Dailininkai pabėgėliai Vokietijoje 1945–1950)*¹¹¹, ir Lietuvių dailiojo meno institutas (*Lithuanian Institute of Fine Arts*)¹¹², kuris rūpinosi muziejiniiais reikalais: Prano Domšaičio palikimo išsaugojimu, Lietuvių dailės muziejaus Lemonte įsteigimu (1989). Šios organizacijos pagyvino išeivijos dailės gyvenimą ir prisidėjo reprezentuojant lietuvių dailę tarp amerikiečių, tačiau jų įnašas mažiau ryškus, todėl disertacijoje neaptariamas.

2. 1. Lietuvių dailės institutas (1947–1990, Vokietija, JAV–Kanada)

Lietuvių dailės institutas (LDI; *Lithuanian Institute of Arts*) 1950 m. į JAV buvo perkeltas iš Vokietijos. Organizaciją sudarė apie 30 narių, iš kurių didesnė dalis įsikūrė Jungtinėse Valstijose, tačiau organizacijos steigimo iniciatyvinis branduolys iširo: Adolfas Valeška įsikūrė Čikagoje, Viktoras Vizgirda – Bostone, Telesforas Valius išvyko į Kanadą. Dar plačiau pasklido kiti LDI nariai, antai Petras Kiaulėnas ir Romas Viesulas įsitvirtino Niujorke, Vytautas Kasiulis liko gyventi Europoje, o Vaclovas Ratas, Adolfas Vaičaitis pasitraukė į Australiją. Kaip ir tyrinėjant kitas išeivijos dailės

109 [Algirdas Gustaitis], *Dailių menų klubas (1956–2000)*: Metraštis, sud. ir red. Algimantas Liekis, Vilnius: Lietuvių tauta, 2002.

110 Joje aktyviai dalyvavo Viktorija Kašubaitė-Matranga, Jonas Dovydėnas, Algimantas Kezys.

111 *Refugee Artists in Germany 1945–1950: Lithuanian Artists at the Freiburg École des Arts et Métiers: May 18 thru June 8, 1984*, ed. Victoria Kasuba Matranga, Chicago (Ill.): Lithuanian American Fine Arts Association, Inc., 1984.

112 Lietuvių dailiojo meno institutu 1983 m. oficialiai pasivadino 1980 m. įsikūrusi Lietuvių fondo meno puoselėtojų komisija (Lietuvių fondo padalinys).

organizacijos, nėra žinomas tikslus tikrųjų LDI narių sąrašas, tačiau sprendžiant iš LDI parodų dalyvių aktyvumo galima spėti, kad laikui bėgant skaičius išliko panašus – apie 30 (žr. 1 priedą). Antra tiek sudarė mažiau aktyvūs nariai / kviestiniai dailininkai; dalis iš jų bendradarbiavo su keliomis lietuvių dailės organizacijomis (pavyzdžiui, Adomas Galdikas, Aleksandra ir Vytautas Kašubos priklausė dar ir Niujorko lietuvių dailininkų sąjungai (NLDS), Česlovas Janušas, Bronius Murinas – Amerikos lietuvių dailininkų sąjungai (ALDS), Regina Ingelevičienė – joms abiem). Veiklos pradžioje į LDI sudėtį įėjo meno istorikai Mikalojus Vorobjovas (1903–1954) ir Jurgis Baltrušaitis (1983–1988); 1955 m. tikruoju nariu buvo pakviestas poetas, meno ir literatūros kritikas Henrikas Nagys¹¹³. Meninių aspiracijų prasme LDI buvo artima NLDS, tačiau dėl Adolfo Valeškos ir Vytauto Kazimiero Jonyno nesutarimo¹¹⁴ organizacijos stengėsi veikti nepriklausomai.

Dar 1947 m. lapkričio 25 d. preliminariniame posėdyje Freiburge buvo nužymėti būsimos organizacijos tikslai ir struktūra¹¹⁵. Pagrindiniu tikslu LDI veiklos programoje buvo numatytas lietuvių išseivų dailės rinkinių kaupimas, kiti svarbūs uždaviniai – Lietuvos vardo garsinimas, lietuvių kultūros skleidimas ir populiarinimas pasaulyje, visokeriopos informacijos dailės ir architektūros klausimais kaupimas. Organizacijos atstovus buvo numatyta skirstyti į tikruosius ir garbės narius, narius rėmėjus ir bendradarbius, be to, nutarta, kad nauji nariai į organizaciją bus priimami tik kvietimo būdu, t. y. gavę oficialų valdybos kvietimą. Anot menotyrininkės Dalios Ramonienės, būtent ši gana nekorektiška, asmeninėms ambicijoms palanki nuostata vėliau supriešino daugelį dailininkų¹¹⁶.

1948-ieji – pirmieji LDI veiklos metai Freiburge – pasižymėjo ypatingu intensyvumu: beveik kas mėnesį buvo šaukiami valdybos posėdžiai, kviečiami nauji nariai, nuolat rengiamos individualios ir grupinės instituto narių parodos, dalyvauta tarptautinėse parodose Vokietijoje ir kitose Europos vietose, organizuoti kultūros vakarai, išleista reikšmingų meno leidinių¹¹⁷, pradėtas kurti Lietuvių meno galerijos dailės kūriniams kaupti ir saugoti steigimo planas. Vienas svarbiausių instituto darbų buvo Amerikos lietuviams skirtos parodos *Lithuania comes to Broadway. Lithuanian Art in Exile (Lietu-*

113 H. Nagys, gyvenęs Montrealy..., in: *Darbininkas*, 1955 10 04, Nr. 71, p. 5.

114 V. K. Jonynas buvo pirmasis iš LDI išstojęs narys (1948 m. gegužės 8 d.) ir vienintelis, kuris vėliau nė karto nedalyvavo LDI organizuotose parodose. Užominių apie jo ir A. Valeškos besitęsiantį ambicijų karą sutinkama laiškuose, periodinėje spaudoje.

115 Lietuvių dailės instituto 1947 m. lapkričio 25 d. steigimo iniciatyvinės grupės posėdžio protokolas, in: *NČDMA*, M-1-14-28, l. 1.

116 Dalia Ramonienė, *op. cit.*, 1996, p. 19.

117 Pavyzdžiui, Petro Kiaulėno monografija (Tiubingenas, 1948), Adolfo Vaičiūčio 7 *litografijos* su Aleksio Rannito įžanginiu žodžiu (Freiburgas, 1948), Jurgio Baltrušaičio studija *Lietuvių liaudies menas* (Miunchenas, 1948).

va ateina į Brodvėjų. Lietuvių išėivijos dailė) surengimas: ji buvo eksponuota Niujorke (1949 m. spalio 20 d. – lapkričio 20 d., *New York Hall of Science*), o vėliau perkelta į Voterberį (Waterbury; Konektikuto valst.; 1950 m. balandžio 20 d. – gegužės 6 d., *Silas Bronson Library*) ir Čikagą (1950 m. rugpjūčio 14 d. – spalio 1 d., *Chicago Historical Society*) (ilustr. 8–10)¹¹⁸.

Lithuania comes to Broadway buvo suruošta Vokietijoje vykusios parodos (1948, Hanau) pagrindu ir JAV įgyvendinta padedant advokatui Antanui Oliui, į kurį dailininkas P. Kiaulėnas kreipėsi po to, kai Amerikos lietuvių taryba atsisakė parodą pergabenti¹¹⁹. Į pirmojo tokios apimties lietuvių dailininkų pasirodymo JAV atidarymo iškilmes susirinko apie tūkstantis amerikiečių ir lietuvių, iš Romos atvyko Lietuvos diplomatinės tarnybos šefas Stasys Lozoraitis; bendrai ekspozicija pritraukė net 30 tūkstančių lankytojų¹²⁰. Niujorke vykęs pristatymas tapo naudingu paskatinimu tapytojui V. Kasiuliui – viena iš didžiųjų Niujorko galerijų teiravosi dėl galimybės surengti jo kūrybos parodą¹²¹. Renginys taip pat sulaukė amerikiečių spaudos dėmesio. Voterberio dienraštis *American Republican* parodos meniniam vertinimui skyrė beveik visą puslapį ir reprodukavo geresnius darbus¹²². Čikagoje *Chicago Sunday Tribune* plačiau aprašė grafiko Pauliaus Augiaus kūrybą, *Chicago Daily Tribune* publikavo aštuonių šiame mieste gyvenančių lietuvių dailininkų biografijas.¹²³ Reiklios jūry¹²⁴ dar 1948 m. suformuotą parodą tautiečiai suvokė kaip renginį, kurio tikslas buvo priminti amerikiečiams lietuvių tautos tragediją ir atsidėkoti Amerikos lietuviams už teikiamą

118 *Lithuania comes to Broadway: New York Hall of Science presents Lithuanian Art in Exile Exhibit: October 20, 1949 to November 20, 1949*, New York (N. Y.): [s. n.], 1949; *Silas Bronson Library presents Lithuanian Art in Exile Exhibit April 20, 1950 to May 6, 1950*, [s. l., s. n., 1950]; *Chicago Historical Society presents Lithuanian Art in Exile Exhibit: August 14, 1950 to October 1, 1950*, Chicago (Ill.): [s. n.], 1950. Egzistuoja ir kitas parodos pavadinimas – *Už Lietuvos laisvę. Didžioji lietuvių dailės paroda* – pastarasis buvo panaudotas publikuojant reklaminių leidinių lietuvių kalba. Žr. *Už Lietuvos laisvę! Didžioji lietuvių dailės paroda / New York Hall of Science Broadway at 44th Street New York 18, New York*, [New York (N. Y.): New York Hall of Science, 1949].

119 Amerikos lietuvių taryba motyvavo tuo, kad paroda reikalauja daug lėšų, be to, peržengia tiesiogines organizacijos veikimo ribas. Žr. Rp., Čikagoje susidarė lietuvių dailės parodai remti komitetas, in: *Margutis*, 1949, Nr. 10, p. 16.

120 Rp., Lietuvių dailės parodos atidarymas, in: *Margutis*, 1949, Nr. 11, p. 5, 7; Ar nori, kad lietuvių dailės paroda ateitų į tavo koloniją?, in: *Margutis*, 1949, Nr. 12, p. 18.

121 Vladas Vijeikis, Lietuva ateina į Brodvėjų, in: *Margutis*, 1949, Nr. 11, p. 8.

122 V. K., Lietuvių dailės paroda atidaryta, in: *Darbininkas*, 1950 04 28, Nr. 32, p. 4.

123 Lietuvių dailės paroda amerikiečių spaudoj, in: *Margutis*, 1950, Nr. 9, p. 2.

124 Komisiją sudarė dailininkai Viktoras Petravičius, Paulius Augius, Vytautas Kazimieras Jonynas, Adolfas Valeška, Liudas Vilimas ir Antanas Tamošaitis. Žr. Lietuvių Meno parodos Amerikoje Komitetas, Pranešimas dėl lietuvių meno parodos Amerikoje, in: *Mūsų kelias*, 1948 01 22, Nr. 4, p. 2.

pagalbą¹²⁵. Tokį išpūdį galbūt stengtasi sustiprinti apmąstant parodos eksponavimą ir vėliau atitinkamai skeidžiant žinias per masines informavimo priemones. Turinio prasme ši paroda atspindėjo nostalgiją gimtajam kraštui (eksponuoti tik tremties metais sukurti kūriniai pavadinimais *Lietuvaitė* (V. Kasiulis), *Piemenėlis* (V. K. Jonynas), *Šventorius* (A. Galdikas) ir pan.), kartu reprezentavo nepriklausomoje Lietuvoje išaugintas dailės tradicijas (akademiškai realistiniam menui atstovavo tik apie penktadalis parodos dalyvių). Ir nors stilistiniu požiūriu paroda labiau išreiškė modernaus meninio mąstymo idėjas, filmo apie lietuvių tremtinių gyvenimą perkeltųjų asmenų stovyklose Vokietijoje demonstravimas bei papildoma tautodailės dirbinių bei tautinių relikvų ekspozicija (svarbus parodos akcentas buvo XVIII a. žemaitiška *Rūpintojėlio* skulptūra) suteikė jai istorinį-patriotinį atspalvį. Tokio užsiangažavimo būta nuo pat pradžių: „Gal tiesioginiai ir neišlaisvins dailininkas Lietuvos, tačiau įnamins ją kultūringųjų tautų šeimos tarpe.“¹²⁶ Šis parodos *credo* vėliau taikytas daugumai platesnio masto lietuvių dailės pristatymų JAV, laikyta, kad „paroda buvo lyg ir ambasadorius Lietuvos laisvės byloje“¹²⁷.

Kilnojamosios parodos organizavimas pareikalavo daug lėšų, prisidėti savo auka buvo kviečiama ir bendruomenė. Tikėtina, kad taikantis prie naujų ekspozicinių erdvių, bendruomenės atstovai patarinėjo rengėjams, tad vienaip ar kitaip darė įtaką ir galutiniam rezultatui. Ypač nerimavo čikagiškiai, kad Čikagoje gautos patalpos per ankštos sutalpinti 400 turimų kūrinių. Jų reikalavimams nesugebėjusio pasipriešinti parodos kuratoriaus Liudo Vilimo elgesys pastūmėjo LDI išplatinti pareiškimą visuomenei, jog LDI ateityje: 1) dalyvaus tik tokiose parodose, kurios bus ruošiamos pagal nusistovėjusias dailei reprezentuoti tradicijas, 2) kurių globos komitetuose bus visiems lietuviams atstovaujantieji autoritetingi atstovai, nes parodos yra visos lietuvių tautos kultūrinė reprezentacija, 3) nedalyvaus tose parodose, kurioms bus suteiktas srovinis atspalvis¹²⁸. Šiuo pareiškimu organizacija gana vienareikšmiškai leido suprasti, jog jai visų pirma yra svarbi meno ekspertų nuomonė, o savos bendruomenės pripažinimas laikytinas antraeilium dalyku.

1949 m. institutui nebuvo tokie sėkmingi, dar prieš persikeliant į JAV jo veikla ėmė silpti. Daugelį bendrųjų dailės gyvenimo funkcijų perėmė PLDAS, kuri institutui priekaištavo ir dėl per siauros veiklos, pažymėdama, kad instituto nariai apsiribojo tik

125 Vijeikis, *op. cit.*

126 Juozas Akstinas, Lietuvių menas tremtyje, in: *Margutis*, 1949, Nr. 6. p. 10.

127 „N.“ Redakcija, Lietuvių dailės paroda Amerikoje, in: *Naujienos*, 1950 09 08, Nr. 211, p. 7.

128 Lietuvių Dailės Instituto V-ba, Lietuvių Dailės Instituto pareiškimas, in: *Naujienos*, 1950 07 07, Nr. 158, p. 6.

darbu perkeltųjų asmenų stovyklose ir visiškai neplėtė veiklos už Vokietijos ribų¹²⁹. Prie organizacijos veiklos silpnėjimo prisidėjo ir tai, jog tais metais į JAV persikėlė institutą rėmusios organizacijos. Neabejotinai neigiamo poveikio LDI darbui turėjo jo viduje išprovokuotas dailininkų susipriešinimas, vienoje pusėje subūręs LDI narius, kitoje – dalį Freiburgo dailės ir amatų mokyklos dėstytojų ir jų šalininkų¹³⁰.

Naujausiuose enciklopedinio pobūdžio leidiniuose pateikiama klaidinanti informacija, kad LDI persikėlus į JAV jo veikla netrukus nutrūko¹³¹. Teisingiau būtų teigti, jog šios organizacijos darbas tęsėsi, tačiau nuo 7-ojo dešimtmečio ėmė silpti ir tik po 1980-ųjų veikla visiškai apmirė. Formaliai institutas veikė ir dailės gyvenime fragmentiškai pasirodydavo iki pat 1990-ųjų¹³², tačiau paskutinį veiklos dešimtmetį išėivijos meniniame gyvenime reikšmingesnio vaidmens jau nebeturėjo. Pirmasis instituto pirmininkas ir vienas aktyviausių organizacijos narių buvo V. Vizgirda (Vokietijos laikotarpis), 6-ajame dešimtmetyje keletą metų sambūriui vadovavo T. Valius, o likusį laiką pirmininko pareigas ėjo A. Valeška. Institutas vienijo įvairiuose pasaulio kraštuose ir valstybėse gyvenančius lietuvius dailininkus, turėjo centrinę būstinę Čikagoje ir įgaliotinius Niujorke, Kanadoje, Prancūzijoje, Vokietijoje, Australijoje.

Ankstyvąją LDI veiklą liudijančių dokumentų yra išlikę Adolfo Valeškos ir Viktoro Vizgirdos archyvuose (saugomi NČDMA, ALKA), tačiau JAV laikotarpio medžiaga yra negausi. Pavieniai laišakai, straipsniai periodinėje spaudoje ir parodų katalogai leidžia susidaryti vaizdą, jog organizacijos veikimo kryptis JAV nepasikeitė. Žvelgiant į 6-ajame dešimtmetyje instituto nuveiktus darbus galima atremti PLDAS priekaištą dėl organizacijos veiklos siaurumo ir uždarumo – LDI rūpinosi tiek lietuvių bendruomenės meninio skonio ugdymu, tiek lietuvių dailės reprezentavimu tarptautinėje meno arenoje.

129 Ramonienė, *op. cit.*, p. 25–26.

130 Konfliktas pasiekė kulminaciją, kai 1949 m. rengiant parodą Augustinų muziejuje (*Augustiner Museum*) Freiburge muziejaus direktorius, vokiečių meno kritikai ir kai kurios kitos įstaigos gavo anoniminius laiškus, šmeižiančius būsimą LDI vadovą A. Valešką. Žr. Dvasios menkystė, in: *Žiburiai*, 1949 04 07, Nr. 37, p. 3.

131 Lietuvių dailės institutas, in: *Visuotinė lietuvių enciklopedija*, Vilnius: Mokslų ir enciklopedijų leidybos institutas, 2008, t. 13, p. 157; Lietuvių dailės institutas, in: *Dailės žodynas*, Vilnius: Vilniaus dailės akademijos leidykla, 1999, p. 243.

132 *Aidų* žurnale rašyta, kad LDI 1985 m. gegužę Čikagos tarptautinėje dailės parodoje išstatė Viktoro Petravičiaus, Mstislavo Dobužinskio ir Prano Domšaičio kūrinius (žr. Algis Plukas, Amerikos lietuvių 1985 metų veiklos apžvalga, in: *Aidai*, 1986, Nr. 1, p. 55), vis dėlto, manytina, kad šiuo atveju nuopelnas priklauso Lietuvių dailiojo meno institutui, kuris globojo P. Domšaičio palikimą ir rūpinosi šio menininko garsinimu. LDI, kaip vienas iš leidinio rėmėjų, taip pat minimas 1990 m. parodos kataloge *Religija lietuvių mene* (Chicago (Ill.), 1990, p. 48).

6-ajame dešimtmetyje LDI surengė nemažai lietuvių grafikos parodų: 1953 m. balandžio 15 – gegužės 3 d. – *Memorial Art Gallery* Ročesteryje (Niujorko valst.)¹³³, 1954 m. birželio 5–20 d. – lietuviškos spaudos atgavimo sukakčiai paminėti *Lietuvių auditorijoje* Čikagoje (ilustr. 11, 12)¹³⁴, 1957–1958 m. – Kolorado universitete Denveryje (*University of Colorado*; Kolorado valst.), Milvokio tarptautiniame institute (*International Institute of Wisconsin*; Viskonsino valst.) ir Ilinojaus universitete Urbanoje (Ilinojaus valst.).

Kartu su JAV Lietuvių bendruomenės Kultūros taryba 1956 m. LDI nariai organizavo didžiulę apžvalginę *Religinio meno parodą* Lietuvos bažnytinės provincijos įkūrimo 30 metų proga¹³⁵. Paroda veikė kovo 11 – balandžio 1 d. Šv. Kryžiaus parapijos salėje Čikagoje, joje dalyvavo 38 dailininkai ir architektai. Lietuvių religinės dailės pristatymą organizavo komitetas, kurį sudarė pirmininkas A. Valeška ir atstovai iš įvairių vakarinio Amerikos pakraščio vietovių. Niujorke komitetui atstovavo Romas Viesulas, Bostone – Viktoras Vizgirda, Klivlande – Vytautas Raulinaitis, Kanadoje – Juozas Bakis. Oficialiai buvo kviečiami dalyvauti visi dailininkai, tačiau nemažai iš jų darbų parodai nepristatė. Didesnė dalis eksponuotų kūrinių buvo moderniai interpretuoti klasikiniai religiniai siužetai – *Nukryžiuojimas*, *Trys Karaliai*, *Šv. Kazimieras* ir pan. Nuo tradicinių meninių sprendimų nutolusias interpretacijas kritikavo konservatyvioji visuomenės pusė ir ALDS susibūrę dailininkai. Palygindamas ekspoziciją su žymia Čikagos ir apylinkių dailės paroda (*Annual Exhibition by Artists of Chicago and Vicinity*), kurioje buvo premijuotas apverstai eksponuotas darbas, Vladas Vijeikis ironizavo: „Tokiu, bet kuria puse kabinamų paveikslų buvo ir lietuviškoje parodoje. Geriausiu tokios rūšies darbu tenka laikyti Leonardo Mockaus „Paveikslą“. Ką bendro šis paveikslas turi su religija? Nebent tai, kad jo autorius yra Dievo tvarinys.“¹³⁶

Parodą lydėjo skirtingų išėivijos meno lauko agentų – LDI ir ALDS narių – polemika. ALDS narys A. Varnas per spaudą visuomenei priminė A. Valeškos inicijuotą Bažnytinio meno muziejaus Kaune sunaikinimo faktą, dėl kurio jis pats neva pasitraukė iš parodos komiteto narių, nors galėjo būti naudingas, nes garsindamas lietuvių bažnytinį meną prieškarėje įgijo nemenką patirtį (ekspedicijos, 1925 m. paroda Monzoje, Italijoje, Lietuvių liaudies kryžių albumo leidyba (1926), Lietuvos Nepriklausomybės dešimtmečio proga parengti kryžių projektai pagal liaudies kryžių motyvus). Palaikomas bendra-

133 *Reunion in Rochester: The Printmakers of the Lithuanian Institute of Arts*, Rochester (N. Y.): The Rochester Memorial Art Gallery, The Print Club of Rochester, 1953.

134 Apie parodos katalogą žinių nėra.

135 *Religinio meno paroda 1956 m. III-11-IV-1 d. d.: Lietuvos bažnytinės provincijos įsteigimo 30 metų sukakčiai paminėti*, Chicago (Ill.): L. B. Čikagos apygardos Kultūros taryba, 1956.

136 Vladas Vijeikis, *Religinio meno paroda Čikagoje*, in: *Laiškai lietuviams*, 1956, Nr. 4, p. 123.

minčių A. Varnas metė kaltinimus A. Valeškai, kad šis nesiekė dailininkų visuotinumą ir surengė „dalinę“ parodą¹³⁷. Konservatyviai bendruomenės daliai nepriimtina buvo ir premijavimo komisijos pasirinkimo politika: „Žymi Jury komisijos narių dalis buvo kažkodėl pakviesta iš amerikiečių (ne lietuvių) tarpo.“¹³⁸ Pažymėtina tai, kad parodoje nepanoro dalyvauti ir dauguma NLDS narių, taip pat su A. Valeška konfliktavę dailininkai Vytautas Kazimieras Jonynas, Kazys Varnelis¹³⁹. Kaip atsakas šiai parodai 1964 m. kovo 7–15 d. buvo surengta kita religinio meno paroda (oficialus organizatorius – Amerikos lietuvių Romos katalikų Federacija). ALDS ją paveikė taip, kad joje buvo eksponuota beveik vien ALDS narių kūryba (plačiau apie parodą žr. 2.3 skyriuje).

Svarių parodų LDI surengė Kanadoje tradicinės Kanados lietuvių dienos progomis (iliustr. 13, 14). Pirmoji paroda, skirta II Kanados lietuvių dienai vyko *Lietuvių namuose* Toronte (1954), jos pristatymas spaudoje liudija nekintamą organizacijos laikyseną: „Susidaro įspūdis, kad dauguma mūsų Kanadoje dalyvaujančių dailininkų eina su „laiko dvasia“, arba kitaip pasakius, yra modernistinių srovių paveikti“, kartu pastebėta ir tai, kad „su modernizmo koncepcijos išplitimu dailininkų tarpe visuomenės ir meno skilimas yra dar labiau pagilintas“¹⁴⁰. Neturėdama didesnio palaikymo JAV, LDI per Kanadoje gyvenančią savo narį ir pirmininką T. Valių išnaudojo galimybę savo kūrybą pristatyti platesnei Kanados publikai¹⁴¹. V Kanados lietuvių dienos (1957) skirtą lietuvių dailės pristatymą LDI suorganizavo Niagaroje, *Collegiate* instituto patalpose (Niagara Falls; Ontarijo prov.), šia paroda organizacija paminėjo savo veiklos dešimtmetį ir visuomenei pristatė lietuvių dailininkų iš Kanados, JAV, Prancūzijos, Italijos, Australijos ir Afrikos kūrybą.

LDI siekė publikuoti lietuvių dailę reprezentuojančią leidinį anglų kalba ir 1956 m. inicijavo jo rengimą¹⁴². Buvo sudarytas leidinio planas, mezgami ryšiai su straipsnių autoriais ir net tikėtasi knygą užbaigti I Pasaulio lietuvių bendruomenės (PLB) seimo

137 Adomas Varnas, Valeška klastoja lietuvių kultūros istorijos puslapius, in: *Naujienos*, 1956 03 07, Nr. 56, p. 4; [tęsiny] 1956 03 08, Nr. 57, p. 5; 1956 03 09, Nr. 58, p. 5.

138 Stasys Tamulaitis, Religija, žmogus, kūriniai ir kūrėjai: Chicagos religinio meno parodos įvertinimas, in: *Naujienos*, 1956 04 11, Nr. 86, p. 2. Premijuoti dailininkai: Vytautas Kasiulis, Bronė Jameikienė, Viktoras Petravičius, Paulius Augius, Antanas Mončys. Žr. Lietuviai gavo premijas, in: *Naujienos*, 1956 04 07, Nr. 83, 2 dalis, p. 3.

139 Nesutarimus tarp visų šių dailininkų skatino ne tik Bažnytinio meno muziejaus išardymo istorija, bet ir tarpusavio konkurencija, nes kiekvienas iš jų turėjo bažnytinio meno studiją ir varžėsi dėl užsakymų.

140 A. Ketvirtis, Dailės parodoje pasižvalgius, in: *Tėviškės žiburiai*, 1954 09 16, Nr. 36, p. 3.

141 III Kanados lietuvių dienos proga (1955) parodą institutas surengė Monrealyje, *La fontaine Park* mokyklos patalpose, IV Kanados lietuvių dienos proga (1956) paroda vyko *Willistead Art Gallery* Vindsore (Windsor; Ontario prov.).

142 Viktoro Vizgirdos laiško Jurgiiui Gimbutui kopija, 1956 12 14, in: *LNM*, IRNp 1226, l. 1.

progai (1958). Galima numanyti, kad idėją sužlugdė kategoriškas organizacijos nusistatymas prieš kitas meno sroves ir dailės organizatorius; vienaip ar kitaip tikėtis finansavimo buvo galima tik pradėjus dialogą su bendruomene, o jis šiuo atveju nevyko. Sprendžiant iš 1959 m. nutrūkusio susirašinėjimo su Niujorko centre – Manhetene įsikūrusia *Galerie Internationale*¹⁴³, panašiu metu kurtas planas joje surengti LDI narių parodą taip pat nebuvo įgyvendintas, taigi 6-ojo dešimtmečio pabaigoje LDI įtaka ir veiklumas jau geso. Reikia pridurti, jog LDI palaikė žurnalo *Lituanus* leidėjų idėją pristatyti žymiausius lietuvių menininkus anglakalbei publikai, teikė medžiagą.

Artinantis PLB I seimui, 1957 m. organizacinio komiteto pirmininkas Vytautas Vaitiekūnas reprezentacinės parodos rengimo klausimu kreipėsi į LDI vadovybę. Šis kreipimasis rodo institutą nepraradus autoriteto, nes tuo metu JAV jau buvo įsisteigę daugiau dailininkų organizacijų, tačiau dėl patirtos gana agresyvios meno dalyvių konfrontacijos LDI nesijautė pajėgsiąs įveikti pasipriešinimą. Atsakyme V. Vaitiekūnui LDI atstovas V. Vizgirda padėtį vertino atsargiai: „Nemanau, kad parodos rengimą reiktų pavesti vienai iš esamų organizacijų. Didžiojo New Yorko Lietuvių Dailininkų Sąjungoje eilė pažangių menininkų sudaro tik mažumą visų narių ir ši organizacija yra nepajėgi atstovauti visiems lietuvių dailininkams. Amerikos Lietuvių Dailininkų Sąjungos vadovybė, kartu su Lietuvių Amerikiečių Menininkų Klubu Vadovybe, organizuojant Čiurlionies vardo Galeriją Čikagoje, parodo, kad yra dezorientuota meno reikaluose ir neskiria dailės kūrybos nuo aiškiausių diletantų ir nemokšų darbų. Lietuvių dailės institutas būtų pajėgus suorganizuoti parodą, bet jis jungia tik ryškią daugumą, bet ne visus pajėgiausius menininkus. Atrodo, būtų geriau, jeigu Seimo proga rengiamai parodai praversti būtų sudarytas naujas organizmas.“¹⁴⁴

PLB Seimui skirta paroda buvo atidaryta 1958 m. rugpjūčio 23 d. amerikiečių abstrakcionistų pamėgtame Niujorko *Riverside* muziejuje¹⁴⁵. Parodos organizacinio komiteto pirmininku buvo paskirtas V. Vizgirda, tačiau pasinaudodamas aplinkybe, jog šis gyveno Bostone, pagrindinį vaidmenį perėmė parodos vicepirmininkas, NLDS narys V. K. Jonynas. Siekdamas suformuoti šiuolaikišką ekspoziciją jis įsivėlė į konfliktą su ALDS, dėl ko ši apskritai atsisakė dalyvauti parodoje (plačiau apie parodą žr. 5.1 skyriuje). Nors ekspozicijoje buvo išstatyta nemažai LDI narių kūrinių, anot V. Viz-

143 Adolfo Valeškos laiškas *Galerie Internationale*, 1958 09 22, in: *NČDMA*, M-1-14-23(2), l. 1; *Galerie Internationale* atsakymas Adolfui Valeškai, 1958 10 01, in: *NČDMA*, M-1-14-3(23), l. 1; *Galerie Internationale* atsakymas Adolfui Valeškai, 1959 06 25, in: *NČDMA*, M-1-14-23(5), l. 1.

144 Viktoro Vizgirdos laiško Vytautui Vaitiekūnui nuorašas, 1957 12 01, in: *NČDMA*, M-1-14-3(15), l. 1–2.

145 1936 m. įkurta amerikiečių dailininkų organizacija *American Abstract Artists (AAA)* šiame muziejuje kas dveji metai rengdavo tradicinius grupės pasirodymus. 1958 m. muziejuje buvo eksponuota 22-oji kasmetinė grupės paroda.

girdos, ir „instituto nariai buvo apgauti“; tačiau rūpindamasis organizacijos prestižu ir nenorėdamas, kad pirmininkas A. Valeška vėl įsiveltų į asmeniškumus, siūlė jam susilaikyti nuo bet kokių veiksmų tuo klausimu¹⁴⁶.

Savo kūrybos garsinimas už bendruomenės ribų, nenoras pataikauti visuomenės skoniui, dėmesys meninei kokybei ir toliau išliko svarbus LDI narių kūrybos principas, tačiau nuo 7-ojo dešimtmečio kaip sambūris LDI buvo matomas vis rečiau. Apie 1961 m. viename iš Čikagos lietuviškų bankų įkūrus galeriją *Chicago Savings and Loan Association Art Gallery* instituto pirmininkas A. Valeška apsiėmė joje tvarkyti ruošiamas parodas. Galėjo būti, jog savo pozicijas prarandanti organizacija šias patalpas numatė kaip nišą reprezentacijai ir galimybę atsitiesti. Vis dėlto išlikę šaltiniai liudija, kad LDI aktyvumas blėso. 1965 m. balandžio 25 – gegužės 10 d. amerikiečių meno arenoje organizacijos nariai dar pasirodė gausiau dalyvaudami Čikagos 6-ojoje metinėje religinio meno parodoje¹⁴⁷. Lietuvių ekspozicinėse erdvėse per du dešimtmečius LDI surengė šešis pristatymus: 1962 m. – grafiko P. Augiaus pomirtinę parodą (*Chicago Savings and Loan Association Art Gallery*), 1964 m. – V. Petravičiaus tapybos parodą, 1969 m. – jubiliejinę parodą auksinei Lietuvos nepriklausomybės atgavimo sukakčiai paminėti, 1973 m. – V. Vizgirdos kūrybos parodą, 1979 m. – pomirtinę T. Valiaus kūrybos parodą ir 1980 m. – bendrą LDI narių parodą (visos penkios vyko Čiurlionio galerijoje, Jaunimo centre). Pastarąją (ilustr. 15) pristatydamas visuomenei V. Vizgirda organizaciją apibūdino taip: „Institutas nesiima organizuoti dailininkų profesinį gyvenimą išėivijoje. Neįpareigoja narius laikytis kurios nors krypties, bet rūpinasi dailės lygio išlaikymu. Instituto reikšmė gali banguoti priklausomai nuo jo veiklos ir nuo to, kiek dailininkai pajėgs vieningai atsiriboti nuo nuosmukinių ir mėgėjiškų apraiškų kūryboje.“¹⁴⁸

Svarbiausias LDI pasiekimas buvo prieškarinės jaunosios kartos kūrybos tradicijų išlaikymas ir tąsa išėivijoje. Organizacija itin rūpinosi meninio lygio kūryboje išlaikymu, surengė parodų JAV ekspozicinėse erdvėse ir Kanadoje, ypač prisidėjo garsinant lietuviškos grafikos tradiciją. LDI pristatė ne tik JAV, bet ir visame pasaulyje išsibarsčiusių lietuvių išėivių dailininkų kūrybą. Nuo kitų dailės organizacijų LDI skyrėsi uždaru, naujais nariais beveik nesipildė, dėl to susidūrė su sunkumais įgyvendinant platesnės apimties sumanymus. Gindami savo užimamą poziciją LDI nariai laikėsi gana kategoriško tono ir nepataikavo bendruomenei, skatino meninę dailininkų konkurenciją, tačiau kartu sekino savo pačių jėgas ir mažino parodų produktyvumą. LDI prestižui pakenkė ilgamečio vadovo A. Valeškos reputacijos aptarinėjimai viešojoje erdvėje, įtampa tarp instituto ir konservatyviųjų išėivijos dailininkų bei jiems palankios bendruomenės dalies.

146 Viktoro Vizgirdos laiškas Adolfui Valeškai, 1958 10 23, in: *NČDMA*, M-1-14-10(5), l. 1.

147 Balandžio 25 – gegužės 10..., in: *Aidai*, 1965, Nr. 6, p. 277.

148 Pokalbis su dail. Vizgirda: Žvilgsnis į pragyvento laikotarpio dailę, in: *Aidai*, 1980, Nr. 3, p. 143.

2. 2. Niujorko lietuvių dailininkų sąjunga (1952–1991, Niujorkas)

Istorinių Niujorko lietuvių dailininkų sąjungos (NLDS) veiklos liudijimų išlikę nedaug. Būdamą gerokai mažesnė Niujorko lietuvių bendruomenė nesukūrė specializuotos archyvinės saugyklos, kaip tą padarė tautiečiai Čikagoje, taigi didžioji dalis 6–7 dešimtmečių šaltinių buvo išblaškyta. Vėlesnė dokumentika galėjo būti išsaugota 1970–2002 m. Bruklina veikusio *Kultūros židinio* patalpose, tačiau pranciškonams statinius pardavus, bendruomenės veiklą atspindinti archyvų dalis buvo pergabenta į vienuolyno centrą Kenebankporte (Kennenbunkport; Maino valst.) ir tyrinėtojams tapo neprieinama.

Šaltinių fragmentiškumą lemia ir tai, kad sambūris veikė nesistemiškai ir neturėjo nė vieno ilgalaikio vadovo. Per aktyvius organizacijos veikimo tarpsnius, kurie bendrai sudarė maždaug dešimtmetį, NLDS pirmininkavo 8 dailininkai, o tarp jai priklausiusių narių tik nedaugelis nuosekliai dalyvavo sąjungos parodose (žr. 2 priedą). Ne visi iš dailininkų kaupė asmeninius archyvus, dar mažiau jų buvo išsaugota, bet ir šiuose organizacinės veiklos dokumentų beveik nėra.

Lituanistikos tyrimo ir studijų centre (Čikaga) Miko Šileikio fonde saugomi pavieniai dokumentai vis dėlto leidžia nubrėžti aiškesnę NLDS veiklos liniją ir ištaisyti dažniausiai istoriografijoje pasitaikantį netikslumą – ši organizacija visą gyvavimo laikotarpį veikė kaip savarankiškas vienetas, o į Amerikos lietuvių dailininkų sąjungos (ALDS) sudėtį įsijungė tik nuo NLDS atskilusi dailininkų realistų grupė *Gintaras*¹⁴⁹. Faktai buvo iškraipyti laiko perspektyvoje ir tai yra susiję su Čikagos spauda, kuri norėdama atskirti ALDS priklausiusius Čikagos dailininkus nuo niujorkiečių akcentuoja ne *Gintaro* skyriaus, tačiau vietovės – Niujorko – pavadinimą. Taigi ateities tyrimuose būtina skirti, apie kurį Niujorko dailininkų sambūrį kalbama. Dėl pavadinimų vienodumo ir šaltinių stokos kol kas nepakankamai aiškios *Gintaro* įsijungimo į ALDS aplinkybės, nežinomas tikslus veikimo laikotarpis bei jai priklausiusių narių sąrašas. Sprendžiant iš dailininkų trijulės – Česlovo Janušo, Povilo Puzino, Williamo J. Witkaus – aktyvios kolektyvinės veiklos 1956 m.¹⁵⁰, galima daryti prielaidą, jog būtent

149 Tokią išvadą leidžia daryti NLDS pirmininko Prano Lapės atsakymas ALDS vadovybei, kuriame išdėstytas sprendimas nesijungti į bendrą sąjungą (žr. Prano Lapės laiškas Zenonui Kolbai, 1956 m. lapkričio mėn., in: *LTSC/PLA*, Miko Šileikio fondas, l. 1–2.) ir *Gintaro* pirmininko Williamo J. Witkaus kartu su ALDS pirmininku Zenonu Kolba parengtas pareiškimo juodraštis, kuriame konstatuojamas *Gintaro* įstojimo į ALDS faktas (žr. Pareiškimas (dailininkų reikalui), [1956], in: *LTSC/PLA*, Miko Šileikio fondas, l. 1).

150 Visi trys dailininkai 1956 m. balandžio 8–18 d. savo darbus išstatė *Long Island Art League* galerijoje, vėliau šios meno lygos buvo kviečiami vesti praktinius užsiėmimus ir skaityti paskaitas. Gegužės mėn. dalyvavo *Long Island Art League* pavasarinėje parodoje, lapkritį – *American*

šie menininkai subrandino realistinę dailę propagavusio lietuviško dailės sambūrio Niujorke idėją.

1952 m. gruodžio 7 d. Amerikoje gimusio dailininko Jono Subačiaus¹⁵¹ iniciatyva buvo sušauktas Niujorko ir jo apylinkių lietuvių dailininkų susirinkimas, kuriame dalyvavo 14 dailininkų¹⁵²; jie įsteigė organizaciją pavadinimu *Didžiojo Niujorko lietuviai dailininkai*¹⁵³. Išrinkta pirmoji valdyba: Williamas J. Witkus – pirmininkas, Jonas Šukys – vicepirmininkas, Elena Urbaitytė – sekretorė, Pranas Lapė – išdininkas, Romas Viesulas – korespondentas. Poreikį burtis ypač palaikė dailininkai karo pabėgėliai, nes atvykėliams rūpėjo kuo greičiau pažinti ir įsijungti į Niujorko meninę aplinką, o ją geriausiai pažinojo ir be kalbos barjero galėjo paaiškinti vietos lietuviai menininkai. Tai, kad organizacijos vadovais buvo išrinkti pirmosios emigracinės bangos išeiviai, visų pirma rodė jų integracijos į vietinį meninį gyvenimą pranašumą, tačiau toks menininkų susitelkimo pagrindas nenubrėžė aiškių veiklos gairių ir negarantavo organizacijos stabilumo.

Grupines parodas rengti suinteresuota Niujorko lietuvių bendruomenė nė iš vienos – senųjų ar naujųjų emigrantų dailininkų pusės nesulaukė daug iniciatyvų. NLDS narių parodinis aktyvumas labiau pasireiškė už bendruomenės ribų, nes naujokai gana greitai įsisąmonino, kad šiame krašte „kūriniai į muziejus patenka per tarpininkus, kurie gali būti galerijos ir pavienių dailininkų agentai. Abeji veikia grynai komerciniu pagrindu, jie remia ir išlaiko meno žurnalus, neretai turėdami savo apmokamus meno kritikus.“¹⁵⁴ Apie 1953 m. pradėję aktyviai dalyvauti amerikiečių parodose jau po metų keli išeivijos dailininkai surengė asmenines parodas žinomose Niujorko galerijose: Vytautas Kazimieras Jonynas – 1954 m. gegužės 8 – birželio 5 d. *Weyhe* galerijoje, Albinas

Artists Professional League parodoje, kurioje P. Puzinas laimėjo pirmąją (*Grand National Award*) premiją. Žr. Lietuviai dailininkai, in: *Darbininkas*, 1956 04 03, Nr. 24, p. 8; Lietuvius dailininkus pakvietė..., in: *Darbininkas*, 1956 04 17, Nr. 28, p. 8; Trys lietuviai dailininkai, in: *Darbininkas*, 1956 05 04, Nr. 33, p. 8; Trys lietuviai dailininkai, in: *Darbininkas*, 1956 11 16, Nr. 82, p. 8; Didžioji premija lietuviui, in: *Darbininkas*, 1956 12 14, Nr. 88, p. 4.

151 Jonas Subačius (1904 Bruklina – 1973 Niujorke) – bažnyčių dekoratorius. Tapybą ir skulptūrą studijavo Nacionalinėje dailės mokykloje Vašingtone (1925–1928), *Arts Students League* mokykloje Niujorke (1930–1932), Romos *Reggia Accademia di Belle Arti* (1936–1939).

152 Susirinkime dalyvavo Birutė Vilkutaitytė-Gedvilienė, Regina Ingelevičienė, Česlovas Janušas, Vytautas Kazimieras Jonynas, Aleksandra Kašubienė, Helena V. Kulber, Pranas Lapė, Aleksandra Vitkauskaitė-Merker, Povilas Osmolskis, Mykolas Paškevičius, Jonas Šukys, Elena Urbaitytė, Romas Viesulas, Williamas J. Witkus.

153 New Yorko lietuvių dailininkų sąjunga, in: *PVB*, Juozo Bagdono archyvas, b. 6, l. 15. Šio dokumento pagrindu rekonstruota organizacijos veikla iki 1976 metų. Toliau šį laikotarpį apimančiame tekste siekiama pateikti daugiau nuorodų į papildomą informaciją teikiančius šaltinius.

154 Atskiras klausimas: [Vytauto Kazimiero Jonyno rankraštis, s. n., s. a.], in: *LLMA*, F. 626, b. 98, l. 81.

Elskus – 1954 m. gegužės 24 – birželio 4 d. *Picwood* galerijoje, Adomas Galdikas – gegužės 21 – birželio 4 d. – *John Myers* galerijoje. Parodinio gyvenimo reikalavimus, jų specifiką ypač gerai juto V. K. Jonynas. Apie dailininko pasirinkimą Paulius Jurkus rašė: „Weyhe galerija yra gana turtinga, turi didelius meno rinkinius ir daugybę meno knygų. [...] Ji menininkui skiria daugiau dėmesio, paveikslus išstatydama maždaug mėnesiui, kai tuo tarpu kitos galerijos paprastai rengia dviejų ar vienos savaitės parodas.“¹⁵⁵ Šioje parodoje V. K. Jonynas išstatė keliolika darbų originalų, antra tiek buvo sudėta į aplankus, eksponuotos dailininko iliustruotos knygos, Niujorko spaudos vertinimų iškarpos, išleistas parodos katalogas (ilustr. 16)¹⁵⁶. V. K. Jonynas, be kita ko, buvo vienas pirmųjų, sugebėjęs patekti į specializuoto amerikiečių meno žurnalo puslapius (*American Artist*, April, 1952).

Niujorko lietuvių bendruomenė, drauge ir lietuvių dailininkai turėjo progą organizuoti po V. K. Jonyno vadovaujamos institucijos – *Lietuvių kultūros namų*¹⁵⁷ stogu, tačiau dėl tautiečių susiskaldymo ir autoritetų įtakos nepasidalinimo ši proga nebuvo realizuota. V. K. Jonyno valdingumas trukdė užsimegztį glaudžiam jo ir NLDS santykiui – komandinis darbas ir antraeiliai vaidmenys organizacinėje veikloje dailininko netraukė. Savirealizacijos poreikį V. K. Jonynas iš dalies numalšino 1955 m. su savo mokiniu Donaldu Sheperdu įsteigęs privačią vitražų studiją *Jonynas and Shepherd Arts Studio, Inc.*¹⁵⁸. Ambicingi Niujorko menininkai bendrai buvo linkę ieškoti savo karjerai naudingų situacijų – toks požiūris ryškiai paveikė tolesnį NLDS veiklos vystymąsi.

1953–1954 m. laikotarpiu buvo sušaukti trys NLDS valdybos posėdžiai ir trys visuotiniai susirinkimai, kuriuose buvo svarstomi organizacijos inkorporavimo, pavadinimo, statuto, narių priėmimo ir mecenavimo klausimai, taip pat diskutuota dėl vaizduojamojo ir taikomojo meno sekcijų, dailininkų klubo, meno mokyklos steigimo. 1953 m. gruodžio 13 d. Apreiškimo parapijos salėje Bruklina surengta pirmoji dvi

155 Paulius Jurkus, Dailininko V. K. Jonyno paroda, in: *Darbininkas*, 1954 05 24, Nr. 39, p. 4.

156 *Jonynas: First American One-man show: May 8 to June 5, 1954, Weyhe Gallery, 794 Lexington Ave. New York, Stamford (Conn.): Patria Printig and Publishing, 1954.*

157 Lietuvių kultūros namai, Inc. (LKN) – nepolitinė organizacija, kuri ketino rinkti ir saugoti lietuvių kultūros paveldą, ugdyti ir remti lietuvių kūrybines pajėgas, informuoti pasaulį apie tautos kultūrinius laimėjimus bei palaikyti ryšį su kitų tautų ir valstybių kultūrinėmis organizacijomis. LKN statusas buvo svarstomas 1952 m. spalio 19 d., organizacijos pirmininkas – V. K. Jonynas. Žr. Lietuvių kultūros namai, in: *VU RS*, F 299–38, l. 1–3.

158 Šio sprendimo aplinkybes ir dailininko požiūrį į menininko statusą bei kūrybos autonomiškumą gerai perteikia paties V. K. Jonyno pasakojimas: „Prisimenu, kad viena didelė bažnytinio meno studija kreipėsi į mane kviesdami ir siūlydami jau kaip vitražistui persikelti joje dirbti. Sutikau su sąlyga jei man bus leista po savo darbais pasirašyti. Šią sąlygą jie kategoriškai atmetė ir man beliko tik steigti savo studiją ir pasilikti New Yorke“. Žr. Lietuviai dailininkai vitražistai Amerikoje: [Vytauto Kazimiero Jonyno rankraštis], in: *LLMA*, F 626, b. 98, l. 8–9.

savaite trukusi *N. Y. lietuvių dailininkų sąjungos apžvalginė paroda*, išleistas parodos katalogas¹⁵⁹. Sąjunga pasipildė dviem naujais konservatyvių meninių pažiūrų nariais – šioje parodoje savo darbus eksponavo Jurgis Juodis ir Teofilis Petraitis. Dalis anksčiau į sąjungą įstojusių dailininkų parodoje atsisakė dalyvauti neva dėl netinkamų patalpų.

1954 m. liepos 9 d. išrinkta nauja NLDS valdyba: pirmininkės pareigas užėmė ankstesnės emigracijos bangos atstovė dailininkė Aleksandra Vitkauskaitė-Merker¹⁶⁰, išdininko – Pranas Lapė ir sekretoriaus – Česlovas Janušas. Valdyba baigė svarstyti sąjungos pavadinimą ir atsižvelgdama į JAV įstatymus ir inkorporavimo reikalavimus parengė du dokumentus – įstatus ir statutą. Abu dokumentai 1954 m. spalio 31 d. visuotiniame susirinkime pirmininkaujant V. K. Jonynui priimti pavadinimais *N. Y. lietuvių dailininkų sąjungos įstatai* ir *N. Y. lietuvių dailininkų sąjungos statutas*¹⁶¹. Nauja organizacija rėmėsi ir tarpukario Lietuvos dailės sambūrių patirtimi, nes tarp jos narių buvo anksčiau organizacinėje veikloje dalyvavusių dailininkų, keli iš jų turėjo praktinės vadovaujamo darbo patirties (Regina Ingelevičienė buvo Lietuvos moterų dailininkų draugijos valdybos narė (1938), Česlovas Janušas – Kauno dailiųjų amatų mokyklos direktorius (1940), dailiųjų amatų studijos Viurcburge (Würzburg) vedėjas (1946–1949), Vytautas Kazimieras Jonynas – Kauno taikomosios ir dekoratyvinės dailės instituto (1941–1943), Freiburgo dailės ir amatų mokyklos direktorius (1946–1950), Teofilis Petraitis – Šiaulių dailininkų sąjungos pirmininkas (1942–1943)).

Ateities planai, anot pirmininkės A. Vitkauskaitės-Merker, buvo siejami su noru „turėti savo galeriją ir duoti galimybes kiekvienam atskirai pasirodyti, o taip pat padaryti ir bendrą parodą su bešališka *jury*“¹⁶². Tačiau taip ir neįgyvendinusi šio sumanymo A. Vitkauskaitė-Merker 1955 m. balandžio 4 d. iš pirmininkės pareigų pasitraukė, išvyko į kelionę po pasaulį ir per dvejus metus aplankė daugiau nei 10 tolimų kraštų, susipažino su jų daile.

1955 m. lapkričio 8 d. posėdyje buvo sudaryta nauja sąjungos valdyba: Pranas Lapė – pirmininkas, Elena Urbaitytė – sekretorė ir Romas Viesulas – išdininkas.

159 Katalogas neišlikęs, tačiau parodos pavadinimas, jos dalyvių sąrašas ir renginio detalės užfiksuoti 1952–1976 m. NLDS veiklą apibendrinančiame dokumente (žr. New Yorke lietuvių dailininkų sąjunga, *supra note* 153, l. 15).

160 Aleksandra Vitkauskaitė-Merker (1920–?) – tapytoja, skulptorė. Nuo 1930 m. gyveno JAV, 1945–1951 m. *Art Students League mokykloje* Niujorke studijavo tapybą, raižybą ir skulptūrą. Impresionistine maniera tapė portretus, natūrmortus, peizažus, dirbo bažnytinio meno restauravimo srityje, vėliau dėstė dailę.

161 New Yorke lietuvių dailininkų sąjunga, *supra note* 153, l. 15; New Yorke Dailininkų Sąjunga, in: *Darbininkas*, 1954 11 16, Nr. 81, p. 8. Organizacijos dokumentų likimas nežinomas, asmeniuose dailininkų archyvuose įstatų ir statuto neaptikta.

162 Marija Kalnietė, Svečiuose pas dail. A. Vitkauskaitę-Merker, in: *Darbininkas*, 1955 01 28, Nr. 8, p. 4.

Manytina, jog būtent šios valdybos rinkimai suardė trapią skirtingų meninių pažiūrų ir kartų atstovavimo pusiausvyrą ir išprovokavo NLDS skilimą. *Lietuvių enciklopedijoje* minimas faktas, kad apie 1958 m. Niujorke „kaip reakcija prieš modernistus“ įsisteigė *Gintaro* sambūris¹⁶³. Šio teiginio datą reikia patikslinti, nes 1956 m. korespondencija, kurioje W. J. Witkus minimas jau kaip *Gintaro* pirmininkas¹⁶⁴, liudija, kad permainos įvyko bent dvejais metais anksčiau, taigi 1952 m. įsikūrusi NLDS skilo apie 1956-uosius. Remiantis 7-ajame dešimtmetyje dailininko Antano Rūkštelės parengtu straipsniu apie ALDS veiklą, galima teigti, jog 1958-ieji laikytini ne *Gintaro* susikūrimo, bet įstojimo į ALDS data¹⁶⁵. Vėlesni susirašinėjimai rodo, jog *Gintaras* kurį laiką veikė kaip ALDS skyrius Niujorke.

Yra išlikęs ALDS 1959 m. balandžio 17 d. atsakymas *Gintaro* skyriui¹⁶⁶, kurio turinys atskleidžia, jog *Gintaro* nariai nusivylė ir ALDS darbu. Raštas atspindi *Gintaro* narių nepasitenkinimą, jog buvo sušauktas ne visuotinis, o tik Čikagos skyriaus susirinkimas, jame taip pat skūstasi dėl žeidžiančių tekstų spaudoje nekontroliavimo, išreikštas nepasitikėjimas ALDS valdyba. Netrukus šaltiniuose išnykę bet kokie *Gintaro* paminėjimai duoda pagrindo manyti, jog neilgai veikęs skyrius iširo.

Pagrindinė Niujorko dailininkus burianti sąjunga taip pat išgyveno pokyčius: 1956 m. spalio mėn. susirinkime, kuris greičiausiai sušauktas gavus Čikagos dailininkų kvietimą jungtis į bendrą organizaciją, buvo svarstoma, ar NLDS apskritai verta toliau egzistuoti. Balsų dauguma veiklą nutarta tęsti, jungimosi su ALDS atsisakyta¹⁶⁷. Pakitusi susirinkimo dalyvių sudėtis¹⁶⁸ liudija, jog sąjunga tebesipildė naujais nariais ir jos buvimas išliko aktualus. Tačiau tokių aktyviai Niujorko meniniame gyvenime besireiškiančių dailininkų kaip Vytauto Kazimiero Jonyno, Romo Viesulo silpstantis dėmesys lietuviškos organizacijos veiklai buvo netiesioginis pareiškimas, jog dėti vilčių į sambūrio galimybes siekiant menininko karjeros nevertėtų.

NLDS, kaip grupė, neturėjo didesnių galimybių savo kūrybą pristatyti amerikiečių visuomenei: jos nariai parodas rengė Pranės Lapienės vasarvietėje Stony Brook (Long

163 Paulius Jurkus, Lietuvių dailė užsienyje, in: *Lietuvių enciklopedija*, t. 15: *Lietuva*, Boston (Mass.): Lietuvių enciklopedijos leidykla, 1968, p. 712.

164 Pareiškimas (dailininkų reikalui), *supra* note 149.

165 A.L.D.S.: *Dailės paroda 1962 sausio 20-28 Chicagoje, Jaunimo Namuose*, red. Vladas Vijeikis, įž. str. aut. Antanas Rūkštelė, Chicago (Ill.): Amerikos lietuvių dailininkų sąjunga, 1962, p. [4–5].

166 ALDS pirmininko Zenono Kolbos laiškas *Gintaro* skyriaus Niujorke pirmininkui Williamui J. Witkui, 1959 04 17, in: *LTSC/PLA*, Miko Šileikio fondas, l. 1.

167 Prano Lapės laiškas Zenonui Kolbai, *supra* note 149.

168 Susirinkime dalyvavo Ona Paškevičienė, Albinas Elskus, Regina Ingelevičienė, Aleksandra Kašubienė, J. Končiutė, Ada Korsakaitė (Sutkuvienė), Pranas Lapė, Povilas Osmolskis, Mykolas Paškevičius ir Jonas Šukys.

Ailendas), o didesniems pasirodymams galėjo pritaikyti tik bendruomenines Maspeto parapijos (Kvinsas), Apreiškimo parapijos, Lietuvių piliečių klubo (abu Bruklina) susirinkimų sales. 1955 m. Niujorko priemiestyje Great Necke Algimantui Šalčiui įkūrus galeriją *Almus*, situacija pasikeitė, tačiau anaipol ne NLDS naudai – *Almus* veikė privačių galerijų pavyzdžiu ir orientuodamasi į pajėgiausius kūrėjus pati būrė „savų“ dailininkų ratą, nuo NLDS atitraukdama aktyviausius narius (plačiau apie *Almus* galerijos veiklą žr. 4.1 skyriuje).

6-ojo dešimtmečio antroje pusėje NLDS bandė plėsti organizacijos veikimo lauką: tarpininkavo perkeltant Adomo Varno parodą iš Čikagos į Stony Brook (1955), surengė Petro Kiaulėno mirties metinių minėjimą (1956), o siekdama paremti jo parodos Paryžiuje katalogo išleidimą Apreiškimo parapijos salėje suruošė vienos dienos sąjungos narių parodą-pardavimą (1956 m. gruodžio 9 d.)¹⁶⁹. Iš Čikagos į Niujorką 1956 m. persikėlęs ir į NLDS veiklą įsijungęs tapytojas Kazimieras Žoromskis 1957 m. vasario 9 d. kultūrininkų susirinkime išdėstė planą, kaip įgyvendinti tarptautinę kilnojamąją dailės parodą ir ta proga išleisti iliustruotą knygą apie lietuvių meną, po ko jam buvo rekomenduota studijuoti galimybes ir telkti bendradarbius¹⁷⁰.

1957 m. gruodžio 7–14 d. Lietuvių piliečių klubo salėje Bruklina NLDS surengė antrąją apžvalginę organizacijos narių kūrybos parodą, kurioje dalyvavo 11 dailininkų¹⁷¹. NLDS sumanymas suruošti organizacijos narių kūrybos pristatymą vienoje iš Manheteno galerijų buvo atidėtas vėlesniam laikui, nes Pasaulio lietuvių bendruomenės I seimo proga (1958) buvo pradėta organizuoti paroda Niujorko *Riverside* muziejuje¹⁷². Šios parodos, kaip vėliau II Kultūros kongresui skirta lietuvių dailės pristatymo koncepciją kūrė NLDS narys V. K. Jonynas (plačiau apie šias parodas žr. 3.1 ir 5.1 skyriuose).

1958 m. spalio 18 d. susirinkime iš NLDS pirmininko pareigų pasitraukus P. Lapei laikinai šias pareigas buvo pavesta eiti sekretorei Adai Korsakaitei (Sutkuvienei)¹⁷³, tačiau ji 1959 m. rudenį išvyko gyventi į Čikagą ir NLDS veikla užgeso. Kam vadovaujant

169 Rengia dailės parodą, in: *Darbininkas*, 1956 11 13, Nr. 81, p. 8; D., Lietuvių dailininkų paroda, in: *Darbininkas*, 1956 12 14, Nr. 88, p. 4. Anot straipsnio autoriaus, paroda buvo rengta paskubomis, todėl galima manyti, jog katalogas nebuvo išleistas.

170 Dail. Kazimieras Žoromskis, in: *Darbininkas*, 1957 02 15, Nr. 13, p. 8.

171 Atidaryta dailės paroda, in: *Darbininkas*, 1957 12 10, Nr. 87, p. 8. Parodoje dalyvavo: Albinas Elskus, Adomas Galdikas, Regina Ingelevičienė, Vytautas Kazimieras Jonynas, Aleksandra Kašubienė, Pranas Lapė, Aleksandra Vitkauskaitė-Merker, Mykolas Paškevičius, Ona Paškevičienė, Teofilis Petraitis, Romas Viesulas.

172 New Yorke veikia..., in: *Darbininkas*, 1958 10 21, Nr. 76, p. 4.

173 *Ibid.* A. Korsakaitė į NLDS valdybą buvo išrinkta 1958 m. kovo 8 d. kartu su J. Šukiu (iždininko pareigoms), žr. Niujorko lietuvių dailininkų sąjunga, *supra note* 153, l. 16.

buvo bandyta ieškoti paramos NLDS parodai *American Artists' Club* galerijoje (plauota 1960 m. vasario mėn.)¹⁷⁴, nėra žinoma.

Beveik visą 7-ąjį dešimtmetį NLDS jokios veiklos nevykdė. 1967 m. gruodžio 27 d. buvusio pirmininko P. Lapės iniciatyva sušauktame susirinkime konstatuota, kad „sąjungai statutais ir įstatais buvo uždėtos valstybinės apimties pareigos, kurių ji niekad negalėjo ir negalės pakelti“, todėl nutarta „sumažinti valdybos narių skaičių ir atpalaiduoti sąjungos narių nuo visų techninių būtinybių, paliekant jį laisvą savo profesiniam darbui“¹⁷⁵. Spauloje paskelbta, kad NLDS persitvarkė. Naują valdybą sudarė Pranas Lapė (pirmininkas), Aleksandra Kašubienė (sekretorė), Albinas Elskus (įždininkas). Bet ir šie pokyčiai organizacijos veiklumo neatgaivino, į kultūrinį gyvenimą organizacija grįžo tik po 1971 m. lapkričio 21 d. sušaukto susirinkimo, kurio metu buvo išrinkta nauja vadovybė (pirmininkas – Albinas Elskus, vicepirmininkė – Aleksandra Kašubienė, sekretorė – Povilo Osmolskio našlė Ona Osmolskienė), nutarusi suruošti kviestinę NLDS 20 metų sukakčiai skirtą parodą.

NLDS atgimė kartu su naujo lietuvių centro – *Kultūros židinio* – Bruklino įkūrimu (plačiau žr. 3.3 skyriuje), tad organizuojama paroda buvo užsimota paremti naujų rūmų statybas. Artinantis šiai sukaktuvinei parodai NLDS lygia-grečiai surengė simpoziumą *Ko ieškoma lietuvių dailininkų darbuose?*. Ta proga organizacijos nariai buvo pakviesti spauloje pristatyti savo kūrybines intencijas ir išreikšti nuomonę dėl „lietuviško stiliaus“. Penkiolikos dailininkų pasisakymus, kurie prieš parodą buvo publikuoti savaitraštyje *Darbininkas*, Vatikano ir Romos radijo stotys transliavo į Lietuvą¹⁷⁶.

1972 m. lapkričio 25 – gruodžio 3 d. *Kultūros židinyje* įvykusioje jubiliejinėje parodoje dalyvavo 20 dailininkų, pagerbiant jau mirusius Mstislavą Dobužinskį, Adomą Galdiką, Petrą Kiaulėną, Povilą Osmolskį, Adą Peldavičiūtę-Montvydienę, Povilą Puziną ir Williamą J. Witkų atskiroje patalpoje eksponuota po kiekvieno jų kūrinį¹⁷⁷. Dailininkė Elena Kepalaitė sukūrė parodos plakatą, kuris buvo tiražuotas ir platinamas kaip suvenyras (ilustr. 17). Baigiantis parodai gruodžio 2 d. vykusiame simpoziume NLDS pirmininkas A. Elskus užsibrėžė tikslą ir ateityje rengti simpoziumus bei paskaitas¹⁷⁸.

174 New York'o Lietuvių Dailininkų Sąjunga kviečia talkon, in: *Darbininkas*, 1959 05 06, Nr. 32, p. 8. Kvietime sąjungos pirmininkas nenurodytas, pateiktas tik adresas kreipimuisi – 141–45 Union-turnpike, Flushing 67, N. Y.

175 Niujorko lietuvių dailininkų sąjunga, *supra note* 153, l. 16.

176 Dailininkų pasisakymus..., in: *Darbininkas*, 1972 12 22, Nr. 53, p. 12.

177 Apie parodos katalogą žinių nėra, renginys plačiau aprašytas spauloje. Žr. [Paulius Jurkus], (p. j.), Atidaryta New Yorko dailininkų sąjungos paroda, in: *Darbininkas*, 1972 12 01, Nr. 50, p. 12.

178 Simpoziumas apie lietuvių dailininką, in: *Darbininkas*, 1972 12 15, Nr. 52, p. 11.

Kultūros židinyje meninis švietimas buvo pradėtas jau prieš pusmetį: NLDS narys V. K. Jonynas skaitė paskaitą apie lietuvių dailininko problemą su savąja visuomene¹⁷⁹, Č. Janušas supažindino su akvarelės technika¹⁸⁰. NLDS vardu buvo reaguota į 1972 m. gegužės 15 d. *Time* žurnale publikuotą neigiamą atsiliepimą apie Mikalojų Konstantiną Čiurlionį, neva jis nepelnytai pretenduoja į abstraktaus meno pradininkus; su laiško žurnalo redakcijai turiniu supažindinti *Darbininko* skaitytojai¹⁸¹. Pradėtą šviečiamąjį darbą pratęsė A. Galdiko monografijos pristatymas (1973 m. gruodžio 14 d.) ir M. K. Čiurlionio šimtmečio minėjimas, kurį surengė nauja valdyba (pirmininkas – Vytautas Kazimieras Jonynas, vicepirmininkė – Aleksandra Kašubienė, sekretorė – Vida Krištolaitytė), išrinkta 1974 m. pabaigoje iš vadovo pareigų pasitraukus A. Elskui.

M. K. Čiurlionio gimimo šimtmečio šventė įvyko *Kultūros židinyje* 1975 m. spalio 18–19 dienomis, kurių viena buvo skirta kompozitoriaus kūrybai, kita – dailei¹⁸². Mažoje salėje buvo surengta M. K. Čiurlionio dailės kūrinių reprodukcijų paroda, eksponuoti du V. K. Jonyno turėti originalai, kuriuos dailininkas buvo pirkęs Vokietijos antikvariate. M. K. Čiurlionio vaizduojamąją kūrybą pristatė dailininkai Vytautas Kazimieras Jonynas, Paulius Jurkus, Aleksandra Kašubienė. Siekta, kad renginys pritrauktų kuo daugiau jaunų žmonių, kad Amerikos lietuvių jaunimas susipažintų su M. K. Čiurlionio kūryba¹⁸³.

Paskutinis ryškesnis antrojo NLDS veiklos etapo žingsnis buvo dar viena sukaktuvinė, šįkart 25-erių metų, NLDS paroda, įvykusi 1977 m. lapkričio 26–27 d. *Kultūros židinio* didžiojoje salėje (iliustr. 18)¹⁸⁴. Ją organizavo 1976 m. gruodžio 12 d. sudaryta nauja valdyba – pirmininkas Jonas Rūtenis, vicepirmininkė Aleksandra Kašubienė ir išdinininkas Vytautas Sakalauskas. Šis tradicines *Kultūros židinyje* rengiamas Vasario 16-osios dailės parodas kartojantis dailininkų pasirodymas NLDS veikimo nepaskatino ir parodinė organizacijos veikla natūraliai užgeso. 1980 m. vasario 24 d. išrinkta nauja

179 Paskaita skaityta 1972 m. balandžio 9 d. Atvelykio popietėje, kurią rengė Lietuvių moterų federacijos Niujorko klubas. Žr. Dail. V. K. Jonynas..., in: *Darbininkas*, 1972 04 07, Nr. 16, p. 8.

180 Dail. Česlovo Janušo paskaita..., in: *Darbininkas*, 1972 04 21, Nr. 18, p. 12.

181 Laiškas *Time* žurnalui dėl M. K. Čiurlionio, in: *Darbininkas*, 1972 06 05, Nr. 25, p. 4.

182 Šventei surengti Vaižganto kultūros klubas sudarė specialų komitetą. Jo nariais tapo Vargonininkų-muzikų sąjungai atstovavę Algirdas Kačanauskas, Vytautas Kerbelis, NLDS nariai Vytautas Kazimieras Jonynas ir Vytautas Kašuba, Vaižganto kultūros klubo nariai Paulius Jurkus ir Jonas Rūtenis. Pastarasis išrinktas sekretoriauti, o šimtmečio pasirengimo komiteto pirmininku pavirtintas V. K. Jonynas.

183 Rita Aleknaitė-Bieliauskienė, 09 10. *Rugsėjis – M. K. Čiurlionio meniuo*, <<http://www.aidas.lt/asmenybes/article/8947-09-10-rugejis-mikalojaus-konstantino-ciurlionio-menuo>>, 2014-10-17.

184 *New Yorko lietuvių dailininkų sąjungos 25 metų sukaktuvinė paroda 1977 m. lapkričio 26–27 Kultūros Židiny, Brooklyn (N. Y.): [s. n.], 1977.*

valdyba – pirmininkas Petras Vaškys, vicepirmininkas ir sekretorius Paulius Jurkus, išdininkė Marija Žukauskienė – dar bandė planuoti panašią parodą lietuviškame *Kultūros židinyje*, bet ši taip ir neįvyko¹⁸⁵.

Į organizacijos veiklą taip ir neįsijungė arba vėliau negrįžo dalis Niujorke ir jo apylinkėse gyvenusių dailininkų: Birutė Vilkutaitytė-Gedvilienė, Antanas Kairys, Sofija Plechavičienė (Lisieckaitė), Albertas Vesčiūnas, Kęstutis Zapkus, Lijolė Židonytė. NLDS reikalingumu suabejota, kai lietuvių kultūros tyrinėtoja ir literatūros kritikė Alina Staknienė Niujorke inicijavo jungtinį Baltijos tautų visų sričių menininkų susivienijimo, sutrumpintai vadinto *Baltia* (*Baltic American Association for the Arts*), įkūrimą. 1977 m. spalio 29–30 d. *Kultūros židinyje* šio sambūrio surengtoje pirmojoje dailės parodoje dalyvavo 15 lietuvių, iš kurių visi taip pat priklausė NLDS. Naujosios organizacijos pranašumas buvo tas, kad ji pakaitomis parodas rengė kitų tautų kultūros centruose – Latvių *Daugavas Vanagi* namuose (*Daugavas Vanagi House*), Estų namuose (*New York Estonian House*), Ukrainiečių institute (*Ukrainian Institute of America*). Pastarasis buvo ypač patrauklus tuo, kad buvo netoliese Metropoliten ir Guggenheimo muziejų; jame *Baltia* surengė keletą dailės parodų (iliustr. 19). Šis susivienijimas, kitaip nei NLDS, dirbo neformuodamas jokių valdybų, o iniciatyvinės grupės pagrindu, kurioje aktyviai reišėsi latvių meno kritikai Eleonora Šturma ir Janis Silinš, Rutgers universiteto Nju Brunsvike (*Rutgers University*, New Brunswick; Nju Džersio valst.) meno istorijos profesorė estė Olga Berendsen¹⁸⁶.

NLDS veiklos pėdsakų aptinkama iki 1991 metų. Lietuvai atkūrus nepriklausomybę, iš dalies dėl politinių motyvų dar kartą susirūpinta organizacijos atgaivinimu: „Ypač dabar svarbu susiburti į draugiją, ar sąjungą, nes kaip vienetas draugija galės daug kur pasireikšti ir pasisakyti Lietuvos reikalais. Galės surengti ir savo parodas, ieškoti geresnių salių lietuvių dailės parodom.“¹⁸⁷ 1991 m. kovo 17 d. reorganizaciniame susirinkime iki tol sąjungai vadovavęs P. Vaškys pirmininkauti pakvietė Juozą Bagdoną, sekretore – Mariją Žukauskienę, išdininke – Ireną Vakselytę-Nemickienę¹⁸⁸. Buvęs organizacijos vadovas J. Rūtenis susirinkimo dalyvius raštu informavo, kad yra parengęs spaudai 200 puslapių iliustruotą studiją *Išėivijos dailininkų paletė*, kurioje ap-

185 N. Y. lietuvių dailininkų sąjungos susirinkimas, in: *Darbininkas*, 1980 02 29, Nr. 9, p. 12; Galima pasinaudoti Kultūros židinio sale, in: *Darbininkas*, 1980 10 24, Nr. 43, p. 12.

186 Alina Staknienė, Latviai menininkai ir jų veikla, in: *Darbininkas*, 1977 01 21, Nr. 3, p. 2; [Alina Staknienė], A. Stkn., Sėkminga pabaltiečių skaidrių popietė, in: *Darbininkas*, 1977 04 01, Nr. 13, p. 5.

187 Dailininkų dėmesiui, in: *Darbininkas*, 1991 03 08, Nr. 10, p. 8.

188 [Paulius Jurkus], (p. j.), NY dailininkų sąjunga išsirinko naują valdybą, in: *Darbininkas*, 1991 03 29, Nr. 13, p. 8.

žvelgė 21 išeivijos lietuvių dailininko darbus¹⁸⁹. Nėra liudijimų, kad NLDS būtų ėmusis rankraščio leidybos; vienintelis žinomas šios valdybos nuveiktas darbas – 1991 m. spalio 12–13 d. *Kultūros židinyje* surengta *Rudens dailės paroda*¹⁹⁰. Nors organizatoriams pavyko į parodą prisikviesti jaunųjų menininkų, jie neparodė noro užimti vyresniųjų vietas ir tęsti jau įkurtos organizacijos veiklą. Ši kūrybiškai produktyviausia karta, kaip anksčiau Freiburgo dailės ir amatų mokyklos dėstytojų ir jų mokinių ratas, pirmiausia rūpinosi savo karjeros galimybėmis. 9–10 dešimtmečių sandūroje parodinę veiklą jaunieji Niujorko išeivijos dailininkai bandė vystyti susibūrę į grupę *Branduolys*¹⁹¹, bet savo veiklos taip ir neišplėtojo.

NLDS buvo pačių stipriausių išeivijos dailininkų, pasirinkusių Niujorko meninę sceną, – Vytauto Kazimiero Jonyno, Aleksandros Kašubienės, Prano Lapės, Romo Viesulo, Elenos Urbaitytės ir kitų – sambūris. Pažangiausi, tačiau kartu ir individualiausi menininkai kolektyvinės veiklos atsisakė, nes buvo atviri Niujorko meninei scenai ir pagrindiniu siekiu laikė aktyvų dalyvavimą amerikiečių ekspozicinėse erdvėse ir parodose. Didžiausias NLDS, kaip organizacijos, nuopelnas buvo tas, kad padėjo menininko karjeros siekiantiems dailininkams susiorientuoti vietas aplinkoje ir greičiau įsijungti į Niujorko meninį gyvenimą, 8-ajame dešimtmetyje prisidėjo šviečiant lietuvių ir amerikiečių visuomenę. NLDS, kaip organizacija, dėl dominavimo organizuojant lietuvių meninį gyvenimą beveik nesivaržė, aktyviausiems jos nariams, ypač V. K. Jonynui, buvo svarbus jų kaip individualybių pripažinimas.

2. 3. Amerikos lietuvių dailininkų sąjunga (1956–1987, Čikaga)

Amerikos lietuvių dailininkų sąjunga (ALDS; *Lithuanian American Artists' Association*) yra žinomiausia išeivijos dailininkų organizacija. Šis sambūris buvo įsteigtas 1956 m. gegužės 26 d. Čikagoje¹⁹², reorganizavus 1948 m. Vokietijoje įkurtą Pasaulio lietuvių dailininkų ir architektų sąjungą (PLDAS). Organizacija iki šiol laikyta vienu didžiausių ir svarbiausių lietuvių dailininkų susivienijimų JAV, tačiau atlikus disertacijos tyrimą paaiškėjo, kad narių skaičiumi, kaip ir parodiniu aktyvumu, iš kitų sambūrių ji ženkliai neišsiskiria (žr. 3 priedą).

189 Jono Rūtenio laiškas NLDS 1991 m. kovo 17 d. susirinkimui, 1991 03 10, in: *PVB*, Jono Bagdono archyvas, 14 segtuvas, l. 14.

190 *Rudens dailės paroda: New Yorko Lietuvių Dailininkų Sąjunga*, Brooklyn (N. Y.): [s. n.], 1991.

191 Pavasarinę dailės parodą..., in: *Darbininkas*, 1990 03 30, Nr. 13, p. 8.

192 Data patikslinta, nes kartojant vieną pirmųjų informacinių išeivijos sąvadų *Pasaulio lietuvių žinytas* (New York (N. Y.), 1958, p. 120) paplito klaidinga informacija, jog sąjunga įkurta 1956 m. balandžio 26 dieną. Pasitarimas PLDAS atgaivinimo klausimu buvo surengtas 1956 m. gegužės 6 d. Adomo Varno namuose, o steigiamasis susirinkimas įvyko 1956 m. gegužės 26 d.

ALDS steigiamąjį susirinkimą JAV organizavo laikinoji organizacinė valdyba – Mikas Šileikis, Zenonas Kolba, Jonas Pilipauskas; iš buvusios PLDAS valdybos narių dalyvavo tik pirmininkas Adomas Varnas, o vicepirmininkas Vytautas Kazimieras Jonynas ir sekretorius Kazys Varnelis į posėdį neatvyko¹⁹³. Abu menininkai nepalaikė sąjungą kuriančių dailininkų meninės orientacijos, be to, 6-ojo dešimtmečio viduryje jau buvo įkūrę privačias bažnytinio meno studijas ir nuo bendruomenės gyvenimo kiek atitolo. Naujai įkurta organizacija buvo pavadinta *Amerikos lietuvių dailininkų sąjungos Čikagos apygarda*, tikintis, kad ilgainiui bus įkurti sąjungos skyriai ir kitose JAV vietovėse.

Ankstyvosios ALDS veiklos dokumentų originalų yra sukaupta aktyvaus jos nario ir vieno iš organizacijos vadovų M. Šileikio fonde (saugomas LTSC). Šią vertingą medžiagą papildė spaudos publikacijos ir ALDS leidiniai. Pirmąjį sąjungos veiklos pusmetį atspindintis biuletenis (ilustr. 20)¹⁹⁴ liudija, jog siekta nenutolti nuo pradžia jai davusios PLDAS įstatų, kuriuose buvo numatyta „ugdyti ir remti lietuvių dailę ir architektūrą, rūpintis dailininkų profesiniais reikalais, dailininkų profesine etika, ginti jų teises ir juos atstovauti“¹⁹⁵.

Persiorganizavę dailininkai aiškino, jog „ne tos sąjungos [PLDAS – J. B.] tikslas, bet jos juridinė forma buvo dėl daugelio priežasčių nepriimtina“ ir tik „susidarius [...] visuotinai solidarumo, pasitikėjimo ir pagarbos atmosferai, mes lengvai įgyvendinsime buvusios sąjungos siekius“¹⁹⁶. ALDS parengė *Dailininkų organizacijoms sujungti tremtyje planą*¹⁹⁷. Jame siūlyta visas dailininkų organizacijas sujungti į vieną junginį su viena vadovybe „našesniam ir efektyvesniam lietuviškos kultūros reprezentacijos ir propagandos darbui atlikti“ [red. – J. B.]. Pagal jį ALDS ir Lietuvių dailės institutas (LDI) turėjo atsakyti savo pavadinimų ir tapti „Lietuvių dailininkų sąjunga“, o Niujorko lietuvių dailininkų sąjunga (NLDS) prisijungti kaip skyrius išlaikydamas savo ankstesnį pavadinimą. Sekant Pasaulio lietuvių inžinierių ir architektų sąjungos pavyzdžiu, ALDS ateityje turėjo veikti kaip vadovaujanti pasaulinė organizacija su savo skyriais kituose Amerikos miestuose, taip pat kitose valstybėse bei žemynuose. Be vyriausios demokratiniu ir slaptu balsavimu išrinktos vadovybės, kiekvienam vietos skyriui buvo numatyta teisė išsirinkti savo valdybą bei teisė siūlyti steigti atskiras

193 A.L.D.S.: *Dailės paroda 1962 sausio 20-28 Chicagoje*, op. cit., p. [4].

194 *Amerikos lietuvių dailininkų sąjungos Čikagos Apygardos biuletenis*, Chicago (Ill.): Amerikos lietuvių dailininkų sąjungos Čikagos apygarda, 1956.

195 Pasaulio lietuvių dailininkų sąjungos įstatai, in: *NČDM archyvas*, Adolfo Valeškos fondas, M-1-1-28 (12), l. 1.

196 *Amerikos lietuvių dailininkų sąjungos Čikagos Apygardos biuletenis*, p. 1.

197 Dailininkų organizacijoms sujungti tremtyje planas (juodraštis), *LTSC/MA*, Algimanto Kezio byla, l. 1-3.

sekcijas (realistų, modernistų, studentų ir pan.), kurių vadovai skyriaus valdyboje galėtų veikti lygiomis teisėmis. Taigi pagal Pierre'o Bourdieu teoriją išeivijos menininkų lauke ALDS siekė tapti dominuojančiu agentu, kuris išeivijoje jungtų visų lietuvių dailininkų veiklą ir jai vadovautų.

ALDS vylėsi lengvai susijungti su Niujorko lietuvių dailininkais, bet į galimybę savo pusėn patraukti LDI narius iš anksto žvelgė nepatikliai. ALDS įsitikinimu, LDI buvo sukurta „kolektyvinio autoriteto pagrindu“ ir „bet koks jų susijungimas su kita dailininkų grupe reikštų jiems jų sąjungos sistemos panaikinimą“¹⁹⁸. Naujai susikūrusi organizacija nuogaštavo ne be pagrindo: dauguma pajėgių, gerą meninį išsilavinimą įgijusių dailininkų jau buvo susisaistę ryšiais su LDI, o karjeros JAV siekiantys niujorkiečiai buvo spėję patirti, kad lietuviškų organizacijų veikla nėra perspektyvi. Nedaugeliui iš jų galėjo pasirodyti patrauklūs ALDS narių vieši pareiškimai, siūlantys menininkams reikštis realizmo ir santūraus modernizmo rėmuose.

Kaip aptarta anksčiau, į ALDS įsiliejo vienintelė Niujorko dailininkų grupė *Gintaras*¹⁹⁹. Iš LDI pusės naująją organizaciją pasiekė tik oficialus sveikinimas, patvirtinantis, jog kvietimas jungtis gautas, tačiau į pasiūlymą neatsakyta²⁰⁰, o NLDS 1956 m. spalio 13 d. susirinkime priėjo prie išvados į bendrą sąjungą nesijungti²⁰¹. 1973 m. lapkričio 7 d. ALDS vėl ragino visus vienytis, teigdama, kad esama niekur nepritapsių, neorganizuotų dailininkų, kad šalia bendrinės organizacijos bus galima „dalyvauti ir būti nariais dailės srovės, lokalinio pobūdžio ar kitokiame dailininkų susibūrimė“²⁰², bet ir vėl pritarimo nesulaukė.

Nuo pat pradžių ALDS planus ženklino prieštaravimai. Organizacija buvo linkusi įsiklausyti į konservatyvios bendruomenės, o ne į individualius modernaus kūrėjo poreikius ir taip statė kliūtis savo pačios keliamai neutralumo ir demokratijos idėjai: „Kiekvieno kultūringo lietuviuo yra šventa pareiga nesiskaldyti į siauro akiračio grupes ir nepaskęsti ambicijų ginčuose, bet jungtis į vieningas ir aktyvias organizacijas kovai dėl mūsų tautos išlaisvinimo. Šis tikslas turėtų būti mums esminis, šventas ir dėl to, nors kartą, mes turime išsižadėti savo siaurų horizontų. [...] Mūsų sąjunga nemano kėsintis į dailininkų apsisprendimo laisvę, į kurią sąjungą įstoti, tačiau moraliai turės

198 *Amerikos lietuvių dailininkų sąjungos Chicagos Apygardos biuletenis*, p. 1.

199 Niujorko dailininkų grupės *Gintaras* pirmininko Williamo J. Witkaus pareiškimas siekiant solidarumo, tolerancijos ir vienybės tarp dailininkų tremtyje (juodraštis), *LTSC/PLA*, Miko Šileikio fondas, l. 1.

200 LDI pirmininko Telesforo Valiaus laiškas ALDS valdybai, 1956 08 17, *LTSC/PLA*, Miko Šileikio fondas, l. 1.

201 Prano Lapės laiškas Zenonui Kolbai, 1958 m. lapkričio mėn., *LTSC/PLA*, Miko Šileikio fondas, l. 1–2.

202 Lietuvių dailininkų susiorganizavimo reikalu, *LTSC/PLA*, Miko Šileikio fondas, l. 1.

teisę įvertinti ir išskirti organizuotą lietuvių dailininką ir disciplinuotą bendruomenės narį nuo mūsų šventų tikslų ignoruotojų [red. – J. B.]²⁰³

ALDS kūrėsi turėdama stiprų bendruomenės palaikymą ir tikėjosi ilgainiui išsikovoti autoritetą visoje išeivijoje, tad numatė plačias savo veiklos gaires. Planavo ne tik ištaisyti esamas blogybes – atkurti dailininkų tarpusavio pasitikėjimą, užkirsti kelią tendencingai kritikai spaudoje, pagerinti kūrybinio darbo sąlygas, bet taip pat imtis ilgalaikio darbo bendrojo ir lituanistinio švietimo, parodų organizavimo srityje, sukurti profesinį leidinį iškilusioms problemoms spręsti bei meno idėjoms skleisti. Numatytus darbus, paremtus nuostata „apsaugoti mūsų pervežtus idealus, tradicijas, etiką“, organizacija įtvirtino siekiu „ruošti meno parodas, ypač amerikiečiams, garsinant Lietuvos meną“²⁰⁴.

Įstojimo į ALDS sąrašai liudija, kad veiklą pradėjo 14 dailininkų²⁰⁵, per 1957 m. narių skaičius išaugo beveik dvigubai. Vėliau neaktyvius narius palaiapsnui keitė nauji, tačiau nuosekliai organizacijoje dalyvavo per 30 narių. Plačiausiais užmojais pasižymėjo pirmoji ALDS valdyba – pirmininkas Zenonas Kolba, vicepirmininkas Bronius Murinas, sekretorius Jonas Pilipauskas, išdininkas Vladas Vaitiekūnas, spaudos atstovas Mikas Šileikis. Nuo 1959 m. pakaitomis sąjungos pirmininko pareigas ėjo Vladas Vaitiekūnas ir Antanas Rūkštelė, 9-ajame dešimtmetyje – Mikas Šileikis. 1966–1972 m. laikotarpiu ALDS veiklos beveik nevykdė²⁰⁶.

Pirmieji ALDS žingsniai visuomenės akyse formavo reikalingos organizacijos įvaizdį. Nuo pat šikūrimo ji ėmėsi aktyvios veiklos: prisidėjo prie 1956 m. birželio mėn. Čikagoje organizuoto I Lietuvių kultūros kongreso rengimo²⁰⁷, rugpjūčio mėnesį paruošė Aukštesniųjų lituanistinių mokyklų meno programą, taip pat sušaukė susirinkimą paminklo Ignui Šlapeliui statybos klausimu, pasižadėjo remti LDI ir Kultūros fondo sumanytą knygos apie Lietuvos meno istoriją leidybą. ALDS valdybos iniciatyva

203 Amerikos lietuvių dailininkų sąjungos *Chicagos Apygardos biuletėnis*, p. 2.

204 *Ibid.*, p. 8.

205 Amerikos lietuvių dailininkų sąjungos narių sąrašai, in: *LTSC/PLA*, Miko Šileikio fondas, l. 1–6. 1956 m. gegužės mėnesį į ALDS įstojo Zenonas Kolba, Edvardas Krasauskas, Marija Laurinavičienė, Mečislovas Markulis, sesuo Marija Mercedes, Bronius Murinas, Jadvyga Paukštienė, Juozas Pautienius, Jonas Pilipauskas, Mikas Šileikis, Jonas Tričys, Vladas Vaitekūnas, Adomas Varnas ir Vladas Vijeikis. Dar penki nauji nariai – Juozas Kaminskas, Antanas Rūkštelė, Laura Šlapelienė, Vladas Vaičaitis, Edwardas Walaitis – įsijungė antroje metų pusėje.

206 1966 m. Z. Kolba kartu su A. Varnu bandė organizuoti naują organizacinį vienetą – Čiurlionio dailės draugiją. Žr. Kvietimas į pirmąjį organizacinį susirinkimą, 1966 03 01, in: *LTSC/PLA*, Miko Šileikio fondas, l. 1.

207 ALDS rėmė kongresą ir organizavo dailės pranešimų sekciją. Jos kvietimu Kazimieras Žoromskis posėdžiui paruošė pranešimą *Tautinio meno esmė ir jo reikalingumas tremtyje*.

tų pačių metų rugsėjį buvo sušauktas organizacinis posėdis įsteigti Lietuvių amerikiečių menininkų klubą (LAMK), jungiantį visų sričių kūrėjus – dailininkus, rašytojus, muzikus, teatralus²⁰⁸ (LAMK vėliau inicijavo Čiurlionio galerijos Čikagoje įkūrimą, apie tai plačiau žr. 3.1 skyriuje). Klubas tęsė prieškarinės menininkų rėmimo organizacijos, įkurtos 1937 m. Vytauto F. Beliajaus ir Miko Šileikio iniciatyva, tradicijas²⁰⁹. Kurį laiką LAMK turėjo savo patalpas *Dubysa*, įsikūrusias *Marquette* parke (2548 W. 69th St.), jose eksponavo ALDS narių kūrybą.

ALDS neskubėjo rengti bendros narių parodos, nes norėjo oficialiai prisistatyti būsimoje jėzuitų statomo Jaunimo centro Čiurlionio galerijoje. Pirmoji ALDS suorganizuota – jubiliejinė dailininko A. Rūkštelės paroda įvyko 1956 m. gruodžio 1–9 d. *Lietuvių auditorijoje* Čikagoje. Joje buvo išstatyta 40 menininko darbų: daug ciklo *Tėviškė* peizažų, po keletą Vokietijos, Australijos, Amerikos vaizdų, taip pat naturmortų, portretų. Lietuvių bendruomenės šiltai sutikta ekspozicija rodė, kad panašaus turinio kūrybos pristatymai bus laukiami ir ateityje.

Kaip svarbų laimėjimą ALDS lietuvių visuomenei pristatė gausų organizacijos narių dalyvavimą Čikagos *Navy Pier* rūmuose amerikiečių surengtoje didžiulėje *No-Jury* parodoje (1957 m. vasario 12–26 d.)²¹⁰. Joje savo kūrybą išstatė 15 lietuvių dailininkų, iš kurių net 10 priklausė ALDS. Parodos lankytojai amerikiečiai balsavo už labiausiai patikusį darbą – išrinktojo autorius – tapytojas J. Pautienius²¹¹.

Pažangesnieji dailininkai apie ALDS premijas ir gebėjimą organizuoti parodas bei lavinti žiūrovų skonį buvo skeptiškos nuomonės. Juos ypač nuvylė parodos *Lithuanian Art* (*Lietuvių dailė*; 1957 m. birželio 28 – liepos 14 d.)²¹², surengtos I JAV–Kanados tautinės šokių šventės ir jaunimo kongreso proga *Morrison* viešbutyje²¹³ Čikagoje, rezultatas. Po 1956 m. LDI organizuotos *Religinio meno parodos* (plačiau rašyta 2.1 skyriuje), tai buvo antrasis bandymas surengti aukšto lygio reprezentacinį dailės renginį ir deramai pristatyti lietuvių dailininkų pasiekimus amerikiečiams. Paroda buvo surengta bendradarbiaujant JAV Lietuvių bendruomenės Kultūros tarybai ir ALDS, komiteto pirmininku paskirtas tėvas Jonas Borevičius, SJ. Suformuota ekspozicija buvo marga tiek turinio, tiek stilistiniu požiūriu: pristatyta 39 dailininkų kūryba, eksponuota arti 200 kūrinių.

208 *A.L.D.S.: Dailės paroda 1962 sausio 20-28 Chicagoje*, p. [4].

209 Ką dailininkai veikė prieš 22 metus?, in: *Naujienos*, 1957 12 14, Nr. 294, 2 dalis, p. 8–9.

210 *No-jury Exhibition: 1957 Chicago Artist*, Chicago (Ill.): [s. n.], 1957.

211 Koresp., Dail. J. Pautienius laimėjo premiją, in: *Naujienos*, 1957 02 28, Nr. 50, p. 7.

212 *Lithuanian Art: Exhibit program: Morrison Hotel, Chicago, Ill., 1957*, Chicago (Ill.): Morkunas Printing Co, 1957.

213 *Morrison* viešbutis Čikagoje parodai pasirinktas neatsitiktinai, jame 1944 m. kovo 24–25 d. buvo įkurta viena svarbiausių išeivijos organizacijų – Bendras Amerikos lietuvių šalpos fondas.

Jei *Religinio meno parodą* ALDS kritikavo už specifinės temos parodai netinkamų modernių meninių sprendimų eksponavimą, tai *Morrison* viešbutyje surengto pristatymo rengėjams pažangesnė meno publika priekaištavo dėl meninio lygio, dėl pajėgių dailininkų, LDI narių Telesforo Valiaus, Pauliaus Augiaus, Viktoro Petravičiaus, Vaclovo Rato, Viktoro Vizgirdos, Adolfo Valeškos, Juozo Bakio nedalyvavimo. Pasigedęs paprastai gerai vertinamos lietuvių grafikos Paulius Jurkus atkreipė dėmesį, jog „turėdama specifinius reprezentacinius tikslus, *jury* komisija išleido ir menkaverčių darbelių“, be to, parodą menkino netinkamos patalpos ir menininkų prisistatymas su jau rodytais darbais²¹⁴. Nuomonių išsiskyrimas parodų vertinimuose rodė dailininkų bendruomenę pasidalinus į konservatyvių ir modernių pažiūrų atstovų stovyklas, o apylygis jėgų pasiskirstymas neleido sklandaus darbo tikėtis ir ateityje.

1957 m. gruodžio 15 d. ALDS susirinkime nuspręsta: „didesnio masto parodas rengiant atiduoti iniciatyvą visuomeninės veiklos organizacijom“, „mūsų darbas daugiau turi koncentruotis savistudijos ir kūrybos plotmėje“²¹⁵. Siekdama racionaliau organizuoti tolesnį darbą, sąjunga numatė dažniau rengti susirinkimus, kelti aktualius lietuviškojo ir pasaulinio meno klausimus ir jais diskutuoti, kas padėtų plėsti dailininkų ir visuomenės akiratį, skatinti spaudoje išsiskyti opiais klausimais, į susirinkimus „įtraukti vieną kitą ir ne dailininką, daile besidomintį ir plunksną valdantį intelektualą, kuris nuolat su mum bedalyvaujamas su laiku išaugtų į dailės kritiką“²¹⁶. Į siektinų dalykų sąrašą buvo įtraukti dailės bičiulių būrelio steigimas, patalpų sąjungos susirinkimams, skaityklai ir prekyvietei įsigijimo klausimas.

ALDS negrįžo prie 1957 m. JAV LB valdybai teikto siūlymo dėl reprezentacinės parodos surengimo Pasaulio lietuvių bendruomenės I seimo metu²¹⁷. JAV Lietuvių bendruomenės Kultūros taryba tuokart sumanė gudrią išeitį į parodos organizacinį komitetą ir *jury* kviesti po vieną atstovą iš kiekvienos lietuvių dailininkų organizacijos. Galbūt taip buvo bandoma sušvelninti emocijas, kilusias po ALDS pirmininko Z. Kolbos pasiaiškinimo dėl *Morrison* viešbutyje vykusios parodos šališkumo, kurioje daugiausiai buvo eksponuota ALDS priklausiusių dailininkų realistinės kūrybos. Z. Kolba tuomet aiškino, kad tai paties LDI sprendimas, nes instituto įstatai neleidžia dalyvauti bendroje parodoje su kitomis organizacijoms, tačiau kartu jis nepagarbiai

214 Paulius Jurkus, Dailės paroda Čikagoje, in: *Aidai*, 1957, Nr. 7, p. 328–329.

215 Tolimesnės veiklos sugestijų pluoštas A. L. Dailininkų Sąjungai, 1957 12 14, in: *LTSC/PLA*, Miko Šileikio fondas, l. 4.

216 *Ibid.*

217 ALDS pirmininko Zenono Kolbos 1957 07 25 raštas PLB Seimo organizacinio komiteto įgaliotiniui Vytautui Vaitiekūnui, in: *LTSC/PLA*, Miko Šileikio fondas, l. 1.

LDI narius pavadino „nereikšminga mažuma“, o ALDS laikė „tikraisiais kūrybinės reprezentacijos broliais“²¹⁸.

ALDS prestižą menkinančių aplinkybių būta ir daugiau, charakteringas yra A. Rūkštelės atvejis. 1958 m. balandžio 19 d. susirinkime buvo pranešta, kad suspenduota ALDS nario A. Rūkštelės narystė, nes jis viešai įžeidęs LAMK sukvietą parodos *jury*²¹⁹. Šis, savo ruožtu, paviešino kitas sąjungos problemas: esą jo suspendavimas neteisėtas, nes valdybos dauguma yra nesumokėję narystės mokesčio, todėl visi sąjungos veiksmai nuo 1957-ųjų yra nelegalūs²²⁰. Plačiai spaudoje nuskambėjo II lietuvių religinio meno parodos (1964 m. kovo 7–15 d. Šv. Kryžiaus bažnyčios parapijos salė) skandalinga istorija, kai A. Rūkštelė parodai pristatė kūrinių *Kristaus išdavimas*, kuriame lengvai atpažįstamais bruožais Judo vaidmenyje įamžinto kolegą V. Vizgirdą. Negana to, A. Rūkštelė tuomet ėjo ALDS pirmininko pareigas.

ALDS ne tik nerodė gero etinio pavyzdžio, bet ir nepasižymėjo profesionalumu, organizacine kompetencija. Vaikydami lengvai pasiekiamo populiarumo ALDS nariai aktyviai rengė personalines parodas, loterijas, paveikslų pardavimus Čikagos, Klivlando, Detroito, Los Andželo lietuvių bendruomenėms, bet silpnai veikė tuose veiklos baruose, kurie buvo numatyti organizacijai įsisteigus. Daugumai visiškai pakako paviršutiniškų pagyrų dienraščiuose *Draugas*, *Naujienos*, kurios neatspindėjo realios kūrybos vertės, tačiau buvo gera reklama patraukiant pirkėjus. Reikia sutikti, jog *Aidų* bendradarbio Juozo Girniaus įžvalgos apie 7-ojo dešimtmečio lietuvių dailę nemaža dalimi rėmėsi ALDS narių praktika: „Naivus nesusipratimas laikyti tik skirtinga kryptimi, kas iš tikro tėra kūrybinis nepajėgumas. [...] Reikėtų stebėtis mūsųose realizmo gnyimu bei skelbimu, kai iš tiesų jo neturime.“²²¹

1956–1965 m. laikotarpiu įvyko 5 bendros ALDS narių parodos Čiurlionio galerijoje. 1961 m. Lietuvos konsulo Čikagoje siūlymu Čikagos miesto bibliotekoje (*Chicago Public Library*) ALDS surengė lietuvių liaudies ir profesionalios dailės pristatymą, kuriame rodė Mečislovo Markulio, Juozo Mieliulio, Antano Rūkštelės, Adolfo Tamoliūno, Vlado Vaičiaičio ir Vlado Vijeikio kūrybą. Ten pat vėliau eksponuotos personalinės J. Mieliulio ir A. Rūkštelės parodos. Pastarieji renginiai gerai atspindėjo ALDS menines nuostatas: „kuo dailės kūryboje bus mažiau formalizmo, tuo greičiau

218 Apie parodą Morrison viešbutyje: [straipsnių iškarpos, s. a.], in: *LTSC/PLA*, Miko Šileikio fondas, l. 1.

219 ALDS Čikagos apygardos 1958 04 19 visuotinio susirinkimo protokolas Nr. 15, in: *LTSC/PLA*, Miko Šileikio fondas, l. 1.

220 Dailininkų sąjungos trumpas susirinkimas, in: *LTSC/PLA*, Miko Šileikio fondas, l. 1.

221 [Juozas Girnius], J. Alaušius, Žvilgsnis į 1966 metus II. Kultūrinis gyvenimas, in: *Aidai*, 1967, Nr. 2, p. 75–86.

tarptautinėje dirvoje bus pastebėti individualūs tautos bruožai²²², ir iliustravo organizacijos supratimą apie parodas kaip lietuvių kultūros manifestaciją. Minimi dailininkai nebuvo stiprūs plastikos meistrai ir lengvai įtiko lietuvių publikos skoniui, tačiau jų pristatymas mene nusimanančiam kitataučiui turėjo palikti abejotinę įspūdį.

ALDS, kaip ir kitos anksčiau aptartos organizacijos, aktyviai veikė neilgą laiką, po 1965 m. sąjunga iš meninio gyvenimo pasitraukė. 1973 m. kovo 2 d. lietuvių *Tautiniuose namuose* įvyko susirinkimas, kuriame ALDS buvo vėl atgaivinta²²³. Ankstesnę valdybą (pirmininkas Antanas Rūkštelė, sekretorė Marija Laurinavičienė, išdininkas Vladas Vijskis) pakeitė nauja: pirmininkas – Vladas Vaitiekūnas, sekretorė-išdininkė – Magdalena Birutė Stankūnienė, spaudos atstovas – Mikas Šileikis. Čiurlionio galerijoje įsigalint orientacijai į modernų meną, ALDS palaikė galerijos skilimą (plačiau žr. 3.1 skyriuje) ir su savo pasirodymais persikėlė į naujas ekspozicines erdves. Iš pradžių parodas rengė *Tautiniuose namuose*, vėliau – lietuviškame banke *Standard Federal Savings and Loan Association* Archer gatvėje, įsikūrusiame šalia Balzeko lietuvių kultūros muziejaus. 1973 m. ALDS atgaivino tradiciją rengti jungtines narių parodas (iliustr. 22, 23), jos tapo dažnesnės, rengiamos dukart metuose. Reikia pridurti, jog ALDS sulaukė tam tikro jaunųjų dailininkų, ypač moterų dailininkų palaikymo, tačiau jos tik pratęsė sąjungos egzistenciją; parodose ir toliau dominavo sentimentalus turinys, darbai, neatitinkantys savo laikmečio.

ALDS būrė meniniu požiūriu tradicinius dailininkus, kurie tenkino konservatyvų lietuvių bendruomenės skonį. Jų rengtos parodos atspindėjo ne lietuvių dailės integraciją į amerikietišką sceną, o emigracinės kultūros fenomeną – uždaramą ir poreikį kurti ir vartoti konvencionalios raiškos istorinę atmintį žadinančią kūrybą. ALDS sėkmingais pasirodymais laikė tuos, kurie pritraukdavo daug lankytojų ir pirkėjų, todėl skatino dailės vartojimą ir masinio meninio skonio kūrybos rėmimą. ALDS palaikančios institucijos – Lietuvių amerikiečių menininkų klubas ir Čiurlionio galerija, taip pat amerikiečių, išeivijos skirtos premijos leido organizacijai įsivaizduoti apgynus savo vertybes, tačiau labiau išprususi išeivijos meno publika ALDS pasiekimų nevertino.

2. 4. Jaunųjų dailininkų grupė *Dailė* (1962–1972, Čikaga)

7-ajame dešimtmetyje Čikagoje atsirado nauja lietuvių išeivių dailininkų karta – jaunieji dailininkai, kurie meno mokslus baigė JAV: Čikagos meno instituto dailės mokykloje (*School of the Art Institute of Chicago*), Iliojaus universitete (*Illinois University*), Northwesterno universitete Evanstone (*Northwestern University*; Iliojaus valst.) ir kt. 1962 m.

222 *Amerikos lietuvių dailininkų sąjungos Chicagos Apygardos biuletenis*, p. 2.

223 Atgaivinta Amerikos Lietuvių Dailininkų Sąjunga ir jos veikla, in: *LTSC/MA*, Miko Šileikio fondas, l. 1–2.

šie dailininkai susibūrė į grupę pavadinimu *Jaunųjų dailininkų klubas*. Grupės steigimo iniciatorius buvo Antanas Verbickas, JAV Lietuvių bendruomenės Čikagos apygardos valdybos narys. Sambūriui vadovavo Dalia Verbickaitė-Ancevičienė, Algirdas Trinkūnas, Zita Sodeikienė ir Valentinas Ramonis. 1966 m. klubas pavadinimą pakeitė į *Jaunųjų dailininkų grupė „Dailė“*.

Jaunųjų dailininkų sambūris susiformavo tuo metu, kai Amerikos lietuvių dailininkų sąjungos (ALDS) aktyvumas ėmė silpti. Veržlūs menininkai su savo parodomis aktyviai įsijungė į Čiurlionio galerijos veiklą ir paspartino ALDS krizę: kai *Dailė* pradėjo galerijoje rengti kasmetines grupės narių parodas, ALDS analogišką tradiciją nutraukė. Jaunoji karta laikėsi nuomonės, kad ALDS neskatina menininko kaip individo savi-realizacijos, sąjunga neviliojo energingo jaunimo ir savo veiklos pavyzdžiu. Įstatuose ir viešai prisistatydama ALDS deklaravo tikslus, kurių siekė jaunieji nepriimtinais būdais, taigi dar 1956 m. ALDS įsteigta studentų sekcija²²⁴ jaunimo nepatraukė.

Naujas organizacinis vienetas susibūrė kaip neformali organizacija, kuri rūpinosi grupės narių prisistatymo galimybėmis. Grupė visų pirma ieškojo lengviau prieinamų eksponavimo sąlygų savo kūrybai. Jėgoms išbandyti dažnai naudojosi Čiurlionio galerija Jaunimo centre, Balzeko lietuvių kultūros muziejumi. Penktaisiais *Dailės* veikimo metais jaunieji įgijo teisę vadovauti Čiurlionio galerijai: 1967–1971 m. jos varais atiteko dailininkui Petručiui Aleksai. *Dailės* narys V. Ramonis tapo Balzeko lietuvių kultūros muziejaus Meno skyriaus tarybos nariu.

Norintiems tapti *Dailės* nariais aukšti profesiniai reikalavimai nebuvo keliami: kviešti produktyvūs, ne tik baigę meno studijas, bet ir aukštąsias meno mokyklas tebelankantys studentai, neišskiriant nė vienos stilistinės krypties atstovų. Į organizaciją įstojo keletas vyresnių jau priklausiusių kitoms lietuvių dailės organizacijoms dailininkų: Jonas Kelečius (LDI), Viktoras Petrikonis (ALDS), Magdalena Birutė Stankūnienė (ALDS). Darytos išimtys ir profesionaliai dirbantiems, tačiau meno nestudijavusiems asmenims (Kęstutis Trimakas atvejais²²⁵). Organizacija stengėsi laikytis kelių svarbių principų – suteikė savo nariams progą dalyvauti metinėse parodose, tačiau kūrinių atrankas vykdė dalyvaujant kompetentingoms komisijoms, idant apsisaugotų parodas nuo menkaverčių darbų²²⁶.

224 A. L. Dailininkų S-ga..., in: *Naujienos*, 1956 09 21, Nr. 223, p. 8.

225 Kęstutis Trimakas (1930–2013) – kunigas jėzuitas, rašytojas, mokslininkas ir pedagogas. Vestono koledže (*Weston College*) baigė filosofijos ir teologijos mokslus, Bostone įgijo humanitarinių mokslų magistro laipsnį, Čikagos Lojolos universitete (*Loyola University*) studijavo psichologiją, užsiėmė tapyba.

226 Alb. V-as, Nuoširdžios šnektelės su jaunaisiais dailininkais, in: *Draugas*, priedas *Mokslas, menas, literatūra*, 1963 09 04, Nr. 207, p. 8; Grupės „Dailė“ veiklos gairės ir narių sąrašas, in: *LTSC/MA*, Algimanto Kezio fondas, l. 1; *Lietuvių enciklopedija*, t. 36: *Papildymai*, Boston (Mass.): Lietuvių enciklopedijos leidykla, 1969, p. 169.

Dailės sambūrį sudarė maždaug 25 nariai, jų sąrašas ir skaičius mažai kito (žr. 4 priedą). Vidutiniškai į tradicines parodas susirinkdavo apie 15 dailininkų, iš jų aktyviausi buvo Petras Aleksa, Marija Ambrozaitienė, Nijolė Baniienė, Valentinas Ramonis, Elda Rundzaitienė, Zita Sodeikienė, Magdalena Birutė Stankūnienė, Algirdas Trinkūnas, Dalia Verbickaitė-Ancevičienė ir Giedrė Žumbakienė. Didesnę dalį sambūrio narių sudarė moterys dailininkės.

Pirmoji jaunųjų dailininkų grupės paroda įvyko 1962 m. spalio 13–20 d., jai dokumentuoti buvo parengtas leidinys. Atsakinga už katalogo leidybą klubo narė Birutė Bulotaitė iš anksto raštu kreipėsi į tuometinį Čiurlionio galerijos vadovą Miką Šileikį su prašymu parašyti įvadinį straipsnį²²⁷. Šis prašymą patenkino, tačiau rašinyje išreiškė susirūpinimą jaunosios kartos pasirinkimais: „Menininką stipriai veikia dabar modernios meno epochos aplinka, o reprezentacinė dailė lieka jau antraeilium dalyku. [...] Nebūtų išmintinga nuvertinti realistinės dailės, kuri per tūkstančius metų gaivino žmonių dvasią ir buvo jų kultūrinio bei religinio gyvenimo veidrodžiu. Reikia studijuoti ir praeities meną, meistrų didelius kūrinius, kad būtų galima daryti tinkamas išvadas. [...] Menas prasideda savo tautoje. Tauta duoda talentus, o talentai iškelia savo tautos garbę ir josios kultūrą.“²²⁸ Jaunųjų menininkų debiutas, remiantis to meto spauda, apsiėjo be „kraštutinės abstrakcijos“ ir buvo vainikuotas sėkme: parodoje apsilankė 600 lankytojų, buvo parduoti 6 paveikslai, liko 400 dolerių grynojo pelno²²⁹. Auditoriją nustebino tai, kad *jury* gerai įvertinus Dalios Kolbaitės kūrybą, ši „būdama labai kukli, atsisakė nuo premijos“²³⁰.

Jaunieji dailininkai „meno lauke“ egzistuojančiam konfrontacijos modeliui priešinosi subtiliai, atsižadėdami pretenzijų į dominuojančią poziciją. Ilgainiui jų kūrybinis potencialas išaugo, tačiau siekdama įsitvirtinti grupė nenaudojo konfliktavimo taktikos, priešingai, jos veikimas pasižymėjo santūrumu. *Dailės* grupės pasirodymus lydėjo prieštaringi atsiliepimai spaudoje, tačiau susidūrę su kritika jaunieji dailininkai į konfliktus nesivėlė. 1966 m. birželio 25 – liepos 1 d. Čiurlionio galerijoje Jaunimo centre *Dailė* globojo plataus masto Pasaulio lietuvių jaunimo kongresui skirtą dailės parodą²³¹. Po jos sulaukė M. Šileikio pamokymo, kad paroda „kongreso dvasioje daugiau ar mažiau buvo mūsų kultūrinis kovos dėl Lietuvos nepriklausomybės pasirodymas“.

227 Birutės Bulotaitės laiškas Mikui Šileikiui, 1962 06 25, in: *LTSC/PLA*, Miko Šileikio fondas, l. 1.

228 *Jaunųjų lietuvių menininkų darbų paroda: Nuo spalio 13 iki 20, 1962*, įž. str. aut. Mikas Šileikis, Chicago (Ill.): LB Čikagos apygardos valdyba, 1962, p. [4].

229 Valentinas Ramojus, Jauni dailininkai Čiurlionio galerijoje: Reportažas iš Čikagos, *Darbininkas*, 1963 09 04, Nr. 59, p. 4.

230 Koresp., Jaunųjų dailininkų paroda, in: *Naujienos*, 1962 10 16, Nr. 244, p. 6.

231 *Pasaulio lietuvių jaunimo kongreso dailės paroda: Birželio 25 – liepos 10, 1966*, Čikagos jaunimo centras, įž. str. aut. Saulė Jautokaitė, Chicago (Ill.): [Čiurlionio galerija], 1966.

todėl išstatyti kūriniai turėjo „reikšti kulminacinį priedą“, o parodoje dominavusi moderni kūryba šio uždavinio neatliko²³². Tiesa, reikia pažymėti, jog tuo metu Čiurlionio galerijoje vyko organizaciniai pasikeitimai ir apie dvejus metus jai vadovavo kitų – ne dailės profesijų atstovai. Po 1968 m., kai Čiurlionio galerijos vadovo pareigas perėmė *Dailės* narys P. Aleksa, grupės kūrybos pristatymui M. Šileikis tarė pagiriamąjį žodį: „Paroda yra geresnė negu anksčiau buvusios šios grupės parodos. [...] Nei iliuzijų, nei nudėvėto ir nevisiems įkandamo abstrakto (išskyrus J. Kelečių) šioj parodoj nėra. Atrodo, kad jaunesnioji (ar vidurinioji) menininkų grupė-kolektyvas daro naują posūkį prie kūrybos ir objektyvios ekspresijos.“²³³ Galima įtarti, jog vertinimų pasikeitimus lėmė ir ALDS nerimas dėl prarandamų pozicijų, ir abstrakcijos pasitraukimas iš JAV meninės scenos bei naujų krypčių – poparto, fotorealizmo, hiperrealizmo atėjimas, reabilitavęs realistinę raišką mene.

Surenge septintą grupės parodą (1969 m. gegužės 18–25 d.) jaunieji dailininkai teigė: „Tokios bendros parodos turi ypatingą paskirtį: pristatyti mūsų visuomenei naujus talentus, paremti juos ir padrąsinti, brandinti vyresnius, sudarant jiems progą pažvelgti į save kritiškai, išlaikyti tarpusavę varžybinę pastangą ir išmokti darniai ir organizuotai veikti.“²³⁴ Svarbu ir tai, kad 1969 m. parodos atrankos komisijai *Dailė* pakvietė amerikiečių pripažintus menininkus ir pedagogus: Kazį Varnelį, Richardą Loveingą (Čikagos meno institutas), Vincentą Arcilesi (Bogan koledžas).²³⁵ Šią tradiciją *Dailė* stengėsi išlaikyti ir vėliau; rengiantis 1972 m. pasirodymui į *jury* narius buvo įtraukti Čikagos meno instituto profesorius Williamas Wimmeris ir to paties instituto stipendiją gavęs grupės narys Jonas Neimanas²³⁶.

Dailės sambūris aktyviai veikė dešimt metų. Iš viso surengė 9 narių parodas, joms parengė patrauklius, šiuolaikiškus katalogus (ilustr. 24–27). Ši jaunų ir veiklių menininkų grupė vengė tautinės retorikos, tokiu būdu išreikšdama protestą prieš lietuviškos bendruomenės ir dailininkų rietenas, siekdama teigiamų poslinkių profesinės etikos srityje. Neliko nepastebėtas kasmetinės grupės narių parodos 1972 m. gegužės mėn. 5–13 d. Čiurlionio galerijoje atidarymas, kai ekspozicija buvo atidaryta be iškilmių. Nuolatinis parodų lankytojas spaudos darbuotojas Jonas Dainauskas nusistebėjo, kad

232 [Mikas Šileikis], m. š., Kongresinė lietuvių jaunimo paroda, in: *Naujienos*, 1966 07 09, Nr. 160, 2 dalis, p. 8.

233 [Mikas Šileikis], M. Š., „Dailės“ paroda, [iškarpa iš laikraščio *Naujienos*, s. a.], in: *LTSC/PLA*, Miko Šileikio fondas, l. 1.

234 Petras Aleksa, „Dailės“ grupės parodą atidarant, in: *Draugas*, priedas *Mokslas, menas, literatūra*, 1969 05 17, Nr. 104, p. 2.

235 *Ibid.*

236 K. T., „Dailės“ grupės rinkinei parodai Chicagoje ruošiantis, in: *Draugas*, priedas *Mokslas, menas, literatūra*, 1972 05 06, Nr. 107, p. 2.

„nebuvo jokių kalbų, žiūrovus dažnai varginančių, nekalbant jau apie tai, jog praeityje kai kurie tokių atidarymų kalbėtojai sunkiai bemokėjo pasakyti tai, ką jie norėjo ar manė vertu esant pasakyti [...]“. Apžvalgininkas pastebėjo, kad tai „tikrai sveikintinas pavyzdys tolimesnių parodų rengėjams, jei negalima atidaryman įpinti ko nors naujesnio ir kūrybingesnio“²³⁷.

Parodos proga išsakytas tikslas geriausiai atspindėjo jaunųjų menininkų sambūrio užmoji: „Vienas pagrindinių „Dailės“ grupės tikslų yra lietuvių visuomenei parodyti Amerikos meno mokyklas tebelankančių jaunų lietuvių kūrinius.“²³⁸ Reikia pažymėti, kad orientacija į kitatautę, amerikiečių auditoriją grupės planuose nebuvo akcentuojama, savo organizuotumu jaunieji menininkai rodė pavyzdį kitoms lietuvių dailininkų organizacijoms. Tai buvo JAV susiformavę ir studijas čia baigę lietuvių dailininkai, tad lyginant su vyresniaisiais kolegomis, jie skyrė mažiau dėmesio „lietuviškos dailės“ problemoms spręsti. Neatsitiktinai *Aidų* žurnalui apibendrinant 1971 m. lietuvių dailės gyvenimą, buvo prieita prie išvados, jog „kol kas išsivinei mūsų dailei tebeatstovauja vyresniosios ir vidurinės kartos dailininkai“²³⁹. Grupei nustojus rengti jungtines parodas, nemaža dalis jos narių moterų įstojo į Amerikos lietuvių dailininkų draugiją.

2. 5. Amerikos lietuvių dailininkų draugija (nuo 1971, Čikaga)

Lietuvės dailininkės parodose JAV pradėjo dalyvauti dar prieškaryje, tačiau jų aktyvumas ir skaičius ypač padidėjo 6-ojo dešimtmečio antroje pusėje. 1971 m. Vandos Balukienės ir Magdalenos Birutės Stankūnienės iniciatyva dailininkės susibūrė į Amerikos lietuvių dailininkų draugiją (ALDD; *Lithuanian American Women Artists Association*). Organizacija veikė Čikagoje 1971–1985 m., jai vadovavo Vanda Balukienė (1971–1977), Donna Rhae Marder (Dana Prūsaitė; 1978–1984) ir Diana Kizlauskienė (1985–1986). ALDD veikla buvo atgaivinta 1998 m. ir tęsiasi iki šiol, tačiau dėl pakitusių laiko sąlygų tik iš dalies laikytina ankstesnio sambūrio tęsiniu.

Steigiamasis draugijos susirinkimas įvyko 1971 m. balandžio 23 d.²⁴⁰, dalyvaujant 27 dailininkėms. Nors tarp moterų nebuvo vieningo sutarimo ir jos nesitikėjo palaikymo iš vyrų dailininkų pusės, vis dėlto pasiryžo vienyti²⁴¹. Iš pradžių norėjo sambūrį

237 Jonas Dainauskas, „Dailės“ grupės parodos atidarymo įspūdžiai, in: *Draugas*, priedas *Mokslas, menas, literatūra*, 1972 05 20, Nr. 119, p. 3.

238 K. T., „Dailės“ grupės..., *op. cit.*, p. 2.

239 1971 metai, in: *Aidai*, 1972, Nr. 1, p. 39.

240 Chicagoje organizuojasi lietuvių dailininkės, in: *Draugas*, priedas *Mokslas, menas, literatūra*, 1971 05 01, Nr. 102, p. 7.

241 Vanda Balukienė, Lietuvės dailininkės kuria ir bendrauja, in: *Draugas*, priedas *Mokslas, menas, literatūra*, 2002 04 06, Nr. 67, p. 3.

pavadinti kokios nors iškilios lietuviškos dailininkės vardu, tačiau galiausiai organizacijos steigėjos nusprendė, jog „tokio lygio moters, kaip garsusis Mykolas Čiurlionis, deja, lietuvių meno istorijoje dar nėra“, tad buvo pasirinktas Amerikos lietuvių (moterų) dailininkų draugijos vardas²⁴². Pristatyti save kaip etninei grupei atstovaujantį moteris-kūrėjas buvo racionalu: susidomėjimas etniškumu, kaip ir feministine kultūra, 8-ajame dešimtmetyje JAV buvo išaugęs, todėl padėjo pritraukti publiką.

Draugijos sudėtis nežymiai, bet nuolat keitėsi. 1973 m. buvo išplatintas pranešimas, kuriame nurodyta, kad lietuvių moterų dailininkų draugijos nare gali būti kiekviena lietuviška dailininkė, mokslus baigusi arba studijuojanti kreditus teikiančioje meno mokykloje ar universitete²⁴³. 1974 m. pabaigoje draugija skelbėsi turinti 30 narių ir globojanti 9 Čikagos meno mokyklose besimokančias lietuvaites²⁴⁴. Grupės narių skaičius – apie 30 – išsilaikė visus penkiolika aktyvaus veikimo metų (žr. 5 priedą); jis nepakito draugijai atnaujinus veiklą ir po 12 metų trukusios pertraukos²⁴⁵.

Nuo pat įsisteigimo vienas iš draugijos planų buvo turėti nuolatinę ekspoziciją, kurioje dailininkų kūriniai būtų prieinami pamatyti ir įsigyti lietuviškai visuomenei. Pirmąją vienam mėnesiui priglaudusia vieta tapo Vaznelių prekybos namai (*Vaznelis Gift's International*) Čikagoje, vėliau Petro Petručio leidimu paveikslai buvo iškabinti radijo programos *Margutis* patalpose. Tuometiniam Čikagos Jaunimo centro direktoriui kunigui Gediminui Kijauskui sutikus, dailininkės kurį laiką naudojos šio centro kavinės sale, kurioje įprastai vykdavo vakaronės ir šventadienių pasisėdėjimai po pamaldų. Jaunimo centre draugija taip pat rengė kūrinių išpardavimus, kuriuose „labai prieinamomis kainomis buvo galima įsigyti originalius menininkų kūrinius“²⁴⁶.

Nežiūrint praktinių sumetimų, pagrindinė organizacijos nuostata buvo noras įsilieti į platesnę, geriau matomą JAV meno erdvę. Bendros meninės veiklos puoselėjimas rengiant parodas lietuvių ir amerikiečių visuomenei, savitarpio pagalba ir jos skatinimas, jaunų, profesinį kelią pradedančių dailininkų globa – tai šūkiei, be kurių neapsiejo nė vienas grupės prisistatymas. Dailininkės siejanti lietuviška kilmė laikyta svarbiu grupę vienijančiu veiksmu. Kadangi dauguma narių savo kūryboje naudojo modernias išraiškos priemones, manyta, jog būtent grupinis pasirodymas yra veiksmingas būdas perteikti lietuvių

242 Kai moterys pralenkia vyrus: Pokalbis su Lietuvių moterų dailininkų draugijos pirmininke Vanda Balukiene, in: *Draugas*, priedas *Mokslas, menas, literatūra*, 1974 11 30, Nr. 280, p. 4.

243 1973 m. sausio mėn. 6 d. Lietuvių moterų dailininkų draugijos pranešimas, in: *LDMA*, Užsienyje gyvenančių dailininkų biografinės medžiagos kolekcija, b. 381, l. 38.

244 Kai moterys..., *op. cit.*, p. 4.

245 *Meno gija: Birželio 6, 1998 / Continuum: June 6, 1998*, Chicago (Ill.): [Lietuvių dailės muziejus], 1998.

246 Vanda Balukienė, Dailininkų paroda, in: *Naujienos*, 1974 12 05, Nr. 286, p. 6.

pasaulėjautą bei mąstymo savitumus kartu suteikiant laisvę individualiems kūrėjo vaizduotės pasireiškimams. „Išėiti į amerikietišką visuomenę nepamirštant lietuviškų šaknų“²⁴⁷ – ši intencija, lydėjusi vieną iš kūrybinių pasirodymų, apibrėžė draugijos kūrybą ir veiklą.

Ypač daug parodų amerikiečių ekspozicinėse erdvėse draugija surengė 1971–1977 m., pirmininkaujant V. Balukienei. Savo kūrybą moterys dailininkės pristatė *Beverly Arts Center, Barat College, John H. Vanderpoel Gallery, Hyde Park Art Center, Gary Arts League, University Club of Chicago Gallery* salėse. Pasirodymai ne tik atkreipė amerikiečių kritikų dėmesį ir sulaukė jų teigiamų vertinimų, tačiau pelnė ir konservatyvios meninės orientacijos tautiečių pagarbą: prisistatydamos kitataučiams ALDD narės akcentavo savo kilmę ir priminė istorinius tautos praradimus. „*The Beverly Review* įdėjo išsamų straipsnį apie Lietuvą, jos okupaciją ir išreiškė stiprų tikėjimą į mūsų tėvynės išvadavimą“, – taip vieną iš amerikiečiams parengtų dailės pristatymų komentavo draugijos pirmininkė V. Balukienė, pripažindama, jog „toks straipsnis sukelia norą dirbti ir bandyti rasti daugiau laiko kūrybai“²⁴⁸.

ALDD parodos pasižymėjo konceptualumu ir kartu prisitaikymu prie auditorijos. Kad vienu metu įmanoma įtikti tautinių patriotinių vertybių ir modernių tautinio paveldo interpretacijų ieškantiems lankytojams, paliudijo *Barat College* galerijoje kartu su Balzeko lietuvių kultūros muziejumi surengta paroda (1974 [?] m. birželio 23–30 d.), kurią inicijavo JAV federalinės valdžios remiama Pažangos programa, pristaciausi etninius įnašus į Amerikos kultūrą²⁴⁹. Viena galerijos dalis buvo skirta muziejaus paruoštai kilnojamajai parodai iš gintaro dirbinių, numizmatikos, žemėlapių, tautinių rūbų, margučių ir kitų lietuviškų eksponatų, kitoje buvo išstatyta 15 ALDD narių kūryba. Atidarant parodą rengėjai lankytojus vaišino lietuviškais užkandžiais, tautinių šokių grupė rodė meninę programą, o muziejaus vadovas Stanley Balzekas pasakojo apie šalį, savo kalbą iliustruodamas skaidrėmis. Išleistas lankstinys su trumpa informacija apie Lietuvą, Balzeko lietuvių kultūros muziejų ir savo darbus pristatančias dailininkes²⁵⁰.

1975 m. birželio 27 – liepos 27 d. ALDD parodą surengė *Hyde Park* meno centre (iliustr. 28), kuriame dažnai vykdavo renginiai, pritraukiantys Čikagos dienraščių kritikų dėmesį. Parodą suorganizavo dailininkė Janina Monkutė-Marks: ji šiame

247 J. Pr., Dailininkų paroda, in: *Draugas*, 1977 11 22, Nr. 274, p. 6.

248 Kai moterys..., *op. cit.*, p. 4.

249 M. K., Meno ir tautodailės paroda: [straipsnio kopija, s. a.], in: Lietuvių dailininkų draugija: [informacinės medžiagos apie Amerikos lietuvių dailininkų draugijų rinkinys], *LNB, A(LKA)* 13/985, l. 53.

250 *Ethnic Arts in America presents an exhibit by The Balzekas Museum of Lithuanian Culture and Lithuanian-American women Artists: Upward Bound, Barat College, Reicher Gallery, June 23 – July 30*, [s. l., s. n., s. a].

centre dirbo renginių koordinatore, o ALDD valdyboje ėjo ryšininkės su amerikiečių dailininkais ir atstovės spaudai pareigas. J. Monkutės-Marks rūpesčiu *Hyde Park* meno centras apmokėjo visas parodos išlaidas, parodą aprašė *Hyde Park* ir kiti laikraščiai. „Lietuvių dailininkų paroda visuomet yra aukštos kokybės reginys“, – pristatymą apibendrino amerikiečių kritikas Johnas Forwalteris²⁵¹. Dailininkų akcentuotą simbolinį mąstymą ir sąsajas su liaudiškomis tradicijomis, kritiko nuomone, geriausiai atspindėjo lietuviškų audinių raštus imituojanti V. Balukienės tapyba, spalvingi Ramintos Lapšienės reljefinės tekstilės darbai, primenantys minkštąją skulptūrą, J. Monkutės-Marks išausti Rojaus sodai. Apeidamas pasaulėjautos, tautinių vertybių, ryšio su praeitimi klausimus, J. Forwalteris plačiau komentavo tuos eksperimentinius bandymus, kurie išsiskyrė kūrybine drąsa ir lankstumu, labiau užslėptomis senovės tradicijų prasmėmis.

Dar išsamesnį, iliustruotą, net trimis antraštėmis dėmesį patraukiantį straipsnį J. Forwalteris publikavo po parodos *Gary Artists League* atidarymo (1975 m. rugsėjo 6 d.)²⁵². Šios parodos recenzija *The Post-Tribune* dienraštyje iškyla kaip vienas svarbesnių draugijos kūrybą aukštai vertinusių šaltinių. Pristatydamas dailininkes J. Forwalteris įvardijo tris pagrindinius grupės kūrybos aspektus: profesionalumas, laki vaizduotė ir simbolinė kalba. Kritikas minėjo ir polinkį eksperimentuoti, teigdamas, kad dailininkų eksperimentai suvaldyti ir neamatiniški.

Lietuvėms angažuotas amerikiečių kritikas J. Forwalteris gyrė ALDD narių kūrybą, o šis įvertinimas buvo reikalingas dailininkų pasitikėjimui savimi sustiprinti. Tačiau jis galėjo pakenkti bendram grupės įvaizdžiui, kūrybiniam tobulėjimui. Ir toliau ALDD narystės reikalavimai nebuvo griežtinami, darytos išimty: į draugijos vardą rengiamas parodas buvo kviečiamos dar besimokančios studentės, tarp narių buvo išėjusių nepilną studijų programą ar įgijusių tik teorinį dailės išsilavinimą moterų. ALDD pasirodymai daliai narių tapo eksperimentavimo vieta, kur buvo galima išbandyti save kaip menininkes, kitoms tai buvo laisvalaikio leidimo forma, mėgėjiškas hobis, nes kai kurios iš jų turėjo gerai apmokamus darbus, kitas, ne menines profesijas, gyveno pasiturinčiai, išlaikomos sutuoktinių.

251 John Forwalter, An exhibition of Lithuanian Women Artists..., in: *The Herald*, 1975 07 09, p. 17. Straipsnio kopiją žr. Lietuvių dailininkų..., *LNB*, A(LKA) 13/985, l. 21. Parodoje dalyvavo: Dalia Aleknienė, Marija Ambrozaitienė, Audronė Ambrozaitytė, Dalia Ancevičienė, Vanda Balukienė, Aleksandra Bodner, Aleksandra Vilija Eivaitė, Regina Jautokaitė, Raminta Lapšienė, ses. Mercedes, Irena Mitkutė, Janina Monkutė-Marks, Jūratė Okura (Eidukaitė), Zita Sodeikienė, Magdalena Birutė Stankūnienė, Danguolė Stončiūtė, Ada Sutkuvienė, Janina Tallat-Kelpšaitė, Giedrė Žumbakienė.

252 John Forwalter, Lithuanian-American women artists. Get season off to super start. Professional, imaginative, in: *The Post-Tribune*, 1975 09 21, p. 4. Straipsnio kopiją žr. Lietuvių dailininkų..., A(LKA) 13/985, l. 15.

Oficialų prisistatymą lietuviškai visuomenei draugija surengė trečiais veiklos metais, 1974 m. gruodžio 6-ąją Čiurlionio galerijoje, Jaunimo centre²⁵³. Po kelis anksčiau nerodytus darbus eksponavo 20 draugijos narių ir 3 meną studijuojančios studentės²⁵⁴. Prieš atidarymą dienraštis *Draugas* išspausdino pokalbį su draugijos pirmininke V. Balukiene, kuri pranešė, kad būsimai ekspozicijai kūrinius kiekviena dailininkė atrinks savo nuožiūra, tik tuo atveju, jei darbai nesutilptų galerijoje, bus daroma atranka²⁵⁵. Po atidarymo recenzentų nuomonės išsiskyrė: „Parodos meninis lygis yra gana geras, pasižymįs įvairumu ir kūrybiniu pajėgumu“, – rašė leidinys *Mūsų žinios*²⁵⁶. „Yra silpnokų realistinių darbėlių. Per daug parodos dalyvių, per daug paroda perkrauta, nedaro estetinio įspūdžio“, – teigė *Naujienų* bendradarbis, ironizuodamas, kad „moterys menininkės skaičiumi viršija vyrus, bet būtų gerai, kad ir kūryba vyrus viršytų“²⁵⁷.

Į III Mokslo ir kūrybos simpoziumo proga surengtą ALDD parodą (1977 m. lapkričio 18 – gruodžio 4 d. Čiurlionio galerijoje, Jaunimo centre) susirinko 38 dalyvės, nes minėdama pirmojo Lietuvos moterų suvažiavimo Kaune 70 metų sukaktį draugija pademonstravo moterišką solidarumą ir dalyvauti pakvietė visas JAV įsikūrusias lietuves dailininkes²⁵⁸. Sudaryta 60 kūrinių ekspozicija, tolimesnėse valstijose gyvenančios menininkės parodai pateikė savo darbų skaidres. Prieš būsimą renginį spaudoje menotyrininkė Saulė Jautokaitė publikavo rašinį *Moteris dailės pasaulyje*²⁵⁹. Atidarymo dieną lietuvių kūrėjų reikšmę politiškai apmąstė Lietuvos generalinio konsulato generalinė konsulė Juzė Daužvardienė: „Jų kūriniai kalba pasauliui lietuvių tautos vardu ir garsina Lietuvos vardą. Jų kūriniai liudija tai, kad laisvojo pasaulio dailininkės gali laisvai kurti, kad nėra varžtų, slopinančių jų lakias fantazijas, [...]“.

253 *Lietuvių moterų dailininkių d-jos paroda: Čiurlionio galerija XII 6–12, Čikaga, Jaunimo centras, Chicago* (Ill.): [Čiurlionio galerija, 1974].

254 Parodoje dalyvavo Vanda Aleknienė, Marija Ambrozaitienė, Audronė Ambrozaitytė, Dalia Ancevičienė, Vanda Balukienė, Nijolė Baniienė, Aleksandra Bodner, Aleksandra Vilija Eivaitė, Regina Jautokaitė, Raminta Lapšienė, Donna R. Marder, Dana Menšinskytė-Daydodge, ses. Mercedes, Janina Monkutė-Marks, Jūratė Okura, Jadvyga Paukštienė, Marija Petrauskaitė, Zita Sodeikienė, Magdalena Birutė Stankūnienė, Vida Stankienė, Danguolė Stončiūtė, Ada Sutkuvienė, Giedrė Žumbakienė.

255 Kai moterys..., *op. cit.*, p. 4.

256 Lietuvių moterų dailininkių d-jos paroda Čiurlionio galerijoje, in: *Mūsų žinios*, 1974 12 22, Nr. 21, p. 345.

257 Dailininkių Dr-jos paroda, in: *Naujienos*, 1974 12 20, Nr. 299, p. 6.

258 *Lietuvių dailininkių draugijos paroda – 1977 / Lithuanian American Women Artists Ass'n Exhibit – 1977, Chicago* (Ill.): [Čiurlionio galerija], 1977.

259 Saulė Jautokaitė, *Moteris dailės pasaulyje*, in: *Draugas*, priedas *Mokslas, menas, literatūra*, 1977 11 05, Nr. 260, p. 1.

Ne taip, kaip okupuotoje Lietuvoje [...].²⁶⁰ Tačiau parodos recenzijoje S. Jautokaitė kritikavo lietuviškų tradicijų išsižadėjimą išėivijoje, piktinosi, kad parodos kataloge „nesiskaitoma su lietuvių kalbos taisyklėmis – vienas vardas rašomas lietuviškai, kitas angliškai, viena pavardė baigiasi moteriška galūne, o kita vyriška“²⁶¹, pažymėdama anglosaksiško pasaulio įtaką lietuviškam mentalitetui.

Grynai lietuviškos tematikos parodą – *Mitologinės būtybės lietuvių tautosakoje* – draugija surengė IV Mokslo ir kūrybos simpoziumo proga (1981 m. lapkričio 20–29 d. Čiurlionio galerijoje, Jaunimo centre; iliustr. 29)²⁶², jau vadovaujant antrajai grupės pirmininkei D. R. Marder. Pristatyti šį kūrybinį sumanymą ALDD pasitelkė jaunosios kartos lietuvių tautosakos ir mitologijos tyrinėtoją, Kongreso bibliotekos Vašingtone Amerikos tautotyros centro (*American Folklife Center, Library of Congress, Washington, D. C.*) mokslinę darbuotoją Eleną Bradūnaitę. Ji parašė įvadą katalogui, tekstą publikavo kituose leidiniuose, taip pat kalbėjo parodos atidaryme. Gerai išmanydama etninio paveldo sritį E. Bradūnaitė atkreipė dėmesį, kad tautosakoje sutinkami apibendrinti kaukų, aitvarų ir kitų mitologinių būtybių aprašymai labai skatina vaizduotę, todėl yra puikus objektas įvairioms vaizdinėms interpretacijoms. Etnologė nuoširdžiai sveikino dailininkų užmojų pažvelgti į šią temą moderniojo meno kontekste ir palinkėjo „su šia paroda išeiti ir į amerikiečių visuomenę, kuri šiuo laiku rodo itin didelį dėmesį Amerikos etninių grupių kultūriniais reiškiniais“²⁶³. 1982 m. sausį paroda buvo perkelta į Čikagos centre įsikūrusią Algimanto Kezio *Galeriją*, vėliau ji buvo pasiūlyta Čikagos viešosios bibliotekos kultūros centrui (*Chicago Public Library Cultural Center*)²⁶⁴.

Parodą *Mitologinės būtybės lietuvių tautosakoje* plačiai aprašė spauda. Poetiškai tiesmukas buvo Kazio Bradūno vertinimas: „vyrams dailininkams reikia stipriai laikytis, kad moteriškės jų neišverstų iš klumpių“. Jis taip pat pastebėjo, kad „apgalvotą parodos eksponatų išdėstymą [...] reikia taipgi užskaityti nemažu kūrybiniu parodos rengėjų plusu“²⁶⁵. Parodos idėja darė įtaką dailininkų kūrybai, pavyzdžiui, Nijolė

260 Lietuvos gen. konsulės J. Daužvardienės žodis atidarant lietuvių dailininkų parodą M. K. Čiurlionio galerijoje, Jaunimo centre, Chicagoje, š. m. lapkričio 18 d., in: *Draugas, priedas Mokslas, menas, literatūra*, 1977 11 26, Nr. 277, p. 6.

261 Saulė Jautokaitė, Lietuvių menininkų darbų paroda Chicagoje, in: *Aidai*, 1978, Nr. 1, p. 48.

262 *Mitai: Mitologinės būtybės lietuvių tautosakoje: Laisva dailininkų interpretacija / A Contemporary Expression of Lithuanian Mythical Beings*, [Chicago (Ill.): s. n., 1981].

263 Lietuvių mitologinių būtybių paroda atidaryta Čiurlionio galerijoje, in: *Draugas, priedas Mokslas, menas, literatūra*, 1981 11 14, Nr. 266, p. 4.

264 Proposal for exhibition „Mitai“, in: Užsienyje gyvenančių dailininkų biografinės medžiagos kolekcija, *LDMA*, b. 95, l. 2.

265 [Kazys Bradūnas], k. brd., Kai tūkstantmetės gelmės susiliečia su moderniuoju menu, in: *Draugas, priedas Mokslas, menas, literatūra*, 1981 11 28, Nr. 277, p. 4.

Banienė besiruošdama parodai perskaitė Algirdo Juliaus Greimo knygą *Apie dievus ir žmones*, kuri ją taip sužavėjo, kad net pakeitė kūrybos stilių²⁶⁶. Šis ALDD pasirodymas patraukė platų lankytojų ratą: domėjimasis mitologija, kaip ir etninių šaknų ieškojimas, buvo populiarus to meto amerikietiškoje visuomenėje. Lietuvių pasididžiavimui Algirdo Juliaus Greimo ir Marijos Gimbutienės moksliniai tyrinėjimai mitologijos tematika buvo žinomi Vakarų pasaulyje. Tačiau amerikiečių dailės kritiką Donaldą Andersoną domino kita problema: „Dailininkės čia įsidėmėtinos ir todėl, kad jos nenaudoja šios parodos skelbti madingoms moters laisvėms, bet nepaprastai gerai demonstruoja universalių idėjų ir išraiškos laisvę.“²⁶⁷

XX a. 8-ajame dešimtmetyje JAV įsisiūbavęs feministinis moterų judėjimas į meno pasaulį spėjo įnešti gausybę naujovių. Intensyviai kūrėsi menininkų asociacijos, dailės mokymo įstaigose pradėtos diegti feministinio meno programos, platinami judėjimą propaguojantys leidiniai, organizuojamos parodos, protestai ir kiti renginiai, skirti kovai prieš moters diskriminavimą. Lietuvių dailininkų draugijos atsiradimas buvo feminizmo bangos vaisius, net savo veiklą draugija pradėjo tais pat metais, kai dailės istorikė feministė Linda Nochlin paskelbė programinį straipsnį, pavadintą *Kodėl nėra didžiųjų moterų dailininkių?* (*Art News*, January, 1972). Tačiau lietuvės kūrėjos vengė feminizmo keliamų konfrontacijų, į moteriškumo sampratą gilinosi atsargiai, subtiliai, o iš kovingo judėjimo savinosi nebent savireflektyvaus meno kūrimo principus. Asmeninę bei kultūrinę tapatybę išreiškianti lietuvių kūryba feminizmo kontekste įgijo naujų reikšmių, šiuo atveju – atspindėjo tradicinę tautos pasaulėžiūrą.

1986 m., minint ALDD 15 metų gyvavimo sukaktį, dienraštis *Draugas* publikavo straipsnių seriją, skirtą supažindinti lietuvių visuomenę su draugijos narėmis, tarp jų ir su naująja pirmininke D. Kizlauskiene. Surengta jubiliejinė paroda, pavadinta *Žvilgsnis į save* (1986 m. balandžio 18–27 d.; Čiurlionio galerija, Jaunimo centras, iliustr. 30–31)²⁶⁸. Joje 23 dailininkės pristatė savo autorefleksiją kūryboje²⁶⁹. Atidarymo dieną poetė Julija Švabaitė-Gylienė linkėjo pakantumo moderniai dailininkų

266 Vanda Balukienė, Lietuvių moterų dailininkų sukaktis (2), in: *Draugas*, priedas *Mokslas, menas, literatūra*, 1985 08 10, Nr. 156, p. 4.

267 Donald J. Anderson, Mūsų mitologija ir dailininkės amerikiečio akimis, in: *Draugas*, priedas *Mokslas, menas, literatūra*, 1982 01 23, Nr. 19, p. 4.

268 *Žvilgsnis į save / Self image: Lietuvių moterų dailininkų draugijos penkiolikos metų sukaktuvinė paroda Čiurlionio galerijoje*, 1986 m. balandžio mėn. 18-27 d., Chicago (Ill.): [Čiurlionio galerija], 1986.

269 Parodoje dalyvavo Dalia Aleknienė, Marija Ambrozaitienė, Vanda Balukienė, Nijolė Banienė, Aleksandra Vilija Eivaitė, Marija Meškauskaitė, Regina Jautokaitė, Daiva Karužaitė, Jonė Karužaitė (Arčeño), Diana Kizlauskienė, Dalia Kolbaitė, Eleonora Marčiulionienė, Donna Rhae Marder, ses. Mercedes, Janina Monkutė-Marks, Jadvyga Paukštienė, Dana Plepytė, Rūta Saliklienė, Zita Sodeikienė, Vida Stankienė, Magdalena Birutė Stankūnienė, Ada Sutkuvienė, Giedrė Žumbakienė.

raiškiai: „kūrėjui tenka ir net būtina atsinaujinti, ieškoti naujų įvaizdžių savo kūrybai. Todėl mūsų dailininkės ir ieško išsivadavimo iš senų formų, jų stilius simbolinis, eksperimentinis“²⁷⁰. ALDD narių kūrybai simpatizavęs ir dažnai jų parodas recenzavęs amerikiečių kritikas J. Forwalteris pripažino, jog lietuviška patirtis yra persmelkusi daugumą darbų, tačiau, anot jo, bendro parodos vaizdo nė kiek nemenkino ir mažiau etniški ar net kitas kultūras primenantys vaizdiniai²⁷¹.

Po sukaktuvinės autoportretų parodos ALDD ėmė irti. Įgytą patirtį dailininkės pradėjo naudoti rengdamos parodas mažesnėmis grupėmis. Kai lietuvių menu susidomėjusi Šiaurės Indianos menų asociacija (*Northern Indiana Arts Association*) pasiūlė lietuviams 1986 m. rudenį parengti kilnojamąją parodą, Emilijaus Holenderio²⁷² vadovaujamas organizacinis komitetas pakvietė joje dalyvauti keturias ALDD nares – Mariją Ambrozaitienę, Vandą Balukienę, Magdaleną Birutę Stankūnienę ir Adą Sutkuvienę. Gerai organizuotas, profesionaliu katalogu²⁷³ įamžintas pasirodymas dailininkės M. Ambrozaitienės atmintyje įsirėžė kaip vienas įdomiausių gyvenimo įvykių²⁷⁴.

Įgijusi tam tikrą amerikiečių ir lietuvių auditorijos pripažinimą ir išnaudojusi grupiniam eksponavimui tinkamų ir lengviau prieinamų Čikagos ekspozicinių erdvių arsenalą, ALDD kaip grupė išsisėmė, iš aktyvaus meninio gyvenimo pasitraukė. Ryškiausi ALDD darbai leidžia daryti išvadą, jog draugija gana sėkmingai įsiliejo į JAV meno sceną, pavieniui grupės narės dėl pripažinimo beveik nekonkuravo. Sambūris jungė jau JAV susiformavusias menininkes, kurios gerai pažinojo svetimo krašto kalbą, kultūrą ir dailės gyvenimo specifiką, buvo įgijusios profesinių pažinčių, geriau juto auditorijų skirtumus ir mokėjo prie jų prisitaikyti. Etninių šaknų paieškomis, mitologijos studijomis, feminizmo idėjomis įjautrinta Amerikos kultūrinė aplinka buvo tinkama terpė lietuvių dailininkių kūrybai pristatyti.

270 Julija Švabaitė-Gylienė, „Namas ant moters kojų“, in: *Draugas*, priedas *Mokslas, menas, literatūra*, 1986 05 17, Nr. 97, p. 4.

271 John Forwalter, Daugiaveidė paroda, in: *Draugas*, priedas *Menas, mokslas, literatūra*, 1986 05 17, Nr. 97, p. 4.

272 Emilijus Holenderis (g. 1938 m. Bernotiškėje, Tauragės aps.) – Čikagos DePaulo universitetą (*DePaul University*) baigęs ekonomistas, meno vadybininkas ir konsultantas, kolekcininkas, vienas Meno centro Šiaurės Indianoje ir Dailės muziejaus Munsteryje (Indianos valst.) įkūrėjų.

273 *Women of the Dunes: Maria Ambrozaitis, Vanda Balukas, Magdalena Stankunas, Ada Sutkus: August 25 to September 30, 1985*, Munster (Ind.): The Northern Indiana Arts Association, 1985.

274 *Šiuolaikinė lietuvių dailė JAV: dabarties dialogai*, sud. Danas Lapkus, Vida Mažrimienė, Kaunas: Nacionalinis M.K. Čiurlionio dailės muziejus, 2009, p. 26.

III. PARODOS LIETUVIŲ KULTŪROS INSTITUCIJŲ ERDVĖSE

Ekspozicinių erdvių poreikis pasireiškė iškart po 1950-ųjų, ypač jį juto didžiausi lietuvių telkiniai. Iš pradžių, nepriklausomai nuo gyvenamosios vietos, parodų rengimo praktikos skyrėsi nedaug, eksponuoti buvo pritaikomos visos didesniems lietuvių susibūrimams naudojamos salės. Čikagoje dailės pristatymai buvo organizuojami *Lietuvių auditorijoje* ir Marijos aukštesniosios lituanistinės mokyklos (*Maria High School*) patalpose, Niujorko lietuviai parodas rengė Apreiškimo parapijos (Bruklinas) ir Maspetho parapijos (Kvinsas) salėse, Lietuvių piliečių klube (Bruklinas), Pranės Lapienės vasarvietėje Stony Brook (Niujorko valst.). Bostone ekspozicines erdves atstojo Lietuvių tautinės sąjungos namai ir Lietuvių piliečių klubas, Baltimorėje – Lietuvių salė, Detroite – Lietuvių namai, Klivlande – Čiurlionio ansamblio namai, Los Andžele parodoms buvo naudojamos Lietuvių namų ir *Breakfast Club* patalpos, Šv. Kazimiero parapijos salė.

Neturėdami specialiai pritaikytos lietuviškos meno galerijos, profesionalūs kūrėjai ieškojo galimybių eksponuoti amerikiečių meno erdvėse. Šis klausimas buvo ypač aktualus narių skaičiumi didžiausiai Čikagos dailininkų bendruomenei ir kaskart naujai iškildavo planuojant retrospektyvias, iškilioms progoms skirtas reprezentacines parodas. Ankstyvi Niujorko lietuvių dailininkų personaliniai pasirodymai už lietuviškos bendruomenės ribų (plačiau rašyta 2.2 skyriuje), taip pat 6-ajame dešimtmetyje Čikagoje surengti stambūs dailės pristatymai, pavyzdžiui, 1956 m. *Religinio meno paroda* ir 1957 m. I JAV–Kanados tautinės šventės ir jaunimo kongreso proga Čikagos *Morrison* viešbutyje suorganizuotas lietuvių dailės pristatymas (plačiau rašyta 2.1 ir 2.3 skyriuose) buvo svarūs įrodymai, kad subrendo nuolatinių ekspozicinių erdvių poreikis.

1950–1990 m. laikotarpiu JAV lietuviai turėjo tris specializuotas ekspozicines erdves: Čikagoje – Čiurlionio galeriją ir Balzeko lietuvių kultūros muziejų, Niujorke (Bruklina) – *Kultūros židinį*. Šios institucijos buvo pagrindiniai lietuvių dailės reprezentacijos ir lankytojų traukos židiniai. Kaip alternatyvos rengiant kamerines parodas taip pat buvo naudojamos ekspozicijoms tinkamos erdvės lietuvių bankuose, laikraščių redakcijose, prekybos bendrovėse, dailininkų studijose ir net svetainėse²⁷⁵.

275 Čikagoje minėtinos taupymo bendrovių *Standart Federal Savings and Loan Association* ir *Chicago Savings and Loan Association* meno galerijos, *Draugo* redakcija, *Vaznelių prekybos namai*, studijos 69 galerija, *Menė*.

3. 1. Čiurlionio galerija (nuo 1957; 1975 skilo, antroji veikė iki 1987, Čikaga)

1957 m. kovo 3 d. Čikagoje susibūrę įvairių šakų kultūrininkai įsteigė Lietuvių amerikiečių menininkų klubą (LAMK)²⁷⁶, kuris inicijavo Čiurlionio vardo galerijos įkūrimą tėvų jėzuitų naujai pastatytame Jaunimo centre (5620 S. Claremont Ave). Iškilmingas galerijos atidarymas įvyko 1957 m. spalio 20 dieną. Tai buvo pagrindinė lietuvių galerija JAV, intensyviausiai rengusi grupines ir personalines išėivijos dailininkų parodas, vidutiniškai po 8–10 kasmet (žr. 6 priedą). Galerijos vadovybė įprastai buvo sudaroma iš dailininkų rato ir, nors teoriškai ji turėjo būti nepriklausoma, savaime labiau rėmė atstovaujamos profesinės organizacijos tikslus.

Steigiant Čiurlionio galeriją Lietuvos konsulas Petras Daužvardis linkėjo jai tapti „tikru lietuvių meno centru, kuris trauktų į save ne tik lietuvius, bet ir kitataučius ir kalbėtų jiems visiems apie Lietuvos grožį, lietuvių tautos praeitį, jos džiaugsmus ir kančias, norus ir troškimus būti laisva ir nepriklausoma tauta tarpe kitų laisvų ir nepriklausomų tautų“²⁷⁷. Šis linkėjimas buvo paremtas Čiurlionio galerijos vidaus įstatuose suformuluotu pagrindiniu institucijos siekiu, kuris buvo nusakytas dviem veikimo kryptimis: 1) ruošti meno parodas, rinkti ar įsigyti iš jų geriausius meno kūrinius į Meno kūrinių fondą, skirtą nepriklausomai Lietuvai, 2) kol Lietuva yra okupuota, Meno kūrinių fondo kūrinius eksponuoti Čiurlionio galerijoje, naudoti lietuvių meno reprezentacijai, saugoti ir konservuoti²⁷⁸. Prie šalutinių galerijos funkcijų priskirta: 1) organizuoti kasmetines parodas Vasario 16-osios proga, 2) išleisti Čiurlionio galerijos rinkinį reprezentuojantį leidinį, 3) kaupti meno archyvą, 4) reprezentuoti lietuvių meną kitataučiams ir supažindinti lietuvių visuomenę su kitataučių menu, 5) ruošti dailininkų pagerbimus, meno paskaitas, kursus ir pan²⁷⁹.

Įstatuose išdėstyta Čiurlionio galerijos organizacinė struktūra, įgaliojimai ir atsakomybės paskirstymas rodo, kad institucijos darbas visų pirma buvo orientuotas į Meno kūrinių fondo kaupimo organizavimą. Globos komitetui prižiūrint galerijos direkcijai buvo patikėta sudaryti „pasireiškusių mene ir supratusių šio istorinio uždavinio esmę 3–5 dailininkų *jury* komisiją“, kuri padėtų objektyviai atrinkti ir dokumentuoti kūrinius. Fondui kaupti numatyti du pagrindiniai keliai – kūrinius dovanojant ir

276 Lietuvių amerikiečių menininkų klubas – visuomeninė organizacija, sukurta visų sričių lietuvių meno tikslams siekti, tapo pirmąja lietuvių kultūrine organizacija, kuriai JAV valdžia suteikė teisę būti atleisti nuo pajamų mokesčio. Toji teisė galiojo ir Čiurlionio galerijai.

277 *Čiurlionio galerijos Chicagoj 3-jų metų sukaktis ir dailės paroda, 1960.12.3–12 d., Chicago (Ill.): Čiurlionio galerijos direkcija, 1960, [p. 9].*

278 Čiurlionio galerijos vidaus įstatatai, *LTSC/PLA*, Miko Šileikio fondas, l. 1.

279 *Ibid.*

ieškant mecenatų atrinktiems darbams įsigyti. Kaupiant ir vėliau eksponuojant meninį palikimą turėjo būti vadovaujamosi „bešališko autoriteto“ principu, t. y. neteikiant pirmenybės nė vienai meno krypčiai, šakai, žanrui ir pan.

Galerijos veiksmų plano, orientuoto į lietuvių dailės reprezentaciją svetimtautei visuomenei, gairės įstatuose apibrėžtos gana fragmentiškai. Dėmesys atkreiptas į išankstinį kalendorinį parodų planavimą, kuris sudarytų reikiamas sąlygas lietuviškoms parodoms garsinti kitataučių kultūrinėse programose, taip pat institucija buvo įpareigota vesti parodų lankytojų adresų sąrašą, pagal kurį būtų siunčiami kvietimai į būsimus renginius. Galerijos surenkamų lėšų (pelnas už parduotus kūrinius, įėjimo mokestis, aukos, pajamos už leidinius ir pan.), mecenatų paramos skirstymo klausimas įstatuose neminimas. Nepakankamas veiklos priemonių apibrėžtumas leidžia manyti, jog galerijai nuo pat pradžių buvo numatytas dailės parodų globėjos, bet ne pagrindinio lietuvių dailės parodų organizatoriaus iševijoje vaidmuo.

Viena pagrindinių primesto institucinio neįgalumo priežasčių buvo egzistuojančio meno lauko dalyvių tarpusavio konkurencija. LAMK, juridinis Čiurlionio galerijos savininkas, buvo įkurtas dailininko Zenono Kolbos iniciatyva, kuris 1956–1959 m. buvo ir Amerikos lietuvių dailininkų sąjungos (ALDS) pirmininkas, o įkūrus Čiurlionio galeriją jos direkcijoje atstovavo LAMK interesams ir buvo išrinktas į pirmosios *jury* narius²⁸⁰. Kiti du *jury* nariai – prieškario emigrantai dailininkai Antanas Skupas (Cooper) ir Mikas Šileikis taip pat lygiagrečiai ėjo galerijos vadovų pareigas (pirmąją galerijos direkciją sudarė direktorius M. Šileikis (1957–1962), vicedirektorius A. Skupas, LAMK įgaliotinis Z. Kolba ir V. Baltramaitis). Visi šie dailininkai buvo ALDS nariai, taigi ateityje Čiurlionio galeriją jie numatė pirmiausia pajungti šios organizacijos planams įgyvendinti.

Steigiant galeriją M. Šileikio kandidatūra į Čiurlionio galerijos vadovus atrodė tinkama. Nė vienas lietuvių dailininkas Čikagoje taip gerai nepažinojo vietos meninio gyvenimo tendencijų kaip jis. Kilęs iš Zarasų krašto, į JAV atvykęs būdamas 20-ties, M. Šileikis 1923 m. baigė Čikagos meno instituto dailės mokyklą ir jau nuo 1925 m. aktyviai reikėsi amerikiečių meniniame gyvenime. Dailininkas su savo kūriniais ne kartą dalyvavo kasmetinėse Čikagos ir jos apylinkių dailininkų parodose (1926, 1931, 1934), jo kūryba bei personalinės parodos buvo eksponuotos *Merchandise Mart*, *The Stevens*, *Auditorium* galerijose, *Stevenson* viešbutyje. M. Šileikis buvo gilinęs meno istorijos žinias Krikščionių jaunuolių asociacijos (YMCA) koledže, nuo 1930 m. *Naujienuose* redagavo *Meno žinių* skyrių, bendradarbiavo spaudoje rašydamas meno klausimais.

280 LAMK prezidento pareigas Z. Kolba ėjo iki 1958 m., 1959–1966 m. klubui vadovavo Povilas Gaučys.

Iki 1962 m., vadovaujant M. Šileikiui, Čiurlionio galerijos veikla vyko pagal įstatuose numatytus bendruosius uždavinius. Per penkerius metus buvo surengtos 33 parodos, sukauptas nemažas meno kūrinių fondas, kurio pagrindu vėliau buvo suformuota nuolatinė galerijos ekspozicija. Galerijos atidarymo proga parengta paroda iš *Morrison* viešbutyje rodytų darbų, joje pristatyta per šimtą 20 autorių kūrinių (ilustr. 32–33), išleistas iliustruotas parodos katalogas²⁸¹. Galerijos veiklos pradžiai įtvirtinti pasirūpinta išleisti leidinius lietuvių ir anglų kalbomis, kuriuose buvo pateikta svarbiausia informacija apie institucijos veiklos perspektyvas²⁸². Angliškajame variante, atsižvelgiant į kitatautį skaitytoją, buvo paaiškinti galerijos vardo pasirinkimo motyvai, apibendrinta istorinė Lietuvos praeitis, išsamiau pristatyti žymesni lietuvių vaizduojamojo meno kūrėjai.

Nuo pat galerijos gyvavimo pradžios stengtasi laikytis tradicijos kiekvieną parodą dokumentuoti katalogu, tačiau nemaža jų dalis buvo kuklūs, neilustruoti ir be vertimų į anglų kalbą, o tai rodė didesnę orientaciją į vietinę bendruomenę. Šie leidiniai šiandien yra pagrindiniai dokumentai, liudijantys tuometinių parodų apimtis ir turinį, kartu perteikia parodos autoriaus ar autorių grupės supratimą, kaip dera prisistatyti parodos katalogu, nes jų rengimu daugiausiai rūpinosi patys dalyviai. Remiantis šiomis publikacijomis galima teigti, jog galerijos patalpose buvo rengiamos gana didelės, daugiausia lietuvių dailės parodos²⁸³, apimančios nuo 30 iki 100 ir daugiau darbų.

Turinio ir meninės raiškos požiūriu apie pusė ankstyvojo galerijos laikotarpio parodų buvo stipriai orientuotos į bendruomenės poreikius bei skonį; M. Šileikio vadovaujama galerija įgyvendino ir išskirtinai patriotinį sumanymą – Lietuvos laisvės kovoms skirtą meno parodą (1959 m. lapkričio mėn.). Taigi Čiurlionio galerijos, kaip ir ALDS, veikloje gana anksti išryškėjo tie patys prieštaravimai, kurie atspindėjo tariamą institucijos „neutralumą“. 85-ųjų Mikalojaus Konstantino Čiurlionio gimimo ir 3-ųjų Čiurlionio galerijos metinių proga surengus Lietuvių meno kolekcininkų parodą (ilustr. 34), jos vadovas M. Šileikis apibendrindamas galerijos veiklą aiškino: „Mums rūpi, kad lietuvių meno kūryba daugiau reikštų mūsų tautos buitį, charakterį, o mažiau būtų internacionalizmo. Tuomet ir tarptautinėje visuomenėje bus greičiau pastebėti mūsų individualūs bruožai – tautinis stilius, – reprezentuojąs mūsų tautą. Mes turime rinkti ir saugoti mūsų kultūrinius lobius, kad po mūsų mirties šis

281 *Pirmoji meno paroda*, Chicago (Ill.): Lietuvių amerikiečių menininkų klubas, 1957.

282 *Čiurlionio vardo galerija*, Chicago (Ill.): Lietuvių amerikiečių menininkų klubas, [1957]; *Art Gallery of „Čiurlionis“*, 1957–1958, Chicago (Ill.): Lithuanian American Art Club, [1957].

283 Čiurlionio galerijoje taip pat buvo rengiamos istorinės, liaudies meno ir fotografijos parodos, triskart surengti nelietuvių kūrybos pristatymai – 1958 m. vyko ukrainiečių dailės paroda, 1966 m. parodą galerijoje surengė estų dailininkas Valdur Mottus, 1962 m. – pristatyta latvių dailė.

palikimas palaikytų mūsų vaikų tautinę gyvybę. Mes turime jungtis, kūrėjai ir meno rėmėjai, šiam bendram konkrečiam darbui ir bendromis jėgomis bei lėšomis šį tikslą atsiekti.²⁸⁴ Šiame pranešime išryškėjo dar vienas ALDS požiūrį atspindintis teiginys, suteikęs progą kolekcininkams ir pasiturintiems meno rėmėjams tapti įtakingais dailės gyvenimo dalyviais: „Čiurlionio Galerijos direkcija, organizuodama lietuvių kolekcionierių meno parodą, siekė: 1) pagerbti mūsų meno kūrėjus ir jų rėmėjus, 2) paskatinti dailininkus kūrybiniam darbui, 3) kelti meno lygį ir meno kultūrą tremtyje.“²⁸⁵ Reikia pripažinti, jog neprofesionalių meno vertintojų aktyvus įsijungimas į dailės gyvenimą labai sumenkino galerijos prestižą.

Galerijos surenkamų lėšų skaičiai nėra žinomi, tačiau akivaizdu, jog rėmėjai tiesiogiai finansavo ne instituciją, bet atskirus autorius, jų parodas ir katalogų leidybą. Tarkim, lyginant leidinių struktūrą, meninę ir techninę kokybę matyti, kad ji įvairi kaip ir parodos globėjų sąrašas: parodas organizavo patys autoriai ir dailininkų profesinės organizacijos, Jūrų skautijos korporacija *Gintaras*, *Santaros-Šviesos* federacija, tautinė lietuvių studentų organizacija *Neo-Lithuania*, ateitininkai, Nekaltai Pradėtosios Marijos seserų rėmėjai, įvairios draugijos ir pan. Institucinio galerijos darbo ambivalentiškumas dar ryškiau atsispindėjo spaudos puslapiuose – apie parodas rašė kas norėjo ir ką norėjo.

Trečiosioms ir penktosioms veiklos metinėms pažymėti galerija parengė gana solidžius praėjusių metų veiklą apibendrinančius leidinius. Skelbta, jog per trejus metus galerija įgijo 131 kūrinių²⁸⁶; 1962 m. Meno kūrinių fondas turėjo 237 darbus už beveik 30 tūkstančių dolerių.²⁸⁷ Vis dėlto tarp leidiniuose galerijos darbą iliustruojančių skaičių, fotografijų ir įvairios aprašomosios medžiagos nebuvo nė vieno paminėjimo apie lietuvių parodoms pelnytą amerikiečių dėmesį. Peržvelgus to meto spaudą situacija nedaug tepasikeičia. Peršasi išvada, jog pajėgusi įžiebtį lietuvių dailės aukurą Čiurlionio galerija nedėjo didesnių pastangų savo veikla sudominti kitatautę auditoriją.

1962 m. kilus ginčui²⁸⁸ tarp Čiurlionio galerijos direkcijos ir LAMK, vadovauti galerijai ėmėsi Lietuvių dailės instituto (LDI) atstovai. 1962–1964 m. jos direktoriumi buvo Viktoras Petravičius, 1965 m. – Adolfas Valeška²⁸⁹. Iš to, kad nuo 7-ojo

284 Mikas Šileikis, Čiurlionio galerija ir jos sukaktis, in: *Aidai*, 1961, Nr. 2, p. 91.

285 *Ibid.*

286 *Čiurlionio galerijos Chicagoj...*, [p. 14].

287 *Čiurlionio galerija, 1957–62*, Chicago (Ill.): [Čiurlionio galerija, 1962].

288 Tikrosios konflikto priežastys nėra iki galo išaiškintos, trūksta šaltinių priešaringai informacijai apibendrinti. Oficialiai buvo platinamas pranešimas, jog ginčą išprovokavo Meno kūrinių fondo netinkamas dokumentavimas.

289 Čia ir tolesniame tekste remiamasi duomenimis iš leidinio *Čiurlionio galerijos kolekcija 1957–1995 Jaunimo centre Chicagoje*, Chicago (Ill.): Čiurlionio galerija, 1996, p. 128.

dešimtmečio ėmė modernėti parodų turinys ir į galeriją vis dažniau prasiverždavo jaunesni menininkai, galima spėti, kad ginčo priežastys buvo meninių pažiūrų skirtumai. Iki tol parodų lankytojai daugiau matė vyresniosios lietuvių dailininkų kartos naujaušią meno srovių mažai paliestą kūrybą (Juozas Pautienius, Antanas Rūkštelė, Mikas Šileikis, Adomas Varnas), o vėliau vis daugiau dėmesio buvo skiriama pažinčiai su modernios plastinės kalbos galimybėmis (Romas Viesulas, Vytautas O. Virkau, Kęstutis Zapkus, Kazimieras Žoromskis), pristatyta kituose laisvo pasaulio kraštuose kuriančių lietuvių dailininkų moderni kūryba (Pranas Gailius, Jurgis Kęstutis Račkus, Antanas Mončys ir kt.). Su Viktoro Petravičiaus ir Adolfo Valeškos atėjimu galima sieti Čikagos jaunųjų dailininkų organizuotą įsijungimą į lietuvių išėivijos dailės gyvenimą, jų vadovaujama laikotarpiu buvo suformuotas Čiurlionio galerijos kaip visus lietuvių dailininkus emigracijoje buriančios institucijos įvaizdis. Dera prisiminti, kad LDI, kuriam priklausė Viktoras Petravičius ir Adolfas Valeška, vienijo ne vien JAV įsikūrusius lietuvių dailininkus, taip pat rėmė tarpukario Lietuvoje suformuotų dailės tradicijų bei naujų srovių įtakos brandinamą daile.

1962 m. lapkričio 21–25 d. II Kultūros kongreso proga Čiurlionio galerijoje įvyko plataus masto apžvalginė dailės paroda, kurioje dalyvavo įvairiems pasaulio kraštams ir meninėms kryptims atstovaujantys 54 lietuvių dailininkai. Parodų rengėjų sąrašuose atsirado naujų pavardžių – Vytautas Kazimieras Jonynas²⁹⁰, Telesforas Valius, Viktoras Vizgirda, o iš ALDS narių į vykdomąjį parodos komitetą ir *jury* buvo įtrauktas vienintelis J. Pautienius. Parodos atidarymui V. K. Jonynas parengė pranešimą *Lietuvio kūrėjo įnašas emigracijoje*, net 1000 egzempliorių tiražu išleistame renginio kataloge (ilustr. 35)²⁹¹ buvo reprodukuoti abstraktūs Adomo Galdiko, Romo Viesulo, Albino Elksaus, Mindaugo Nasvyčio darbai, konstruktyvūs Aleksandro Marčiulionio, Antano Mončio meniniai ieškojimai, kurie ženklino pastangas galeriją paversti šiuolaikiškos dailės reprezentante.

Antrajam Čiurlionio galerijos veiklos etapui būdingi ryškūs kontrastai. Pavyzdžiui, latvių Jaunimo festivalio metu galerijos patalpose buvo surengtas modernios latvių dailės pristatymas (1962 m. birželio 30 – liepos 8 d., ilustr. 36)²⁹², o įgyvendinant LAMK dailės konkurso idėją eksponuota paroda, skirta lietuvių sukilimams pavaizduoti

290 V. K. Jonynas, Niujorko dailininkų sąjungos (NLDS) narys, buvo vienas pagrindinių šios parodos organizatorių. Tai liudija, kad LDI ir NLDS požiūris į lietuvių dailės sklaidą buvo giminingas.

291 *Antrasis kultūros kongresas: dailės paroda, Čiurlionio galerija, 1962.XI.21–25*, Chicago (Ill.): [Čiurlionio galerija], 1962.

292 *Contemporary Latvian Painters at the Art Gallery of Ciurlionis during 2nd Latvian Youth Festival June 30th through July 8th, 1962*, [Chicago (Ill.): s. n., 1962].

(ilustr. 37)²⁹³. Tai kulminacinis ALDS ir LDI konkurencinės kovos momentas, po kurio organizacinis dominavimas Čiurlionio galerijoje pasikeitė. Pereinamuoju laikotarpiu galerijai vadovavo ne dailės srities atstovai Bronius Macevičius (1965–1966) ir Petras Šestakauskas (1966).

1966 m. gruodžio 10 d. galerijos administravimas bendru sutarimu buvo perorganizuotas. Globos komitetas buvo sudarytas iš diplomatinės tarnybos atstovo, Lietuvos konsulo Petro Daužvardžio, tėvų jėzuitų atstovo Jono Borevičiaus, SJ, JAV Lietuvių bendruomenės pirmininko Jono Jasaičio bei dailininkų Vandos Balukienės ir Broniaus Murino. Komitetas pakvietė galeriją administruoti grupės *Dailė* narį Petrą Aleksą (pirmininkas, 1967–1971), Giedrę Žumbakienę, Jurgį Daugvilą, Algį Trinkūną ir Petrą Šestakauską. Taigi nuo 7-ojo dešimtmečio antros pusės Čiurlionio galerijos valdymas perėjo į jaunosios kartos rankas.

Pasibaigus 1967 metams spaudoje pasigirdo svarstymų, kad Čiurlionio galerijoje krizė baigėsi, kad „pagaliau bus tinkamai suprasta jos paskirtis – nebūti tik bet kam išnuomojama patalpa, o tapti meno institucija, kuri pati rūpintųsi, ką verta parodyti“²⁹⁴. Tačiau situacija mažai keitėsi, be to, jaunoji dailininkų karta buvo mažiau suinteresuota rengti apžvalgines dailės parodas. Ne toks glaudus ryšys su tradicija šiai kartai teikė daugiau laisvės ir ji nespėdė lietuviško meno įvaizdžio dilemos. Pavyzdžiui, III Kultūros kongresui skirta ekspozicija (1967 m. lapkričio 23–26 d.) buvo sudaryta iš Čiurlionio galerijos rinkinių, 8-ajame dešimtmetyje būta bandymų išauginti Vasario 16-osios parodų rengimo idėją, bet ji nepriėjo. Iš esmės, nors parodų turinys modernėjo, galerijos veiklos populiarinimas nesikeitė, tad retkarčiais pasitaikantys amerikiečių kritikų apsilankymai parodose buvo daugiau mandagumo, laikino susidomėjimo ir draugiškų pažinčių palaikymo gestas. Galerijos provincialumo nepadėjo nugalėti ir tai, jog jaunoji karta į Čiurlionio galerijos *jury* kvietė meno ekspertus amerikiečius.

Manytina, kad Čiurlionio galerijos erdvių patys lietuviai nelaikė tinkamomis reprezentacijai tarptautiniu mastu. Pastatas buvo įsikūręs gana nuošaliame miesto pakraštyje, todėl dėtos minimalios pastangos sudominti amerikiečius. Antai pasitinkant 1965 m. gegužės 1–9 d. vykusią parodą *Penki Australijos lietuviai dailininkai* (Eva Kubbos, Vaclovas Ratas, Henrikas Šalkauskas, Algirdas Šimkūnas, Adolfas Vaičaitis) *Draugo* dienraštyje slapyvardžiu pasirašęs kritikas vardino jų pasiekimus ir vylėsi, kad paroda galėtų sudominti platų visuomenės ratą: „Niekur, turbūt, tokios meninės žiežirbos lietuviai menininkai nėra įskėlę, kaip lietuviai grafikai Australijoje.

293 *Meno paroda 1863–1941–1950 m. m. sukilimams pavaizduoti*, Chicago (Ill.): Amerikos lietuvių menininkų klubas, Čiurlionio galerija, 1964.

294 Žvilgsnis į 1967 metus, in: *Aidai*, 1968, Nr. 2, p. 79.

Jų atvykimas yra susietas su Australijos grafikos „dabarties renesansu“, kaip tai yra akcentavęs meno žurnalas „Art and Australia“ (1964). Lietuviai grafikai dalyvauja visose Australijos grafikos reprezentacinėse parodose ir toli už jos ribų, jie laimi eiles premijų, įkuria ten menininkų sąjungas „Sydney Printmakers Society“, „Contemporary Art Society“, yra pirmosios Australijos grafikos parodos Sidnėjuje 1960 metais iniciatoriai [red. – J. B.].²⁹⁵ Akivaizdžias organizacinio nerangumo pasekmes vėliau taikliai apibūdino Algirdo Kurausko pastebėjimai: „Vengiant įprastų mūsų spaudoje superlatyvų, vis dėlto tenka pasakyti, kad šioji australiečių lietuvių paroda dar kartą įrodė, jog ir tikrai vertingos prekės dar nemokame iškišti reikšmingesnės apimties vartotojui. [...] tik individualios iniciatyvos dėka pavyksta išsiveržti iš uždaros celės.“²⁹⁶ Kad Čiurlionio galerija veikė kaip formalus administratorius ir patalpų nuomininkas, bet ne organizacinis stuburas, įtikina baigiamasis šios recenzijos sakiny, rodantis kad parodų organizavimo planai mezgėsi ne galerijos vadovybės galvose. „Keturiasdešimt septyni Australijos lietuvių išstatyti darbai kalba už tvirtas grafikos tradicijas lietuvių mene. Šioji paroda gyvai skatina pritarti minčiai, jog reprezentacinės lietuvių grafikų parodos suruošimas ir jos pristatymas ne vien lietuvių visuomenei jau sulaukė brandaus laiko. Tokia mintis, kiek patyrėme, ir yra puoselėjama Santaros-Šviesos federacijos užplanuotų darbų eigoje.“²⁹⁷

Nors galerijos vadovai nuolat keitėsi²⁹⁸, pati institucija nekūrė savo veido, neskatinu naujų idėjų, teminių parodų ar kitų originalesnių būdų lankytojams patraukti. Kitokių menininkų prisistatymo atvejų retkarčiais pasitaikydavo iš profesinių dailės organizacijų pusės (pavyzdžiui, Amerikos lietuvių dailininkų draugijos parodos *Mitai*²⁹⁹, 1981, *Bruožai*³⁰⁰, 1986), taip pat asmeninėmis iniciatyvomis, tačiau tokie pavieniai pasirodymai didesnės įtakos bendram Čiurlionio galerijos prestižui neturėjo. Pažymėtina, kad 8–9 dešimtmečiuose, gerėjant lietuvių bendruomenės finansinei padėčiai, atsirado daugiau kokybiškų, net spalvotomis reprodukcijomis iliustruotų leidinių (itin išsiskiria Viktoro Petravičiaus (1976), Reginos Ingelevičienės (1985) personalinių parodų

295 rm, Penki Australijos lietuviai grafikai, in: *Draugas*, priedas *Mokslas, menas, literatūra*, 1965 05 01, Nr. 102, p. 1.

296 Algirdas Kurauskas, Nuolatinė pastangų įtampoje, in: *Draugas*, priedas *Mokslas, menas, literatūra*, 1965 05 08, Nr. 108, p. 3.

297 *Ibid.*, p. 4.

298 Vėliau Čiurlionio galerijai vadovavo kiti jaunosios kartos atstovai Vanda Balukienė (1971–1973), Regina Jautokaitė (1973–1975), Marija Gaižutienė (1976–1981), Vanda Aleknienė (1981–1983), Vincas Lukas (1984–1988), Algis Janušas (1988–1995).

299 *Mitai: Mitologinės būtybės lietuvių tautosakoje: laisva dailininkų interpretacija / A Contemporary Expression of Lithuanian Mythical Beings*, [Chicago (Ill.): s. n., 1981].

300 *Bruožai: dailininkų paroda, 1986 m. kovo 7–16 d. d.*, Chicago (Ill.): Čiurlionio galerija, 1986.

katalogai), tačiau tai irgi nebuvo institucinis nuopelnas. Kokybiškai margi leidiniai tapo kiek lengviau atpažįstami 9-ajame dešimtmetyje, kai Čiurlionio galerijai buvo sukurtas logotipas (ilustr. 38; autorius nežinomas).

1973 m. Čiurlionio galerija persikėlė į naujas patalpas Jaunimo centro priestate. Erdvi salė prilygo didmiesčių galerijoms ir tai darė teigiamos įtakos parodų eksponavimo kokybei, vis dėlto neatsirado entuziastų, pasišventusių išnaudoti šią galimybę. Priešingai, Čiurlionio galerijos parodos netgi suprastėjo. Viena iš priežasčių buvo apie 1975 m. atsinaujinę nesutarimai tarp Čiurlionio galerijos Globos komiteto ir jos steigėjų, išprovokavusių galerijos skilimą. 1975 m. institucija skilo į dvi to paties pavadinimo galerijas – *Lithuanian Art Gallery Čiurlionis*, kuri ir toliau liko veikti Jaunimo centro pastatuose (5620 S. Claremont Ave.) ir *The Art Gallery of Čiurlionis, Inc.*; kuri įsikūrė lietuvių taupymo bendrovės *Midland Savings* patalpose (4038 Archer Ave.), netoli 1966 m. įkurto Balzeko lietuvių kultūros muziejaus, ir toliau globojo Lietuvai skirtą Meno kūrinių fondą. Visuomenei šios patalpos oficialiai buvo atidarytos 1976 m. birželio 5 dieną³⁰¹. Jose vėliau vyko konservatyvūs dailės pajėgas būrusios ALDS narių grupinės ir personalinės parodos, bendrai buvo surengta apie 20 lietuvių dailės parodų (žr. 7 priedą).

Kita aplinkybė, menkinusi Čiurlionio galerijos Jaunimo centre parodų kokybę, buvo 1980 m. Algimanto Kezio iniciatyva Čikagos miesto centre įkurta *Galerija*, į kurią eksponuoti savo kūrybos patraukė didelė dalis pajėgesnių lietuvių kūrėjų. 1983 m. *Galerija* dėl finansinių sunkumų veiklą miesto centre nutraukė; 9-ojo dešimtmečio pabaigoje jos veikla susiliejo su Čiurlionio galerijos darbu ir lietuvių dailės gyvenimą pagyvino keliomis plataus masto lietuvių dailės apžvalginėmis parodomis (plačiau žr. 4.2 skyriuje).

9-ojo dešimtmečio antroje pusėje Čiurlionio galerija pristatė dailininkus iš Lietuvos: Vytautą Ciplijauską, Domicelę, Petrą, Arūną, Viją ir Rimtą Tarabildas, Vytautą Valių (ilustr. 39). 1991 m. lapkričio mėn. galerijoje įvykusi Vilniaus dailininkų grupinė paroda, skirta Vyriausiojo Lietuvos išlaisvinimo komiteto baigiamajam seimui pažymėti, simboliškai užbaigė Čiurlionio galerijos, kaip pagrindinio lietuvių dailės židinio Lietuvos okupacijos laikmečiu laisvajame pasaulyje, kelią.

Čiurlionio galerijos veikla palaikė ir skatino lietuvių dailininkų kūrybą, formavo išsivijos meninio gyvenimo tradicijas, ugdė pagarbų visuomenės požiūrį į Lietuvos meną, tačiau didžiausia galerijos siekiamybė ir atliktas darbas buvo jos sukauptas Meno kūrinių fondas, kuris, kaip ir planuota, atkūrus nepriklausomybę buvo grąžintas į

301 „N.“ koresp., Naujas kultūrinis židinys Chicagoje: Atidaroma Am. Liet. Dailininkų Sąjungos paroda, in: *Naujienuos*, 1976 05 25, Nr. 124, p. 6.

Lietuvą. Čiurlionio galerijos veikla visų pirma buvo orientuota į lietuvių bendruomenę, o jos teikiamos galimybės reprezentuoti emigracijoje kuriančios lietuvių tautos meną amerikiečių visuomenei nebuvo iki galo išnaudotos.

3. 2. Balzeko lietuvių kultūros muziejus (nuo 1966, Čikaga)

Balzeko lietuvių kultūros muziejų (*Balzekas Museum of Lithuanian Culture*) lietuvių tankiai gyvenamoje pietvakarinėje Čikagos dalyje (4012 Archer Ave.; iliustr. 40) įkūrė pirmosios bangos išėivių palikuonis Stanley Balzekas, siekdamas „išlaikyti ir apsaugoti Lietuvos ir lietuvių istorines ir kultūrinės vertybes“³⁰². Muziejaus idėja subrendo įgijus kolekcininko Aleksandro M. Račkaus rinkinius ir gavus dovanų Kazimiero Baltramaičio lietuvių dailės kūrinių rinkinį³⁰³. Oficialus muziejaus atidarymas įvyko 1966 m. birželio 22 d., o nuo rugpjūčio mėn. muziejus pradėjo rengti įvairias parodas. Dviejų aukštų gyvenamojo namo tipo pastatas nebuvo pritaikytas didesnėms ekspozicijoms, jos buvo dažnai atnaujinamos, ieškota kitų būdų muziejaus gyvenimui pagyvinti. Pirmuosius keletą metų muziejus intensyviai rengė dailininkų ir fotografų personalinius pasirodymus, taip pat užsiėmė kilnojimų istorinių parodų iš muziejaus rinkinių organizavimu. Vėliau parodinė veikla susilpnėjo, padaugėjo edukacijai, liaudies menui skirtų renginių. 1986 m. muziejus persikėlė į gerokai erdvesnes netoliese esančias buvusios ligoninės patalpas (6500 S. Pulaski Rd.; iliustr. 41; veikia iki šiol), dailės parodų organizavimas atgijo.

Muziejaus įkūrėjas S. Balzekas buvo *Balzekas Motor Sales* bendrovės, įkurtos jo tėvo 1919 m., prezidentas. Didelis jo nuopelnas buvo tas, kad kurdamas muziejaus pavadinimą jis neatsižvelgė į amerikiečių siūlymus naudoti vien savo, kaip Čikagoje gerai žinomo asmens, vardą ir pageidavo įterpti muziejaus profilį (t. y. – *lietuvių kultūros*) nusakantį apibūdinimą, dėl ko visi pranešimai apie šio muziejaus veiklą vėliau virto bendru lietuvių kultūros reprezentavimo ženklu³⁰⁴.

Žinios apie dailės parodas Balzeko lietuvių kultūros muziejuje, ypač ankstyvasias, yra negausios³⁰⁵. Pirmasis čia surengtas lietuvių dailės pristatymas buvo skirtas jaunosios lietuvių dailininkų kartos kūrybai. Paroda vyko 1966 m. rugpjūčio mėn., joje

302 Balzeko lietuvių kultūros muziejaus atidarymas, in: *Draugas*, priedas *Mokslas, menas, literatūra*, 1966 06 04, Nr. 130, p. 6. Muziejaus įkūrimo dokumentacija ir įstatai yra S. Balzeko privati nuosavybė ir autoriui buvo neprieinami.

303 *Užjūrio lietuviai: veidai ir vardai / Lithuanians Overseas*, sud. Antanas Skaisgiris, Vilnius: Spauda, 1995, p. 62.

304 Užrašai iš pokalbio su Stanley Balzeku, 2012 05 05, *Autorės archyvas*.

305 Balzeko lietuvių kultūros muziejuje nėra susisteminto jame vykusių parodų sąrašo bei atskiro parodų medžiagos archyvo; nedaug publikacijų aptikta periodinėje spaudoje.

dalyvavo 10 dailininkų³⁰⁶. Spauldoje skelbta, kad buvo eksponuojami tapybos, grafikos ir skulptūros darbai, tačiau paroda plačiau neaprašyta, apie jos katalogą žinių nėra. Antroji – Onos Baužienės ir Alvydo Bičiūno kūrybos paroda – buvo atidaryta 1967 m. sausio 7 d., išleistas nedidelis katalogas³⁰⁷, po jos buvo pristatytos Edwardo Valaičio akvarelės (1967 m. kovo 5 – balandžio 6 d.)³⁰⁸.

Nuo 1967 m. pavasario muziejuje buvo pradėtos rengti šešių savaičių meno studijos suaugusiems, jaunimui ir vaikams. Dėstytojais pakviesti pirmųjų parodų dalyviai Juozas Mikelevičius, Kristina Bulotaitė ir Alvydas Bičiūnas³⁰⁹. Panašiu metu pradėtas įgyvendinti planas „viešose šio krašto institucijose rengti vitrininio pobūdžio muziejuje turimų eksponatų parodas, supažindinant amerikiečius su lietuvių senąja kultūra, papročiais, tautodaile, menu, literatūra ir kt.“³¹⁰. Pirmoji tokia vitrina buvo įrengta Čikagos miesto centrinėje bibliotekoje; ji liudija muziejaus pastangas išplėsti lankytojų ratą, sudominti įvairių interesų žmonių grupes, patraukti savo pusėn amerikiečius. Svarbu pažymėti, kad lietuviškai nekalbantis muziejaus vadovas S. Balzekas visus parodų katalogus leido anglų kalba, muziejaus informacija buvo platinama ne tik lietuvių, bet ir Čikagos periodinėje spauldoje.

Muziejaus veiklos pradžioje rūpintis rengti kuo įvairesnes parodas. Pavyzdžiui, 1967 m. pirmąjį pusmetį pakaitomis tarp lietuvių dailės pristatymų lankytojai supažindinti su Algimanto Kezio fotografija (1967 m. vasario mėn.)³¹¹, pristatant Valentino Ramonio kūrybą drauge eksponuota jo sukaupta pasaulinio garso dailininkų darbų kolekcija (paroda vyko 1967 m. balandžio 4 – gegužės 6 d., kartu išstatyta Michalangelo Merisi Caravaggio, Marco Chagallo, Pablo Picasso, Leonardo Baskino, George'o Braque'o, Salvadoro Dali ir Jacqueso Villono kūrinių). Pastarąją surengus dienraštis *Draugas* pažymėjo, kad „Balzeko Lietuvių kultūros muziejus Chicagos mieste įgauna jau pripažintos ir dėmesio vertos kultūrinės institucijos vardą. Sakykim, „The Adult

306 Parodos dalyviai: Petras Aleksa, Marija Ambrozaitienė, Dalia Ancevičienė, Nijolė Baniienė, Birutė Bulotaitė, Kristina Bulotaitė, Regina Jautokaitė, Juozas Mikelevičius, Zita Sodeikienė, Valentinas Ramonis. Žr. Mūsų jaunųjų dailininkų kūryba Balzeko Lietuvių kultūros muziejuje Chicagoje, in: *Draugas*, priedas *Mokslas, menas, literatūra*, 1966 08 06, Nr. 183, p. 6.

307 *Paintings and drawings*, [Chicago (Ill.): s. n., 1967].

308 Edvardo Valaičio akvarelinių darbų tapybos paroda, in: *Draugas*, priedas *Mokslas, menas, literatūra*, 1967 03 04, Nr. 53, p. 6.

309 Šešių savaičių meno studijos Balzeko Lietuvių kultūros muziejuje, in: *Draugas*, priedas *Mokslas, menas, literatūra*, 1967 03 04, Nr. 53, p. 6.

310 Skrajojančios lietuvių kultūros parodos, in: *Draugas*, priedas *Mokslas, menas, literatūra*, 1967 03 11, Nr. 59, p. 7.

311 Algimanto Kezio, SJ, nuotraukų paroda Balzeko Lietuvių kultūros muziejuje, in: *Draugas*, priedas *Mokslas, menas, literatūra*, 1967 02 04, Nr. 29, p. 7.

Education of Greater Chicago“, kas du mėnesiai išleidžiami, taip vadinami *Arts Calendar* tarp visų kitų muziejų ir meno galerijų programų visada jau duoda ir Balzeko Lietuvių kultūros muziejaus mėnesinių programų tvarkaraštį.³¹²

Muziejuje taip pat buvo rengiamos dailę studijuojančių mokinių parodos (eksponuoti Balzeko lietuvių kultūros muziejaus meno studijos mokinių darbai, Marijos aukštesniosios lituanistinės mokyklos mokinių kūryba³¹³), rodomos privačios kolekcijos (1967 m. muziejaus parodų sezonas užbaigtas pristacius dvi archyvinės Kazimiero Baltramaičio (tema *Lietuvių dailė 400 metų laikotarpyje*) ir Vito Lukoševičiaus (tema *Pasaulio valdovai, jų antspaudai ir autografai*) fotografinių vaizdų kolekcijas³¹⁴).

„Vienokios ar kitokios kas mėnesį muziejuje vykstančios meno, gintaro dirbinių, pašto ženklų, monetų ar kitokios parodos nuolat atžymimos mėnesiniame Chicagos parodų, koncertų ir dramos spektaklių kalendoriuje, kuris siuntinėjamas įvairioms švietimo institucijoms, įstaigoms, spaudai“, – baigiantis pirmiesiems muziejaus veiklos metams reziūmavo lietuviškos spaudos skaitytojams *Draugo* dienraštis, akcentuodamas kilnojamąsias parodas, dėl kurių muziejus sulaukė svarbiausių Čikagos dienraščių dėmesio, pavyzdžiui, *Chicago Tribune* kultūrinis priedas publikavo straipsnį antrašte „Lietuvių muziejus turi retą 1568 m. monetą“³¹⁵.

Jau veikimo pradžioje S. Balzeko užmegzti ryšiai su lietuvių jaunaisiais dailininkais išsivystė į ilgalaikį bendradarbiavimą. Jaunieji dailininkai, 1962 m. susibūrę į organizuotą vienetą *Dailė*, aktyviai ieškojo galimybių savo kūrybai eksponuoti. Nors grupė kasmet surengdavo bendrą parodą Čiurlionio galerijoje, o nuo 7-ojo dešimtmečio vidurio jai priklausę nariai netgi perėmė Čiurlionio galerijos valdymą, dėl ten tvyrojusios įtampos, patalpų dydžio, o labiausiai – dėl galerijos provincialaus uždaro, jaunieji tebesižvalgė jų poreikius labiau atitinkančių eksponavimo sąlygų. Balzeko lietuvių kultūros muziejaus kosmopolitinis įvaizdis ir šiuolaikiškumo siekis sutapo su jaunųjų menininkų interesais; nedidelė erdvė keičiamoms parodoms ypač tiko pradedančiųjų personali-

312 Balzeko Lietuvių kultūros muziejuje, in: *Draugas*, priedas *Mokslas, menas, literatūra*, 1967 04 01, Nr. 76, p. 7; Valentino Ramonio..., in: *Draugas*, priedas *Mokslas, menas, literatūra*, 1967 04 29, Nr. 100, p. 7.

313 Mokinių dailės darbų paroda Balzeko Lietuvių kultūros muziejuje, in: *Draugas*, priedas *Mokslas, menas, literatūra*, 1967 05 06, Nr. 106, p. 6; Marijos Aukštesniosios mokyklos mergaičių dailės darbų paroda, in: *Draugas*, priedas *Mokslas, menas, literatūra*, 1967 05 13, Nr. 112, p. 7; *Exhibition of Works by the Winners of the Scholastic art Competition from Maria High School, Chicago* (Ill.): [s. n., 1967].

314 Iš Balzeko Lietuvių kultūros muziejaus veiklos, in: *Draugas*, priedas *Mokslas, menas, literatūra*, 1967 06 10, Nr. 135, p. 7.

315 St. Balzeko Lietuvių kultūros muziejus Chicagoje (4012 Archer Ave.) vis labiau patraukia amerikiečių dėmesį, in: *Draugas*, priedas *Mokslas, menas, literatūra*, 1967 06 10, Nr. 135, p. 7.

niams pasirodymams. Pirmąsias savo individualias parodas čia surengė dailininkai Juozas Mikelevičius (1967 m. lapkričio 11 – gruodžio 9 d.), Jonas Tričys (1968 m. kovo 2–21 d.), Magdalena Birutė Stankūnienė (1968 m. birželio 8–27 d., iliustr., 42).

Tuometinis *Dailės* grupės vadovas V. Ramonis buvo išrinktas į muziejaus komiteto narius, kurį laiką bendradarbiavo su dienraščiu *Draugas* rašydamas apie muziejuje vykstančias dailės parodas. Iš jo rašinių galima susidaryti tikslesnį čia vykusių pristatymų vaizdą bei apčiuopti svarbesnius – komercinį ir edukacinį – įstaigos darbo principus. Komentuodamas Australijoje gyvenančio Vaclovo Rato naujausių darbų parodą (1968 m. sausio 13–26 d.) V. Ramonis pažymėjo, kad du ankstesni šio grafiko kūrybos pristatymai Čikagoje ir Niujorke praėjo su dideliu pasisekimu, menininko kūryba labai mėgstama ir perkama. Rašinyje jis teigė, kad parodos atidarymo Balzeko lietuvių kultūros muziejuje dieną „daug darbų jau buvo taip pat parduota, nes jų kainos žemos, o be to, muziejus nupirktą darbą gali labai elegantiškai įrėminti už visiems labai prieinamą kainą. Vienas nupirktas darbas jau pakabintas įrėmintas, kad lankytojai galėtų matyti, kaip iš jų pirtasis ar perkamas atrodys“³¹⁶. Rašydamas apie J. Tričio aliejinės tapybos ir medžio raizinių parodą V. Ramonis atkreipė dėmesį, kad ji papildyta edukacine dalimi – išstatyti įrankiai, medžiagos ir kiti reikmenys, naudojami medžio raiziniams kurti. Savo rašinyje autorius apžvelgė pagrindinius grafikos raidos bruožus ir kvietė muziejaus lankytojus artimiau susipažinti su šia išskirtine, bet jau beveik pamiršta technika³¹⁷.

V. Ramonis, kaip meno galerijos *Masters Gallery of Glencoe* savininkas, 1968 m. lapkričio 3–15 d. Balzeko lietuvių kultūros muziejuje surengė grafikos parodą *Nuo Goya's iki Picasso*, kurioje išstatė žymių dailininkų Francisco Goya's, Jeano-Baptiste'o Camille'o Corot, Jameso-Abboto McNeillo Whistlerio, Claudio Monet, Paulo Cézanne'o, Pierre'o-Auguste'o Renoiro, Pierre'o Bonnard'o, Mauritce'o Utrillo, Käthe Kollwitz, Salvadoro Dali, Pablo Picasso, Marco Chagallo, Bernard'o Buffet ir kitų kūrinius. Dėmesys pasaulinei dailei buvo ne tik būdas muziejaus veikla sudominti ir į ją pritraukti dailės kritikos profesionalų, bet taip pat fonas lietuvių dailės savitumui išryškinti. Kultūriniais renginiais prisotintoje Čikagoje etninio charakterio paieškos mene tuo metu kėlė didelį susidomėjimą. Neatsitiktinai M. B. Stankūnienės personalinėje parodoje „amerikiečiai meno kritikai daugiausia atkreipė dėmesį į tuos darbus, kuriuose savo tematikai ji [M. B. Stankūnienė – J. B.] pasirinko tėviškės vaizdus, mūsų tautosaką“³¹⁸.

316 Valentinas Ramonis, Naujas Vacl. Rato atsilankymas, in: *Draugas*, priedas *Mokslas, menas, literatūra*, 1968 01 20, Nr. 17, p. 7.

317 Valentinas Ramonis, Įspūdžiai iš Jono Tričio parodos, in: *Draugas*, priedas *Mokslas, menas, literatūra*, 1967 03 02, Nr. 53, p. 7.

318 V. K., Dail. Magd. Stankūnienės paroda, in: *Draugas*, priedas *Mokslas, menas, literatūra*, 1968 06 08, Nr. 135, p. 8.

Trečiaisiais veiklos metais Balzeko lietuvių kultūros muziejuje surengta daugiau vyresniosios lietuvių kartos dailininkų (Antano Skupo, Miko Šileikio, Adomo Varno; iliustr. 43) parodų, tačiau jų paminėjimai lietuvių spaudoje gana kuklūs, jomis, matyt, nepavyko sudominti ir amerikiečių visuomenės. Muziejaus veikla pamažu transformavosi į kultūrinės, pažintinės akcijas, kurias organizuoti padėjo į muziejaus veiklą įsijungusi Irena Balzekienė (Irene E. Balzekas, ?–1976). Jos iniciatyva buvo įsteigtas muziejaus moterų komitetas, rengęs tokio pobūdžio renginius kaip moterų ekskursija į Čikagos meno institute surengtą Harmenszoon van Rijn Rembranto parodą³¹⁹, jai palaikant 1974 m. [?] birželio 23–30 d. Amerikos lietuvių dailininkų draugija kartu su muziejumi surengė parodą *Barat College* galerijoje pagal JAV federalinės valdžios remiamą programą, pristaciausią etninius įnašus į Amerikos kultūrą (plačiau rašyta 2.5 skyriuje).

Ilgainiui muziejus virto savotišku informacijos centru, kur kreipdavosi ne tik lietuviai, bet ir amerikiečiai prašydami informacijos apie lietuvius, lietuvių įstaigas, Lietuvą. „Kai padedi surasti ieškomus žmones bei medžiagą, atsiranda daugiau informacijų ir amerikiečių spaudoje“, – abipusę naudą vertino muziejaus vadovas S. Balzekas, kuris į muziejų skaityti paskaitų kvietė ir žymius amerikiečių mokslininkus, universitetų profesorius, akademikus, vyriausybės pareigūnus, rašytojus, kad šiuos supažindintų su lietuviais³²⁰.

8-ojo dešimtmečio viduryje Balzeko lietuvių kultūros muziejus suorganizavo dvi grupines lietuvių dailės parodas, kurių pirmoji buvo skirta Vasario 16-ajai (vyko 1975 m. vasario 9 – kovo 8 d. Balzeko lietuvių kultūros muziejuje), antroji – JAV nepriklausomybės 200 metų sukakčiai paminėti (eksponuota 1976 m. vasario 17–28 d. Čikagos miesto centrinės bibliotekos Kultūros centre pavadinimu *Twenty Lithuanian Artists from the State of Illinois (Dvidešimt Iliojaus valstijos lietuvių dailininkų; iliustr. 44)*. Šias parodas įdomu palyginti, jos leidžia pastebėti Balzeko lietuvių kultūros muziejaus atiduodamą „duoklę“ lietuvių bendruomenei ir kartu ambicijas rengti amerikiečių žiūrovui patrauklias parodas.

Vasario 16-osios proga surengtoje parodoje buvo eksponuoti Adomo Varno, Miko Šileikio, Vlodo Vaitiekūno, Povilo Puzino, Antano Skupo, Juozo Pautieniaus, Jono Rimšos, Jokūbo Dagio, Vlodo Vaičičiaus, Barboros Morkūnienės, Jono Tričio ir Juozo Juodžio darbai. Anot parodą apžvelgusio poeto Kazio Bradūno, parodos eksponatai buvo labai nelygios vertės, kai kurie iš jų buvo „tokie menki, jog tiesiog reikia stebėtis, kaip parodos rengėjai ir patys autoriai drįsta juos viešai rodyti lyg neva dailės kūrinius“, o geriausi parodos darbai buvo jau matyti, „sukurti prieš ištisus dešimtmečius“³²¹.

319 Dail. M. Stankūnienė, in: *Draugas*, priedas *Mokslas, menas, literatūra*, 1968 12 13, Nr. 292, p. 8.

320 Juozas Prunskis, Balzeko lietuvių kultūros muziejus, in: *Aidai*, 1985, Nr. 6, p. 389–392.

321 [Kazys Bradūnas], k. brd., Paroda Balzeko muziejuje, in: *Draugas*, priedas *Mokslas, menas, literatūra*, 1975 02 15, Nr. 39, p. 6.

JAV nepriklausomybės sukakties minėjimo parodoje dalyvavo dailininkai Petras Aleksa, Vanda Balukienė, Henrikas Blyskis, Antanas Skupas, Jonas Kelečius, Janina Kinkienė, Algirdas Kurauskas, Aleksandras Marčiulionis, Eleonora Marčiulionienė, Janina Monkutė-Marks, ses. Mercedes, Ramojus Mozoliauskas, Bronius Murinas, Antanas Petrikonis, Mikas Šileikis, Zita Sodeikienė, Danguolė Stončiūtė (Kuolienė), Ada Sutkuvienė, Edwardas Walaitis ir Giedrė Žumbakienė. Parodai surengti lėšų buvo gauta iš *Illinois Arts Council*, parengtas solidus katalogas anglų kalba³²², kuriam įvadą parašė P. Aleksa, atlikęs ir techninį parodos organizavimo darbą³²³. Parodą dienraštyje *Draugas* aprašęs tas pats K. Bradūnas džiaugėsi geru ekspozicijos išpūdžiu, tačiau apgailestavo, kad tuo metu dėl remonto darbų bibliotekos patalpose buvo sumažėję skaitytojų, parodai nepritaikytas specialus apšvietimas, o tarp dalyvių nebuvo tokių meistrų kaip Viktoras Petravičius, Adolfas Valeška ir Vytautas O. Virkau. Pats sau uždavęs klausimą, ar parodoje įmanoma rasti kokių nors specifinių lietuviškųjų broūžų, jis atsakė: „Vieną kitą tokios krypties užuominą gal ir rastume. Tik, žinoma, ne tokiu visuotinumu, kaip net ir šiuolaikinio meno japonų dailininkų parodos, kur kiekvieną darbą iš karto pažįsti, kad jis yra japono.“³²⁴ 1976 m. gegužės 7–29 d. paroda buvo perkelta į Čikagos centre esančias *First National bank* patalpas, o birželio 8–30 d. ji veikė bendrovėje *Uptown Federal Savings and Loan of Chicago*³²⁵.

Šia paroda buvo simboliškai pažymėta Balzeko lietuvių kultūros muziejaus dešimties metų veiklos sukaktis. Ją pasitikdamas muziejaus savininkas S. Balzekas pripažino, jog patalpos yra akivaizdžiai per mažos, ir jis yra susirūpinęs tinkamų lietuvių kultūros muziejaus rūmų įsigijimu³²⁶. Praėjo ištisas dešimtmetis, kol pasitaikė proga įgyti erdvę, arčiau lietuvių gyvenamų teritorijų, judrioje miesto vietoje išsidėsčiusį pastatą.

Prie įdomesnių dar senose muziejaus patalpose surengtų parodų reikėtų priskirti pirmosios bangos išėivijos dailininko ir dailės kritiko, ilgamečio *Old Yoke* antikvariato savininko ir meno kūrinių eksperto B. Blinstrubo (1891–1971) kūrybos parodą. Ją 1977 m. birželio 5 d. surengė menininką pažinojusi *Oko* meno galerijos Vašingtone savininkė Gražina Girdvainis, savo galerijoje B. Blinstrubo kūrybos pristatymą orga-

322 *Twenty Lithuanian Artists from the State of Illinois: Bicentennial Art Exhibit presented by the Balzekas Museum of Lithuanian Culture*, Chicago (Ill.): Balzekas Museum of Lithuanian Culture, [1976].

323 20 lietuvių dailininkų Čikagos centrinėje bibliotekoje, in: *Draugas*, priedas *Mokslas, menas, literatūra*, 1976 02 07, Nr. 32, p. 5; Dvidešimties lietuvių dailininkų paroda, in: *Draugas*, priedas *Mokslas, menas, literatūra*, 1976 02 14, Nr. 38, p. 7.

324 [Kazys Bradūnas], k. brd., Lietuviai dailininkai Čikagos centrinėje bibliotekoje, in: *Draugas*, priedas *Mokslas, menas, literatūra*, 1976 02 21, Nr. 44, p. 5.

325 20 lietuvių dailininkų..., in: *Darbininkas*, 1976 05 28, Nr. 22, p. 9; Lietuvių dailininkų paroda Čikagos miesto centre, in: *Draugas*, priedas *Mokslas, menas, literatūra*, 1976 06 05, Nr. 132, p. 5.

326 Bal. Brazdžionis, Lietuvių kultūros muziejus Chicagoj, in: *Darbininkas*, 1976 10 01, Nr. 40, p. 8.

nizavusi 1964 metais³²⁷. Pažymėtina, kad šio dailininko parodos buvo surengtos JAV, Meksikoje, Pietų Amerikoje ir Europoje.

1986 m. rugsėjo 14 d. įvyko 20-ųjų muziejaus metinių ir naujų patalpų atidarymo šventė, surengta grupinė 20 lietuvių dailininkų paroda *Time and Space (Laikas ir erdvė; iliustr. 45)*. Parodos katalogo įžangos autorius V. Ramonis užėmė muziejaus vykdomojo direktoriaus pareigas³²⁸, jam globojant surengta keletas buvusios *Dailės* grupės narių personalinių parodų. S. Balzeko vadovaujamo muziejaus veiklos naujose patalpose pradžia beveik sutapo su išsilaisvinimo sąjūdžio Lietuvoje įvykiais; nuo 1988 m. muziejuje jau eksponuota menininkų iš Lietuvos kūrybos, 1991 m. organizuota Lietuvos dailininkų sąjungos paroda-aukcionas siekiant paremti išeivijos dailės ir archyvų grąžinimą į nepriklausomą Lietuvą.

Bendrai iki 1990 m. Balzeko lietuvių kultūros muziejus surengė daugiau kaip 50 lietuvių dailės parodų (žr. 8 priedą). Jaunųjų dailininkų pristatymus 8-ajame dešimtmetyje kuriam laikui pakeitusios vyresniosios lietuvių išeivijos kartos dailininkų kūrybos parodos atspindėjo muziejaus bandymą reflektuoti jas kaip išeivijos dailės istoriją. Balzeko lietuvių kultūros muziejaus gaunama finansinė parama, periodiškas informacijos pateikimas amerikiečių dienraščiuose, platus muziejaus pažinčių ir veiklos spektras labai palengvino lietuvių išeivijos dailės įsiliejimą į JAV kultūrinį gyvenimą. Didžiausias muziejaus nuopelnas ją garsinant – keliaujanti *Dvidešimties Ilinojaus valstijos lietuvių dailininkų* paroda, vykusį 1976 m. JAV nepriklausomybės sukakties proga, kuri pristatė pajėgesnius vyresnės kartos lietuvių išeivijos dailininkus ir didumą to meto jaunosios kartos kūrėjų.

3.3. Kultūros židinys (1970–2002, Niujorkas)

Niujorko ir jo apylinkių lietuviai didesniems bendruomenės susibūrimams nuosavų patalpų ilgą laiką neturėjo. Lietuviškų organizacijų ir parapijų salės visiškai netiko reprezentacinei veiklai, todėl iškilmingesnių renginių progomis patalpas reikėjo išsinuomoti. Dėl šių aplinkybių grupinės lietuvių parodos Niujorke vyko retai, skatino individualias menininkų iniciatyvas ieškoti galimybių savo kūrybai eksponuoti. Ši situacija lėmė gana ankstyvą lietuvių komercinės galerijos *Almus* atsiradimą (plačiau žr. 4.1 skyriuje), taip pat paspartino pajėgesnių kūrėjų išsiveržimą iš bendruomeninės egzistencijos gnaužtų, nubrėžė aiškesnę takoskyrą tarp profesionalų ir „laisvalaikio

327 Ben. Blinstrubo dailės paroda, in: *Draugas*, priedas *Mokslas, menas, literatūra*, 1977 06 11, Nr. 136, p. 5.

328 *Time and space: September 14, 1986 – October 19, 1986*, Chicago (Ill.): Balzekas Museum of Lithuanian Culture, 1986, p. [3].

dailininkų“. Erdvi ir šiuolaikiška pastogė tautinės bei kultūrinės veiklos plėtotei ir reprezentacijai lietuvių pranciškonų pastangomis buvo pastatyta Brukline XX a. 8-ajame dešimtmetyje.

1951 m. pavasarį pranciškonai įgijo namus Niujorke, prie Bushwick ir Willoughby gatvių, įkūrė Šv. Kazimiero garbei skirtą vienuolyną, kuris tapo svarbiu spaudos centru. Išaugus erdvesnių spaustuvės ir kartu visuomeninių patalpų poreikiui, 1963 m. buvo pradėtos rinkti aukos pranciškonų statybos fondui Brukline³²⁹, tačiau nors lietuviška visuomenė rėmė vienuolyno mintį keltis į kitą vietą, darbas vyko lėtai. Po naujos parapijos Toronte steigimo ir šv. Antano gimnazijos Kenebankporte statybų tai buvo trečias didžiulės finansinės vertės projektas, todėl pranciškonams nebuvo lengva šią naštą pakelti, ypač žinant, kad Niujorko apylinkėse tada gyveno kur kas mažiau lietuvių nei Čikagoje. Vienuolyną, koplyčią, spaustuvę, susirinkimų salę ir patalpas įvairioms organizacijoms apimančio centro (būsimo *Kultūros židinio*) vizija pamažu pradėjo realizuoti 1968 m. rugsėjį, įveikus visas teisines kliūtis ir įgijus pastatus.

Kol statybos buvo planuojamos ir renkamos aukos, vienas iš penkių nupirktų pastatų buvo aptvarkytas ir pritaikytas lietuvių visuomeninei veiklai (vadintas *Mažuoju židiniu*, vėliau – *Senuoju židiniu*), kitas tarnavo kaip spaustuvė, o trys viduriniai statiniai nenaudoti – juos numatyta griauti ir jų vietoje statyti naujus rūmus (iliustr. 46). *Mažajame židinyje* ketverius metus vyko lietuviškos jaunimo pamaldos, įvairūs visuomeniniai susibūrimai, dailės parodos.

Kadangi 7-ajame dešimtmetyje nusilpusios Niujorko lietuvių dailininkų sąjungos (NLDS) veikla nebuvo atgijusi, jungtines lietuvių išeivijos dailininkų parodas *Kultūros židinyje* ėmėsi organizuoti Niujorko apygardos valdyba (pirmininkas Aleksandras Vakselis), padedant visuomeniškai aktyvesniems dailininkams. Į pirmąjį lietuvių dailės pristatymą *Mažajame židinyje* 1970 m. vasario 14–22 d. buvo sukviestas 31, daugiausiai rytinio JAV pakraščio, dailininkas³³⁰, taip pat eksponuota po keletą neseniai mirusio Adomo Galdiko ir Paryžiuje gyvenančio dailininko Vytauto Kasiulio darbų.

329 Pranciškonai ir naujoms statyboms pritariantieji apžiūrėjo net 83 vietas, kol pagaliau buvo apsispręsta už „kalnelį“ – penketą namų iš eilės prie pat Highland parko. Žr. in: *Kultūros židinio dedikacija*, red. Kornelijus Bučmys ir kt., Brooklyn (N. Y.): Tėvų pranciškonų spaustuvė, 1974, psl. 18, 23.

330 Parodoje dalyvavo Juozas Bagdonas, Eugenija Bernotienė, Albinas Elskus, Irena Dalia Griežė (Treininė), Regina Ingelevičienė, Vytautas Ignas, Česlovas Janušas, Natalija Jasiukynaitė, Vytautas Kazimieras Jonynas, Paulius Jurkus, Vytautas Kašuba, Elena Kepalaitė, Nedda Nijolė Macelytė, Antanas Montvydas, Aleksandra Vitkauskaitė-Merker, Ona Paškevičienė (Dokalskaitė), Mykolas Paškevičius, Teofilis Petraitis, Eugenija Rastonienė, Gražina Raugienė, Jonas Rūtenis, Juozas Sodaitis, Elena Urbaitytė, Irena Vakselytė-Nemickienė, Birutė Vikutaitytė-Gedvilienė, Valentina Ūselienė, Zenonas Ūselis, Lijolė Židonytė, Marija Žukauskienė.

Spaudoje skelbta, kad paroda sulaukė didžiulio lietuvių visuomenės dėmesio, ekspoziciją apžiūrėjo apie 1000 žmonių, buvo parduota 13 paveikslų³³¹. Paroda vyko visuose trijuose pastato aukštuose, jos eksponavimu rūpinosi dailininkas Juozas Bagdonas. Nors patalpų sienos tam buvo nepritaikytos³³², laikinas konstrukcijas ir kūrinius jam pavyko išdėstyti taip, kad skirtingų meno srovių kūryba tarpusavyje nekonkuruotų. Buvo sukomponuotos atskiros abstraktaus, realistinio, poparto meno grupės. Parodai pasibaigus, eksponavimo įrenginiai buvo išardyti ir sandėliuoti, pilnas atiduotas *Kultūros židinio* statybai.

Pirmosios parodos populiarumas Niujorko apygardos valdybą paskatino Vasario 16-osios progai skirtus dailės pristatymus organizuoti kasmet, ši šventė įsitvirtino kaip viena svarbiausių *Kultūros židinio* tradicijų. Per pranciškonų leidžiamą savaitraštį *Darbininkas* dailininkai iš anksto buvo informuojami apie rengiamą parodą, likus savaitei iki atidarymo čia pat esančioje spaustuvėje buvo paruošiami parodas dokumentuojantys katalogai (ilustr. 47–50). Norintiems eksponuoti savo darbus aplinka buvo draugiška, bet kokybiškai nereikli – rengėjai siekė visuomenę supažindinti su pasižymėjusių lietuvių dailininkų pasiekimais, bet kartu skatino reikštis pradedančius menininkus, be to, buvo suinteresuota paveikslus parduoti, dėl ko netaikė griežtesnių reikalavimų teminei ar stilistinei parodos vienovei išlaikyti. Autorių gausa, jų kaita ir gausiomis premijomis pasižymėjo visos Vasario 16-osios proga surengtos dailės parodos.

Pirmąjį premijų skyrimą organizavo *3-osios dailės parodos*³³³ (1972 m. vasario 19–27 d.) rengėjai. Kadangi Niujorko apygardos valdybai nepavyko surasti mecenato, *jury*³³⁴ paskyrė ne piniginius, o garbės apdovanojimus. Didžioji premija teko Viktorui Vizgirdai, antroji – Garbės medaliai premija – Irenai D. Griežei. Paskelbus laimėtojus prie jų darbų buvo prisegtos tautinės juostelės su įrašais, žyminčiais pelnytą įvertinimą³³⁵.

Jau po pirmųjų parodų organizatoriai pastebėjo, kad darbo dienomis ekspozicijos mažai lankomos, todėl patalpų šildymas ir tarnautojų samdymas atneša daug nuostolių.

331 Apie tūkstantis žmonių aplankė lietuvių dailės parodą Niujorke, in: *Darbininkas*, 1970 02 27, Nr. 15, p. 4.

332 Pirmojo – pagrindinio aukšto – sienos buvo dekoruotos margais tekstilės apmušalais ir drožinėtais ažuolo ornamentais, todėl parodos metu buvo uždengtos laikinomis lygių paviršių konstrukcijomis; medžiu iškaltos pusrūsio salės iškljuotos baltu popieriumi. Patalpoms pritaikyti prirėikė 2 savaičių, buvo pagaminta 50 išmontuojamų skydų. Žr. *Ibid.*

333 Pirmosios parodos pavadinimas – *Meno paroda*, vėlesnėms pavadinimas buvo suteikiamas pagal jų eiliškumą, t. y. *2-oji dailės paroda*, *3-oji dailės paroda* ir pan.

334 Komisiją sudarė pirmininkas Vytautas Kazimieras Jonynas, nariai: Vytautas Ignas, Elena Kepalaitė ir Kazimieras Žoromskis.

335 [Paulius Jurkus], (p. j.), Atidaryta trečioji dailės paroda, in: *Darbininkas*, 1972 02 25, Nr. 10, p. 2.

Taigi Lietuvos Nepriklausomybės progai skirta *4-toji dailės paroda* veikė tik savaitgaliais (1973 m. vasario 17–18 ir 24–25 d.), labiau taikytasi prie lietuvių lankytojų skonio. Parodai suteiktas patriotinis charakteris – pagrindinis šios ekspozicijos akcentas buvo Albino Elskaus ir Vytauto Kašubos darbai, vaizduojantys Vytautą Didįjį. Tai prano-ko parodos rengėjų lūkesčius: A. Elskaus vitražo pirkėjas atsirado dar prieš oficialų parodos atidarymą³³⁶. Kaip ir kasmet, buvo pristatyta nematytų autorių: eksponuoti neseniai Australijoje mirusio grafiko Valtro Rato darbai, kūrinius parodai pateikė Asta M. Česonienė, Jurgis Juodis, Aldona Kidolytė-Daukantienė, Petras Vaškys. Parodą eksponavo du dailininkai – Juozas Bagdonas ir Česlovas Janušas. Šį pokytį galėjo paskatinti ne vien didelės darbo apimtys, bet ir gausesnis konservatyvesnės, mažiau pajėgių dailininkų kūrybos kiekis, kuriai modernaus meno šalininkas J. Bagdonas galėjo neskirti trokštamo dėmesio.

4-toji dailės paroda buvo paskutinė valstybingumo proga *Mažajame židinyje* su-
rengta paroda – centrinių rūmų statybos jau buvo įpusėtos³³⁷. Apgailestaudamas, kad
joje nėra keleto nuolatinį dalyvių, nes jie su meno darbais išvykę į ta pačia proga su-
rengtą parodą Čikagos Čiurlionio galerijoje, Niujorko apygardos valdybos pirmininkas
A. Vakselis užsibrėžė *Kultūros židinio* pozicijas stiprinti. Parodos atidarymo metu jis
pranešė, kad ir toliau bus daromi žygiai piniginiams apdovanojimams gauti, nes kaip
tik tuo metu Čikagoje buvo paskirta pirmoji Lietuvių fondo 1000 dolerių premija už
geriausią parodos kūrinių³³⁸.

Po oficialaus naujų *Kultūros židinio* rūmų atidarymo 1973 m. gruodžio 1 d.³³⁹ re-
prezentacinės Vasario 16-osios dailės parodos persikėlė į naujas ekspozicines erdves³⁴⁰.
1974 m. vasario 9 d. atidaryta *5-oji dailės paroda* pradėjo iškilmingų savaitgalio rengi-
nių ciklą: vasario 10 d. vyko *Kultūros židinio dedikacijos* iškilmės, 16 d. – *Darbininko*

336 Kas dalyvauja IV-toje dailės parodoje, in: *Darbininkas*, 1973 02 16, Nr. 7, p. 11; (p. j.) [Paulius Jurkus], Po ketvirtosios dailės parodos, in: *Darbininkas*, 1973 03 09, Nr. 10, p. 4.

337 *Kultūros židinio* pamatai buvo paruošti ir pašventinti 1972 m. lapkričio 12 d., 1973 m. gegužės 13 d. įvyko lietuviško trispalvio vainiko pakėlimas. Žr. in: *Kultūros židinio dedikacija*, p. 38, 41.

338 1973 m. Vasario 16-ajai skirta paroda Čikagoje buvo neeilinė: tuo metu vyko naujų Čiurlionio galerijos patalpų atidarymas. Premija buvo įteikta jaunai Čikagos meno instituto auklėtinei Irenai Mitkutei už „Pastoralės ofortus su lietuvių dainomis“, premijuotas kūrinys perduotas Čiurlionio galerijos globai kaip turtas, skirtas Nepriklausomai Lietuvai. Žr. Šventinės parodos proga: Pokalbis su Čiurlionio galerijos direktore Vanda Balukiene, in: *Draugas*, priedas *Mokslas, menas, literatūra*, 1973 02 10, Nr. 35, p. 1; K. Priešpylis, Sutelktinė mūsų dailininkų paroda: Kai kurios išvados po pirmųjų įspūdžių, in: *Draugas*, priedas *Mokslas, menas, literatūra*, 1973 02 24, Nr. 47, p. 3.

339 *Kultūros židinio dedikacija*, p. 41.

340 Naujajame *Kultūros židinyje* buvo įrengtos kelios salės (didžioji salė buvo per 400 kv. metrų, talpinanti iki 800 žmonių), pusrūsyje suprojektuoti kambariai susirinkimams, biblioteka, kavinė, spaudos kioskas, pagalbinės patalpos. Žr. *Ibid.*, p. 51.

redakcijos šventė, 17 d. – Lietuvos Nepriklausomybės minėjimo renginys. Parodos rengėjams teko nemažas išbandymas: reikėjo prisitaikyti ne tik prie naujų patalpų, bet ir prie būsimų šventinių susiejimų. Tapybos ir grafikos darbai buvo eksponuoti trijose pirmo aukšto salėse ir kavinės patalpoje, didžiojoje salėje dalis kūrinių iškabinta ant trikampių kilnojamų stendų, kad kitų šventinių susibūrimų metu būtų galima praplėsti erdvę, dėl saugumo skulptūra išstatyta atskiroje posėdžių salėje. Kūrinius atrinko *jury* pirmininkas Aleksandras Vakselis, Niujorko apygardos kviesti dailininkai Česlovas Janušas ir Jonas Rūtenis, NLDS atstovas Kazimieras Žoromskis; jie, laikydamiesi Apygardos valdybos nurodymo, į parodą priėmė visų dailininkų bent po vieną darbą³⁴¹. Ši komisija rūpinosi ir parodos eksponavimu.

Paroda išsiskyrė kiek didesniu naujų dalyvių³⁴² aktyvumu, kurį galėjo paskatinti būsimi apdovanojimai. Čikagos pavyzdžiu *Kultūros židinio* atidarymo proga iš Lietuvių fondo buvo gauta 1000 dolerių premija už geriausią parodos paveikslą, o Kunigų vienybės centro valdyba skyrė 100 dolerių religinės tematikos kūriniui premijuoti. Prieš parodą Apygardos valdyba su Lietuvių fondu vedė derybas, kad premiją būtų leista išdalinti į kelias, tačiau šis nesutiko, todėl papildomus 600 dolerių (pirmoji premija – 300 dolerių, antroji – 200 dolerių ir 100 dolerių premija už lietuvišką tematiką) skyrė pati JAV lietuvių bendruomenė. Skirdama pinigus ji reikalavo, kad būtų laikomasi pusiausvyros: jei Lietuvių fondo premija atiteks už modernų meną, tai abi JAV lietuvių bendruomenės premijos turi būti teikiamos dailininkams realistams ir atvirksčiai³⁴³. Slapto balsavimo balsų dauguma premijų skyrimo komisija³⁴⁴ priėmė sprendimą Lietuvių fondo 1000 dolerių premiją skirti K. Žoromskiui už paveikslą *Trečias matavimas*, įvairius įvertinimus pelnė dar 10 dailininkų³⁴⁵.

Apžvelgdamas parodą grafikas Romas Viesulas pastebėjo, kad „premių bei pažymėjimų dosnumas šioje parodoje yra neproporcingas jos lygiui“, ir pagrįstai abejojo, ar toks

341 [Paulius Jurkus], (p. j.), Penktoji dailės paroda, in: *Darbininkas*, 1974 03 08, Nr. 10, p. 4.

342 Parodoje dalyvavo Paulius Gaubys, Gina Ingelevičiūtė-Kudžmienė, Mindaugas Jankauskas, Antanas Kairys, Irena Mitkutė, Antanas Mončys, Sofija Plechavičienė, Gražina Plechavičiūtė-Sullivan, Petras Sandanavičius, Eglė Sodaitytė-Reventienė, Algis Urbelis, Judita Žiliūtė.

343 Penktoji dailės paroda atidaroma vasario 9, in: *Darbininkas*, 1974 02 08, Nr. 6, p. 9.

344 Komisiją sudarė penki asmenys: Aleksandras Vakselis (Lietuvių fondo atstovas), Albinas Elskus (Niujorko apygardos valdybos kviestas dailininkas), Česlovas Janušas (ALDS atstovas), Vytautas Kašuba (LDI atstovas), Vytautas Kazimieras Jonynas (NLDS atstovas).

345 Atsižvelgiant į tai, kad didžiąją premiją laimėjo abstraktaus meno kūrinys, pirmoji premija buvo įteikta R. Ingelevičienei už *Kompoziciją*, vaizduojančią partizano mirtį, antroji – Vidai Krištolaitytei už *Auką*, skirtą Romui Kalantai pagerbti, o premija už lietuvišką tematiką apdovanotos A. Vitkauskaitės-Merker *Lietuviškos kopytėlės*. Religinio meno premija atiteko Pauliui Jurkui, garbės pažymėjimus gavo 6 dailininkai.

parodos rengėjų požiūris teigiamai paveiks ateities dailininkų kūrybos kokybę. „Bendras parodos vaizdas pirmu žvilgsniu yra daugiau bendruomeninės veiklos, negu atrankinė meno paroda, kaip tai buvo galima tikėtis su dviejų *jury* komisijų sudarymu tam tikslui. Parodos vidurkio lygis yra žemesnis mūsų išėivijoje turimo dailės potencialo“, – reziumavo jis, tiesa, pritardamas, kad Kazimiero Žoromskio ir Prano Lapės kūryba buvo verta dėmesio ir įvertinimų³⁴⁶. Nusivylimo, ypač parodos eksponavimu, atgarsiai girdėjosi net Čikagoje. „Didžioji salė, kurios paskirtis patenkinti visas visuomenines, sportines ir kultūrinės New Yorke lietuvių apraiškas, parodai skirto uždavinio tikrai atlikti negali. Aukštos lubos, siauručiai, ilgi langai, sieninių spalvų parinkimas tinka minėjimams, pobūviams, vaidinimams ir sporto renginiams, bet ne dailės parodai“, – kritiškus atsiliepimus teko išklausti parodos organizatoriams ir pastato projektuotojams³⁴⁷ (ilustr. 51). Pastabų negailėta ir dėl elementarių eksponavimo klaidų, pavyzdžiui, nerūpestingo skulptūros išdėstymo, kuris, R. Viesulo nuomone, niekaip negalėjo būti pateisinamas: „Nepriklausomai nuo paties darbo lygio, joks darbas neeksponuojamas, paprasčiausiai padedant ant kafeterijos staliukų...“³⁴⁸

Lietuvių kultūros centro globėjai pranciškonai džiaugėsi: „Mūsų planai įvykdyti, [...] šia statyba mes vainikuojame visus savo darbus, ir į vieną pastogę jungiame visą savo 30 metų veiklą – pastoracinę, religinę, mokslinę, spaudos, tautinę ir kultūrinę“³⁴⁹, tačiau bendruomeninėms reikmėms patikėję *Kultūros židinio* pagrindinius rūmus, pranciškonai rūpinosi tik pastatų administravimu, o čia vykdomos veiklos organizavimas ir kokybė priklausė rengėjams. Kokybinių permainų organizuojant parodas galėjo įnešti NLDS, tačiau iniciatyvos organizacija nerodė.

6-osios dailės parodos sutiktuvės Niujorke vyko be didesnių pokyčių. Parodos laikas buvo sutrumpintas iki dviejų dienų (paroda vyko 1975 m. vasario 22–23 d.), numatyti gausūs paskatinimai: įsteigtos trys pirmosios – Tautinės tematikos, Tradicinio meno ir Modernaus meno – 100 dolerių vertės premijos, uždarant parodą sumanyta Populiarumo premija apdovanoti labiausiai lankytojams patikusį kūrinių. Neatsisakyta skirti garbės pažymėjimų, priimtas sprendimas teikti aukso medalį³⁵⁰. Parodoje sumažėjo profesionalios kūrybos, atitinkamai pakito premijas gavusių dailininkų sąrašas³⁵¹. Bendram parodos

346 Romas Viesulas, Penktoji dailės paroda New Yorke, in: *Aidai*, 1974, Nr. 3, p. 135.

347 Rima Čerkeliūnienė, Penktoji dailės paroda New Yorke: Lietuvių fondo premija paskirta Kazimierui Žoromskui, in: *Draugas*, priedas *Mokslas, menas, literatūra*, 1974 02 16, N. 40, p. 3.

348 Romas Viesulas, *op. cit.*, p. 137.

349 *Kultūros židinio dedikacija*, p. 9.

350 Tautinės tematikos premijos mecenatas – Niujorko apygardos valdyba, Tradicinio meno premijos ir aukso medalio mecenatė – Elena Mickeliūnienė, Modernaus meno premijos mecenatas – Vaižganto kultūros klubas (pirmininkas P. Jurkus). Pinigus Populiarumo premijai surinko Niujorko apygardos apylinkės.

351 Sekant pernykščiu pavyzdžiu buvo sudarytos dvi komisijos – atrankos bei eksponavimo

lygiui pakelti nepadėjo ir nauja taisyklė – NLDS narių darbai į parodą buvo priimami be *jury* sprendimo. Spaudoje aptarinėjamas renginio populiarumas, sėkminga prekyba atspindėjo siaurą bendruomenės supratimą apie parodų paskirtį³⁵², į ateitį žvelgta ne itin savikritiškai: apgailestauta, kad „pati didžioji metų paroda taip trumpai vyksta“, kad patalpomis neproporcingai dažnai naudojasi sportininkai: „Čia juk Kultūros židinis, ne sporto rūmai.“ Svarstyta, kad parodą būtų galima jungti su kitais kultūriniais renginiais ir tokiu būdu suorganizuoti kultūros savaitę, tiesa, susirūpinta neigiamais skuboto parodos eksponavimo padariniais, kai ekspozicinei erdvei suskaidyti pagamintas laikinas konstrukcijas „nudažyti nebuvo kada, nes parodai įrengti buvo skirta tik viena diena“³⁵³.

1976 m. vasario 21–22 d. vykusioje *7-ojoje dailės parodoje* pirmąkart suorganizuotas vaikų kūrybos skyrius, pristatyta naujų autorių – Audronė Bružaitė, Birutė Grincevičius, Albinas A. Jurpalis, Birutė Kidolienė, Marta Legeckis, Gelle Geld Palokas, Antanas Petrikonis, Robertas Prapuolenis, Rolandas Rasimas, Mečys Razgaitis. Iš jaunesnių aktyviai amerikiečių dailės gyvenime besireiškiančių menininkų pasirodė vos keli – Elena Kepalaitė, Vida Krištolaitytė, Elena Urbaitytė, Aleksandra Vitkauskaitė-Merker. Rengiantis šiai parodai Apygardos valdyba tikėjosi, kad Lietuvos fondas rotacijos principu vėl skirs 1000 dolerių premiją Niujorko dailininkams, tačiau pakitus fondo nuostatomis (premijos skiriamos už visą kūrybą) piniginio paskatinimo negauta. Vis dėlto Niujorko apygardos valdybos ir mecenatės Elenos Mackeliūnienės pastangomis sutelkta lėšų įprastai gausiems įvertinimams³⁵⁴, renginiui pajavairinti suorganizuota Č. Janušo paveikslo loterija.

1976 m. pavasarį pranciškonų provincijolo tėvo Jurgio Gailiušio rūpesčiu *Kultūros židinio* administracijos pastate buvo įrengtos patalpos pranciškonų sukauptai lietuvių

(Česlovas Janušas, Paulius Jurkus, Jonas Rūtenis, Aleksandras Vakselis) ir premijų skyrimo (Elena Kepalaitė, Elena Urbaitytė, Petras Vaškys, Aleksandras Vakselis). Pastaroji Tautinės tematikos premiją skyrė O. Paškevičienei už *Čiurlionadą*, Tradicinio meno premiją – Č. Janušui už *Senąjį Kauną*, Modernaus meno – jauniausiam parodos dalyviui Petruui Sandanavičiui už paveikslą *Prinokusi naktis*. Aukso medalis skirtas Giedrei Montvilienei už paveikslą *Mergaitė su geltonu kaspinu*, garbės pažymėjimai – Pauliui Jurkui, Mykolui Paškevičiui, Teofilui Petraičiui, Jonui Rūteniui ir Zenonui Ūseliui. Uždarant parodą paskelbta, jog daugiausiai balsų surinko Č. Janušo paveikslai, jų autoriui įteikta Populiarumo premija.

352 Šeštoji dailės paroda, in: *Darbininkas*, 1975 02 28, Nr. 9, p. 9, 12. Paveikslų pardavė: Marija Žukauskienė – 5, Jonas Rūtenis – 4, S. Mažeika – 2, Zenonas Ūselis – 2, Vytautas Kazimieras Jonynas – 1, Irena Nemickienė – 1, R. Viliamienė – 1.

353 [Paulius Jurkus], (p. j.), Žvilgsnis į 6-tąją dailės parodą, in: *Darbininkas*, 1975 04 04, Nr. 14, p. 4.

354 Numatyti apdovanojimai: *Tautinės tematikos premija* – 100 dolerių, *Tradicinio meno premija* – 100 dolerių, *Pirmoji premija* – aukso medalis ir 50 dolerių, *Antroji premija* – sidabro medalis ir 50 dolerių, *Trečioji premija* – bronzos medalis. Išlaikyta tradicija teikti garbės pažymėjimus ir Populiarumo premiją.

dailės kolekcijai nuolat eksponuoti, galerija pavadinta Adomo Galdiko vardu. Ekspoziciją sutvarkė V. Vizgirda, jos atidarymas surengtas gegužės 9 dieną vykusios meno šventės metu³⁵⁵. Iš lietuvių pranciškonų sukaupto 200 kūrinių rinkinio buvo išstatyta per 30 žymiausių lietuvių autorių darbų, ateityje numatyta ekspoziciją atnaujinti. Tai buvo sprendimas, padėjęs reabilituoti dailininkų profesionalų įdirbį ir jų kūrinių vertę.

Savitas tradicijas įgijusios Vasario 16-osios parodos *Kultūros židinyje* buvo ir toliau rengiamos kasmet. 9-ajame dešimtmetyje kartu paminėtos dailės gyvenimo sukaktys: *8-ojoje dailės parodoje* (1977 m. vasario 2–13 d.) pažymint 100-ąsiais Mstislavo Dobužinskio gimimo metines buvo išstatyta 12 šio autoriaus kūrinių, *9-ojoje* (1978 m. vasario 25–26 d.) buvo pagerbtas miręs dailininkas diplomatas Adalbertas Staneika eksponuojant 16 jo darbų.

Baigiantis 8-ajam dešimtmečiui lietuvių parapijos nusilpo, išmirė vyresnioji išėivijos karta. Labai nedaug išėivijos jaunimo pasirinko kunigystę ar vienuolystę, lietuvių pranciškonai į savo gretas pradėjo priimti kitataučius ir auklėti juos lietuviška dvasia. Norėdami užtikrinti, kad lietuviai visuomet liktų *Kultūros židinio* šeimininkai, 1979 m. spalio 13 d. pranciškonai pasirašė teisinę sutartį, kuria *Kultūros židinio* administracija ir išlaikymas buvo perduotas rėmėjų korporacijai Lietuvių kultūros fondui, Inc.³⁵⁶.

10-osios dailės parodos dalyviai jau turėjo susimokėti 10 dolerių registracijos mokestį³⁵⁷, tačiau ir toliau bandyta tęsti Vasario 16-osios parodų tradiciją. Pagrindinės *Kultūros židinio* išlaikymo lėšos, kaip ir anksčiau, buvo surenkamos iš bingo žaidimų, tačiau laipsniškai pajamų mažėjo, organizacinis darbas sunkiau sekėsi garbingą amžių pasiekusiems ilgamečiams parodų rengėjams. 1981 ir 1983–1985 m. laikotarpiu Vasario 16-osios dailės parodos neįvyko, o 1988 m. sausio 30–31 d. surengęs 15-tąją proginę parodą pagrindinis jos organizatorius LB Niujorko apygardos pirmininkas A. Vakselis pranešė, kad jis iš pirmininko pareigų pasitraukia³⁵⁸. Dėl savo asmeninių savybių – „taktu, kantrybe, aktyviu dalyvavimu, taikliu žodžiu ir tolerancija“³⁵⁹ A. Vakselis beveik du dešimtmečius puoselėjo reprezentacinių Vasario 16-osios dailės parodų tradiciją, tačiau jos syvais pirmiausiai maitino menkai išlavinto meninio skonio bendruomenę ir mažai prisidėjo prie profesionalios lietuvių dailės augimo.

355 Rengiama meno šventė: atidaroma Adomo Galdiko vardo galerija, in: *Darbininkas*, 1976 04 16, Nr. 16, p. 9.

356 Perduodant Kultūros židinio administravimą, in: *Darbininkas*, 1979 10 19, Nr. 42, p. 3.

357 Suvežami paveikslai į 10-tą parodą, in: *Darbininkas*, 1979 02 02, Nr. 5, p. 12.

358 [Paulius Jurkus], (p. j), Patikslinimai dėl dailės parodos Kultūros židinyje, in: *Darbininkas*, 1988 03 18, Nr. 11, p. 4.

359 L. A., Visuomenininkas, kuris neieško poilsio: Aleksandro Vakselio amžiaus ir veiklos sukaktims, in: *Aidai*, 1981, Nr. 5, p. 333.

Kultūros židinyje lygiagrečiai vyko ir personaliniai dailininkų pasirodymai, buvo surengtos grupinės Jaunimo meno (1972 m. kovo 11–12 d.), Niujorko lietuvių dailininkų sąjungos (1972 m. lapkričio 11–25 d.), Susivienijimo *Baltia* (1982 m. gegužės 8–9 d.), Algimanto Kezio *Galerijos* (1986, 1987, 1990) parodos (žr. 9 priedą). Jose lankytojai šalia žinomų Vasario 16-osios dailės parodų dalyvių galėjo pamatyti vieną kitą naują autorių, tačiau sprendžiant iš kuklaus katalogų skaičiaus ir skurdesnių minėtų parodų aprašymų jos buvo mažiau paklausios, bendruomenė jas laikė mažiau reikšmingais kultūrinio gyvenimo įvykiais.

Kultūros židinyje vykusių Vasario 16-ajai skirtų parodų repertuarą geriausiai iliustruoja menotyrininko Stasio Goštauto teiginys, jog „viena iš išeivijos meninio gyvenimo nesėkmių buvo ta, kad daugelyje parodų dalyvaudavo visos trys grupės [mėgėjai, „sekmadieniniai dailininkai“ ir profesionalai] kartu“³⁶⁰. Šios lietuvių kultūros institucijos įnašas reprezentuojant lietuvių dailę buvo gana mėgėjiško lygmens, tačiau kadangi visa veikla vyko savos bendruomenės rate, žymės JAV meniniame gyvenime nepaliko.

360 *Išeivijos dailė*, p. 17.

IV. KOMERCINIŲ GALERIJŲ VEIKLA

Ieškodami glaudesnių kultūrinių ryšių su amerikiečių visuomene, vedami noro prisidėti prie lietuvių dailės garsinimo, kartu dėl komercinių tikslų lietuviai intensyviai kūrė privačias galerijas. Tokių meno erdvių buvo įsteigta įvairiose lietuvių gyventose vietovėse³⁶¹, tačiau iš jų lietuvių meno reprezentacijai didesnės reikšmės turėjo dvi – Algimanto Šalčiaus galerija *Almus* Niujorke ir Algimanto Kezio *Galerija* Čikagoje.

4. 1. Meno galerija *Almus* (1955–1961, Niujorkas)

Meno galeriją *Almus* (*Almus Art Gallery*) 1955 m. rugsėjį savo namuose, viename artimiausių Niujorko priemiesčių (77 Steamboat Rd., Great Neck, New York, iliustr. 52), įsteigė žurnalistas Algimantas Šalčius kartu su žmona Nijole Jėgailaite-Šalčiuviene. Per pirmuosius metus surengus septynias parodas (šešios iš jų – lietuvių dailininkų) galerijos darbas nutrūko. 1958-ųjų rudenį, po dvejų metų pertraukos, veikla vėl buvo atgaivinta ir tęsėsi iki 1961 metų. Per šį laikotarpį buvo surengta apie 40 meno parodų, vidutiniškai tiek pat lietuvių ir kitataučių kūrybai pristatyti (žr. 10 priedą). Pagrindiniai galerijos organizatoriai buvo Algimantas Šalčius, Albinas Elskus ir Romas Viesulas; 1961 m. įsitraukus Jurgiui Mačiūnui iš galerijos veiklos išsirutuliojo *Fluxus* judėjimas.

Steigdamas galeriją A. Šalčius etninės bendruomenės interesus laikė prioritetiniais: „Didžiuodamasis mažos lietuvių tautos kūrybingumu ir sielodamasis ligšioliniu nebuvimu organizuotos visuomenės paramos saviesiems menininkams, ryžtuosi, susidarius palankioms sąlygoms talkininkauti mūsų dailininkams.“³⁶² Sprendžiant iš pirmųjų parodų turinio, išankstinio nusistatymo labiau remti jaunuosius dailininkus ar kurią nors vieną meno kryptį galerijos planuose nebuvo. Iš pradžių rengtos grupinės, iki 10 autorių parodos, į kurias buvo stengiamasi sutelkti giminingos meninės mąstysenos kūrėjų darbus, vėliau pereita prie personalinių parodų.

361 1960–1963 m. Vašingtone veikė tapytojo Juozo Bagdono įkurta meno galerija, 1964–1967 m. Klivlande – žurnalisto Vytauto Gedgaudo *Gallery International*. 1965 m. Čikagoje Stefa ir Vytautas Orentai atidarė galeriją, 69 kartu su privačia meno studija, 1968 m. New Hope miestelyje (Pensilvanijos valst.) lietuvis Bruno A. Bubelis įkūrė galeriją *Baltic Studios*. 8 deš. dailininkas Antanas Petrikonis Čikagoje įsteigė *Marquette* meno galeriją (vėliau perkėlė ją į Juno Beach miestelį Floridoje), Ona Paškevičienė Sauthamptone (Southamptone; Long Ailendas, Niujorko valst.) – galeriją *Ona D. Gallery*. 9 deš. Ostervilleje, Keip Kode (Osterville, Cape Code; Masačusetso valst.) veikė Afrikos meno kolekcininko Richardo Lizdenio įkurta galerija *Ondine*.

362 Planuojama galerija, in: *Darbininkas*, 1955 08 23, Nr. 60, p. 8.

Pirmojoje parodoje, kuri įvyko 1955 m. rugsėjo 10 – spalio 9 d. savo kūrybą eksponavo Aleksas Belapetravičius, Albinas Elskus, Vytautas Kašuba, Pranas Lapė, Žibuntas Mikšys, Romas Viesulas, Elena Urbaitytė³⁶³ – drąsiai eksperimentuojantys, atviri naujovėms, individualią plastinę kalbą suradę dailininkai. Jie atstovavo lietuviškų tradicijų aplinkoje augusiai, tačiau svetur bręstančiai, stipriai motyvuotai menininkų kartai. Antrojoje parodoje (atidaryta 1955 m. spalio 15 d.) dalyvavusius Adomą Galdiką, Vytautą Kazimierą Jonyną, Praną Lapę ir Aleksandrą Vitkauskaitę-Merker³⁶⁴ taip pat siejo panašios idėjos, nors jie buvo skirtingas gyvenimiškos ir profesinės patirties mokyklas išėję kūrėjai. Abiejų pristatymų autoriai buvo vieni pajėgiausių to meto Niujorko lietuvių dailininkų, taigi galima manyti, jog ir trečioji galerijos paroda (1955 m. lapkričio 19 – gruodžio 31 d., iliustr. 53), kuri subūrė jų daugumą³⁶⁵, buvo skirta lietuvių išeivijos dailininkų moderniajai dailei atspindėti.

Almus galerija lietuvių profesionaliosios dailės situaciją visuomenei stengėsi nušviesti visapusiškai, orientuodamasi į stipriausius menininkus. 1956 m. vasario 25 – kovo 31 d. surengus penkių realistinio meno propaguotojų – Česlovo Janušo, Helenos Kulber, Sofijos Plechavičienės, Povilo Puzino ir Williamo J. Witkaus parodą³⁶⁶, buvo pristatyti konservatyviosios krypties lietuvių išeivijos kūrėjų pasiekimai, o studento Antano Zelenkevičiaus (Almio Zylės) darbai 1956 m. balandžio 21–29 d. galerijoje galėjo būti išstatyti dar ir todėl, kad paskatintų visuomenę paremti gabų „gana sunkiomis sąlygomis studijuojantį Paryžiuje“ menininką³⁶⁷.

Su A. Zelenkevičiaus kūrybos pristatymu galerijos vadovų dėmesys ėmė krypti į produktyviausius menininkus, įstengiančius surengti personalius pasirodymus, ir palaipsniui galerija peraugo į amerikiečiams įprastą komercinio pobūdžio instituciją, kuri būrė vadinamą „galerijos dailininkų“ ratą. Pereinamąjį laikotarpį ženklina du personaliniai – čikagiškio tapytojo Juozo Pautieniaus (1956 m. gegužės 5–19 d.)³⁶⁸ ir amerikiečių fotografo Tedo Tesslerio (1956 m. birželio 16 – liepos 7 d.)³⁶⁹ – pasirodymai, po kurių galerijos darbas kuriam laikui nutrūko. Šiuose pristatymuose drąsesnis galerijos požiūris į to meto eksperimentinius kūrybinius bandymus dar nebuvo

363 Almus – A. Šalčius, in: *Darbininkas*, 1955 09 09, Nr. 64, p. 8.

364 A. Šalčius – Almus, in: *Darbininkas*, 1955 10 18, Nr. 75, p. 8. Ž. Mikšys 1953–1955 m. gyveno Niujorke.

365 Parodoje dalyvavo Aleksas Belapetravičius, Albinas Elskus, Adomas Galdikas, Vytautas Kazimieras Jonynas, Vytautas Kašuba, Aleksandra Kašubienė, Pranas Lapė, Aleksandra Merker, Elena Urbaitytė, Romas Viesulas. Žr. Almus galerija, in: *Darbininkas*, 1955 11 18, Nr. 83, p. 8.

366 Penkių paroda Almus galerijoje, in: *Darbininkas*, 1956 03 02, Nr. 16, p. 8.

367 Almus galerijoje, in: *Darbininkas*, 1956 04 20, Nr. 29, p. 8.

368 Almus Galery, in: *Darbininkas*, 1956 05 04, Nr. 33, p. 8.

369 Almus Galerijoje, in: *Darbininkas*, 1956 06 22, Nr. 45, p. 8.

išryškėjęs: sparčiai į populiarumo aukštumas kopiantis J. Pautienius *Almus* galerijoje eksponavo portretus, Lietuvos ir Amerikos gamtovaizdžius, T. Tesslerio parodos pagrindą sudarė Great Necko apylinkių vaizdai bei portretai.

Lietuvių dailininkų, galinčių pakankamai laiko skirti kūrybai, buvo nedaug, kita vertus, į tradicines jungtines amerikiečių parodas tėvynainiai veržėsi labiau, nes jos viliojo galimybe sulaukti didesnio kitataučių dėmesio ir pripažinimo, o atrankai neretai pakakdavo pateikti vieną kūrinį. Pasitaikydavo atvejų, kai dailininkai vienu metu dalyvaudavo net keliuose tokio tipo pasirodymuose. Nepralenkiamas šioje srityje buvo Freiburgo dailės ir amatų mokyklos auklėtinis R. Viešulas: 1957-ųjų sausį dailininkas savo litografijas eksponavo Vašingtono nacionalinėje meno galerijoje, Pensilvanijos meno akademijoje (*Pennsylvania Academy of the Fine Arts*; Filadelfija), Wichitos meno asociacijos (Kanzas valst.) ir Hunterdon County (Naujojo Džersio valst.) meno centruose, o 1958 m. kovo mėn. jo kūrybą buvo galima išvysti net šešiose skirtingose ekspozicijose³⁷⁰. Itin aktyvus R. Viešulo dalyvavimas parodose galėjo būti viena iš priežasčių, lėmusių dvejus metus trukusią *Almus* galerijos veiklos pauzę. Apie kitus trukdžius nėra žinoma: nuo pat pradžių galerija turėjo pakankamai lankytojų³⁷¹, galerijos steigėjas A. Šalčius buvo pelnęs lietuvių bendruomenės pasitikėjimą. Pavyzdžiui, 1957 m. ruošiantis surengti reprezentacinę lietuvių dailininkų parodą I Pasaulio lietuvių bendruomenės seimo proga, A. Šalčius vienas pirmųjų buvo pakviestas į parodos rengimo komisijos narius³⁷².

1958 m. galerijai po pertraukos atnaujinus veiklą, pirmieji individualias parodas joje surengė amerikiečių menininkai Davidas Zeldas, Esphyra Slobodkina, Costas Kay'us ir lietuvis grafikas Romas Viešulas.³⁷³ Vėliau suorganizuota dar beveik trys dešimtys pakaitomis lietuvių bei amerikiečių personalinių parodų, padaryta keletas išimčių grupiniams pasirodymams įgyvendinti. Apie galerijoje vykstančias parodas lietuviškoje periodikoje nebuvo plačiai rašoma, tačiau spaudos bendradarbių pasirūpinta informuoti, jog, „rengdamas įvairių tautybių parodas ir pardavinėdamas

370 New Yorke liet. dailininkų laimėjimai, in: *Darbininkas*, 1957 01 29, Nr. 8, p. 4; Dail. Romas Viešulas, in: *Darbininkas*, 1958 03 07, Nr. 18, p. 8.

371 Augantį galerijos populiarumą atspindėjo darbo laikas: pirmąsias parodas buvo galima apžiūrėti tik savaitgaliais, iš anksto susitarus telefonu, o septintoji paroda lankytojams jau buvo atvira po keletą valandų šeštadieniais ir sekmadieniais. Galerijai veiklą atnaujinus po pertraukos, darbo valandos nesutrumpėjo, ekspozicija veikė po 3–7 valandas kasdien.

372 PLB Seimo Informacijos Komisija, Kaip ruošiamasi PLB seimui New Yorke, in: *Darbininkas*, 1957 04 02, Nr. Nr. 23, p. 6.

373 *Almus* galerija, in: *Darbininkas*, 1958 09 03, Nr. 8, p. 8; *Almaus* galerijoje, in: *Darbininkas*, 1958 11 12, Nr. 81, p. 8; *Almus* galerijoje, in: *Darbininkas*, 1958 12 16, Nr. 88, p. 8; *Almaus* galerija, in: *Darbininkas*, 1958 10 15, Nr. 57, p. 8.

paveikslus amerikiečiams, *Almus* daugiausiai parduoda lietuvių dailininkų kūrinių³⁷⁴. Labai svarbiu laikytas amerikiečių meno pasaulio korifėjų parodytas dėmesys galerijos dailininkų kūrybai: *Darbininke* pranešta, kad apie A. Elskaus parodą *The Roslyn New* puslapiuose šiltai atsiliepė meno kritikas Saulas Levine'as, o grafiko R. Viesulo Paryžiuje sukurtas litografijas palankiai įvertino *New York Times* meno kritikas³⁷⁵. Dalindamasis Sandros Čipkuvienės parodos atidarymo įspūdžiais, pats A. Šalčius atkreipė dienraščio *Draugas* skaitytojų dėmesį, jog atidarymo metu žymus amerikiečių grafikas ir tapytojas Williamas Barnetas su žmona buvo pirmieji pirkėjai, įsigiję vieną iš dailininkės darbų³⁷⁶.

Savalaikiai paskatinimai, viena vertus, davė teigiamų impulsų lietuvių dailininkų kūrybinei motyvacijai ir ugdė jų kosmopolitinę laikyseną, kita – žadino komercinį amerikiečių publikos skonį atitinkantį kūrybinį produktyvumą. Suprasdami, kad meno kūrinių pardavimas yra pagrindinė komercinio profilio galerijų egzistavimo sąlyga, *Almus* organizatoriai neužsibrėžė tikslo laikytis itin griežtų meninio lygio kokybės standartų. Antai 1957 m. amerikiečių populiarumo premiją *No-jury* parodoje laimėjusio J. Pautieniaus antroji paroda *Almus* galerijoje (1959 m. spalio 3–18 d.; iliustr. 54) buvo surengta atsiradus didesnei jo paveikslų paklausai³⁷⁷.

Almus organizatoriai dailininkus ragino parodose rodytis su naujais darbais, tačiau savo pageidavimų turėjo ir menininkai. Pavyzdžiui, jau minėtasis J. Pautienius laiške A. Šalčiui atvirai išsakė savo lūkesčius: „kad tasai mielasis Jūsų bendradarbis [tikėtina – S. Levine'as – J. B.] [...] parašytų anglų kalboje kokiame laikraštyje [...], o paskui mes jau rasime būdus ir priemones tąjį gabaliuką išversti ir įdėti į savąją lietuvišką spaudą, tad kiek jau Jūsų sąlygos leidžia, reikia eiti ta kryptimi [red. – J. B.]“³⁷⁸. Vis dėlto, tikrąjį galerijos globojamų dailininkų branduolį sudarė konkurencingi, pirmiausia reiklūs sau menininkai, iš kurių nemaža dalis buvo kitataučiai. Tarp lietuvių didžiausiu aktyvumu pasižymėjo niujorkiečiai Romas Viesulas, Albinas Elskus, Vytautas Kazimieras Jonynas, Adomas Galdikas – dailininkai, kurie integraciją į vietinę kultūrą kėlė aukščiau už įsipareigojimus savai bendruomenei.

Šaltiniuose minima, jog *Almus* galerijos patalpose buvo ne tik eksponuojami lietuvių dailininkų darbai, bet ir koncertuodavo iš Lietuvos kvieisti menininkai, vyko

374 *Almaus* galerijoje, in: *Darbininkas*, 1959 02 29, Nr. 65, p. 8. Pardavimo rodikliai galėjo būti susiję su kainų politika – lietuviai dailininkai savo kūrinius paprastai įkainodavo pigiau.

375 *Almaus* galerija, in: *Darbininkas*, 1959 11 12, Nr. 76, p. 8; Dail. R. Viesulo..., in: *Darbininkas*, 1960 02 02, Nr. 9, p. 4.

376 [Algimantas Šalčius], (alm), Sandros Čipkuvienės paroda, in: *Draugas*, priedas *Mokslas, menas, literatūra*, 1960 05 14, Nr. 114, p. 1.

377 A. D., Dail. J. Pautieniaus paroda *Almaus* galerijoje, in: *Darbininkas*, 1959 10 14, Nr. 69, p. 6.

378 Juozo Pautieniaus laiškas Algimantui Šalčiui, 1959 11 04, *LLMA*, F. 695.

lietuvių poezijos vakarai³⁷⁹. Darytina prielaida, kad šie pasikeitimai vyko po 1958-ųjų, kai galerija išaugo į komercializuotą ekspozicinę erdvę, bendrai skatinančią kūrybiškai reikštingus lietuvių (ne tik išėivių) ir kitataučius menininkus. Dažnai rengiami šiuolaikinės dailės, ypač amerikiečių dailininkų kūrybos pristatymai niveliavo galerijos išskirtinumą daugiakultūroje aplinkoje ir atitolino ją nuo lietuvių išėivių bendruomenės. *Almus* organizatorių iniciatyvos per gana trumpą laiką sudomino nemažai kitataučių meno gerbėjų, galerijos vardas tapo plačiau žinomas, tačiau savos bendruomenės akyse galerijos prestižas tolydžio smuko, lietuviška spauda apie *Almus* veiklą rašė vis mažiau. Sunykę tautinio bendruomeniškumo saitai, kuriuos dar labiau silpnino įtartinais laikomi ryšiai su okupuota Lietuva, prasilenkė su tautiniu pagrindu veikiančios Pasaulio lietuvių bendruomenės nuostatomis, kurios rėmėsi Vyriausiojo Lietuvos išlaisvinimo komiteto parengta *Lietuvių chartija*, skelbiančia tautinį solidarumą esant aukščiausia tautine dorybe³⁸⁰.

1960 m. gegužės mėn. *Almus* galerija surengė lietuviškos grafikos platinimo akciją, kurios tikslas buvo „sudaryti galimybes svetimtaučiams ir jaunajai išėivijos šviesuomenei pažinti tarptautinius įžymiuosius [lietuvių – J. B.] grafikus“³⁸¹. Pristatyti savo kūrinius buvo pakviesti keturi autoriai: Vytautas Kazimieras Jonynas, Vytautas Kasiulis, Telesforas Valius ir Romas Viesulas. Dienraštis *Draugas* (JAV) ir savaitraštis *Tėviškės žiburiai* (Kanada) publikavo po keletą dailininkų darbų reprodukcijų ir paskelbė platinamų kūrinių sąrašus (ilustr. 56–57). Maždaug po mėnesio spaudoje buvo pranešta, jog „lietuviškos grafikos vėjus susilaukė atgarsio. Eilė lietuvių šviesuolių ir institucijų įsigijo žymiųjų grafikų darbus savo meno kolekcijoms, butams papuošti“³⁸². Tai paskatino surengti analogišką akciją anglų kalba amerikiečių spaudoje.

7-ojo dešimtmečio pradžioje pirmoji ir vienintelė lietuvių vadovaujama Niujorko galerija tapo paklausi ir žinoma kaip stipriems grafikams atstovaujanti institucija.³⁸³ 1960 m. *Almus* buvo pakviesta į Long Ailendo Šiaurės pakrantės meno festivalį (*North*

379 *Jungtinių Amerikos Valstijų lietuviai: Biografijų žinynas*, t. 2, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2002, p. 319–320.

380 *Jungtinių Amerikos Valstijų lietuvių bendruomenės 50-ties veiklos metų jubiliejus, 2001 m. spalio mėn. 12–14 d. Chicago*, red. Jūratė Budrienė, Chicago (Ill.): JAV Lietuvių Bendruomenės Krašto valdyba, 2001, p. [58].

381 Skelbiamas lietuviškos grafikos vėjus, in: *Draugas*, priedas *Mokslas, menas, literatūra*, 1960 05 14, Nr. 114, p. 1.

382 Grafikos vėjus sėkmingas, in: *Draugas*, priedas *Mokslas, menas, literatūra*, 1960 06 18, Nr. 143, p. 2.

383 Galerija dalyvavo rinktinėje *Great Necko Temple Beth-El* meno parodoje, Nju Džersio Glassboro valstybinės kolegijos Savitz bibliotekos meno galerijos parodoje. Šiuose bendruose pasirodymuose kartu su lietuviais dalyvavo ispanų, japonų, škotų, švedų, argentiniečių, žydų dailininkai.

Shore Art Festival), kuri turtingiausiuose Niujorko priemiesčiuose kasmet rengdavo Amerikos vaikų globos draugija. Festivalio organizatoriai galerijai reprezentuoti pasirinko daugkartinį amerikiečių parodų dalyvį, penkis kartus *Almus* galerijoje savo kūrybą eksponavęs R. Viesulą; jo darbai festivalyje buvo išstatyti kartu su Pablo Picasso, Pierre'o-Auguste'o Renoir'o, Jacko (?) Levine'o kūriniais³⁸⁴. Taigi jau apie 1960-uosius *Almus* galerija buvo įgijusi aktyviai lietuvių dailę propaguojančios institucijos vardą. Joje buvo organizuojami teoriniai meno pažinimo kursai³⁸⁵, o periodiškai lietuvių menininkų pristatymai skatino galerijos bičiulius analizuoti lietuvių kūrybą ieškant sąsajų su tautos praeitimi ir pamatinėmis jos vertybėmis, lyginti ją su vietos kontekstu. 1960 m. gegužės 22 – birželio 12 d. vykusioje T. Valiaus parodoje (ilustr. 55) svetimtaučio meno kritiko atrastas „stebėtinai giminingumas“ Adomo Galdiko, Vytauto Kazimiero Jonyno ir Telesforo Valiaus abstrakčiojoje kūryboje sukėlė susirinkusiųjų diskusijas ir padėjo priartėti prie išvadų, jog savitą meninio braižo formavimąsi lėmė panašūs menininkų pabėgėlių išgyvenimai, įspūdžiai naujajame kontinente, nostalgija³⁸⁶.

A. Šalčiaus entuziazmas skleisti lietuvių kultūrą ir pasiekimus Vakarų pasauliui buvo didžiulis, tačiau nepakankamai įvertintas ir suprastas tėvynainių. Modernus požiūris į kultūros reiškinius ir polinkis laužyti nusistovėjusius stereotipus atsigręžė prieš jį ir kartu prieš *Almus* galerijos veiklą. Dėl savo iniciatyvos kviesti iš sovietų okupuotos Lietuvos kultūros ir visuomenės veikėjus A. Šalčius prarado tenykštės valdančiosios organizacijos – JAV lietuvių bendruomenės – daugumos palaikymą. *Almus* galerijai šis ryšys nebuvo gyvybiškai svarbus ir vargu ar jos organizatoriai bandė ieškoti bendradarbiavimo su tautine bendruomene kompromisų. Vis dėlto tai galėjo paspartinti apsisprendimą baigti galerijos veiklą, nors organizatorių prisiimtas įsipareigojimas padėti lietuvių dailininkams skverbtis į meno pasaulį buvo vykdomas apgalvotai ir atsakingai, nebuvo pagrindo jį nutraukti dėl organizacinių nesėkmių. Didesnės įtakos permainingoms galėjo turėti kitos aplinkybės: R. Viesulo išitraukimas iš pedagoginę veiklą (nuo 1960 m. rudens pradėjo dėstyti Templio universitete (*Temple University*) Filadelfijoje), dailininkų tarpusavio konkurencija ir nesutarimai (iš galerijos

384 Galerija reprezentuojama lietuvių darbais, in: *Draugas*, priedas *Mokslas, menas, literatūra*, 1960 05 14, Nr. 114, p. 1. Jackas Levine'as (1915–1910) – amerikiečių dailininkas, socialinio realizmo atstovas. Gimė Lietuvos žydų šeimoje, augo Bostone. Kūrybos temų sėmėsi iš gatvės gyvenimo, kuriame atsispindėjo Europos imigrantų likimai, skurdas ir kitos visuomenės negerovės.

385 Meno kritikas S. Levine'as dėstė *Meno kritikos* ir *Meno pažinimo* kursus, o R. Viesulas skaitė *Įvadą į grafiką*. Žr. [Algimantas Šalčius], (alm), Parodos ir kursai, in: *Draugas*, priedas *Mokslas, menas, literatūra*, 1960 01 30, Nr. 25, p. 5.

386 [Algimantas Šalčius], (alm), T. Valiaus..., in: *Draugas*, priedas *Mokslas, menas, literatūra*, 1960 05 28, Nr. 126, p. 2.

narių pasitraukė A. Elskus ir V. K. Jonynas³⁸⁷), novatoriška kūryba pagarsėjusio J. Mačiūno, kurį ignoravo lietuviška aplinka, įsijungimas į *Almus* veiklą.

1961 m. vasario mėn. *Almus* galerija išsikėlė į naujas patalpas Niujorko centre Manhetene (925 Madison Ave.), kur buvo atidaryta nauju pavadinimu AG (pagal pirmąsias naujųjų organizatorių A. Šalčiaus ir J. Mačiūno (George Maciunas) vardų raides). Joje planuota rengti paskaitas, veiksmo koncertus, rodyti nekomercinius kino filmus, tačiau po pusmečio veiklos galerija turėjo užsidaryti, nes susidarė skolų, o nuomojamą pastatą įgijo nauji savininkai³⁸⁸. Pažymėtina, kad A. Šalčius ir vėliau liko ištikimas savo idėjoms, negailėjo jėgų ir dėjo pastangas tiesdamas kelius savo tautos pasiekimams garsinti: rengė lietuvių muzikos vakarus Great Necko bibliotekoje, 1986 m. savo lėšomis tokį vakarą suorganizavo Niujorko *Carnegie Hall* koncertų salėje, aktyviai bendradarbiavo ne tik lietuvių išėivijos spaudoje, bet rašė ir amerikiečių dienraščiams (*The New York Times*), taip pat Lietuvojeėjusiam *Švyturiumi*.

A. Šalčiaus įkurta *Almus* galerija buvo pirmoji privati lietuvių išėivių iniciatyva, kuri ėmėsi lietuvių dailės reprezentanto vaidmens JAV ir prisidėjo prie dar prieškarjje pagarsėjusių Lietuvos dailininkų Vytauto Kazimiero Jonyno, Adomo Galdiko, Viktoro Vizgirdos, taip pat Freiburgo dailės ir amatų mokyklos auklėtinių, visų pirma Romo Viesulo, taip pat kitų vidurinėsios kartos lietuvių menininkų kūrybos įsiliejimo į amerikiečių visuomenę, garsino Šiaurės Amerikoje ir Europoje įsikūrusių tautiečių kūrybą, ypač grafikos meną. Iš dalies veikusi kaip edukacinė erdvė, tačiau ir kaip komercinės paskirties galerija, ji savo veiklos neapribojo išpareigojimais savajai tautai, todėl palaikė šiuolaikišką kūrybą ir ragino lietuvių dailininkus neužsisiklęsti bendruomeninėje kultūroje, įtraukti į ją kultūros veikėjus iš Lietuvos.

4.2. Algimanto Kezio Galerija (nuo 1980, Čikaga, Niujorkas)

1980 m. pavasarį Čikagos miesto centre (744 North Wells St.; iliustr. 58) duris atvėrė fotomenininko Algimanto Kezio³⁸⁹ įkurta *Galerija*. Oficialiai patalpų nuomos sutartis įsigaliojo balandžio 15 d.³⁹⁰, tačiau į pirmąją parodą lankytojai buvo pakviesti tik po mėnesio, kai galerijoje buvo atlikti būtinausi remonto darbai. *Draugo* dienraštis skelbė:

387 Telesforo Valiaus laiškas Algimantui Šalčiui, 1961 02 12, *LLMA*, F. 695.

388 Dailės galerija, in: *Tėviškės žiburiai*, 1961 08 24, Nr. 34, p. 5.

389 Algimantas Kezys (1928–2015) – brolis jėzuitas, JAV lietuvių kultūros veikėjas. Studijavo Vest Badeno (West Baden; Indianos valst.) koledže, Lojolos universitete Čikagoje, gavo filosofijos magistro laipsnį. 1961 m. įšventintas kunigu, apie 9 deš. vidurį kunigystės atsisakė.

390 Pirmojo aukšto patalpų 744 North Wells Street nuomos sutartis, 1980 03 18, *Algimanto Kezio asmeninis archyvas*.

„Įgyvendintas dar vienas mūsų puoselėjamas užmojis – skverbtis su savo kultūriniais laimėjimais į platesnę amerikiečių visuomenę [...]. Šios meno galerijos tikslas yra rengti lietuvių dailininkų parodas, sudaryti lietuviui dailininkui progą parodyti savo veidą didesniai skaičiui žmonių, bandant atkreipti į jį amerikiečių spaudos, meno kritikų ir šiaip meno mylėtojų dėmesį.“³⁹¹

Realizuodamas lietuviškos galerijos idėją A. Kezys vadovavosi ta pačia nuostata, kaip ir kurdamas Lietuvių bibliotekos leidyklą (*Lithuanian Library Press*; nuo 1976) – „laikas parodyti lietuvių pasiekimus amerikiečių visuomenei“³⁹². Jo vadovaujama leidykla daug dėmesio skyrė knygų apie lietuvius anglų kalba spausdinimui, tačiau meno albumų leidyba neužsiėmė³⁹³. Susidariusią spragą iš dalies turėjo užpildyti *Galerija*.

Čikagos meno galerijų rajone įsikūrusi „lietuviška“ ekspozicinė erdvė iškart patraukė vietos didžiųjų dienraščių dėmesį. Anot A. Kezio, centrinės miesto dalies kultūrinių renginių garsinimas įėjo į atitinkamų spaudos darbuotojų tiesiogines pareigas, taigi reklamuotis patiems beveik nereikėjo. Nemokami skelbimai apie *Galerijos* renginius kas savaitę pasirodydavo *Chicago Tribune* ir *Chicago Sun-Times* puslapiuose, taip pat daugelyje kitų laikraščių ir specializuotų meno žurnalų, be to, patys kritikai buvo suinteresuoti rašyti parodų apžvalgas, nes už tai gaudavo atlygį³⁹⁴. Tuo pat metu netoliese parodas rengė dar keletas kitų žinomų galerijų: *Van Straaten*, *Roy Boyed*, *Zolla-Lieberman*, *Landfall* ir *Young-Hoffman*.

Galerija veikė kaip kooperatyvas, sudarytas iš dailės organizacijų ir pavienių asmenų. Meno istorikė Viktorija Kašubaitė-Matranga ėjo vadybininkės, korespondentės ir atstovės amerikiečių spaudai pareigas. Ji atstovavo dar 1978 m. įsteigtai pelno nesiekiančiai organizacijai – Amerikos lietuvių dailiųjų menų draugijai (*Lithuanian-American Fine Arts Association*; pirmininkas Karolis Avižienis, valdybos pirmininkė Viktorija Kašubaitė-Matranga), per kurią buvo gaunamos lengvatos ir parama iš valdžios įstaigų. Ši draugija parodoms *Galerijoje* rengti bent keliskart gavo finansavimą iš Iliojaus valstijos menų tarybos (*Illinois Arts Council*) ir Čikagos miesto menų tarybos (*Chicago Council on Fine Arts*).

Kiekviena paroda turėjo apmokėti savo išlaidas, pirmiausia nuomą, kuri toje miesto dalyje siekė iki 800 dolerių per mėnesį³⁹⁵. Tikslu uždirbti iš dailininkų galerija

391 Lietuviškoji galerija Čikagos centre, in: *Draugas*, priedas *Mokslas, menas, literatūra*, 1980 06 14, Nr. 139, p. 4.

392 *Scrapbook 7: Lietuvių meno galerija Čikagos miesto centre 1980–1983*, sud. Algimantas Kezys, Stickney (Ill.): galerija, 2008, p. 16.

393 Vienintelė *Lithuanian Library Press* leidyklos parengta meno knyga – *Lithuanian Bookplates* (Chicago, (Ill.): Lithuanian Library Press, Loyola University Press, 1980) – buvo išleista jau įkūrus galeriją. 9 deš. publikacijos buvo leidžiamos kaip *Galerijos* leidiniai.

394 Užrašai iš pokalbio su Algimantu Keziu, 2012 04 22, *Autorės archyvas*.

395 Pirmojo aukšto patalpa..., *op. cit.*, *Algimanto Kezio asmeninis archyvas*.

neturėjo, kaip anuomet teigė A. Kezys, „pelną jeigu darys, tai darys pats dailininkas, kuris susimokėjęs nuomą galės pats savo darbus pardavinėti“³⁹⁶.

Galerijos atidarymo proga buvo surengta retrospektyvinė paties A. Kezio fotografijų paroda (1980 m. gegužės 16 – birželio 22 d.). Kaip ir buvo tikėtasi, renginys sulaukė pasisekimo. A. Kezio vardas meno pasaulyje jau buvo žinomas³⁹⁷, tad lankytojus traukė tiek nauja ekspozicinė erdvė, tiek darbų autorius. *Chicago Magazine* į parodos atidarymą atsiuntė redaktorių Henry Hansoną, kuris užsisakė visas parodoje iškabintas Čikagos miesto fotografijas savo žurnalui iliustruoti. Galerijoje apsilankė *Krochs & Brentono, Loyola University Press* atstovai, taip pat *Chicago Sun-Times* dienraščio nuolatinis bendradarbis Johnas Aldersonas. Jis netrukus paskelbė pirmajam *Galerijos* renginiui skirtą publikaciją³⁹⁸.

Per trejus aktyviausius galerijos gyvavimo metus (1980–1983) buvo suorganizuota per 50 įvairių renginių, daugiau nei pusė iš jų buvo skirta lietuvių dailininkų kūrybai pristatyti (žr. 11 priedą). Būdinga, jog *Galerija* užsiėmė ne tik išėivijoje, bet ir okupuotoje Lietuvoje kuriančių tautiečių kūrybos garsinimu. Toks požiūris buvo artimas *Almus* galerijai, tačiau 9-ajame dešimtmetyje bendruomenės reakcija į palaikomus santykius su Lietuvos kultūrininkais jau buvo švelnesnė ir neigiamo atsako nesukėlė.

Trečiojoje *Galerijos* parodoje (1980 m. liepos 18 d. – rugpjūčio 16 d.) buvo išstatyti vienuolikos Lietuvoje ir Prancūzijoje gyvenančių lietuvių grafikų darbai iš asmeninės Karolio Avižieniaus kolekcijos³⁹⁹. Specialiai apie šią parodą *Draugo* kultūriniam priedui sutiko parašyti Čikagos spaudos bendradarbis Donaldas J. Andersonas. Kritikui įspūdi paliko darbų universalumas, kolekcijos savininką jis ragino lietuvių kūrinius parodyti ir kitų JAV vietovių gyventojams, „kad žinotų ir įvertintų Lietuvos įnašą moderniajai grafikai ir tie, kurie neturi jokių galimybių patirti, kas kuriama tame krašte. Žmonės, pažįstantys Lietuvos situaciją, žino, kokie sunkumai ten trukdo kiekvieno kūrėjo išsiskakymą. Tie, kurie apie tai nėra girdėję, be abejo, stebėsis bent aukštu rodomos grafikos lygiu.“⁴⁰⁰

396 *Scrapbook* 7, p. 20.

397 Po pirmosios personalinės parodos Čiurlionio galerijoje (1963) A. Kezys buvo pastebėtas amerikiečių ir jau 1965 m. surengė savo darbų parodą prestižiniame Čikagos meno institute. 1979 m. A. Kezys buvo įrašytas į solidų *Photograph Collector Guide* leidinį, pristatantį pirktinus pasaulio fotografus meno kolekcininkams. Žr. *Vienas iš mūsų: Algimantas Kezys: parodos katalogas: 1995 m. gegužės 2–23 d.*, Vilnius: Galerija „Vartai“, 1995, [p. 9].

398 John Alderson, His 'Part-Time' Photography is Filled with Emotion, in: *Chicago Sun Times*, 1980 06 06. Str. kopiją žr. *Scrapbook* 7, p. 13–14.

399 Parodoje eksponuota Rimanto Gibavičiaus, Eduardo Juchnevičiaus, Vytauto (?) Kalinausko, Arvydo Každailio, Leono Lagausko, Žibunto Mikšio, Kazimiero Morkūno, Prano Gailiaus, Petro Repšio, Birutės Stančikaitės, Algirdo Steponavičiaus kūryba.

400 Donald J. Anderson, Europos lietuvių grafika Chicagoj, in: *Draugas*, priedas *Mokslas, menas, literatūra*, 1980 07 26, Nr. 174, p. 4.

Amerikiečių dėmesio sulaukė ir 34 lietuvių autorių ekslibrisų paroda, sudaryta iš gausios Gintauto Vėžio kolekcijos⁴⁰¹ bei knygos *Lithuanian Bookplates* (Chicago, (Ill.), 1980) pristatymas, vykęs 1980 m. lapkričio mėnesį. Meno kritikas Haroldas Haydonas reginį pavadino „nepaprastai turtinga lietuvių ekslibrisų paroda“ ir akcentavo, kad joje Čikagos dailininkai Algirdas Kurauskas, Viktoras Petravičius, Henrieta Vepštienė ir Vytautas O. Virkau sudaro tik parodos dalyvių mažumą⁴⁰².

1981 m. kovo 16 – balandžio 18 d. *Galerijoje* vyko teminė Lietuvos grafikų paroda *Vilniaus vaizdai: Šiuolaikinė lietuvių grafika Čikagoje*, kurioje buvo eksponuoti dešimties pajėgių dailininkų iš Lietuvos darbai⁴⁰³. Buvo eksponuota per 40 ofortų, litografijų, monotipijų bei keletas akvarelių, vaizduojančių Lietuvos istorinę sostinę. Daug iš jų buvo skirta įamžinti Vilniaus universitetui, kuris 1979 m. buvo atšventęs jubiliejinę 400 metų sukaktį⁴⁰⁴.

Dėl įtempto parodų grafiko (kartais pertrauka tarp parodų trukdavo vos vieną dieną arba kartu vykdavo keli renginiai) ir ribotų finansinių išteklių *Galerija* parodoms dokumentuoti skyrė mažai dėmesio, o nesant katalogų sunku susidaryti tikslesnį vienos ar kitos parodos meninį vaizdą. Remiantis turimais šaltiniais, galima teigti, jog galerijos darbas vyko sklandžiai, netrūko norinčių surengti parodas, pakako lankytojų ir pirkėjų. Pirmuosius *Galerijos* veiklos metus, per kuriuos buvo surengta 14 parodų, pats A. Kezys vertino labai gerai: „Lietuvių rengiamos parodos parapijinėse patalpose (ne kokia neigiama prasme tokia reikia laikyti ir čikagietišką M. K. Čiurlionio galeriją) buvo rengiamos daugiausia sau. *Chicago Tribune* korespondentas Jack Hafferkamp, aprašydamas naujai atsidariusią lietuvių galeriją miesto centre, pažymėjo, kad daugiau kaip 30 metų Čikagos lietuviai laikėsi savo ratelyje. *Galerija* turėjo sudaryti jiems progą išeiti iš savo ribų. Ar galima pasakyti, kad po vienerių metų bandymo tikrai taip įvyko? [...] Čikagos meno kritikai joje surengtas parodas lankė ir savo laikraščiuose jas aprašė. Tie kritikai buvo Alan Artner (*Chicago Tribune*), Harold Haydon, David Elliott, John Alderson (*Chicago Sun-Times*), J. Weiss, Susan Wheeler (*The New Art Examiner*), Henry Hanson (*Chicago Magazine*), Don Anderson (buvęs *Chicago Today*

401 Po G. Vėžio mirties *Newberry* bibliotekai dovanotoje kolekcijoje buvo per keturis tūkstančius su Lietuva susijusių ekslibrisų. Žr. Giedrius Subačius, Gintauto Vėžio ekslibrisai: rinkinio pristatymas *Newberry* bibliotekoje Čikagoje, in: *Draugas*, priedas *Mokslas, menas, literatūra*, 2009 04 18, Nr. 73, p. 5.

402 Harold Haydon, *Bookplates from the Collection of Gintautas Vėžys*, *Chicago Sun-Times*, 1980 12 05. Str. kopiją žr. *Scrapbook* 7, p. 13–14.

403 Parodoje išstatyti Gražinos Didelytės, Sauliaus Ikamo, Elvyros Katalinos Kriaučiūnaitės, Eglės Kučaitės, Dalios Mažeikytės, Joanos Danutės Plikionytės-Bružienės, Dainos Steponavičiūtės, Domicelės Tarabildienės, Vijos Tarabildienės ir Rimto Tarabildos kūriniai.

404 *Ibid*, p. 49.

meno kritikas). Atsiliepimai buvo dažniausiai teigiami, išskyrus vieną kitą mandagiai neigiamą pastabą (kas irgi yra gana gerai, žinant, kad pats blogiausias parodos įvertinimas yra jos ignoravimas).⁴⁰⁵

Švęsdama vienerių metų gyvavimo sukaktį *Galerija* surengė parodą *Galerijos rinktiniai* Čiurlionio galerijoje, Jaunimo centre. Praėjus mėnesiui abipusiu sutarimu *Galerijoje* įvyko meno darbų paroda iš Čiurlionio galerijos rinkinių. Šioje ekspozicijoje amerikiečių visuomenė turėjo progos pažinti XX a. lietuvių dailės raidos kontekstą. Parodai buvo atrinkti Adomo Varno, Miko Šileikio, Pauliaus Augiaus, Alfonso Dargio, Adomo Galdiko, Petro Kalpoko, Broniaus Murino, Povilo Puzino, Jono Rimšos, Telesforo Valiaus ir kitų gerai žinomų dailininkų darbai⁴⁰⁶.

Antraisiais–trečiaisiais *Galerijos* darbo metais buvo suorganizuota daug personalinių parodų, tarp jų ir Europoje gyvenančių Prano Gailiaus (Prancūzija), Eugenijaus Budrio (Švedija), Gabrielio Staniulio (Šveicarija), taip pat eksponuota Prano Domšaičio (Pietų Afrikos Respublika) kūryba. Ypač gerų atsiliepimų sulaukė čikagiškis Viktoras Petravičius. Surengus jo pirmąją parodą *Galerijoje* (1981 m. spalio 27 – lapkričio 29 d.), *New Buffalo Times* menininkui pristatyti skyrė beveik tris laikraščio puslapius⁴⁰⁷. Kitame numeryje apibūdindamas V. Petravičiaus kūrybą H. Haydonas rašė: „Tam, kad suvoktum šį poetinių vaizdų kūrėją, nebūtina pažinti lietuvių folklorą, nors tai ir padeda. [...] Kelionė į Čikagą yra žema kaina už galimybę pamatyti šviežiai įrėmintus Petravičiaus šedevrus ant puikios galerijos sienų.“⁴⁰⁸ To paties kritiko publikacijoje *Chicago Sun-Times* V. Petravičius buvo išskirtas kaip vienas įtakingiausių lietuvių dailininkų, jo paties kūriniuose išvelgtas vokiečių ekspresionizmo poveikis⁴⁰⁹.

Antrasis V. Petravičiaus kūrybos *Galerijoje* pristatymas (1982 m. lapkričio 2–27 d.) išsiskyrė puikiais reklaminiiais leidiniais – patraukliu plakatu, skoningu iliustruotu katalogu anglų kalba su poetine Stepheno Raul'io Anaya'os iš Santa Monikos (Kalifornijos valst.) įžanga (ilustr. 60–62).⁴¹⁰ Dėl šio pasirodymo V. Petravičių pažino jau ne

405 Algimantas Kezys, „Galerijai“ vieneri metai, in: *Draugas*, priedas *Mokslas, menas, literatūra*, 1981 05 02, Nr. 102, p. 4.

406 *Scrapbook* 7, p. 58.

407 Robert Zonka, ...A morning with life, in: *The Buffalo Times*, 1981 11 29, p. 1–3. Str. originalą žr. *LTSC/PLA*.

408 Harold Haydon, Fiery Energy in Spectacular Petravicius Exhibit, *New Buffalo Times*, 1981 11 12, p. 16. Str. kopiją žr. *Scrapbook* 7, p. 68–69.

409 Harold Haydon, Yothful energy marks Petravicius' art, in: *Chicago Sun-Times*, 1981 11 13. Str. kopiją žr. *Scrapbook* 7, p. 72.

410 Viktoras Petravičius: *The Spirit of Man: Oil graphics: November 2 thru 27, 1982*, [Chicago (Ill.): Galerija, 1982].

tik galeristai ir kolekcininkai, bet ir muziejai – *Galerijai* išgarsinus šį talentingą lietuvių grafiką, jo parodos buvo surengtos Indianos⁴¹¹ ir Las Vegaso muziejuose.

1982 m. pradžioje į *Galeriją* iš Čiurlionio galerijos Jaunimo centre buvo perkelta nemažo susidomėjimo sulaukusi Amerikos lietuvių dailininkų draugijos paroda *Mitai*, po jos sekė lietuvių liaudies meno paroda, kurioje buvo galima pamatyti profesionaliosios lietuvių dailės ištakas ir įkvėpėjus – liaudies audinius, keramiką, kalėdinius eglučių papuošimus, margučius ir pan. Keletas vėlesnių giminingos tematikos kūrybos pristatymų, pavyzdžiui, Magdalenos Birutės Stankūnienės *Lietuvos moters kaimo darbai*, lietuvių liaudies audimo motyvais paremta Vandos Balukienės tapybos ekspozicija, grupinė paroda *Mūsų šaknys*, leidžia pastebėti *Galerijos* užmojų kitatauti žiūrovą supažindinti su lietuvių liaudies menu, jo įtaka profesionaliajai dailei ir vėlesnėmis interpretacijomis.

Po trejų veiklos metų, pakilus patalpų nuomos mokesčiui, *Galerija* 1983 m. balandį išsikėlė į netoliese esančias patalpas West Superior gatvėje (226 West Superior St.; antrasis aukštas, iliustr. 59), vėliau svarstytas klausimas dėl *Galerijos* įkurdinimo buvusioje Adolfo Valeškos studijoje⁴¹². Šių patalpų galėjo būti atsisakyta, nes Lietuvių dailiojo meno institutas taip pat pretendavo į minėtą pastatą, tačiau idėja tęsti *Galerijos* veiklą liko gyva.

1985 m. lietuvių periodinėje spaudoje pasirodė pranešimai, kad *Galerija* atidarė naujas patalpas Niujorko apylinkėse (87 Birch Hill Rd., Locust Valley), o lietuviškoji visuomenė buvo pakviesta rugsėjo 8 d. į oficialų atidarymą, kurio metu buvo išstatyti Vytauto Kašubos, Lino Katino, Victorio Carretono ir kitų amerikiečių dailininkų darbai⁴¹³. Nėra patvirtinančių šaltinių, kad *Galerijos* veikla minėtose patalpose būtų buvusi plėtojama toliau, nes kitos *Galerijos* vardu surengtos kolektyvinės lietuvių dailininkų parodos vyko Niujorko *Kultūros židinyje* (1986 m. gegužės 3–4 d. ir 1987 m. kovo 28–29 d.), Čiurlionio galerijoje (*Paroda '87, Dailė '88, Dailė '89, Dailė '90: Religija lietuvių mene*), buvo kilnojamos po įvairius miestus⁴¹⁴. 1990 m. pavasarį ji buvo perkelta į A. Kezio namus Čikagos priemiestyje (4317 S. Wisconsin Ave., Stickney). Čia buvo rengiami uždari kameriniai vakarai, parodos, rengiami leidybai meno atvirukai ir albumai. Iki 2012 m. oficialiai *Galerija* tebeveikė.

10-ajame dešimtmetyje išryškėjo dar viena iškili A. Kezio *Galerijos* Čikagoje veiklos sritis – dailės knygų, albumų leidyba. Leidiniai yra svarbi dailės reprezentacijos

411 Paroda vyko 1984 m. gegužės 11–17 d. Midwest Museum of American Art (Elkart, Indianos valst.).

412 Algimanto Kezio laiškas Lietuvių dailiojo meno instituto pirmininkui Gediminui Balukui, 1984 04 16, *Algimanto Kezio asmeninis archyvas*.

413 *Galerija*, iki šiol veikusi..., in: *Aidai*, 1985, Nr. 5, p. 339–340; Meno galerija „Galerija“, in: *Darbininkas*, 1985 08 02, Nr. 30, p. 8.

414 „Galerija“, kuriai vadovauja Algimantas Kezys..., in: *Aidai*, 1987, Nr. 1, p. 62.

forma, ji pristato meną, jo kūrėjus ir pasiekimus įvairiatautei auditorijai, įgalina žymiai didesnę sklaidą, nei parodos. A. Kezys susidomėjo albumų leidyba 9-ajame dešimtmetyje, nors dauguma jo parengtų leidinių apie dailininkus buvo publikuota jau atkūrus Lietuvos nepriklausomybę (*Lithuanian Artists in North America* (1994), *Viktoras Petravičius* (1991), *Ona Dokalskaitė* (1993), *Mykolas Paškevičius* (1994)). Šios knygos buvo profesionaliai parengtos, pasižymėjo gera poligrafinė kokybe, angliški jų tekstai supažindino vakariečių auditoriją su lietuvių dailininkų kūryba. Pažymėtina, kad meno albumų leidyba išėivijoje buvo apleista sritis, nes reikalavo didelių finansinių išteklių ir laiko sąnaudų. Beveik visi dailininkų kūrybos albumai ir monografijos buvo leidžiami pačių autorių ar jų artimųjų iniciatyva ir lėšomis. Pirmasis savo monografiją išleido Juozas Pautienius⁴¹⁵. Po grafiko P. Augiaus mirties vieną reprezentatyviausių albumų 1966 m. parengė dailininko našlė Danutė Augienė⁴¹⁶. Vėliau leidiniais įsiamžino ar buvo įamžinti keletas kitų žymesnių lietuvių išėivijos dailininkų: Juozas Bagdonas (1972), Povilas Puzinas (1975), Povilas Kaupas (1979), Bronius Murinas (1981), Adomas Galdikas (1973 – anglų k., 1975 m. – lietuvių k.), Adalbertas Staneika (1987).

Įprastai meno albumai buvo leidžiami nedideliu tiražu, todėl manyti, kad jie plačiai pasklido už lietuvių bendruomenės ribų, būtų netikslu. Bene lengviausiai prieinama tapo A. Galdiko monografija, pirmiausiai parengta anglų kalba⁴¹⁷, vėliau dailininko našlės Magdalenos Galdikienės rūpesčiu lygiagrečiai parengta atskiru leidiniu lietuvių skaitytojams⁴¹⁸. Ne visi leidiniai buvo geros poligrafinės kokybės, nes neturėdami pakankamų finansinių išgalių lietuviai dažniausiai naudojami kukliomis lietuvių spaustuvių paslaugomis. Pavyzdžiui, Juozas Bagdonas leisdamas savo monografiją bendradarbiavo su tėvų pranciškonų, Bronius Murinas ir Povilas Kaupas – su Mykolo Morkūno spaustuve. Tik grafiko Pauliaus Augiaus ir tapytojo Povilo Puzino palikimą ir įamžinimą tvarkiusios dailininkų našlės sutartis pasirašė su žymesnėmis leidykloomis. Taigi reprezentacinių meno albumų leidyba išėivijoje taip ir liko privatus, o ne bendruomenės, kultūrinių institucijų ar dailininkų organizacijų kurojamas reikalas.

Vis dėlto, svarbiausias *Galerijos* istorijoje buvo Čikagos laikotarpis (1980–1983). Tai buvo lengvai kultūriniame miesto žemėlapyje randama lietuviška ekspozicinė erdvė, globojusi vidurinėsios ir jaunosios kartų dailininkus, todėl patraukli bei šiuolaikiška savo turiniu, bet kartu skyrusi nemažai dėmesio lietuvių liaudies meno ir profesionalios dailės santykiui atspindėti. Galerijos palaikomas ryšys su kitataučiais menininkais padėjo užtikrinti glaudesnę ryšį su aplinka, pritraukti amerikiečių kritikos dėmesį

415 Ignas Šlapelis, *Juozas Pautienius*, Chicago (Ill.): Lietuviškos knygos klubas, 1955.

416 *Paulius Augius*, sud. Algirdas Kurauskas, Vytautas Saulius, Chicago (Ill.): D. Augienė, 1966.

417 Willard Charlotte, *Adomas Galdikas: A color odyssey*, New York (N. Y.): October House, 1973.

418 *Adomas Galdikas*, ed. Juozas Girnius [et al.], Boston (Mass.): M. Galdikienė, 1975.

ir sulaukti jų atsiliepinimų JAV dienraščiuose. *Galerija* prisidėjo garsindama Viktoro Petravičiaus kūrybą, pristatė Prano Gailiaus, Zitos Sodeikienės brandžiojo laikotarpio darbus, supažindino su Europoje ir okupuotoje Lietuvoje kuriančių menininkų kūryba. Lietuvių bendruomenės akyse A. Kezio vadovaujama galerija išliko „lietuviška“, nes joje savo kūrybą daugiausiai eksponavo lietuvių dailininkai. Tokių įvaizdžių padėjo sustiprinti teminių parodų rengimas, joje išnaudota galimybė eksponuoti išėivijos lietuvių sukauptas privačias kolekcijas.

V. PASAULIO LIETUVIŲ BENDRUOMENĖS VAIDMUO DAILĖS GYVENIME

5. 1. Reprezentacinės PLB seimų parodos – svarbiausios išeivijos dailės ekspozicijos JAV

1950–1990 m. laikotarpiu organizuoti plačios apimties reprezentacines dailės parodas buvo suinteresuoti visi svarbesnių lietuvių emigracinio gyvenimo įvykių, pavyzdžiui, Vasario 16-osios minėjimų, kultūros kongresų, mokslo ir kūrybos simpoziumų, rengėjai. 1957 m. Čikagoje įkūrus Čiurlionio galeriją, joje buvo rengiama dauguma tokioms progoms skirtų dailės pristatymų. Vis dėlto nuolatinis lietuvių kultūrininkų rūpestis savo tautos laimėjimus garsinti tarptautiniu mastu, taip pat diasporoje giliai įsišaknijusi Lietuvos laisvės gynimo idėja skatino ieškoti kelių, jungiančių šiuos tikslus, ir būdų jiems įgyvendinti. Nuo 1958 m. pradėjus šaukti Pasaulio lietuvių bendruomenės (PLB)⁴¹⁹ Seimo suvažiavimus, jiems skirti kultūriniai pasirodymai išaugo į svarbius tautos prisistatymo kitatautei visuomenei įvykius.

PLB seimai buvo šaukiami JAV arba Kanadoje kas penkeri metai. Juos lydintiais išskilmingais koncertais ir dailės parodomis buvo tikimasi lengviau patekti į didžiųjų JAV ir Kanados dienraščių puslapius bei plačiau paskleisti informaciją apie lietuvių tautą ir jos likimą. Meninės dalies programomis rūpinosi valdančioji JAV arba Kanados lietuvių bendruomenės taryba, prie centrinio Seimui rengti komiteto sudarydama atskiras kiekvieno kultūros renginio organizavimo komisijas. Iki 1990 m. buvo surengti septyni PLB seimai, iš kurių keturi vyko JAV (žr. 12 priedą). Du kartus – 1958 m. ir 1973 m. – seimų metu buvo suorganizuotos grupinės lietuvių dailininkų parodos žinomose amerikiečių ekspozicinėse erdvėse.

I PLB Seimas, kuriame buvo priimta Pasaulio lietuvių bendruomenės konstitucija, įvyko 1958 m. rugpjūčio 28–31 d. Niujorke. Į renginių programą buvo įtraukta reprezentacinė dailės paroda, pradėta planuoti dar 1956 m., tokį siūlymą pateikus Amerikos lietuvių dailininkų sąjungos (ALDS) pirmininkui Zenonui Kolbai⁴²⁰. Kadangi Seimas vyko Niujorke, parodos rengimo komisijai pirmininkauti buvo pa-

419 Pasaulio lietuvių bendruomenė – visuomeninė nepolitinė organizacija, vienijanti visus už Lietuvos ribų gyvenančius lietuvius. JAV lietuvių bendruomenė yra sudėtinė PLB dalis (įkurta 1951 m. lapkričio 18 d.), kurios vyriausiasis organas – taryba, vykdomoji valdžia – krašto valdyba. Krašto valdybos uždavinius planuoja ir vykdo Kultūros taryba, Švietimo taryba, Religinių reikalų taryba, Visuomeninių reikalų taryba, Socialinių reikalų taryba, LB atstovai prie Lietuvių fondo.

420 ALDS pirmininko Zenono Kolbos pasiūlymas JAV LB Centro valdybos pirmininkui Stasiui Barzdukui, 1956 06 22, *LTSC/PLA*, Miko Šileikio fondas, l. 1.

kviesta Niujorko lietuvių dailininkų sąjungos (NLDS) narė dailininkė Helena Kulber, o nariais – D. Jasaitytė ir *Almus* galerijos organizatorius Algimantas Šalčius; vėliau, ko gero, dėl kilusių nesutarimų A. Šalčių pakeitė Valerija Tysliavienė, V. Leskaitienė, Romas Kezys ir L. Karmazinas⁴²¹. PLB organizacinio komiteto sekretorius Vytautas Vaitiekūnas visoms lietuvių dailininkų organizacijoms išplatino kvietimą skirti savo atstovus prie šios komisijos, teigdamas, jog „organizacinio komiteto supratimu, tokia paroda turėtų reprezentuoti visų kryptčių mūsų dailininkų pačius geruosius veikalus“⁴²².

Į parengiamuosius parodos organizavimo darbus aktyviai įsijungė NLDS narys Vytautas Kazimieras Jonynas. Per jį pasklido žinia, kad reprezentacinei parodai numatytas *Riverside* muziejus priima eksponuoti tik modernųjų meną, todėl komisija įpareigojo Česlovą Janušą šį reikalą iširti⁴²³. 1957 m. lapkričio 29 d. Česlovo Janušo, Povilo Puzino, Williamo J. Witkaus ir K. Motuzo pasirašytas pranešimas liudija, kad susitikus su muziejaus direktore paaiškėjo, jog muziejus vienodai toleruoja visas meno kryptis, svarbu, kad kūriniai būtų aukštos meninės kokybės, taip pat leidžia turėti savo *jury*, muziejui pasilikant teisę skirti vieną ar du savo narius⁴²⁴. Po 1938 m. reorganizacijos *Riverside* muziejus buvo orientuotas į šiuolaikinį amerikiečių ir užsienio meną, jame nuolat parodas rengė žinoma amerikiečių abstrakcionistų grupė AAA (*American Abstract Artists*), taigi V. K. Jonyno sumanymas lietuvių dailę pristatyti kaip šiandienos meno reiškinių visiškai atitiko muziejaus parodų kontekstą.

Likus trims mėnesiams iki parodos atidarymo buvo sudaryta vykdomoji parodos rengimo komisija: garbės pirmininkas Adomas Galdikas, pirmininkas Viktoras Vizgirda, vicepirmininkai Vytautas Kazimieras Jonynas ir Povilas Puzinas, sekretorė Aleksandra Kašubienė, nariai Vytautas Kašuba, Pranas Lapė, Romas Viesulas ir Kazimieras Žoromskis. Į *jury* sudėtį įtraukti Adomas Galdikas, Vytautas Kašuba, Povilas Puzinas, Romas Viesulas ir Viktoras Vizgirda⁴²⁵. Vienašališkos komisijos sudarymas (meniniu požiūriu konservatyviems dailininkams atstovavo vienintelis P. Puzinas) papiktino ALDS ir reikšdama protestą ji nusprendė parodoje nedalyvauti. Iš pradžių

421 PLB Seimo Informacijos Komisija, Kaip ruošiamasi PLB seimui Niujorke, in: *Darbininkas*, 1957 04 02, Nr. 23, p. 6; PLB Seimo Informacijos Komisija, Pranešimas PLB seimo reikalais, in: *Darbininkas*, 1957 04 09, Nr. 25, p. 8.

422 PLB Seimo organizacinio komiteto sekretoriaus Vytauto Vaitiekūno raštas ALDS Čikagos skyriaus pirmininkui Zenonui Kolbai, 1957 07 10, *LTSC/PLA*, Miko Šileikio fondas, l. 1.

423 Pasirengimai LB seimui, in: *Darbininkas*, 1957 11 15, Nr. 81, p. 8.

424 Pasaulio Lietuvių Bendruomenės Seimo Organizaciniam Komitetui *Riverside* Muzėjaus patalpų klausimu Pranešimas, 1957 11 29, *LTSC/PLA*, Miko Šileikio fondas, l. 1.

425 Reprerentacinės Meno Parodos..., in: *Draugas*, priedas *Mokslas, menas, literatūra*, 1958 05 31, Nr. 127, p. 1; Sudaryta Reprerentacinės Meno parodos..., in: *Draugas*, priedas *Mokslas, menas, literatūra*, 1958 05 17, Nr. 116, p. 7.

taktiškai mėginęs siūlyti burti dvi atskiras *jury* Antanas Rūkštelė vėliau negailėjo kritikos įvykusiai parodai. Reikia pažymėti, jog vykdant atranką buvo akcentuojama, jog kūriniai „gali būti įvairių krypčių ir meno stilių“, tik raginta siūsti ne daugiau kaip po penkis darbus⁴²⁶.

Paroda *Riverside* muziejuje įvyko 1958 m. rugpjūčio 28 – rugsėjo 21 dienomis. Jai buvo skirtos trys salės ir laiptų vestibulius, kūriniai profesionaliai eksponuoti ir apšviesti. Parodoje dalyvavo 33 dailininkai⁴²⁷, pristatyti 102 kūriniai. Parodos rengimo komisija išleido iliustruotą katalogą (ilustr. 63) su estų dailės istoriko Aleksio Rannito įvadu⁴²⁸, kuriame buvo trumpai apžvelgta lietuvių dailės raida, paminėti ir lietuvių moderniajai kultūrai nusipelnę Lietuvoje gimę žydų tautybės menininkai. Šiuo požiūriu lietuvių prisistatymas, kaip netinkamas lietuviškumo manifestacijos pavyzdys, buvo sukritikuotas konservatyvių pažiūrų tautiečių. Priekaištų susilaukė ir parodos pavadinimas, kuris akcentavo parodą esant ne tautine, o tarptautine.

Amerikiečių kritikai parodą pastebėjo ir atsiliepė palankiai. Net keliuose dienraščiuose buvo publikuotos trumpos parodos anotacijos, suminėti žymesni dailininkai, o *New York Herald Tribune* straipsnio antraštė skelbė, kad eksponuotas „lietuvių“, ne „sovietų“ menas⁴²⁹. Kaip pastebėjo *Darbininko* korespondentas, kiek anksčiau vykusio latvių dailininkų paroda Niujorko meno kritikų liko nepastebėta „gal dėl to, kad paroda buvo surengta netinkamose, neparodinėse patalpose. *Riverside* muziejus, nors ir tolokai nuo menininkų kvartalo, bet turi savo vardą ir jo parodas atžymi didžioji spauda“⁴³⁰.

„Ne be trūkumų, bet triumfas“ – taip parodos sėkmę apibūdino parodos katalogo įžangos autorius A. Rannitas⁴³¹ ir pastebėjo, kad PLB Seimo proga suorganizuotas koncertas *Carnegie Hall* salėje buvo visiškas fiasko lyginant jį su dailininkų pasirody-

426 Pranešimas dailininkams, in: *Darbininkas*, 1958 08 01, Nr. 56, p. 8.

427 Parodoje dalyvavo Paulius Augius, Meila Balkus, Alfonsas Dargis, Mstislavas Dobužinskis (miręs), Pranas Domšaitis, Albinas Elskus, Adomas Galdikas, Vytautas Ignas, Regina Ingelevičienė, Vytautas Kazimieras Jonynas, Vytautas Kasiulis, Vytautas Kašuba, Petras Kiaulėnas (miręs), Ada Korsakaitė (Sutkuviėnė), Aleksandra Vitkauskaitė-Merker, Anelė Pagalytė, Nijolė Palubinskienė (Vedegytė), Ona Paškevičienė, Mykolas Paškevičius, Jadvyga Paukštienė, Viktoras Petravičius, Jurgis Kęstutis Račkus, Vaclovas Ratas, Henrikas Šalkauskas, Julija Kiefer-Šapkuviėnė, Jurgis Šapkus, Anastazija Tamošaitienė, Adolfas Valeška, Telesforas Valius, Liudas Vilimas, Romas Viesulas, Viktoras Vizgirda ir Kazimieras Žoromskis.

428 *First Lithuanian International Art Exhibition: August 28 September 21, 1958*, New York (N. Y.): Riverside Museum, 1958.

429 Lithuanian, Not Soviet Art, in: *New York Herald Tribune*, 1958 09 07. Str. kopiją žr. *LLMA*, F. 695, l. 1.

430 A. D., Dailės paroda Niujorke, in: *Darbininkas*, 1958 10 07, Nr. 73, p. 4.

431 Aleksis Rannit, Lietuvių dailės paroda New Yorke: Ne be trūkumų, bet triumfas, in: *Darbas*, 1958, Nr. 4, p. 38–40.

mu. Kadangi tuo pat metu Niujorke vyko apie 80 meno parodų, jo nuomone, nebuvo galima tikėtis, kad lietuvių pasirodymas būtų dar kruopščiau ir plačiau išanalizuotas. Parodoje lankėsi Londono *Times* meno korespondentė Camilia Gray, *New York Times* meno skyriaus redaktorius Stuartas Prestonas⁴³² ir *New York Herald Tribune* redaktorė Carlyle Buroughts. *New York Times* meno kritiką labiausiai sužavėjo lietuvių grafika; išskirtinį dėmesį parodoje pelnė R. Viesulo darbai: parodai pasibaigus po vieną jo paveikslą įsigijo Niujorko miesto viešoji biblioteka ir *Riverside* muziejus.⁴³³

Antrąjį lietuvių dailininkų pasirodymą amerikiečių meno erdvėse PLB Seimo proga lietuvių bendruomenė suorganizavo po ilgos pertraukos: 1963 m. Seimas vyko Kanadoje, o 1968 m. buvo organizuota tik skaidrių paroda Čiurlionio galerijoje, kurią kartu su paskaita taip pat parengė V. K. Jonynas. Į pastarąją parodą buvo priimti visų meno šakų ir kryptų kūriniai, neatsižvelgiant į jų stilių, paskirtį bei techninį atlikimą. Dailininkai buvo raginami rodyti įvairius bandymus, įgyvendintus neįprastomis medžiagomis, kiekvienas galėjo reprezentuotis su 10 darbų, atranką paliekant autoriaus nuožiūrai⁴³⁴. Tikėtina, kad tąkart pagrindinis Seimo organizatorių dėmesys ir finansavimas buvo skirtas lietuvių muzikos festivaliui, vykusiam Niujorko filharmonijoje (Linkolno centras), galbūt baimintasi pasikartosiančio dailininkų kartų konflikto. Kita vertus, skaidrių paroda nereikalavo didesnių pastangų pristatyti ne tik JAV, bet ir visame pasaulyje kuriančius lietuvių menininkus.

IV PLB Seimo parengiamieji darbai buvo plačiai svarstyti 1972 m. gruodžio 16 d. PLB valdybos posėdyje, kuriame buvo priimtas sprendimas antrąkart į Seimo renginių programą įtraukti ir reprezentacinę lietuvių dailininkų parodą. Seimą nuspręsta sušaukti 1973 m. rugpjūčio 30 – rugsėjo 3 d. Vašingtone, komitetas parodai organizuoti sudarytas iš ten pat gyvenančių tautiečių: Dalės Lukienės (pirmininkė), Vidos Zubkienės ir Algio Žemaičio. Be dailės parodos, į meninių renginių programą buvo įtrauktas Čiurlionio ansamblio koncertas, dar planuota surengti literatūros vakarą, tačiau vėliau jo atsisakyta⁴³⁵.

Parodos organizacinio komiteto pirmininkės D. Lukienės rūpesčiu paroda įvyko *Corcoran* meno galerijoje – seniausioje ir vienoje didžiausių galerijų Vašingtone. Galerija buvo įsikūrusi netoli Baltųjų rūmų, prie pat *Statler Hilton* viešbučio, kuriame vyko Seimas. Būtent dėl galerijos prestižo buvo tikimasi, kad į parodą ir bendrai į lietuvių šaukiamą Seimą dėmesį atkreips svarbiausi Vašingtono dienraščiai.

432 Stuart Preston, Opening guns of season, in: *The New York Times*, 1958 10 18. Str. Kopiją žr. LLMA, F. 695.

433 Aleksis Rannit, *op. cit.*, p. 4.

434 Vytautas Kazimieras Jonynas, Dailininkai prašomi siųsti savo kūrinių skaidres, in: *Darbininkas*, 1968 06 11, Nr. 42, p. 4.

435 A. Radžius, Pasaulio lietuvių seimui artėjant, in: *Darbininkas*, 1973 08 17, Nr. 33, p. 4.

Į parodą buvo atrinkta 12 dailininkų – šeši tapytojai ir šeši grafikai⁴³⁶. Autorius ir kūrinius parodai atsirinko pati galerija iš pristatytų kūrinių reprodukcijų. Kiekvieną menininką galerija pristatė keletu darbų, iš viso eksponavo 105 kūrinius. Dėl siauro galerijos pasirinkimo liko nepatenkinta nemaža dalis lietuvių visuomenės ir netgi dailininkų. Lietuvių dailės instituto pirmininkas Adolfas Valeška išvelgė du stambius parodos minusus: 1) Pasaulio lietuvių bendruomenės Seimas suponuoja universalumą, tačiau parodoje dalyvauja tik JAV lietuviai dailininkai, 2) parodoje nedalyvauja daugybė tarptautiniu mastu pripažintų lietuvių dailininkų, taigi jos negalima laikyti reprezentacine⁴³⁷. Jo pasisakyme, reikia manyti, buvo nemažai tarpusavio santykių su Vytautu Kazimieru Jonynu ir Kaziu Varneliu negatyvo, tačiau dėl nešališkos *jury* pagrindo įsiplieksti konfliktui nebuvo.

Galerija apie rengiamą parodą iš anksto paskelbė vasaros renginių kalendoriujė ir pabrėžė, kad ekspozicija bus įvairi stiliaus ir temų požiūriu bei atspindės lietuvių dailininkų kūrybingumą. Savo lėšomis galerija išleido katalogą (ilustr. 64), kuriam įžangą parašė pats galerijos direktorius Roy'us Slade'as.⁴³⁸ Publikacijoje jis pastebėjo, kad lietuvių dailininkų darbai „yra integrali Europos meno, įkvėpusio bei paveiklusio amerikiečių dailininkus, dalis“, kad lietuvių dailininkai, ypač grafikai, tebėra suleidę šaknis į savo gimtojo krašto buitį, o tapyba daugiau išreiškia šiuolaikinės meno linkmes.

Paroda buvo atidaryta likus savaitei iki Seimo ir tęsėsi nuo 1973 m. rugpjūčio 10 iki rugsėjo 5 dienos. Darbai buvo eksponuoti pirmajame galerijos aukšte, iškilmingomis kolonomis suskaidytoje erdvioje salėje, ir sudarė labai patrauklų įspūdį. Parodoje dalyvavęs tapytojas K. Varnelis šį renginį įsiminė ir kaip bendrai lietuvių išsivijios, ir kaip vieną svarbiausių savo kūrybos demonstracijų. Šią parodą jis laikė buvus itin estetiška, kuri nė kiek nenusileido jo personaliniams pasirodymams Šiuolaikinio meno muziejuje Čikagoje (*Museum of Contemporary Art*; 1970), Milvokio meno centre (*Milwaukee Art Center*; Viskonsino valst., 1974) ir Ajovos universiteto meno muziejuje (*University of Iowa Museum of Art*; Ajovos valst., 1975)⁴³⁹. *Corcoran* meno galerijoje K. Varnelio drobės sudarė centrinę ekspozicijos dalį (ilustr. 65).

„Tropiniai karščiai giliai palietė patį seimą ir nuėmė nuo jo visą žavesį, pradinį blizgėjimą, reprezentaciją“, – pasibaigus parodai rašė lietuvių spauda, apgailestaudama,

436 Parodoje dalyvavo tapytojai Adomas Galdikas (miręs), Zita Sodeikienė, Kazys Varnelis, Vytautas O. Virkau, Viktoras Vizgirda, Kazimieras Žoromskis ir grafikai Dalia Aleknieienė, Vytautas Ignas, Vytautas Kazimieras Jonynas, Irena Mitkutė, Viktoras Petravičius, Romas Viesulas.

437 Apie tautiškumą kūryboje ir mene: Pokalbis su Adolfu Valeška, in: *Akiračiai*, 1973, Nr. 7, p. 8.

438 *12 Lithuanian Artists in America: August 10–September 5, 1973*, Washington (D. C.): *The Corcoran Gallery of Art*, Lithuanian World Community, Inc., 1973.

439 Užrašai iš pokalbio su Kaziu Varneliu, 2007 05 14, *Autorės archyvas*.

kad pasirinkta galerija neturėjo oro kondicionavimo sistemos⁴⁴⁰. Seimas praėjo ne tik be spaudos, bet ir be amerikiečių politikų ir Bažnyčios hierarchų dėmesio, todėl viešai iškeltas klausimas, ar rezultatai buvo verti įdėtų pastangų. Siekdama bent iš dalies išsklaidyti kylančias abejones, A. Kašubienė tvirtino, kad galerijos personalas atvirai reikė pasigėrėjimą darbų profesionalumu, o direktorius R. Sladėas pats sutvarkė jų eksponavimą, ko paprastai nedaro. Galerijos darbuotojai pabrėžtinai minėjo, kad, palyginus su kitų tautų grupinėmis parodomis, ši paroda išimtinai aukšto lygio. Nesureikšmindama aplinkybės, kad pagrindiniai du vietos meno kritikai tuomet buvo išvykę į Europą, o galerijos direktoriaus asmeniškai pakviestas *The Post* atstovas neparengė publikacijos, A. Kašubienė ragino mąstyti pozityviai: „Kultūrinių įvykių lygis ir jų atitinkamas įvertinimas nėra loterija (pripažins ar nepripažins) – tai lėta raida, reikalaujanti ne tik ištvermės, bet ir nuovokos: kur yra einama, ir ko tuo siekiama. Nepraraskim perspektyvos – įvykusi paroda yra atsiekimas, įrašytas pačių aukščiausių kultūrinių įvykių sąrašuose. Ateityje tik tai ir paliks, kad 12 lietuvių dailininkų turėjo parodą įžymioj *Corcoran* galerijoje; tai visuomet liudys atidžiai paruoštas katalogas.“⁴⁴¹ Nenuvertinti reprezentacinių pasirodymų dėl neparodyto amerikiečių spaudos dėmesio ragino ir tėvas Leonardas Andriekus, OFM, sakydamas, kad „kiaurai klaidinga būtų pasekti nuomone tų, kurie mano, jog Pasaulio lietuvių bendruomenės seimai privalėtų atmesti visus meninius renginius ir atsiverti tik posėdžiais“⁴⁴².

Šeštojo PLB Seimo, vykusio 1983 m. Čikagoje, metu buvo surengtos dvi parodos – *Pasaulio lietuvių dailininkų paroda* Čiurlionio galerijoje (birželio 25 – liepos 4 d., iliustr. 66) ir Prano Domšaičio kūrybos paroda A. Kezio *Galerijoje* (birželio 21 – liepos 9 d.). Jos didesnio amerikiečių susidomėjimo nesukėlė.

PLB seimų progomis surengtos parodos amerikiečių meno muziejuose buvo ryškiausi ir meniškai kokybiškiausi grupiniai lietuvių dailininkų pasirodymai amerikiečių visuomenei. Profesionalus amerikiečių institucijų atstovų dalyvavimas jas rengiant padėjo sukurti aukšto meninio lygio šiuolaikiškas ekspozicijas, o tai buvo svarbus išsivijos dailės laimėjimas. Jos parodė, jog įsitvirtinęs tautinės daugumos įsivaizdavimas, kad reprezentacinės parodos turi aprėpti kuo platesnę išsivijos dailės panoramą, neatitinka amerikiečių publikos poreikių. 1958 m. ir 1973 m. seimų progomis JAV ekspozicinėse erdvėse vykusios parodos, pristatė žymesnius to meto lietuvių dailininkus ir skatino bendruomenę atiduoti pirmenybę kokybiškam moderniam menui, o ne tiesmukiškai angažuotai tautiškai kūrybai.

440 Po IV-tojo PLB seimo, in: *Darbininkas*, 1973 09 14, Nr. 37, p. 3.

441 Aleksandra Kašubienė, Ar įsiprasmino parodos rengimo pastangos?, in: *Darbininkas*, 1973 10 05, Nr. 40, p. 7.

442 T. Leonardas Andriekus, Lietuviai Corcorano galerijoje, in: *Darbininkas*, 1973 09 21, Nr. 38, p. 4.

5.2. Paramos dailei politika

Išėivijos dailės gyvenimo kokybei stiprų poveikį darė dailininkų kūrybinę motyvaciją skatinantys veiksniai, ypač finansinė parama. Nė viena iš lietuvių dailininkų įsteigtų organizacijų nesiėmė spręsti dailės premijų skyrimo ir bendrai paramos dailininkui klausimo kaip, pavyzdžiui, XX a. 6-ajame dešimtmetyje tai padarė Lietuvių rašytojų draugija, įsteigdama kasmetinę draugijos premiją. Lietuvių dailininkus ilgą laiką tiesiogiai rėmė privatūs, jokių suvaržymų nesaistomi mecenatai. Jie pirkė paveikslus parodose, rengė loterijas, teikė užsakymus, organizavo dailės konkursus ir skyrė vienkartinės premijas. Tai dezorganizavo dailės gyvenimą, nes dailininkams buvo peršama, ką ir kaip jie turėtų kurti. Nemažai sumanymų buvo ideologiškai, politiškai angažuoti. Antai Lietuvių amerikiečių menininkų klubas 1963 m. paskelbė dailės konkursą, skirtą lietuvių sukilimams ir partizanų kovoms pavaizduoti, 1971 m. JAV Lietuvių bendruomenės Niujorko skyrius inicijavo Juozo Bagdono parodą partizanų tema LB 20 metų sukakčiai paminėti, 1973 m. gydytojų korporacija *Fraternitas Lituanica* paskelbė dailės konkursą Simo Kudirkos ir Romo Kalantos atminimui. Chaotišką dailininkų skatinimo tvarką tapytojas Viktoras Vizgirda XX a. 8-ajame dešimtmetyje apibūdino kaip kritišką: „Tų gabiųjų beieškodami, jau įvairiausio amžiaus visus bepradedančiuosius be jokios išimties su kaupu iškėlėm į viešumą iš nežinios“, „už keliolikos metų nebus nė vieno negavusio premijos“⁴⁴³.

Pirmieji ketinimai visuotine „nepriklausoma“ premija skatinti dailininkus buvo svarstyti ir juos bandyta įgyvendinti XX a. 7-ajame dešimtmetyje. Tikėdamasi geriau organizuoti išėivijos meninį gyvenimą Pasaulio lietuvių bendruomenė (PLB) 1962 m. įsteigė Kultūros tarybą, o ši organizavo metinę kultūros premiją už literatūros, dailės, muzikos ir lituanistikos mokslo darbus, priėmė premijos konkurso taisyklės⁴⁴⁴. Taisyklėse buvo numatyta burti specialias komisijas premijuotiniams darbams atrinkti, dailės kūrinius planuota teikti iš tų metų lietuvių dailininkų apžvalginės parodos. Komisijoms pasiūlius kelių meno šakų premijuotinus darbus PLB Kultūros taryba kartu su komisijų atstovais turėjo teisę spręsti, kurios srities darbui bus skiriama tų metų PLB Kultūros premija. Patvirtintas 2000 dolerių vertės piniginis paskatinimas, kuris buvo tapatinas su nepriklausomoje Lietuvoje buvusia valstybine premija. Taisyklėse numatyta, kad ši premija ir kitais metais gali atitekti tos pačios srities darbui.

1962 m. PLB Kultūros premija nebuvo įteikta nė vienam kultūrininkui, nes PLB valdyba nesugebėjo rasti lėšų. Kurį laiką finansinis klausimas buvo aktyviai disku-

443 Viktoras Vizgirda, Parodos, premijos ir meno kritika, in: *Aidai*, 1975, Nr. 5, p. 227, 230.

444 PLB kultūrinės premijos konkurso taisyklės (projektas), *LNB RRS*, F 52–431, l. [58–59].

tuojamas, tačiau jį pavyko išspręsti tik įkūrus Lietuvių fondą (LF; 1961).⁴⁴⁵ Ši išeivijos lietuvių institucija buvo įsteigta kultūrinių reikalų rėmimo tikslais. Fondo iniciatoriai, kurių dauguma buvo jauni gydytojai, vadovaujant gydytojui Antanui Razmai, pasiūlė suorganizuoti milijoninį fondą, kurio pagrindinis kapitalas būtų neliečiamas, o iš investicijų uždirbtas kasmetinis pelnas būtų naudojamas lietuviybės puoselėjimo reikalams. Fondo pelną skirstė fondo skirstymo komisija, sudaryta iš PLB ir LF tarybos narių. Kiekvienas asmuo ar organizacija galėjo tapti LF nariu paaukojęs 100 dolerių ar didesnę sumą, o skirdamas didesnę nei 300 dolerių auką aukotojas galėjo nurodyti ir tikslą, kuriam jo pinigai ar iš jų gautas pelnas turi būti naudojami⁴⁴⁶. LF daugiausia aukojo gydytojai, kunigai, mokslininkai, įvairios organizacijos, diduma jo surinktų lėšų buvo laisvai disponuojama.

Pirmąjį tūkstantį dolerių LF Kultūros tarybai skyrė 1964 m. gruodžio mėnesį. Nors buvo teigiama, kad blogiausioje padėtyje yra dailės ir muzikos sritis, lėšos buvo panaudotos istoriškai reikšmingos liuanistinės medžiagos mikrofilmavimui. Lietuvių fondo uždirbamos palūkanos pamažu augo, tačiau ir toliau didžiausia suma atitekdavo liuanistiniam švietimui, o rengiantis 1967 m. Kultūros kongresui neliko net ką premijuoti – apžvalginė dailininkų paroda buvo suorganizuota iš Čiurlionio galerijos rinkinių. Nesklandus darbas 1967 m. paskatino Kultūros tarybos skilimą, tačiau tik XX a. 8-ajame dešimtmetyje įvyko naujų poslinkių.

Pirmoji 1000 dolerių vertės LF premija už ofortus lietuvių liaudies dainų temomis buvo įteikta Irenai Mitkutei (1973), antroji – už paveikslą *Trečias matavimas* – Kazimierui Žoromskiui (1974). Vėliau nuspręsta premijomis dailininkus vertinti už viso gyvenimo kūrybą, jas gavo Viktoras Petravičius (1976), Kazys Varnelis (1977), Elena Kepalaitė (1978) ir kt. (žr. 13 priedą). Atėjus naujai Kultūros tarybos pirmininkei, LF pelno skirstymo komisijos komiteto narei Ingridai Bublieniei⁴⁴⁷ buvo išauginta premijų teikimo šventės tradicija.

PLB ir LF sudaryta galimybė premijuoti lietuvių dailės kūrėjus turėjo padėti meno pasaulyje geriau orientuotis spaudos bendradarbiams ir dailės vartotojams, taip pat skatinti dailininkus už reikšmingus pasiekimus kūryboje. Tačiau negalima nesutikti su pačių dailininkų pastebėjimu, kad JAV LB Kultūros tarybos premijos palaikė ir kultūros stagnaciją. Tik pirmieji du – Irenos Mitkutės ir Kazimiero Žoromskio kūrybinių įvertinimai buvo skirti už naujus kūrybinius ieškojimus, o vėliau dailininkai buvo apdovanojami už viso gyvenimo kūrybą. Pusė premijų gavėjų buvo vyresnės kartos,

445 Lietuvių fondas buvo įsteigtas 1961 m. Čikagoje (įstatai priimti ir JAV LB tarybos patvirtinti 1962 02 04, o 1962 03 14 LF inkorporuotas Ilinojaus valstijoje kaip ne pelno organizacija).

446 *Lietuvių enciklopedija*, t. 36, Bostonas: Lietuvių enciklopedijos leidykla, 1969, p. 345–348.

447 Šias pareigas I. Bublienė ėjo nuo 1979 iki 1988 m.

nepriklausomoje Lietuvoje susiformavę menininkai, kiti – Freiburgo dailės ir amatų mokyklos auklėtiniai. Nors būta išimčių (premijuoti modernūs dailininkai Kazys Varnelis, Alfonsas Dargis, Romas Viesulas, Kęstutis Zapkus), bendrai tokia premijų skirstymo politika buvo su šiuolaikinio meno kontekstu nederantis reiškinys ir neskatino išeivijos dailės progreso bei įsiliejimo į JAV meninį gyvenimą.

IŠVADOS

1. XX a. 6–9 dešimtmečiuose JAV lietuvių meno lauke atsirado ir veikė nemažai agentų – kultūros, meno organizacijų, kurių konkurencija ir kaita atspindėjo išeivijos meninio gyvenimo raidą. 6-ojo dešimtmečio antroje – 7-ojo dešimtmečio pirmoje pusėje aktyviai veikė ir tarpusavyje varžėsi trys dailininkus būrę susivienijimai – Lietuvių dailės institutas, Niujorko lietuvių dailininkų sąjunga ir Amerikos lietuvių dailininkų sąjunga. 7-ojo dešimtmečio viduryje iškilo jaunųjų dailininkų grupė *Dailė*, o nuo 8-ojo dešimtmečio pradžios – Amerikos lietuvių dailininkų draugija, tačiau jų siekis dominuoti bendrame meninio gyvenimo kontekste buvo silpniau išreikštas.

Visas šias organizacijas vienijo tikslas reprezentuoti lietuvių dailininkų pasiekimus tautinei ir amerikiečių visuomenei, tačiau skirtingas jų santykis su tuometinėmis dailės raidos tendencijomis bei skirtingas požiūris į lietuviškąsias tradicijas lėmė nevienodą lietuvių dailės ir jos reprezentacijos supratimą. Vyresniosios kartos menininkai ypatingą dėmesį skyrė „tautinei“ tematikai ir konservatyviai meninei raiškai, savo kūrybos adresatu laikė tautinę bendruomenę ir konservatyvių pažiūrų amerikiečius. Vidurinioji ir jaunoji dailininkų kartos orientavosi į modernesnę meninę raišką, rėmėsi platesne kūrėjo etninės tapatybės ir saviraiškos idėja, jų kuriamas menas buvo skirtas intelektualiai, mene išprususiai lietuvių ir amerikiečių publikai. Vėliausiai susiorganizavusių moterų dailininkų sambūris kūrė mišriai auditorijai skirtą meną.

1956 m. Čikagoje susikūrusi Amerikos lietuvių dailininkų sąjunga turėjo didžiausią bendruomenės palaikymą ir pretendavo tapti svarbiausia lietuvių dailės gyvenimo organizatore. ALDS propagavo prieškarines realistinės, impresionistinės tapybos vertybes ir tuo įtiko lietuvių bendruomenei, kurios dauguma į dailę žvelgė kaip į priemonę, padedančią išlaikyti lietuviškumą, skatinančią patriotinį ugdymą ir nusiteikimą. Tautiečiai iš meninės kūrybos laukė nepriklausomos Lietuvos dailės atgarsių, todėl naujausių meno aktualijų nepripažįstantiems ir aukštesnių reikalavimų savo kūrybai nekeliantiems dailininkams garantavo jų kūrybos paklausą. Kaip uoli dailės vartotoja tautinė bendruomenė buvo aktyvus, visateisis meninio gyvenimo dalyvis, deja, savo nuostatomis neretai užgožiantis laikmetį atitinkančios dailės reprezentaciją.

Iki 7-ojo dešimtmečio vidurio JAV aktyviai reikėsi dar pokario Vokietijoje įkurtas Lietuvių dailės institutas. Nors ir jo nariams tebebuvo svarbios prieškarinio dailės tradicijos, jie didelį dėmesį skyrė kūrinių meninei kokybei, priėmė menines naujoves ir buvo atviri amerikiečių publikai. 6-ajame dešimtmetyje LDI surengė bendrų parodų už bendruomenės ribų, ypač rūpinosi lietuvių grafikos garsinimu. Organizacija atstovavo ne vien JAV dailininkams, siekė pristatyti stipriausių po pasaulį išsibarsčiusių

lietuvių dailininkų kūrybą, į JAV ir Kanados dailės gyvenimą LDI įtraukė įvairiems pasaulio kraštams bei meninėms kryptims atstovaujančius lietuvių dailininkus, tuo išreiškdami platesnį lietuvių dailės reprezentacijos suvokimą. LDI menines nuostatas palaikė Niujorko lietuvių dailininkų sąjunga, tačiau organizacijos tarpusavyje varžėsi dėl prestižo rengiant plataus masto reprezentacinius lietuvių dailės pristatymus.

Į lietuvių meninio gyvenimo organizavimą aktyviai įsijungę jaunųjų dailininkų sambūris *Dailė* (nuo 1962) ir Amerikos lietuvių dailininkų draugija (nuo 1971) rėmėsi svetur suformuota „lietuviška“ pasaulėžiūra ir propagavo modernią individualią menininko saviraišką. Jaunųjų dailininkų motyvacija savo kūryba atstovauti lietuvių dailei buvo silpnesnė, jie sumaniai manipuliavo skirtingų auditorijų poreikiais ir taikiai priešinosi kultūrinei stagnacijai.

2. Pagrindinė ekspozicinė erdvė, kuri XX a. 6–9 dešimtmečiuose pristatė lietuvių išėivijos dailę, buvo Čiurlionio galerija Čikagoje (nuo 1957). Joje organizuotų parodų repertuaras ir turinys buvo gana margas, ne visada patrauklus išlavinto skonio žiūrovui, nes pati galerija neturėjo išteklių būti savarankiška parodų organizatore. Galerijos veikla iš dalies buvo susijusi su jos tiesioginio vadovo priklausomybe vienai iš profesinių dailės organizacijų ir tos organizacijos siekių. Jai paeiliui vadovavo ALDS atstovas Mikas Šileikis, LDI nariai Viktoras Petravičius, Adolfas Valeška, jaunųjų dailininkų organizacijų aktyvas – Petras Aleksa, Vanda Balukienė, Regina Jautokaitė ir kt. Galerijos veiklos aukščiausio pakilimo tarpsnis – 7-asis dešimtmetis, kuomet jos veikloje ryškėjo visuminio to meto lietuvių išėivijos dailės vaizdo refleksija. 1975 m. įvykus galerijos skilimui, konservatyvioji ALDS pusė įkūrė į naują ekspozicinę erdvę (Čiurlionio galerija, Inc.), o Jaunimo centro patalpose liko modernesnės meninės orientacijos kūrėjai, tačiau toliau galerijoje tęsiama parodinė veikla nepatyrė kokybinio šuolio, padaugėjo menkesnio meninio išsilavinimo dailininkų pristatymų.

1966 m. Čikagoje įkurto Balzeko lietuvių kultūros muziejaus nuopelnas buvo jaunosios, jau JAV gimusios ir išsilavinusios lietuvių dailininkų kartos pristatymas ir bandymas parodyti vyresniosios kartos menininkų kūrybą kaip išėivijos dailės istorijos reiškinį. Privacia iniciatyva išlaikomo muziejaus parodos buvo gana kuklios, tačiau dėl muziejaus reklamos spaudoje ir ypač dėl jo įkūrėjo Stanley Balzeko žinomumo čia vykę renginiai buvo labiau pastebimi amerikiečių visuomenės.

XX a. 8–9 dešimtmečiuose *Kultūros židinyje* Niujorke, Bruklina, vykusios parodos pasižymėjo ryškiausiu provincialumu ir orientacija į vietos bendruomenę. Turėjusi pajėgių menininkų, tačiau organizaciniu požiūriu silpniausia Niujorko lietuvių dailininkų sąjunga plataus masto kasmetinių Vasario 16-ajai skirtų parodų rengimą patikėjo JAV lietuvių bendruomenės Niujorko apygardai, o personalinius prisistatymus *Kultūros židinyje* dailininkai vertino kaip duoklę savo tautai.

Privačių galerijų – meno galerijos *Almus* Niujorke ir Algimanto Kezio *Galerijos* Čikagoje – įnašas reprezentuojant lietuvių dailę JAV buvo trumpalaikis, tačiau ryškus blykstelėjimas, į amerikiečių dailės pasaulį pastūmėjęs apie dvi dešimtis pajėgesnių lietuvių išėivijos menininkų. Parodos šiose galerijose lietuvių ir kitatautei visuomenei pristatė perspektyviausius lietuvių dailės kūrėjus, rėmė ir platino lietuvių išėivijos menininkų, ypač grafikų, kūrybą. Nedidelių komercinių meno galerijų veikla, kaip tipišką JAV kultūrinės scenos elementą, patraukė amerikiečių kritikos dėmesį.

3. Pasaulio lietuvių bendruomenė (kartu su Lietuvių fondu) buvo pagrindinis institucinis išėivijos dailės gyvenimo mecenatas, turėjęs galios įgyti „oficialios“ lietuvių dailės įvaizdžio kūrėjo statusą. Ji finansiškai rėmė ir prisidėjo organizuojant stambios apimties lietuvių dailės pristatymus, tačiau buvo labiau suinteresuota ne palaikyti dailininkus didelių kūrybinių galimybių krašte, o naudotis jų veiklos rezultatais savo pačios tikslui – lietuviybės išlaikymui ir garsinimui – siekti. Padedant PLB įvyko meniškai sėkmingos reprezentacinės parodos garsiose parodų salėse – Niujorko *Riverside* muziejuje (1958) ir Vašingtono *Corcoran* meno galerijoje (1973).

Apibendrinant išėivijos meninio gyvenimo organizavimą JAV, galima daryti išvadą, kad lietuvių dailės reprezentacija buvo skirta daugiau lietuviškajai auditorijai, nei amerikietiškaai publikai, ir tai sudarė sąlygas savitai lietuviškos dailės „getui“ susiformuoti. Vakarų dailėtyros tyrimuose, skirtuose žymiausių XX a. emigracijos dailininkų kūrybai, pavyzdžiui, Maxui Beckmannui, Walteriui Gropiusui, George'ui Grossui, Salvadorui Dali, Pietui Mondrianui ar Ludwigui Mies van der Rohė'ui, egzilis yra laikomas produktyviu iššūkiu, nes emigrantai praturtino naujosios tėvynės meną, atnešė į jį naujų reiškinių, sintetino savo atsineštojo ir vietinio meno pasiekimus. To beveik negalima pasakyti apie lietuvių dailininkų emigrantų kūrybą. Masinę emigraciją patyrę lietuvių dailininkai bandė veikti kolektyviai, nes kraštutinis individualizmas, naujausių meno ieškojimų kelias jiems kėlė baimę išduoti okupuotos tautos kultūrą ir tradicijas. Lietuvių dailės reprezentacijai JAV pakenkė tai, kad dažnai parodose vieni greta kitų savo kūrinius eksponavo įvairaus lygio profesionalūs dailininkai ir dailės mėgėjai, o greta dailės išsilavinimą turinčių menininkų darbų buvo rodomi liaudies meno kūriniai.

Angažavimasis bendruomenei, jos politiniams poreikiams neretai kirtosi su kūrybos laisve ir kūrėjams bei jų sambūriams kėlė dramatiškus apsisprendimo iššūkius renkantis tarp ištikimybės bendruomenei, jos meno tradicijoms ir išsilaisvinimui iš jų. Remiantis Vytauto Kavolio koncepcija apie įtampą tarp individo ir bendruomenės, bendruomeninio vienpusiškumo žalą kultūrai, tiek lietuviško meno reprezentacijos praktikų, tiek išėivijos kūrėjų sambūrių vaidmens negalima vertinti vienareikšmiškai. Viena vertus, bendruomeninis angažavimasis saugojo kultūrinės vertybes, jaunąją išėivijos kartą ugde tradicijų dvasioje, supažindino su kultūrinio paveldu, bet, kita vertus, ribojo individo kūrybos laisvę ir atvirumą jį supančiai dailės aplinkai.

ŠALTINIAI IR LITERATŪRA

Archyvinių dokumentų šaltiniai

ALKA, Viktoro Vizgirdos archyvas

Algimanto Kezio asmeninis archyvas, 2012 m.

BLKM, Personalijų kartoteka

NČDMA, M 1-12 – Viktoras Vizgirda, M-1-14 – Adolfas Valeška

LCVA, F. 391 – Lietuvos Respublikos švietimo ministerijos fondas

LDMA, B-8 – Užsienyje gyvenančių dailininkų biografinės medžiagos kolekcija

LLMA, F. 626 – Vytautas Kazimieras Jonynas, F. 678 – Elena Urbaitis, F. 695 – *Almus* meno galerija /netvarkytas/

LNB RS – F. 28 – Lietuvių emigrantų fondas, F. 52 – Jonas Puzinas (JAV Lietuvių bendruomenės Kultūros taryba) /netvarkytas/, F. 222 – Magdalena Birutė Stankūnienė

LNM, Išeivijos fondas, Kazio Varnelio namų-muziejaus archyvas /netvarkytas/

LTSC/PLA, Algimanto Kezio fondas, Lietuvių amerikiečių menininkų klubo fondas, Miko Šileikio ir senosios Čiurlionio galerijos fondas

LTSC/MA, Personalijų kartoteka

PVB, Juozo Bagdono archyvas

VU RS, F. 181 – Petras Šalčius, F. 299 – Vytautas Kazimieras Jonynas

Archyviniai dokumentai

Adolfo Valeškos laiškas *Galerie Internationale*, 1958 09 22, in: NČDMA, M-1-14-23(2), l. 1.

Algimanto Kezio laiškas Lietuvių dailiojo meno instituto pirmininkui Gediminui Balukui, 1984 04 16, in: *Algimanto Kezio asmeninis archyvas*.

ALDS Čikagos apygardos 1958 04 19 visuotinio susirinkimo protokolas Nr. 15, LTSC/PLA, in: Miko Šileikio fondas, l. 1–2.

ALDS pirmininko Zenono Kolbos laiškas *Gintaro* skyriaus Niujorke pirmininkui Williamui J. Witkui, 1959 04 17, in: LTSC/PLA, Miko Šileikio fondas, l. 1.

ALDS pirmininko Zenono Kolbos pasiūlymas JAV LB Centro valdybos pirmininkui Stasiui Barzdukui, 1956 06 22, LTSC/PLA, Miko Šileikio fondas, l. 1.

ALDS pirmininko Zenono Kolbos 1957 07 25 raštas PLB Seimo organizacinio komiteto įgaliotiniui Vytautui Vaitiekūnui, in: LTSC/PLA, Miko Šileikio fondas, l. 1.

Amerikos lietuvių dailininkų sąjungos narių sąrašai, in: LTSC/PLA, Miko Šileikio fondas, l. 1–6.

Apie parodą Morrison viešbutyje: [straipsnių iškarpos, s. a.], in: LTSC/PLA, Miko Šileikio fondas, l. 1–4.

- Atgaivinta Amerikos Lietuvių Dailininkų Sąjunga ir jos veikla, in: *LTSC/MA*, Miko Šileikio fondas, l. 1.
- Atskiras klausimas [Vytauto Kazimiero Jonyno rankraštis, s. n., s. a.], in: *LLMA*, F. 626, b. 98, l. 81.
- Birutės Bulotaitės laiškas Mikui Šileikiui, 1962 06 25, *LTSC/PLA*, Miko Šileikio fondas, l. 1.
- Čiurlionio galerijos vidaus įstatai (projektas Nr. 1), *LTSC/PLA*, in: Miko Šileikio fondas, l. 1–3.
- Dailininkų organizacijoms sujungti tremtyje planas (juodraštis), *LTSC/MA*, Algimanto Kezio byla, l. 1–3.
- Dailininkų sąjungos trumpas susirinkimas, *LTSC/PLA*, Miko Šileikio fondas, l. 1.
- Forwalter, John, An exhibition of Lithuanian Women Artists...: [straipsnio kopija, *The Herald*, 1975 07 09, p. 17], in: Lietuvių dailininkų draugija: [informacinės medžiagos apie Amerikos lietuvių dailininkų draugiją rinkinys], in: *LNB*, A(LKA) 13/985, l. 21.
- Forwalter, John, Lithuanian-American women artists. Get season off to super start. Professional, imaginative: [straipsnio kopija, *The Post-Tribune*, 1975 09 21, p. 4], in: Lietuvių dailininkų draugija: [informacinės medžiagos apie Amerikos lietuvių dailininkų draugiją rinkinys], in: *LNB*, A(LKA) 13/985, l. 15.
- Galerie Internationale* atsakymas Adolfui Valeškai, 1958 10 01, in: *NČDMA*, M-1-14-3(23), l. 1.
- Galerie Internationale* atsakymas Adolfui Valeškai, 1959 06 25, in: *NČDMA*, M-1-14-23(5), l. 1.
- Grupės „Dailė“ veiklos gairės ir narių sąrašas, in: *LTSC/MA*, Algimanto Kezio fondas, l. 1.
- Jono M. Dumčiaus laiškas Lietuvos švietimo ministerijos ministrui Konstatntinui Šakeniui, 1932 12 03, in: *LCVA*, F. 391, ap. 4, b. 1104, l. 158–159.
- Juozo Pautieniaus laiškas Algimantui Šalčiui, 1959 11 04, in: *LLMA*, F. 695.
- Jono Rūtenio laiškas NLDS 1991 m. kovo 17 d. susirinkimui, 1991 03 10, in: *PVB*, Juozo Bagdono archyvas, 14 segtuvas, l. 14.
- Kvietimas į pirmąjį organizacinį susirinkimą, 1966 03 01, in: *LTSC/PLA*, Miko Šileikio fondas, l. 1.
- LDI pirmininko Telesforo Valiaus laiškas ALDS valdybai, 1956 08 17, in: *LTSC/PLA*, Miko Šileikio fondas, l. 1.
- Lietuvių dailės instituto 1947 m. lapkričio 25 d. steigimo iniciatyvinės grupės posėdžio protokolas, in: *NČDMA*, M-1-14-28, l. 1.
- Lietuviai dailininkai vitražistai Amerikoje: [Vytauto Kazimiero Jonyno rankraštis], in: *LLMA*, F. 626, b. 98, l. 8–9.
- Lietuvių dailininkų susiorganizavimo reikalai, in: *LTSC/PLA*, Miko Šileikio fondas, l. 1.

- Lietuvių kultūros namai, in: *VU RS*, F 299–38, l. 1–3.
- Lithuanian, Not Soviet Art: [straipsnio kopija, *New York Herald Tribune*, 1958 09 07], in: *LLMA*, F. 695.
- M. K., Meno ir tautodailės paroda: [straipsnio kopija, s. a.], in: *Lietuvių dailininkų draugija*: [informacinės medžiagos apie Amerikos lietuvių dailininkų draugiją rinkinys], *LNB*, A(LKA) 13/985, l. 53.
- New Yorko lietuvių dailininkų sąjunga, in: *PVB*, Juozo Bagdono archyvas, b. 6, l. 15–16.
- Niujorko dailininkų grupės *Gintaras* pirmininko Williamo J. Witkaus pareiškimas siekiant solidarumo, tolerancijos ir vienybės tarp dailininkų tremtyje (juodraštis), in: *LTSC/PLA*, Miko Šileikio fondas, l. 1.
- Pareiškimas (dailininkų reikalui), [1956], in: *LTSC/PLA*, Miko Šileikio fondas, l. 1.
- Pasaulio Lietuvių Bendruomenės Seimo Organizaciniam Komitetui Riverside Muzėjaus patalpų klausimu Pranešimas, 1957 11 29, *LTSC/PLA*, Miko Šileikio fondas, l. 1.
- Pasaulio lietuvių dailininkų sąjungos įstatai, in: *NČDM archyvas*, Adolfo Valeškos fondas, M-1-1-28 (12), l. 1.
- Pirmojo aukšto patalpų 744 North Wells Street nuomos sutartis, 1980 03 18, in: *Algimanto Kezio asmeninis archyvas*.
- Prano Lapės laiškas Zenonui Kolbai, 1956 m. lapkričio mėn., in: *LTSC/PLA*, Miko Šileikio fondas, l. 1–2.
- PLB kultūrinės premijos konkurso taisyklės (projektas), in: *LNB RRS*, F 52–431, [l. 58–59].
- PLB Seimo organizacinio komiteto sekretoriaus Vytauto Vaitiekūno raštas ALDS Čikagos skyriaus pirmininkui Zenonui Kolbai, 1957 07 10, in: *LTSC/PLA*, Miko Šileikio fondas, l. 1.
- Preston, Stuart, Opening guns of season: [straipsnio kopija, *The New York Times*, 1958 10 18], in: *LLMA*, F. 695.
- Proposal for exhibition „Mitai“, in: Užsienyje gyvenančių dailininkų biografinės medžiagos kolekcija, *LDMA*, b. 95, l. 2.
- [Šileikis, Mikas], M. Š., „Dailės“ paroda: [straipsnio iškarpa, *Naujienos*, s. a.], in: *LTSC/PLA*, Miko Šileikio fondas, l. 1.
- Tolimesnės veiklos sugestijų pluoštas A. L. Dailininkų Sąjungai, 1957 12 14, *LTSC/PLA*, Miko Šileikio fondas, l. 1–5.
- 1973 m. sausio mėn. 6 d. Lietuvių moterų dailininkų draugijos pranešimas, in: *Užsienyje gyvenančių dailininkų biografinės medžiagos kolekcija*, *LDM* archyvas, b. 381, l. 38.
- Telesforo Valiaus laiškas Algimantui Šalčiui, 1961 02 12, in: *LLMA*, F. 695.
- Viktoro Vizgirdos laiško Jurgiui Gimbutui kopija, 1956 12 14, in: *LNM*, IRNp 1226, l. 1.
- Viktoro Vizgirdos laiško Vytautui Vaitiekūnui nuorašas, 1957 12 01, in: *NČDMA*, M-1-14-3(15), l. 1–2.

Viktoro Vizgirdos laiškas Adolfui Valeškai, 1958 10 23, in: *NCDMA*, M-1-14-10(5), l. 1.
Zonka, Robert, ...A morning with life: [straipsnio kopija, *The Buffalo Times*, 1981 11 29],
in: *LTSC/PLA*, l. 1–3.

Autorės archyvas

Pokalbiai su Stanley Balzeku, 2012 m., Čikaga
Susirašinėjimas su Stasiu Goštautu, 2011, 2014 m.
Pokalbiai su Danguole Jurgutiene, 2013–2014 m., Detroitas
Pokalbis su Viktorija Kašubaite-Matranga, 2014 m., Vilnius
Pokalbis su Algimantu Kezium, 2012 m., Čikaga
Pokalbiai su Vida Krištolaityte, 2013, 2014 m., Vilnius, Niujorkas
Pokalbiai su Magdalena Birute Stankūniene, 2012–2014 m., Čikaga
Pokalbiai su Kaziu Varneliu, 2006–2009 m., Vilnius
Susirašinėjimas su Henrieta Vepštie, 2014 m.

Knygos (monografijos, albumai, straipsnių rinkiniai, žinyai, metraščiai)

Abell, Jeff [et al.], *Art in Chicago 1945–1995*, Chicago (Ill.): Museum of Contemporary Art, 1996.
Acta Academiae Artium Vilnensis, t. 46: *Kultūrinė emigracija. Istorinės patirtys ir aktualijos*, sud. Ieva Pleikienė, Vilnius: Vilniaus dailės akademija, 2007.
Adomas Galdikas, ed. Juozas Girnius [et al.], Boston (Mass.): M. Galdikienė, 1975.
Amerikos lietuvių dailininkų sąjungos Chicagos Apygardos biuletenis, Chicago (Ill.): Amerikos lietuvių dailininkų sąjungos Chicagos apygarda, 1956.
Amerikos lietuvių istorija, red. Antanas Kučas, Boston (Mass.): Lietuvių enciklopedijos leidykla, 1971.
Amerikos lietuvių vardynas: Jungtinių Amerikos valstybių žinomesnių lietuvių biografinės žinios, Los Angeles: Lietuvių Dienų leidykla, [1953].
Andriušytė-Žukienė, Rasa, *Akistatos: dailininkas Vytautas Kazimieras Jonynas pasaulio meno keliuose*: monografija, Vilnius: Lietuvos dailės muziejus, 2007.
Chicagos lietuvių metraštis, d. 1: *Cicero lietuviai*, red. Adomas Vilainis-Šidlauskas, Chicago (Ill.): Nemunas, 1954.
Čiurlionio galerijos kolekcija 1957–1995 Jaunimo centre Chicagoje, Chicago (Ill.): Čiurlionio galerija, 1996.
Dailės žodynas, Vilnius: Vilniaus dailės akademijos leidykla, 1999.
Doezema, Marianneand, Elizabeth, Milroy, *Reading American art*, New Haven (Conn.): Yale University Press, 1998.
XX a. lietuvių dailės istorija, t. 1–3, Vilnius: Vaga, 1981–1990.
Encyclopedia of American Art, New York (N. Y.): E .P. Dutton, 1981.

- Fainhauz David, *Lithuanians in multi-ethnic Chicago until World War II*, Chicago (Ill.): Lithuanian Library Press, 1977.
- Fainhauz, David, *Lithuanians in the USA: aspects of ethnic identity*, Chicago (Ill.): Lithuanian Library Press, 1991.
- [Gustaitis, Algirdas], *Dailiųjų menų klubas (1956–2000)*: Metraštis, sud. ir red. Algimantas Liekis, Vilnius: Lietuvių tauta, 2002.
- Hall, Douglas, *Art in Exile: Polish Painters in Post-War Britain*, Bristol: Sansom & Co., 1998.
- Horowitz, Joseph, *Artists in Exile: How Refugees from War and Revolution Transformed the American Performing Arts*, New York (N. Y.): HarperCollins, 2008.
- Hunter, Sam, *American Art of the 20th Century: Painting, Sculpture, Architecture*, New York (N. Y.): Harry N. Abrams, Inc., 1973.
- Goštautas, Stasys [ir kt.], *Iševijos dailė: tarp prisirišimo ir išsilaisvinimo*, Vilnius: Kultūros, filosofijos ir meno institutas, 2003.
- JAV LB penki dešimtmečiai, 1951–2002: *auksinis jubiliejus*, red. ir sud. Balys Raugas, Vilnius: [A. Škiudaitė], 2003.
- Jesteśmy: Wystawa dzieł artystów polskich tworzących za granicą, wrzesień-październik 1991*, Warszawa: Galeria Zachęta, [1991].
- Joselit, David, *American Art Since 1945*, London: Thames and Hudson, 2003.
- Jungtinių Amerikos Valstijų lietuviai: Biografijų žinynas*, t. 1–2, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 1998, 2002.
- Jungtinių Amerikos Valstijų lietuvių bendruomenės 50-ties veiklos metų jubiliejus*, red. Jūratė Budrienė, Chicago (Ill.): JAV Lietuvių Bendruomenės Krašto valdyba, 2001.
- Korskaitė, Ingrida, *Viktoras Petravičius*, Vilnius: R. Paknio leidykla, 1998.
- Kultūros židinio dedikacija*, red. Kornelijus Bučmys [ir kt.], Brooklyn (N. Y.): Tėvų pranciškonų spaustuvė, 1974.
- Lietuvis dailininkas iševijoje*, sud. Algimantas Kezys, Chicago (Ill.): Mūsų žinios, 1973.
- Lietuvių enciklopedija*, t. 1–35, Boston (Mass.): Lietuvių enciklopedijos leidykla, 1953–1966.
- Lietuvių enciklopedija. Papildymai*, t. 36–37, Boston (Mass.): Lietuvių enciklopedijos leidykla, 1969, 1985.
- Lithuanian Artists in North America: Exhibitors in Dailė '91, '92, and '93*, ed. Algimantas Kezys, Stickney (Ill.): Galerija, 1994.
- Lithuanian bookplates / Lietuvių ekslibriai*, ed. Vitolis E. Vengris, Chicago (Ill.): Lithuanian Library Press, Loyola University Press, 1980.
- Liutkus, Viktoras, *Viktoras Vizgirda*, Vilnius: Vilniaus dailės akademija, 2000.
- Manėm, kad greit grįšim: 18 pokalbių apie pasitraukimą į Vakarus 1940–1944 m.*, sud. Laima Petrauskaitė VanderStoep, Vilnius: Aukso žuvys, 2014.

- Michelsonas, Stasys, *Lietuvių išėivija Amerikoje (1868–1961)*, South Boston (Mass.): Keleivis, 1961.
- Mikas J. Šileikis / Michael J. Šileikis, ed. Domas Adomaitis, Chicago (Ill.): M. J. Šileikis, 1992.
- Miklaševičiūtė, Kristina, *Kazimieras Žoromskis*, Vilnius: R. Paknio leidykla, 2007.
- Mykolas Paškevičius*, red. Algimantas Kezys, Stickney (Ill.): Galerija, 1994.
- Ona Dokalskaitė: The Art of Ona Dokalskaitė-Paškevičienė*, ed. Algimantas Kezys, Stickney (Ill.): Galerija; Vilnius: Ethnos '91, 1993.
- Pasaulio lietuvių žinynas / Lithuanian world directory*, red. ir sud. Anicetas Simutis, New York (N. Y.): Lietuvių prekybos rūmai, 1958.
- Peleckis-Kaktavičius, Leonas, *Juozo Bagdono spalvų ir erdvių vizijos: biografinė monografija*, Šiauliai: Varpai, 2011.
- Sakalauskas, Tomas, *Kelionė: dailininko Vytauto K. Jonyno gyvenimas*, Vilnius: Vaga, 1991.
- Sakalauskas, Tomas, *Žiūrėjimas į ugnį: Jurgio Mačiūno, Fluxus kūrėjo gyvenimas*, Vilnius: UAB „Baltų lankų“ leidyba, 2002.
- Scrapbook*, t. 1–7, ed. Algimantas Kezys [rankraščio teisėmis], Stickney (Ill.): Galerija, 2008.
- Sienkiewicz, Jan Wiktor, *Sztuka w poczekalni. Studia z dziejów plastyki polskiej na emigracji 1939–1989*, Torun: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, 2012.
- Šimonis, Kazys, *Gyvenimo nuotrupos*, Vilnius: Valstybinė grožinės literatūros leidykla, 1959.
- Šiuolaikinė lietuvių dailė JAV: dabarties dialogai*, sud. Danas Lapkus, Vida Mažrimienė, Kaunas: Nacionalinis M. K. Čiurlionio dailės muziejus, 2009.
- The Art of Viktoras Petravičius*, ed. Algimantas Kezys, Chicago (Ill.): Galerija, 1991.
- Tumėnienė, Nijolė, *Stasys Ušinskas*, Vilnius: Vaga, 1978.
- Užjūrio lietuviai: veidai ir vardai / Lithuanians overseas*, sud. Antanas Skaisgiris, Vilnius: Spauda, 1995.
- Van Reenan [Adomėnas], Antanas J., *Lithuanian diaspora: Königsberg to Chicago*, Lanham (Md.): University Press of America, 1992.
- Viesulas, Romas, *Telesforas Valius*, Toronto (Ont.): TAV Publishing, 1984.
- Visuotinė lietuvių enciklopedija*, t. 1–25, Vilnius: Mokslų ir enciklopedijų leidybos institutas, 2008–2014.
- Willard, Charlotte, *Adomas Galdikas: A Color Odyssey*, New York (N. Y.): October House, 1973.
- Wilmerding, John, *American Art*, Harmondsworth: Penguin Books, 1976.
- Žemaitytė, Zita, *Adomas Varnas: gyvenimas ir kūryba*, Vilnius: Baltos lankos, 1998.

Червонная, Светлана, *Из эмигрантской дали спасти отчизну: Литовское искусство и литовские художники в эмиграции (1940–1990)*, Москва: Прогресс-Традиция, 2012.

Новоженець, Галина, *Образотворче мистецтво української діаспори 1940–1970 років, Львів: Кальварія, 2015.*

Parodų katalogai

A.L.D.S.: Dailės paroda 1962 sausio 20–28 Chicagoje, Jaunimo Namuose, red. Vladas Vijeikis, iš. str. aut. Antanas Rūkštelė, Chicago (Ill.): Amerikos lietuvių dailininkų sąjunga, 1962.

Antanas Žemaitis: Exhibition of Paintings / Paveikslų paroda: April-balandžio 4–13, 1924, Chicago, (Ill.): Amerikos lietuvių dailės mėgėjų draugija, 1924.

Antrasis kultūros kongresas: Dailės paroda, Čiurlionio galerija, 1962.XI.21–25, Chicago (Ill.): [Čiurlionio galerija], 1962.

Art Exhibit / Paroda '87, Chicago (Ill.): Art gallery Galerija, 1987.

Art Exhibit of Young Lithuanian Professional and Amateur Artists: Popular, Practical and Fine Arts: May 23 – June 6, 1936, Mandel Bros. Galleries 9th Floor, State and Madison Streets Chicago, Illinois, Chicago (Ill.): [s. n.], 1936].

Bruožai: Dailininkų paroda, 1986 m. kovo 7–16 d. d., Chicago (Ill.): Čiurlionio galerija, 1986.

Chicago Historical Society presents Lithuanian Art in Exile Exhibit: August 14, 1950 to October 1, 1950, Chicago (Ill.): [s. n.], 1950.

Contemporary Latvian Painters at the Art Gallery of Ciurlionis during 2nd Latvian Youth Festival June 30th through July 8th, 1962, [Chicago (Ill.): s. n., 1962].

Čiurlionio galerija, 1957–62, Chicago (Ill.): [Čiurlionio galerija, 1962].

Čiurlionio galerijos Chicagoj 3-jų metų sukaktis ir dailės paroda, 1960.12.3–12 d., Chicago (Ill.): Čiurlionio galerijos direkcija, 1960.

Ethnic Arts in America presents an exhibit by The Balzekas Museum of Lithuanian Culture and Lithuanian-American women Artists: Upward Bound, Barat College, Reicher Gallery, June 23 – July 30, [s. l., s. n., s. a].

Exhibition: Lithuanian American Art Club commencing Oct. 15, 1931, Hotel Vicoria 7 Ave. 51 St. New York, New York (N. Y.): [s. n.], 1931.

Exhibition of Works by the Winners of the Scholastic art Competition from Maria High School: parodos katalogas, Chicago (Ill.), s. n., 1967.

Exhibitors 4th Annual Show Lithuanian Arts Circle, Hotel Victoria, 51st St. E – 7th Ave New York City, Feb. 6th to 26th, 1933, New York (N. Y.): [s. n.], 1933.

First Lithuanian International Art Exhibition, August 28 September 21, 1958, New York: Riverside Museum, 1958.

- Jaunųjų lietuvių menininkų darbų paroda: Nuo spalio 13 iki 20, 1962*, įž. str. aut. Mikas Šileikis, Chicago (Ill.): LB Čikagos apygardos valdyba, 1962.
- Jonynas: First American One-man show: May 8 to June 5, 1954*, Weyhe Gallery, 794 Lexington Ave. New York, Stamford (Conn.): Patria Printig and Publishing, 1954.
- Lietuvių dailininkų draugijos paroda – 1977 / Lithuanian American Women Artists Ass'n Exhibit – 1977*, Chicago (Ill.): [Čiurlionio galerija, 1977].
- Lietuvių moterų dailininkų d-jos paroda: Čiurlionio galerija XII 6–12, Čikaga, Jaunimo centras*, Chicago (Ill.): [Čiurlionio galerija, 1974].
- Lithuania comes to Broadway: New York Hall of Science presents Lithuanian Art in Exile Exhibit: October 20, 1949 to November 20, 1949*, New York (N. Y.): [s. n.], 1949.
- Lithuanian Art '88: Exhibition by Lithuanian Artists Living in the West*, ed. Algimantas Kezys, Toronto (Ont.): Lithuanian-American Fine Arts Association, Inc., 1988.
- Lithuanian Art '89: Travelling Exhibition by Lithuanian Artists living outside their homeland: Launched February 10, 1989*, ed. Algimantas Kezys, Chicago (Ill.): Lithuanian-American Fine Arts Association, Inc., 1989.
- Lithuanian Art: Exhibit program: Morrison Hotel, Chicago, Ill., 1957*, Chicago (Ill.): Morkunas Printing Co, 1957.
- Meno gija: Birželio 6, 1998 / Continuum: June 6, 1998*, Chicago (Ill.): [Lietuvių dailės muziejus], 1998.
- Meno paroda 1863–1941–1950 m. m. sukilimams pavaizduoti*, Chicago (Ill.): Amerikos lietuvių menininkų klubas, Čiurlionio galerija, 1964.
- Mitai: Mitologinės būtybės lietuvių tautosakoje: Laisva dailininkų interpretacija / A Contemporary Expression of Lithuanian Mythical Beings*, [Chicago (Ill.): s. n., 1981].
- New Yorko lietuvių dailininkų sąjungos 25 metų sukaktuvinė paroda 1977 m. lapkričio 26–27* Kultūros Židiny, Brooklyn (N. Y.): [s. n.], 1977.
- No-jury Exhibition: 1957 Chicago Artist*, Chicago (Ill.): [s. n.], 1957.
- Paintings and drawings*, [Chicago (Ill.), s. n., 1967].
- Pasaulio lietuvių jaunimo kongreso dailės paroda: Birželio 25 – liepos 10, 1966, Čikagos jaunimo centras*, įž. str. aut. Saulė Jautokaitė, Chicago (Ill.): [Čiurlionio galerija], 1966.
- Pirmoji meno paroda*, Chicago (Ill.): Lietuvių amerikiečių menininkų klubas, 1957.
- Refugee Artists in Germany 1945–1950: Lithuanian Artists at the Freiburg École des Arts et Métiers: May 18 thru June 8, 1984*, ed. Victoria Kasuba Matranga, Chicago (Ill.): Lithuanian American Fine Arts Association, Inc., 1984.
- Religija lietuvių mene: jungtinės kilnojamos parodos „Dailė '90“ katalogas*, red. Algimantas Kezys, Chicago (Ill.): Amerikos lietuvių dailiųjų menų d-ja, 1990.
- Religinio meno paroda 1956 m. III-11–IV-1 d. d.: Lietuvos bažnytinės provincijos įsteigimo 30 metų sukakčiai paminėti*, Chicago (Ill.): L.B. Čikagos apygardos Kultūros taryba, 1956.

- Reunion in Rochester: The Printmakers of the Lithuanian Institute of Arts*, Rochester (N. Y.): The Rochester Memorial Art Gallery, The Print Club of Rochester, 1953.
- Rudens dailės paroda: New Yorko Lietuvių Dailininkų Sąjunga*, Brooklyn (N. Y.): [s. n.], 1991.
- Silas Bronson Library presents Lithuanian Art in Exile Exhibit April 20, 1950 to May 6, 1950*, [s. l., s. n., 1950].
- Sugrįžusi dailė*, sud. Vida Mažrimienė, Kaunas: Nacionalinis M. K. Čiurlionio dailės muziejus, 2006.
- Time and space: September 14, 1986 – October 19, 1986*, Chicago (Ill.): Balzekas Museum of Lithuanian Culture, 1986.
- 12 Lithuanian Artists in America: August 10–September 5, 1973*, Washington (D. C.): The Corcoran Gallery of Art, Lithuanian World Community, Inc., 1973.
- Twenty Lithuanian Artists from the State of Illinois: Bicentennial Art Exhibit presented by the Balzekas Museum of Lithuanian Culture*, Chicago (Ill.): Balzekas Museum of Lithuanian Culture, [1976].
- Už Lietuvos laisvę! Didžioji lietuvių dailės paroda / New York Hall of Science Broadway at 44th Street New York 18, New York*, [New York (N. Y.): New York Hall of Science, 1949].
- Vienas iš mūsų: Algimantas Kezys: parodos katalogas: 1995 m. gegužės 2–23 d.*, Vilnius: Galerija „Vartai“, 1995.
- Viktoras Petravičius: The Spirit of Man: Oil graphics: November 2 thru 27, 1982*, Chicago (Ill.): Galerija, 1982.
- Women of the Dunes: Maria Ambrozaitis, Vanda Balukas, Magdalena Stankunas, Ada Sutkus: August 25 to September 30, 1985*, Munster (Ind.): The Northern Indiana Arts Association, 1985.
- Žvilgsnis į save / Self image: Lietuvių moterų dailininkių draugijos penkiolikos metų sukaktuvinė paroda Čiurlionio galerijoje*, 1986 m. balandžio mėn. 18-27 d., Chicago (Ill.): [Čiurlionio galerija], 1986.

Išėjimo periodikos leidiniai

- Aidai*: katalikiškos kultūros, literatūros ir politikos periodinis leidinys. – München, 1945–1991.
- Akiračiai*: JAV lietuvių atviro žodžio mėnraštis. – Chicago, Ill., 1968–2005.
- Atspindžiai*: visuomenės, kultūros ir mokslo dvisavaitinis iliustruotas žurnalas. – Chicago, Ill., 1952–1955.
- Bridges*: JAV lietuvių naujienlaiškis. – Boston, Mass., 1977–.
- Darbas*: Amerikos lietuvių socialistų sąjungos žurnalas. – South Boston, Mass., 1947–1960.

- Darbininkas*: JAV lietuvių katalikų laikraštis. – Boston, Mass., 1915–2005.
- Dirva*: JAV lietuvių tautinės minties savaitraštis. – Cleveland, Ohio, 1916–.
- Draugas*: krikščioniškos krypties pasaulio dienraštis. – Wilkes Barre, Pa., Chicago, Ill., 1909–.
- Laisvoji Lietuva*: JAV lietuvių dvisavaitinis laikraštis. Memmingen, 1946–1996.
- Laiškai lietuviams*: JAV lietuvių vienuolių jėzuitų religinės ir tautinės kultūros mėnesinis žurnalas. – Chicago, Ill., 1950–2000.
- Liaudies menas*: Lietuvių meno sąjungos leidinys. – Chicago, Ill., 1950–1951.
- Lietuvių dienos*: mėnesinis iliustruotas tautinės pakraipos žurnalas. – Los Angeles, Ca., 1950–1991.
- Lietuvių meno sąjunga*: JAV lietuvių meno, muzikos, literatūros žurnalas. – Chicago, Ill., 1950.
- Lietuvos aidas*: tautinės minties dienraštis. – Vilnius, 1917–1918, 1928–1940.
- Lithuanian Museum Review*: Balzeko lietuvių kultūros muziejaus leidinys. – Chicago, Ill., 1975–.
- Lituanus*: JAV lietuvių žurnalas. – Champaign, Ill., 1954–.
- Margutis*: JAV lietuvių žurnalas. – Chicago, Ill., 1928–1965.
- Metmenys*: JAV lietuvių literatūros, meno, sociologijos ir politikos žurnalas. – Chicago, Ill., 1959–2006.
- Motery dirva*: JAV lietuvių moterų periodinis leidinys. – Boston., Mass., 1916–1991, Čikaga.
- Museum Review*: Balzeko lietuvių kultūros muziejaus leidinys. – Chicago, Ill., 1966–1975.
- Mūsų žinios*. – Chicago, Ill., 1968–1994.
- Mūsų kelias*: neperiodinis informacinis leidinys. – Dillingen, 1945–1949.
- Naujienos*: Amerikos lietuvių socialistų sąjungos laikraštis. – Chicago, Ill., 1914–1987.
- Šviesa*: JAV lietuvių visuomenės, kultūros, politikos, mokslo ir literatūros trimėnesinis žurnalas. – Brooklyn, N. Y., 1934–1980.
- Tėviškės žiburiai*: Kanados lietuvių tautinės krypties savaitraštis. Toronto, Mississauga, 1949–.
- Žiburiai*: lietuvių savaitraštis. – Augsburg, 1945–1945.

Straipsniai, kronikos žinutės periodinėje spaudoje

- A. D., Dailės paroda Niujorke, in: *Darbininkas*, 1958 10 07, Nr. 73, p. 4.
- A. D., Dail. J. Pautieniaus paroda Almaus galerijoje, in: *Darbininkas*, 1959 10 14, Nr. 69, p. 6.
- Adomas Galdikas atsako į redaktoriaus klausimus, in: *Aidai*, 1968, Nr. 8, p. 358.
- Aistis, Jonas, Apverstos iliustracijos proga, in: *Aidai*, 1953, Nr. 5, p. 239.

- Akstinas, Juozas, Lietuvių menas tremtyje, in: *Margutis*, 1949, Nr. 6. p. 10–12.
- Alb. V-as, Nuoširdžios šnektelės su jaunaisiais dailininkais, in: *Draugas*, priedas *Mokslas, menas, literatūra*, 1963 09 04, Nr. 207, p. 8.
- A. L. Dailininkų S-ga..., in: *Naujienos*, 1956 09 21, Nr. 223, p. 8.
- Algimanto Kezio, SJ, nuotraukų paroda Balzeko Lietuvių kultūros muziejuje, in: *Draugas*, priedas *Mokslas, menas, literatūra*, 1967 02 04, Nr. 29, p. 7.
- Aleksa, Petras, „Dailės“ grupės parodą atidarant, in: *Draugas*, priedas *Mokslas, menas, literatūra*, 1969 05 17, Nr. 104, p. 2.
- Almus – A. Šalčius, in: *Darbininkas*, 1955 09 09, Nr. 64, p. 8.
- Almus galerija, in: *Darbininkas*, 1958 09 03, Nr. 8, p. 8.
- Almaus galerija, in: *Darbininkas*, 1958 10 15, Nr. 57, p. 8.
- Almaus galerija, in: *Darbininkas*, 1955 11 18, Nr. 83, p. 8.
- Almaus galerija, in: *Darbininkas*, 1959 11 12, Nr. 76, p. 8.
- Almaus galerijoje, in: *Darbininkas*, 1956 04 20, Nr. 29, p. 8.
- Almus Galerijoje, in: *Darbininkas*, 1956 06 22, Nr. 45, p. 8.
- Almaus galerijoje, in: *Darbininkas*, 1958 11 12, Nr. 81, p. 8.
- Almus galerijoje, in: *Darbininkas*, 1958 12 16, Nr. 88, p. 8.
- Almaus galerijoje, in: *Darbininkas*, 1959 02 29, Nr. 65, p. 8.
- Almus Galery, in: *Darbininkas*, 1956 05 04, Nr. 33, p. 8.
- Anderson, Donald J., Europos lietuvių grafika Chicagoj, in: *Draugas*, priedas *Mokslas, menas, literatūra*, 1980 07 26, Nr. 174, p. 4.
- Anderson, Donald J., Mūsų mitologija ir dailininkės amerikiečio akimis, in: *Draugas*, priedas *Mokslas, menas, literatūra*, 1982 01 23, Nr. 19, p. 4.
- Andriekus, Leonardas, Lietuviai Corcorano galerijoje, in: *Darbininkas*, 1973 09 21, Nr. 38, p. 4.
- Andriekus, Leonardas, Pirmasis kultūros kongresas, 1956, in: *Aidai*, Nr. 7–8, p. 369–371.
- Apie tautiškumą kūryboje ir mene: Pokalbis su Adolfu Valeška, in: *Akiračiai*, 1973, Nr. 7, p. 8.
- Apie tūkstantis žmonių aplankė lietuvių dailės parodą Niujorke, in: *Darbininkas*, 1970 02 27, Nr. 15, p. 4.
- Ar nori, kad lietuvių dailės paroda ateitų į tavo koloniją?, in: *Margutis*, 1949, Nr. 12, p. 18.
- A. Šalčius – Almus, in: *Darbininkas*, 1955 10 18, Nr. 75, p. 8.
- Atgaivinta lietuvių dailininkų draugija New Yorke, in: *Naujienos*, 1953 02 02, Nr. 27, p. 5.
- Atidaryta dailės paroda, in: *Darbininkas*, 1957 12 10, Nr. 87, p. 8.
- Balandžio 25 – gegužės 10..., in: *Aidai*, 1965, Nr. 6, p. 277.
- Bal. Brazdžionis, Lietuvių kultūros muziejus Chicagoj, in: *Darbininkas*, 1976 10 01, Nr. 40, p. 8.

- Balukienė, Vanda, Dailininkų paroda, in: *Naujienos*, 1974 12 05, Nr. 286, p. 6.
- Balukienė, Vanda, Lietuvos dailininkės kuria ir bendrauja, in: *Draugas*, priedas *Mokslas, menas, literatūra*, 2002 04 06, Nr. 67, p. 3.
- Balukienė, Vanda, Lietuvių moterų dailininkų sukaktis (2), in: *Draugas*, priedas *Mokslas, menas, literatūra*, 1985 08 10, Nr. 156, p. 4.
- Balzeko lietuvių kultūros muziejaus atidarymas, in: *Draugas*, priedas *Mokslas, menas, literatūra*, 1966 06 04, Nr. 130, p. 6.
- Balzeko Lietuvių kultūros muziejuje, in: *Draugas*, priedas *Mokslas, menas, literatūra*, 1967 04 01, Nr. 76, p. 7.
- Ben. Blinstrubo dailės paroda, in: *Draugas*, priedas *Mokslas, menas, literatūra*, 1977 06 11, Nr. 136, p. 5.
- [Bradūnas, Kazys], k. brd., Kai tūkstantmetės gelmės susiliečia su moderniuoju menu, in: *Draugas*, priedas *Mokslas, menas, literatūra*, 1981 11 28, Nr. 277, p. 4.
- [Bradūnas, Kazys], k. brd., Lietuviai dailininkai Chicagos centrinėje bibliotekoje, in: *Draugas*, priedas *Mokslas, menas, literatūra*, 1976 02 21, Nr. 44, p. 5.
- [Bradūnas, Kazys], k. brd., Paroda Balzeco muziejuje, in: *Draugas*, priedas *Mokslas, menas, literatūra*, 1975 02 15, Nr. 39, p. 6.
- Chicagoje organizuojasi lietuvių dailininkės, in: *Draugas*, priedas *Mokslas, menas, literatūra*, 1971 05 01, Nr. 102, p. 7.
- Čerkeliūnienė, Rima, Penktoji dailės paroda New Yorke: Lietuvių fondo premija paskirta Kazimierui Žoromskiui, in: *Draugas*, priedas *Mokslas, menas, literatūra*, 1974 02 16, N. 40, p. 3.
- Dail. Česlovo Janušo paskaitą..., in: *Darbininkas*, 1972 04 21, Nr. 18, p. 12.
- Dailės galerija, in: *Tėviškės žiburiai*, 1961 08 24, Nr. 34, p. 5.
- Dailininkų Dr-jos paroda, in: *Naujienos*, 1974 12 20, Nr. 299, p. 6.
- Dailininkų dėmesiui, in: *Darbininkas*, 1991 03 08, Nr. 10, p. 8.
- Dailininkų pasisakymus..., in: *Darbininkas*, 1972 12 22, Nr. 53, p. 12.
- Dail. Kazimieras Žoromskis, in: *Darbininkas*, 1957 02 15, Nr. 13, p. 8.
- Dail. M. Stankūnienė, in: *Draugas*, priedas *Mokslas, menas, literatūra*, 1968 12 13, Nr. 292, p. 8.
- Dail. Romas Viesulas, in: *Darbininkas*, 1958 03 07, Nr. 18, p. 8.
- Dail. R. Viesulo..., in: *Darbininkas*, 1960 02 02, Nr. 9, p. 4.
- Dail. V. K. Jonynas..., in: *Darbininkas*, 1972 04 07, Nr. 16, p. 8.
- Dainauskas, Jonas, „Dailės“ grupės parodos atidarymo įspūdžiai, in: *Draugas*, priedas *Mokslas, menas, literatūra*, 1972 05 20, Nr. 119, p. 3.
- Didelis dėmesys lietuvių dailininkų parodai amerikiečių galerijoje, in: *Draugas*, priedas, *Mokslas, menas, literatūra*, 1975 10 18, Nr. 244, p. 5.
- Didžioji premija lietuviui, in: *Darbininkas*, 1956 12 14, Nr. 88, p. 4.

- D., Lietuvių dailininkų paroda, in: *Darbininkas*, 1956 12 14, Nr. 88, p. 4.
- Dvasios menkystė, in: *Žiburiai*, 1949 04 07, Nr. 37, p. 3.
- Dvidešimties lietuvių dailininkų paroda, in: *Draugas*, priedas *Mokslas, menas, literatūra*, 1976 02 14, Nr. 38, p. 7.
- 20 lietuvių dailininkų..., in: *Darbininkas*, 1976 05 28, Nr. 22, p. 9
- 20 lietuvių dailininkų Chicagos centrinėje bibliotekoje, in: *Draugas*, priedas *Mokslas, menas, literatūra*, 1976 02 07, Nr. 32, p. 5.
- Edvardo Valaičio akvarelinių darbų tapybos paroda, in: *Draugas*, priedas *Mokslas, menas, literatūra*, 1967 03 04, Nr. 53, p. 6.
- Forwalter, John, Daugiaveidė paroda, in: *Draugas*, priedas *Menas, mokslas, literatūra*, 1986 05 17, Nr. 97, p. 4.
- Galerija, iki šiol veikusi..., in: *Aidai*, 1985, Nr. 5, p. 339–340
- „Galerija“, kuriai vadovauja Algimantas Kezys..., in: *Aidai*, 1987, Nr. 1, p. 62.
- Galerija reprezentuojama lietuvių darbais, in: *Draugas*, priedas *Mokslas, menas, literatūra*, 1960 05 14, Nr. 114, p. 1.
- Galima pasinaudoti Kultūros židinio sale, in: *Darbininkas*, 1980 10 24, Nr. 43, p. 12.
- Girnius, Juozas, Meno tautiškuo klausimu, in: *Aidai*, 1973, Nr. 3, p. 115–119.
- [Girnius, Juozas], J. Alaušius, Žvilgsnis į 1966 metus II. Kultūrinis gyvenimas, in: *Aidai*, 1967, Nr. 2, p. 75–86.
- Goštautas, Stasys, Iš Bostono užrašų: Vienas J. Mačiūno koldūnas, in: *Lietuvos žinios*, 2007 10 28, Nr. 295, p. 20.
- Grafikos vėjus sėkmingas, in: *Draugas*, priedas *Mokslas, menas, literatūra*, 1960 06 18, Nr. 143, p. 2.
- H. Nagys, gyvenęs Montrealy..., in: *Darbininkas*, 1955 10 04, Nr. 71, p. 5.
- Iš Balzeko Lietuvių kultūros muziejaus veiklos, in: *Draugas*, priedas *Mokslas, menas, literatūra*, 1967 06 10, Nr. 135, p. 7.
- Jautokaitė, Saulė, Lietuvių menininkų darbų paroda Chicagoje, in: *Aidai*, 1978, Nr. 1, p. 48.
- Jautokaitė, Saulė, Moteris dailės pasaulyje, in: *Draugas*, priedas *Mokslas, menas, literatūra*, 1977 11 05, Nr. 260, p. 1.
- J. J-rinas, Skulptorius P. Rimša apie Naujojo Pasaulio meną, in: *Lietuvos aidas*, 1938 04 14, priedas, Nr. 169, p. 3.
- Jonynas, Vytautas Kazimieras, Dailininkai prašomi siųsti savo kūrinių skaidres, in: *Darbininkas*, 1968 06 11, Nr. 42, p. 4.
- J. Pr., Dailininkų paroda, in: *Draugas*, 1977 11 22, Nr. 274, p. 6.
- Jurgėla, Petras, P. Rimšos meno kūriniai Amerikoje, in: *Naujoji Romuva*, 1937, Nr. 6, p. 121–125.
- [Jurkus, Paulius], (p. j.), Atidaryta New Yorko dailininkų sąjungos paroda, in: *Darbininkas*, 1972 12 01, Nr. 50, p. 12.

- [Jurkus, Paulius], (p. j.), Atidaryta trečioji dailės paroda, in: *Darbininkas*, 1972 02 25, Nr. 10, p. 2.
- Jurkus, Paulius, Dailės paroda Čikagoje, in: *Aidai*, 1957, Nr. 7, p. 328–329.
- Jurkus, Paulius, Dailininko V. K. Jonyno paroda, in: *Darbininkas*, 1954 05 24, Nr. 39, p. 4.
- [Jurkus, Paulius], (p. j.), NY dailininkų sąjunga išsirinko naują valdybą, in: *Darbininkas*, 1991 03 29, Nr. 13, p. 8.
- [Jurkus, Paulius], (p. j.), Patikslinimai dėl dailės parodos Kultūros židinyje, in: *Darbininkas*, 1988 03 18, Nr. 11, p. 4.
- [Jurkus, Paulius], (p. j.), Penktoji dailės paroda, in: *Darbininkas*, 1974 03 08, Nr. 10, p. 4.
- [Jurkus, Paulius], Po ketvirtosios dailės parodos, in: *Darbininkas*, 1973 03 09, p. 4, 11.
- [Jurkus, Paulius], (p. j.), Žvilgsnis į 6-tąją dailės parodą, in: *Darbininkas*, 1975 04 04, Nr. 14, p. 4.
- Ką dailininkai veikė prieš 22 metus?, in: *Naujienos*, 1957 12 14, Nr. 294, 2 dalis, p. 8–9.
- Kai moterys pralenkia vyrus: Pokalbis su Lietuvių moterų dailininkų draugijos pirminke Vanda Balukiene, in: *Draugas*, priedas *Mokslas, menas, literatūra*, 1974 11 30, Nr. 280, p. 4.
- Kalnietė, Marija, Svečiuose pas dail. A. Vitkauskaitę-Merker, in: *Darbininkas*, 1955 01 28, Nr. 8, p. 4.
- Kartų skirtumai mūsų išėivijoje: anketinis simpoziumas, in: *Aidai*, 1970, Nr. 5, p. 213–223.
- Kas dalyvauja IV-toje dailės parodoje, in: *Darbininkas*, 1973 03 09, p. 4.
- Kas yra abstraktinis menas, in: *Naujienos*, 1951 07 27, Nr. 176, p. 5.
- Kašubienė, Aleksandra, Ar įsiprasmino parodos rengimo pastangos?, in: *Darbininkas*, 1973 10 05, Nr. 40, p. 7.
- Ketvirtis, A. Dailės parodoje pasižvagių, in: *Tėviškės žiburiai*, 1954 09 16, Nr. 36, p. 3.
- Kezys Algimantas, „Galerijai“ vieneri metai, in: *Draugas*, priedas *Mokslas, menas, literatūra*, 1981 05 02, Nr. 102, p. 4.
- Koresp., Dail. J. Pautienius laimėjo premiją, in: *Naujienos*, 1957 02 28, Nr. 50, p. 7.
- Koresp., Jaunųjų dailininkų paroda, in: *Naujienos*, 1962 10 16, Nr. 244, p. 6.
- K. T., „Dailės“ grupės rinktinei parodai Chicagoje ruošiantis, in: *Draugas*, priedas *Mokslas, menas, literatūra*, 1972 05 06, Nr. 107, p. 2.
- Kurauskas, Algirdas, Nuolatinių pastangų įtampoje, in: *Draugas*, priedas *Mokslas, menas, literatūra*, 1965 05 08, Nr. 108, p. 3.
- Laiškas *Time* žurnalui dėl M. K. Čiurlionio, in: *Darbininkas*, 1972 06 05, Nr. 25, p. 4.
- Lapė, Pranas, Klasikai, mat, atsirado, in: *Vienybė*, 1958 12 05, Nr. 48, p. 7, 9.
- L. A., Visuomenininkas, kuris neieško poilsio: Aleksandro Vakselio amžiaus ir veiklos sukaktims, in: *Aidai*, 1981, Nr. 5, p. 332–333.
- Lietuviai dailininkai, in: *Darbininkas*, 1956 04 03, Nr. 24, p. 8.

- Lietuviai gavo premijas, in: *Naujienos*, 1956 04 07, Nr. 83, 2 dalis, p. 3.
- Lietuviškoji galerija Čikagos centre, in: *Draugas*, priedas *Mokslas, menas, literatūra*, 1980 06 14, Nr. 139, p. 4.
- Lietuvių Dailės Instituto V-ba, Lietuvių Dailės Instituto pareiškimas, in: *Naujienos*, 1950 07 07, Nr. 158, p. 6.
- Lietuvių dailės paroda amerikiečių spaudoj, in: *Margutis*, 1950, Nr. 9, p. 2.
- Lietuvius dailininkus pakvietė..., in: *Darbininkas*, 1956 04 17, Nr. 28, p. 8
- Lietuvių dailininkų paroda, in: *Darbininkas*, 1956 12 14, Nr. 88, p. 4.
- Lietuvių dailininkų paroda Chicagos miesto centre, in: *Draugas*, priedas *Mokslas, menas, literatūra*, 1976 06 05, Nr. 132, p. 5.
- Lietuvių Meno parodos Amerikoje Komitetas, Pranešimas dėl lietuvių meno parodos Amerikoje, in: *Mūsų kelias*, 1948 01 22, Nr. 4, p. 2.
- Lietuvių mitologinių būtybių paroda atidaryta Čiurlionio galerijoje, in: *Draugas*, priedas *Mokslas, menas, literatūra*, 1981 11 14, Nr. 266, p. 4.
- Lietuvių moterų dailininkų d-jos paroda Čiurlionio galerijoje, in: *Mūsų žinios*, 1974 12 22, Nr. 21, p. 345.
- Lietuvos gen. konsulės J. Daužvardienės žodis atidarant lietuvių dailininkų parodą M. K. Čiurlionio galerijoje, Jaunimo centre, Chicagoje, š. m. lapkričio 18 d., in: *Draugas*, priedas *Mokslas, menas, literatūra*, 1977 11 26, Nr. 277, p. 6.
- [Mackus, Algimantas], A. Audrius, Nuo špachtelio iki nusigyvenimo, in: *Naujienos*, 1952 10 06, Nr. 236, p. 5.
- [Mackus, Algimantas], A. M., Sprendimai ne tradicijoje, in: *Margutis*, 1963, Nr. 10, p. 18, 19.
- Mačiūnas, Jurgis, Lietuviško nacionalizmo konfliktas su abstrakčiu menu, in: *Darbas*, 1960, Nr. 2, p. 19–20.
- Marijos Aukštesniosios mokyklos mergaičių dailės darbų paroda, in: *Draugas*, priedas *Mokslas, menas, literatūra*, 1967 05 13, Nr. 112, p. 7.
- Meno galerija „Galerija“, in: *Darbininkas*, 1985 08 02, Nr. 30, p. 8.
- M. M-nis, St. Ušinskio meno paroda New Yorke ir kiti jo darbai, in: *Lietuvos aidas*, 1937 01 08, priedas, Nr. 9, p. 3.
- Mokinių dailės darbų paroda Balzeko Lietuvių kultūros muziejuje, in: *Draugas*, priedas *Mokslas, menas, literatūra*, 1967 05 06, Nr. 106, p. 6.
- Mūsų jaunųjų dailininkų kūryba Balzeko Lietuvių kultūros muziejuje Chicagoje, in: *Draugas*, priedas *Mokslas, menas, literatūra*, 1966 08 06, Nr. 183, p. 6.
- Narkeliūnaitė, Salomėja, Ar tikrai paroda buvo bloga?, in: *Vienybė*, 1958 10 24, Nr. 42, p. 5.
- New Yorke veikia..., in: *Darbininkas*, 1958 10 21, Nr. 76, p. 4.
- New Yorko Dailininkų Sąjunga, in: *Darbininkas*, 1954 11 16, Nr. 81, p. 8.

- New Yorko liet. dailininkų laimėjimai, in: *Darbininkas*, 1957 01 29, Nr. 8, p. 4
- New York'o Lietuvių Dailininkų Sąjunga kviečia talkon, in: *Darbininkas*, 1959 05 06, Nr. 32, p. 8.
- N. Y. lietuvių dailininkų sąjungos susirinkimas, in: *Darbininkas*, 1980 02 29, Nr. 9, p. 12.
- „N.“ koresp., Naujas kultūrinis židinys Chicagoje: Atidaroma Am. Liet. Dailininkų Sąjungos paroda, in: *Naujienos*, 1976 05 25, Nr. 124, p. 6.
- „N.“ Redakcija, Lietuvių dailės paroda Amerikoje, in: *Naujienos*, 1950 09 08, Nr. 211, p. 7.
- Pasipriešinimas kultūriniam nuosmukiui, in: *Darbininkas*, 1958 06 10, Nr. 42, p. 4.
- Pasirengimai LB seimui, in: *Darbininkas*, 1957 11 15, Nr. 81, p. 8.
- Pavasarinę dailės parodą..., in: *Darbininkas*, 1990 03 30, Nr. 13, p. 8.
- Penkių paroda Almaus galerijoje, in: *Darbininkas*, 1956 03 02, Nr. 16, p. 8.
- Penktoji dailės paroda atidaroma vasario 9, in: *Darbininkas*, 1974 02 08, Nr. 6, p. 9.
- Perduodant Kultūros židinio administravimą, in: *Darbininkas*, 1979 10 19, Nr. 42, p. 3.
- Planuojama galerija, in: *Darbininkas*, 1955 08 23, Nr. 60, p. 8.
- PLB Seimo Informacijos Komisija, Kaip ruošiamasi PLB seimui Niujorke, in: *Darbininkas*, 1957 04 02, Nr. 23, p. 6;
- PLB Seimo Informacijos Komisija, Pranešimas PLB seimo reikalais, in: *Darbininkas*, 1957 04 09, Nr. 25, p. 8.
- Plukas, Algis, Amerikos lietuvių 1985 metų veiklos apžvalga, in: *Aidai*, 1986, Nr. 1, p. 51–56.
- Pokalbis su dail. Vizgirda: Žvilgsnis į pragyvento laikotarpio dailę, in: *Aidai*, 1980, Nr. 3, p. 136–146.
- Po IV-tojo PLB seimo, in: *Darbininkas*, 1973 09 14, Nr. 37, p. 3.
- Pranešimas dailininkams, in: *Darbininkas*, 1958 08 01, Nr. 56, p. 8.
- Priešpylis, K., Sutelktinė mūsų dailininkų paroda: Kai kurios išvados po pirmųjų įspūdžių, in: *Draugas*, priedas *Mokslas, menas, literatūra*, 1973 02 24, Nr. 47, p. 3, 4.
- Prunskis, Juozas, Balzeko lietuvių kultūros muziejus, in: *Aidai*, 1985, Nr. 6, p. 389–392.
- Radžius, A., Pasaulio lietuvių seimui artėjant, in: *Darbininkas*, 1973 08 17, Nr. 33, p. 4.
- Ramojus, Valentinas, Jauni dailininkai Čiurlionio galerijoje: Reportažas iš Čikagos, in: *Darbininkas*, 1963 09 04, Nr. 59, p. 4.
- Ramonis, Valentinas, Įspūdžiai iš Jono Tričio parodos, in: *Draugas*, priedas *Mokslas, menas, literatūra*, 1967 03 02, Nr. 53, p. 7.
- Ramonis, Valentinas, Naujas Vacl. Rato atsilankymas, in: *Draugas*, priedas *Mokslas, menas, literatūra*, 1968 01 20, Nr. 17, p. 7.
- Rannit Aleksis, Lietuvių dailės paroda New Yorke: Ne be trūkumų, bet triumfas, in: *Darbas*, 1958, Nr. 4, p. 38–40.
- Rengia dailės parodą, in: *Darbininkas*, 1956 11 13, Nr. 81, p. 8.

- Rengiama meno šventė: Atidaroma Adomo Galdiko vardo galerija, in: *Darbininkas*, 1976 04 16, Nr. 16, p. 9.
- Reprezentacinės Meno Parodos..., in: *Draugas*, priedas *Mokslas, menas, literatūra*, 1958 05 31, Nr. 127, p. 1.
- rm, Penki Australijos lietuviai grafikai, in: *Draugas*, priedas *Mokslas, menas, literatūra*, 1965 05 01, Nr. 102, p. 1.
- Rp., Chicagoje susidarė lietuvių dailės parodai remti komitetas, in: *Margutis*, 1949, Nr. 10, p. 16.
- Rp., Lietuvių dailės parodos atidarymas, in: *Margutis*, 1949, Nr. 11, p. 5–7.
- Rūkštelė, Antanas, Lietuvių meno paroda, in: *Draugas*, 1958 09 20, Nr. 221, priedas *Mokslas, menas, literatūra*, p. 4.
- Rūkštelė Antanas, Pasaulio Lietuvių Bendruomenės Seimas ir nesusipratimas, in: *Naujienos*, 1973 07 16, Nr. 116, p. 2.
- Simpoziumas apie lietuvių dailininką, in: *Darbininkas*, 1972 12 15, Nr. 52, p. 11.
- Skelbiamas lietuviškos grafikos vėjus, in: *Draugas*, priedas *Mokslas, menas, literatūra*, 1960 05 14, Nr. 114, p. 1.
- Skrajojanti lietuvių kultūros parodos, in: *Draugas*, priedas *Mokslas, menas, literatūra*, 1967 03 11, Nr. 59, p. 7.
- Staknienė, Alina, Latviai menininkai ir jų veikla, in: *Darbininkas*, 1977 01 21, Nr. 3, p. 2.
- [Staknienė, Alina] A. Stkn., Sėkminga pabaltiečių skaidrių popietė, in: *Darbininkas*, 1977 04 01, Nr. 13, p. 5.
- St. Balzeko Lietuvių kultūros muziejus Chicagoje (4012 Archer Ave.) vis labiau patraukia amerikiečių dėmesį, in: *Draugas*, priedas *Mokslas, menas, literatūra*, 1967 06 10, Nr. 135, p. 7.
- Subačius, Giedrius, Gintauto Vėžio ekslibrisai: rinkinio pristatymas Newberry bibliotekoje Čikagoje, in: *Draugas*, priedas *Mokslas, menas, literatūra*, 2009 04 18, Nr. 73, p. 5.
- Sudaryta Reprezentacinės Meno..., in: *Draugas*, priedas *Mokslas, menas, literatūra*, 1958 05 17, Nr. 116, p. 7.
- Suvežami paveiksliukai į 10-tą parodą, in: *Darbininkas*, 1979, Nr. 5, p. 12.
- [Algimantas Šalčius], (alm), Parodos ir kursai, in: *Draugas*, priedas *Mokslas, menas, literatūra*, 1960 01 30, Nr. 25, p. 5.
- [Šalčius, Algimantas] (alm), Sandros Čipkuvienės paroda, in: *Draugas*, priedas *Mokslas, menas, literatūra*, 1960 05 14, Nr. 114, p. 1.
- [Šalčius, Algimantas] (alm), T. Valiaus..., in: *Draugas*, priedas *Mokslas, menas, literatūra*, 1960 05 28, Nr. 126, p. 2.
- Šešių savaitinių meno studijos Balzeko Lietuvių kultūros muziejuje, in: *Draugas*, priedas *Mokslas, menas, literatūra*, 1967 03 04, Nr. 5, p. 6.

- Šeštoji dailės paroda, in: *Darbininkas*, 1975 02 28, Nr. 9, p. 9, 12.
- Šileikis, Mikas, Čiurlionio galerija ir jos sukaktis, in: *Aidai*, 1961, Nr. 2, p. 91–93.
- [Šileikis, Mikas], m. š. Kongresinė lietuvių jaunimo paroda, in: *Naujienos*, 1966 07 09, Nr. 160, 2 dalis, p. 8.
- Šimoliūnas, Saulius, Nereprezentacinė LB Meno Paroda Washingtone, in: *Naujienos*, 1973 07 07, Nr. 159, p. 3.
- Švabaitė-Gyliienė, Julija, „Namas ant moters kojų“, in: *Draugas*, priedas *Mokslas, menas, literatūra*, 1986 05 17, Nr. 97, p. 4.
- Šventinės parodos proga: Pokalbis su Čiurlionio galerijos direktore Vanda Balukiene, in: *Draugas*, priedas *Mokslas, menas, literatūra*, 1973 02 10, Nr. 35, p. 1.
- Tamulaitis, Stasys, Religija, žmogus, kūriniai ir kūrėjai: Chicagos religinio meno parodos įvertinimas, in: *Naujienos*, 1956 04 11, Nr. 86, p. 2.
- Trys lietuviai dailininkai, in: *Darbininkas*, 1956 05 04, Nr. 33, p. 8.
- Trys lietuviai dailininkai, in: *Darbininkas*, 1956 11 16, Nr. 82, p. 8.
- 1971 metai, in: *Aidai*, 1972, Nr. 1, p. 31–46.
- Urbaitytė, Elena, Lietuvių dailininkų pasirinkimai, galimybės, galvosūkliai, in: *Aidai*, 1989, Nr. 3, p. 212–216.
- Valentino Ramonio..., in: *Draugas*, priedas *Mokslas, menas, literatūra*, 1967 04 29, Nr. 100, p. 7.
- Varnas, Adomas, Valeška klastoja lietuvių kultūros istorijos puslapius, in: *Naujienos*, 1956 03 07, Nr. 56, p. 4; [tęsinys] 1956 03 08, Nr. 57, p. 5; 1956 03 09, Nr. 58, p. 5.
- Viesulas, Romas, Lietuvos dailininko problema gyvenant svetur, in: *Lituanistikos instituto 1973 metų suvažiavimo darbai*, Chicago: Lituanistikos institutas, 1975, p. 213–217.
- Viesulas, Romas, Penktoji dailės paroda New Yorke, in: *Aidai*, 1974, Nr. 3, p. 135–137.
- Vijeikis, Vladas, Lietuva ateina į Broadvėjų, in: *Margutis*, 1949, Nr. 11, p. 8.
- Vijeikis, Vladas, Religinio meno paroda Čikagoje, in: *Laiškai lietuviams*, 1956, Nr. 4, p. 123–125.
- Vizgirda, Viktoras, Lietuvių dailė enciklopedijos XV tome, in: *Aidai*, 1969, Nr. 1, p. 41.
- Vizgirda, Viktoras, Parodos, premijos ir meno kritika, in: *Aidai*, 1975, Nr. 5, p. 227–230.
- V. K., Dail. Magd. Stankūnienės paroda, in: *Draugas*, priedas *Mokslas, menas, literatūra*, 1968 06 08, Nr. 135, p. 8.
- V. K., Lietuvių dailės paroda atidaryta, in: *Darbininkas*, 1950 04 28, Nr. 32, p. 4.
- Žiogelis, Amerikos lietuviai dailininkai: Pasikalbėjimas su M. Šileikiu, in: *Naujienos*, 1951 08 24, Nr. 200, p. 4
- Žoromskis, Kazys, Tautinio meno esmė ir jo reikalingumas tremtyje, 1956, in: *Aidai*, Nr. 7–8, p. 321–323.
- Žvilgsnis į 1967 metus, in: *Aidai*, 1968, Nr. 2, p. 79–83.

Straipsniai internete

Aleknaitytė-Bieliauskienė, Rita, 09 10. Rugsėjis – M. K. Čiurlionio menas, <<http://www.aidas.lt/lt/asmenybes/article/8947-09-10-rugesjis-mikalojaus-konstantino-ciurlionio-menuo>>, 2014-10-17.

Januta, Donatas, Pilietinis karas tarp Amerikos lietuvių, <<http://www.draugas.org/07-21-12januta.pilietiniskaras2.html>>, 2014-10-29.

Lietuviško gyvenimo Amerikoje faktai, <<http://www.litua.com/lt/zinynas/istorija>>, 2010-11-03.

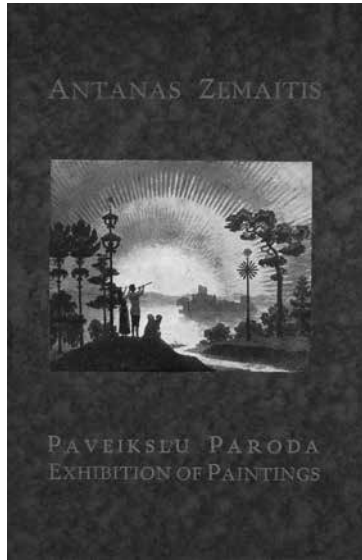
SANTRUMPOS

ALKA – Amerikos lietuvių kultūros archyvas
BLKM – Balzeko lietuvių kultūros muziejus
NČDMA – Nacionalinio M. K. Čiurlionio dailės muziejaus archyvas
LDMA – Lietuvos dailės muziejaus archyvas
LLMA – Lietuvos literatūros ir meno archyvas
LNB RS – Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos Rankraščių skyrius
LNM – Lietuvos nacionalinis muziejus
LTSC/PLA – Lituanistikos tyrimo ir studijų centro Pasaulio lietuvių archyvas
LTSC/MA – Lituanistikos tyrimo ir studijų centro Meno archyvas
PVB – Plungės viešoji biblioteka
VU RS – Vilniaus universiteto Rankraščių skyrius

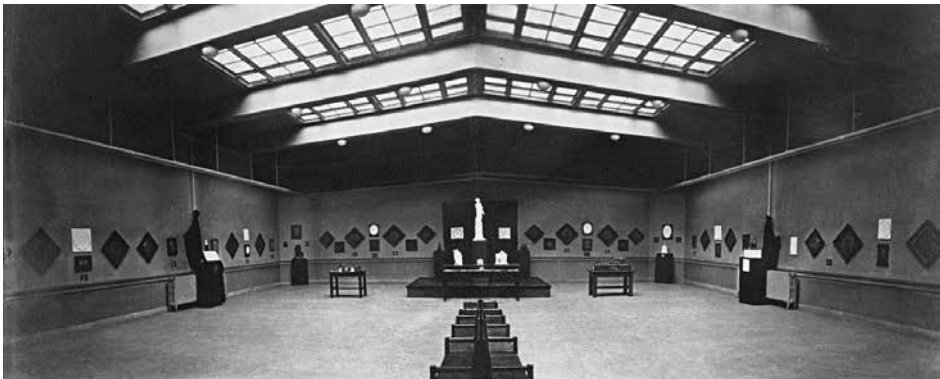
ALDD – Amerikos lietuvių dailininkų draugija
ALDS – Amerikos lietuvių dailininkų sąjunga
JAV LB – JAV Lietuvių bendruomenė
LAMK – Lietuvių amerikiečių menininkų klubas
LDI – Lietuvių dailės institutas
LF – Lietuvių fondas
NLDS – Niujorko lietuvių dailininkų sąjunga
PLB – Pasaulio lietuvių bendruomenė
PLDAS – Pasaulio lietuvių dailininkų ir architektų sąjunga

ILIUSTRACIJOS

1. 1. Išeivijos dailės gyvenimas JAV iki 1950 metų

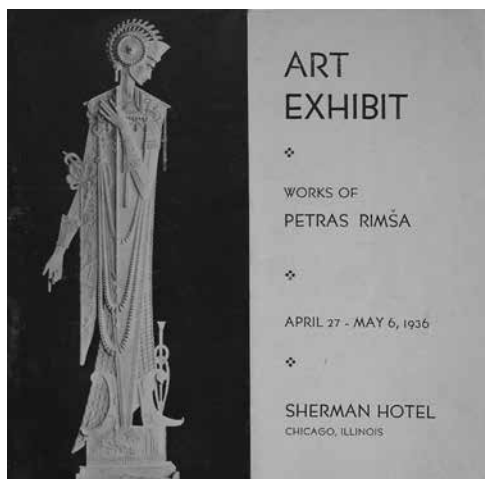

1. Antano Žmuidzinavičiaus (Žemaičio) parodos Čikagoje (1924 04 04–13, *Transportation Building*) katalogo viršelis*

2. Petro Rimšos parodos Voterberyje (Konektikuto valst.; 1937 03 07–21) bendras vaizdas. *LNM*

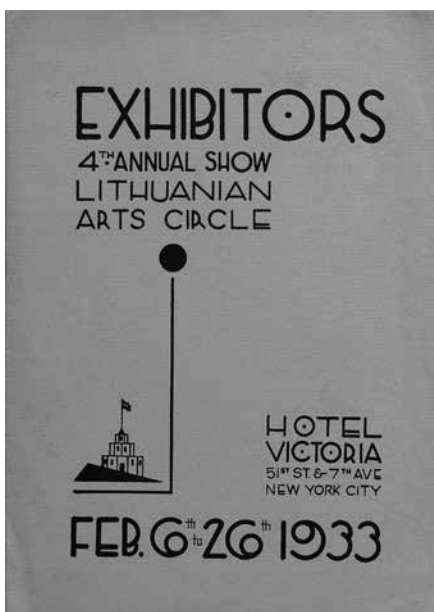
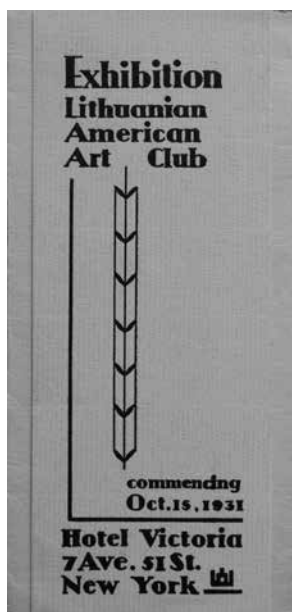
* Iliustracijų šaltiniai, kai jie saugomi keliuose atminties institucijose, neminimi. Retesniųjų iliustracijų saugojimo vieta nurodoma.

3. Petro Rimšos parodos Čikagoje (1936 04 27–05 06, *Sherman Hotel*) katalogo viršelis

4. Grupinės lietuvių dailininkų parodos Čikagoje (1936 05 23–06 06, *Mandel Bros. Galleries*) katalogo viršelis

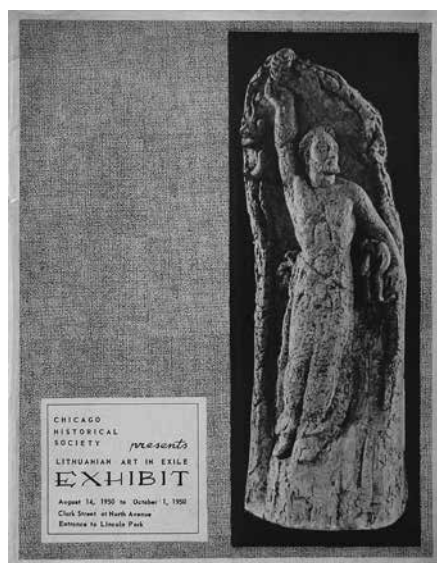

5–6. Lietuvių dailės parodų XX a. 4 deš. Niujorke (*Hotel Victoria*) katalogų viršeliai

7. Švietimo istorijos ekspozicijos fragmentas (fone – Stasio Ušinsko pano) 1939 m. Pasaulinėje parodoje Niujorke. ALKA

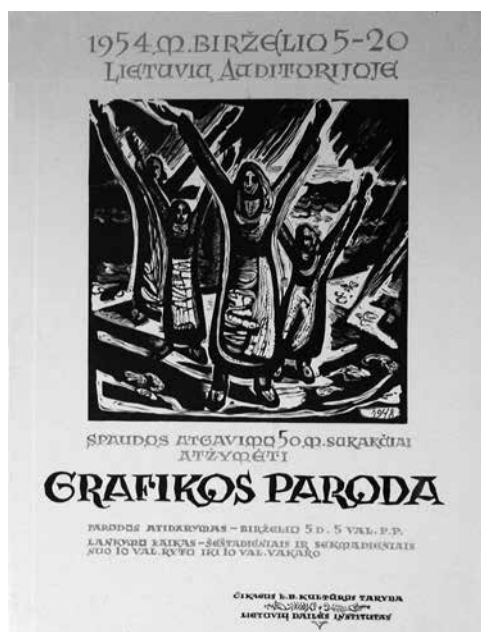
2. 1. Lietuvių dailės institutas (1947–1990, Vokietija, JAV–Kanada)

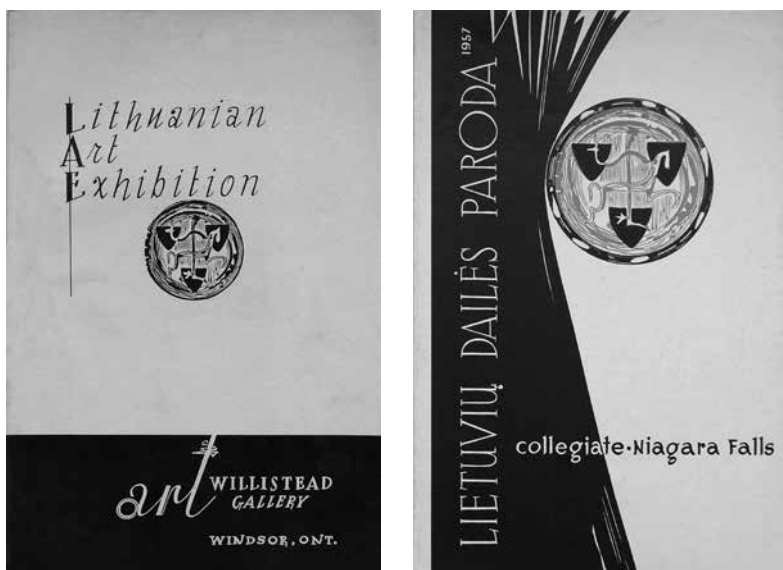
8–10. Kilnojamosios parodos *Lithuania comes to Broadway. Lithuanian Art in Exile* Niujorke (1949 10 20–11 20), Voterberyje (1950 04 20–05 06) ir Čikagoje (1950 08 14–10 01) katalogų viršeliai

11. LDI grafikos parodos Ročesteryje (1953 04 15–05 03, *Memorial Art Gallery*) katalogo viršelis

12. LDI grafikos parodos Čikagoje (1954 06 05–20, *Lietuvių auditorija*) spaudos atgavimo 50 metų sukakčiai paminėti plakatas, jame – Telesforo Valiaus *Šauksmas* (1948)

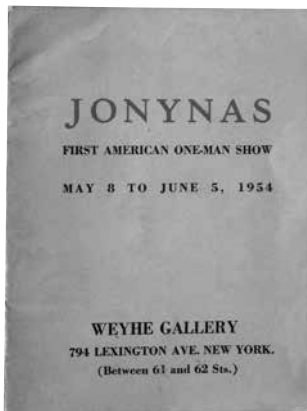
13–14. LDI parodų Kanadoje, Vindsore (1956 09 01–19, *Willistead Art Gallery*) ir Niagaroje (1957 08 31–?, *Collegiate Institute*), katalogų viršeliai

15. LDI parodos Čikagoje (1980 02 22–03 02, *Čiurlionio galerija****) katalogo viršelis

*** 1975 m. skilus Čiurlionio galerijai ėmė veikti dvi to paties pavadinimo galerijos – Čiurlionio galerija Jaunimo centre (toliau iliustracijų sąrašė vadinama *Čiurlionio galerija*) ir Čiurlionio galerija, Inc.

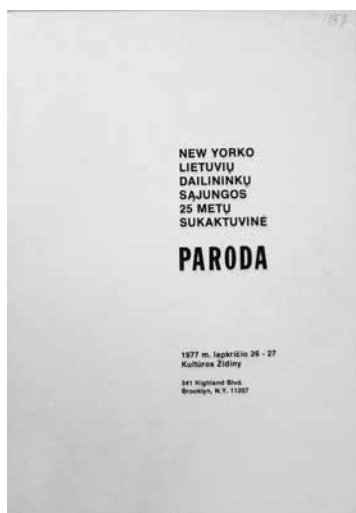
2. 2. Niujorko lietuvių dailininkų sąjunga (1952–1991, Niujorkas)

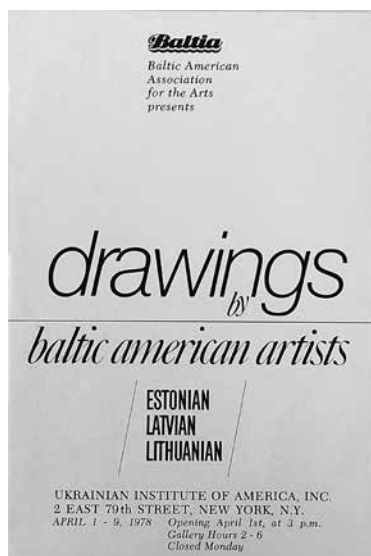
16. Vytauto Kazimiero Jonyno personalinės parodos Niujorke (1954 05 08–06 05, *Weyhe Gallery*) katalogo viršelis

17. NLDS 20 metų sukaktuvinės parodos Niujorke, Bruklinė (1972 11 25–12 03, *Kultūros židinys*), plakatas. Dail. Elena Kepalaitė

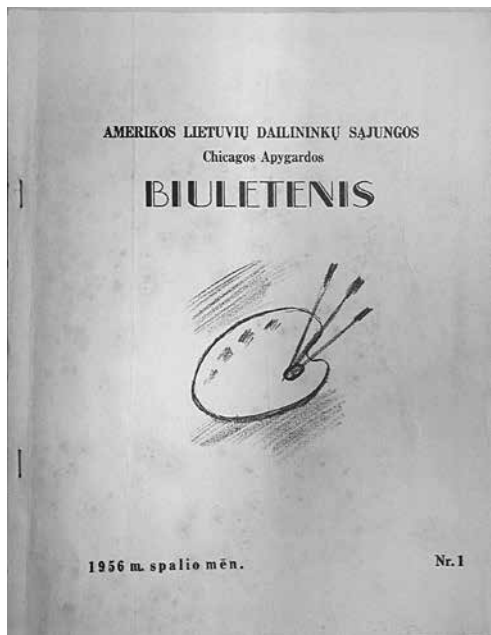

18. NLDS 25 metų sukaktuvinės parodos Niujorke, Bruklinė (1977 11 26–27, *Kultūros židinys*), katalogo viršelis

19. Susivienijimo *Baltia* parodos Niujorke (1978 04 01–09, *Ukrainian Institute of America*) katalogo viršelis

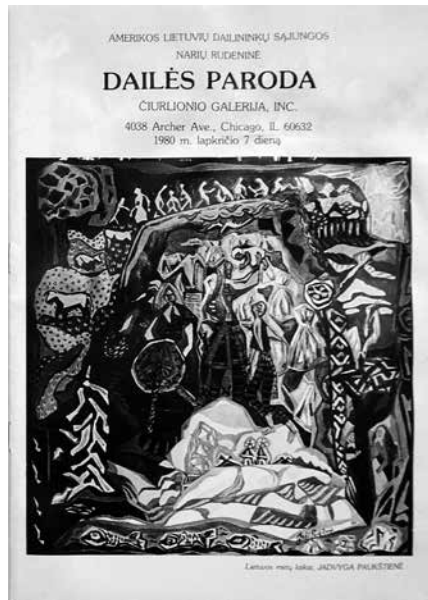
2. 3. Amerikos lietuvių dailininkų sąjunga (1956–1987, Čikaga)

20. Amerikos lietuvių dailininkų sąjungos Čikagos apygardos biuletenis (1956)

21. ALDS parodos Čikagoje (1958 12 06–14, Čiurlionio galerija) katalogo viršelis

22. ALDS parodos Čikagoje (1980 11 07–?,
Čiurlionio galerija, Inc.) katalogo viršelis, jame –
Jadvygos Paukštienės *Lietuvos metų laikai*

23. ALDS 30 metų sukaktuvinės parodos
Čikagoje (1987 04 24–05 08, Čiurlionio
galerija, Inc.) katalogo viršelis

2. 4. Jaunųjų dailininkų grupė *Dailė* (1962–1972, Čikaga)

24. IV jaunųjų dailininkų parodos Čikagoje (1966 03 19–27, Čiurlionio galerija) katalogo viršelis

25. *Dailės* grupės parodos Čikagoje (1967 03 18–26, Čiurlionio galerija) katalogo viršelis. Dail. Petras Aleksa

26. *Dailės* grupės parodos Čikagoje (1972 05 13–31, Čiurlionio galerija) katalogo viršelis

27. *Dailės* grupės parodos Čikagoje (1971 05 15–23, Čiurlionio galerija) katalogo viršelis. Dail. Zita Sodeikienė

2. 5. Amerikos lietuvių dailininkų draugija (nuo 1971, Čikaga)

28. ALDD parodos Čikagoje (1975 06 27–07 27, *Hyde Park* meno centras) plakatas, jame – Zitos Sodeikienės piešinys pagal Jean August Dominique Ingres *Turkiška pirtis* (1862)

29. ALDD parodos Čikagoje IV Mokslo ir kūrybos simpoziumo proga (1981 11 20–29, *Čiurlionio galerija*) katalogo viršelis

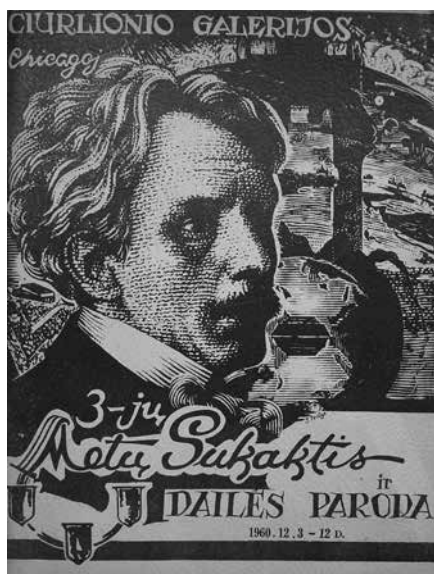

30–31. Parodos *Žvilgsnis į save* ALDD 15 metų sukakčiai paminėti Čikagoje (1986 04 18–27, Čiurlionio galerija) katalogo viršelis ir kvietimas

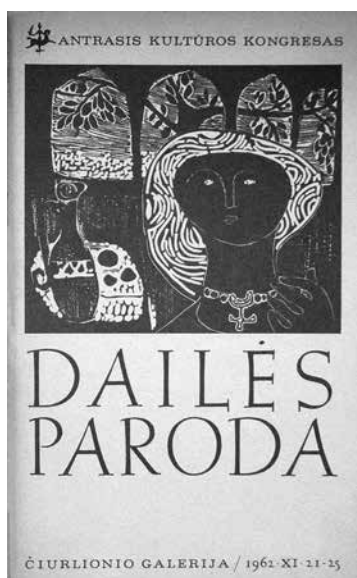
3. 1. Čiurlionio galerija (nuo 1957; 1975 skilo, antroji veikė iki 1987, Čikaga)

32–33. Pirmosios parodos Čiurlionio galerijoje 1957 m. spalio 20 d. vaizdai. LTSC/PLA

34. Mikalojaus Konstantino Čiurlionio 85-ųjų gimimo ir 3-ųjų Čiurlionio galerijos metinių minėjimo parodos (1960 12 03 12–12 12) katalogo viršelis

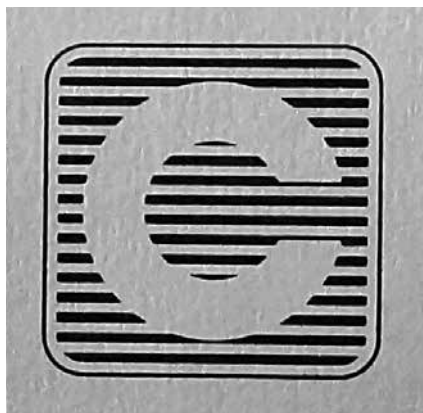
35. II kultūros kongreso parodos (1962 11 21–25) katalogo viršelis

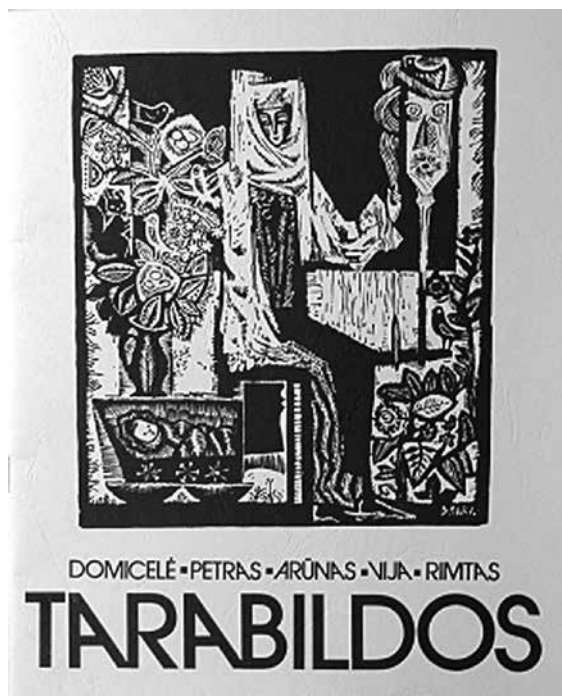
36. Šiuolaikinės latvių dailės parodos (1962 06 30–07 08) katalogo viršelis

37. Konkursinės meno parodos sukilimams pavaizduoti (1964 04 04–04 12) katalogo viršelis

38. Čiurlionio galerijos logotipas,
XX a. 9 deš. Aut. nežinomas

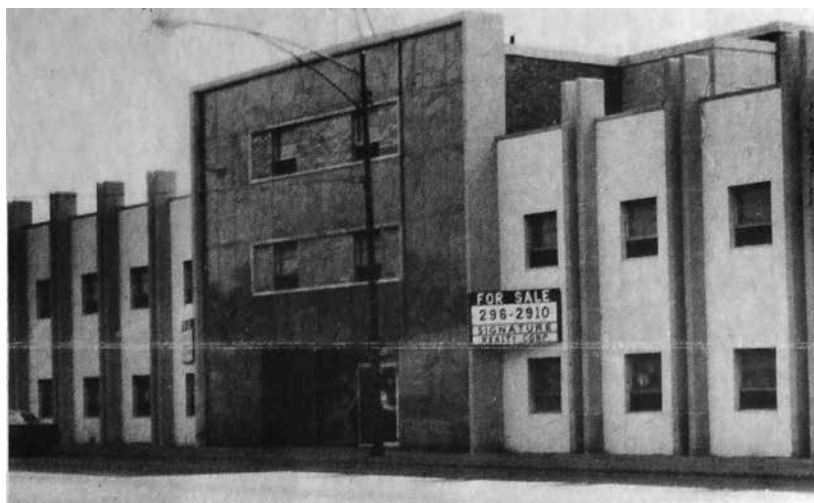

39. Tarabildų kūrybos parodos (1986 12 12–12 21) katalogo viršelis

3.2. Balzeko lietuvių kultūros muziejus (nuo 1966, Čikaga)

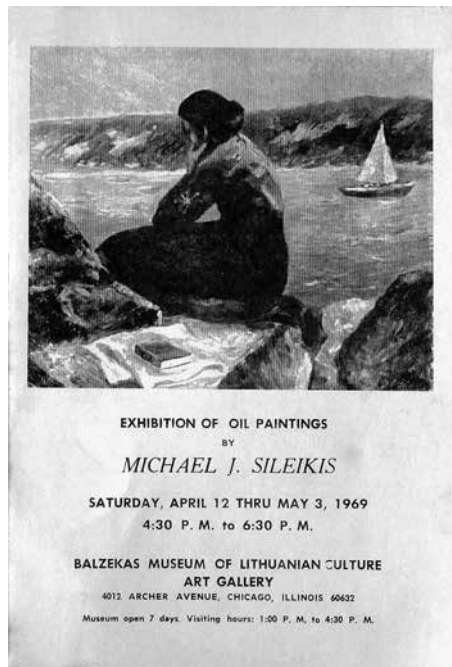
40. Balzeko lietuvių kultūros muziejaus pastatas 1966–1985 m.

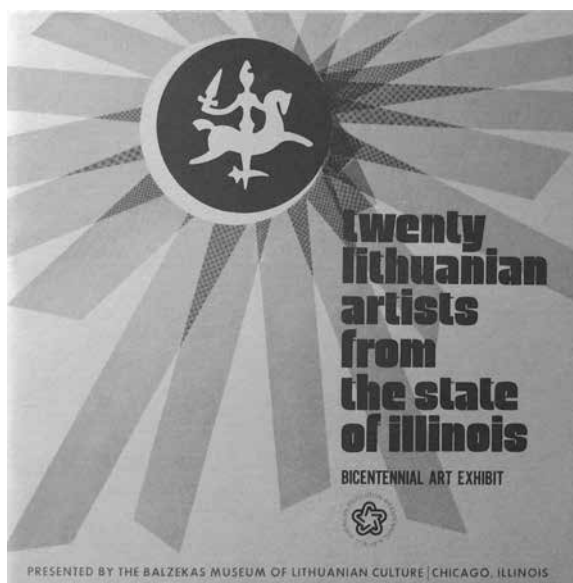
41. Balzeko lietuvių kultūros muziejaus pastatas nuo 1986 m.

42. Magdalenos Birutės Stankūnienės parodos (1968 06 08–06 27) katalogo viršelis

43. Miko Šileikio parodos (1969 04 12–05 03) katalogo viršelis

44. Balzeko lietuvių kultūros muziejaus kilnojamosios parodos *Twenty Lithuanian Artists from the State of Illinois* (1976/1977) katalogo viršelis

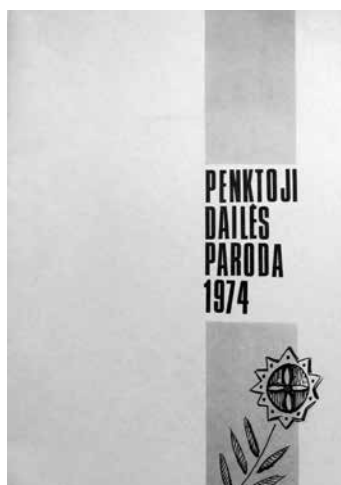

45. Grupinės parodos *Time and Space* (1986 09 14–10 19) katalogo viršelis

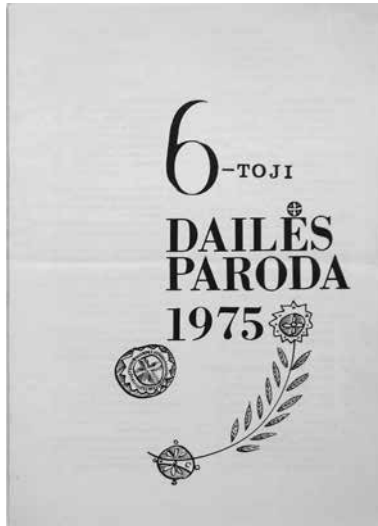
3.3. Kultūros židinys (1970–2002, Niujorkas)

46. Būsimo *Kultūros židinio* vieta nupirkus penkis namus su žemės sklypais. Dešinysis namas – *Mažasis (Senasis) židinys*, kairysis – spaustuvė. Trijų vidurinių namų vietoje pastatytame pastate buvo įrengta didžioji salė. Iš leidinio *Kultūros židinio dedikacija*

47. 5-osios *dailės parodos* (1974 02 09–02 27) katalogo viršelis

48. 6-osios dailēs parodos (1975 02 22–02 23) katalogo viršelis

49. 8-osios dailēs parodos (1978 02 05–02 13) katalogo viršelis, jame – Mstislavo Dobužinskio uždangos eskizas operai *Radvila Perkūnas*

50. 9-osios dailės parodos (1978 02 25–02 26)
katalogas, jame – Vytauto Kašubos *Mindaugas*

51. 5-osios dailės parodos (1974 02 09–02 17) didžiojoje salėje bendras vaizdas

4.1. Meno galerija *Almus* (1955–1961, Niujorkas)

52. Meno galerijos *Almus* pastatas (77 Steamboat Rd. Great Neck, New York). LLMA

paintings • sculpture • prints • ceramics

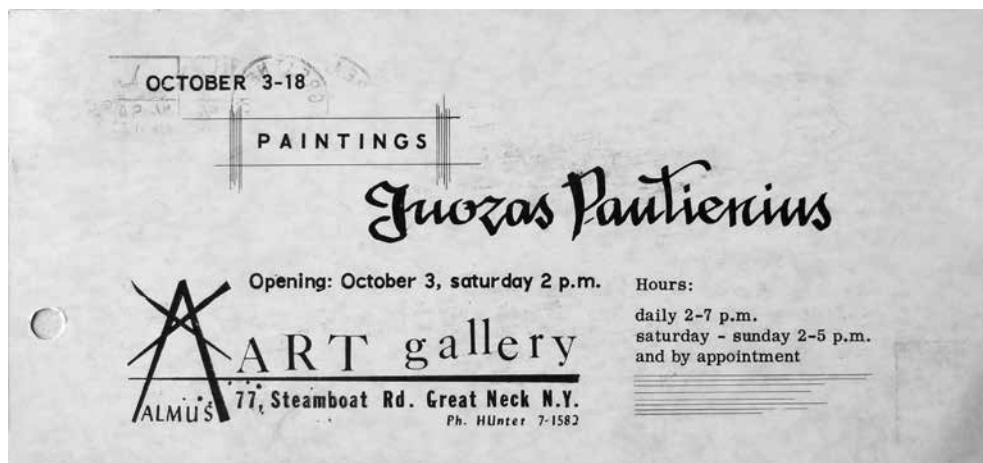
november 19 —
— december 31, 1955

opening
nov. 19 2-7 p. m.
hours 1-6 p. m.
saturday & sunday

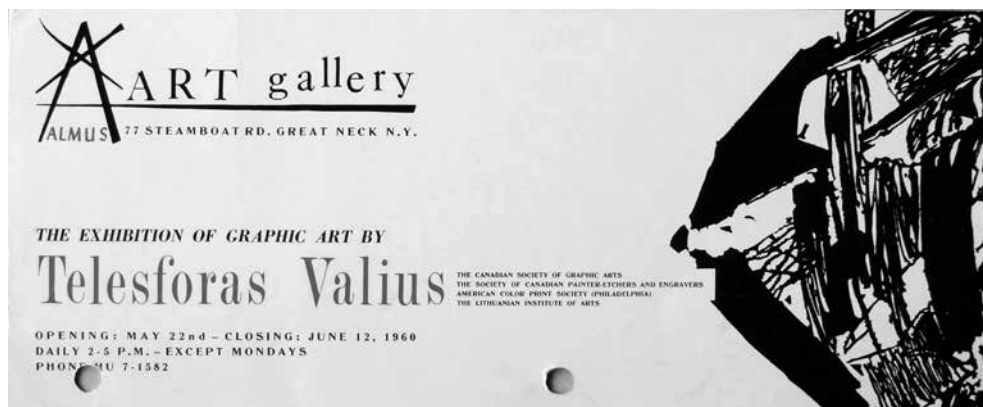
LMUS GALLERY
77 STEAMBOAT RD. GREAT NECK, N. Y.
TELE. GReat Neck 2-2406 J

A. ELSKUS
A. GALDIKAS
V. K. JONYNAS
A. BELAPETRAVICIUS
V. KASUBA
A. KASUBA
P. LAPE
A. MERKER
E. URBAITIS
R. VIESULAS

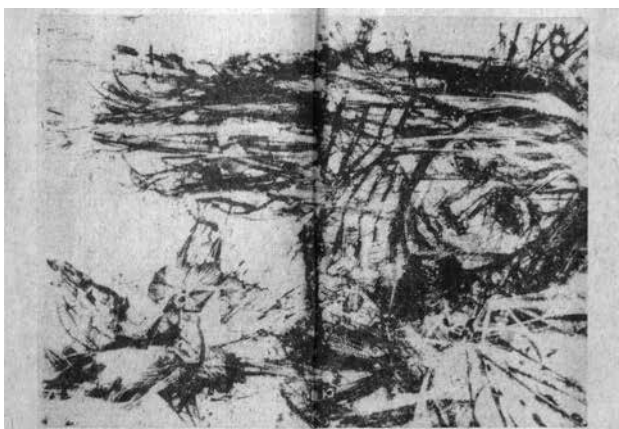
53. Niujorko lietuvių dailininkų grupinės parodos (1955 11 19–12 31) reklaminė skrajutė. LLMA

54. Juozo Pautieniaus parodos (1959 10 03–10 18) reklaminė skrajutė. LLMA

55. Telesforo Valiaus parodos (1960 05 22–06 12) reklaminė skrajutė. LLMA

Romas Viesulas. Šile gegė kukavo; litografija. Almus Art Gallery, 77 Steamboat Rd., Great Neck, N. Y., skelbia grafikos vaju; siđlomi kūriniai: 1) V. K. Jonyno medž. rašiniai: Nuėmimas nuo kryžiaus (13×8 colių, \$35), Kalėdų žvaigždė (5×7 colių, \$20), Kalėdos (litogr., \$30); V. Kasulio spalv. litogr.: Muzikantas, Medžiotojas, šv. Jurgis, Adomas ir Ieva (visi po 65×50 cm., pirmi du po \$35, antri du — po \$30); T. Valliaus spalv. lino raizė: Golgota, Tinklai, Scenoje (18×15 colių, po \$30); R. Viesulo litogr. Plaukia antelė, Saulutė močiutė, šile gegė kukavo, Vai tu rugelė (visi 26×20 colių; po \$30).

Vytautas Jonynas "Nuėmimas nuo kryžiaus". Almus Art Gallery, 77 Steamboat Rd., Great Neck, N. Y., skelbia grafikos vaju. Siđlomi kūriniai: 1) V. K. Jonyno medž. rašiniai: Nuėmimas nuo kryžiaus (13×8 colių, \$35), Kalėdų žvaigždė (5×7 colių, \$20), Kalėdos (litogr., \$30); V. Kasulio spalv. litogr.: Muzikantas, Medžiotojas, šv. Jurgis, Adomas ir Ieva (visi po 65×50 cm., po \$50); T. Valliaus spalv. lino raizė: Golgota, Tinklai, Scenoje (18×15 col., po \$30); R. Viesulo litogr. Plaukia antelė, Saulutė močiutė, šile gegė kukavo, Vai tu rugelė (visi 26×20 colių, po \$30).

56–57. Lietuvių grafikos platinimo akcijos (1960) skelbimai *Draugo* dienraštyje. Skelbimuose – Romo Viesulo *Šile gegutė kukavo* ir Vytauto Kazimiero Jonyno *Nuėmimas nuo kryžiaus*

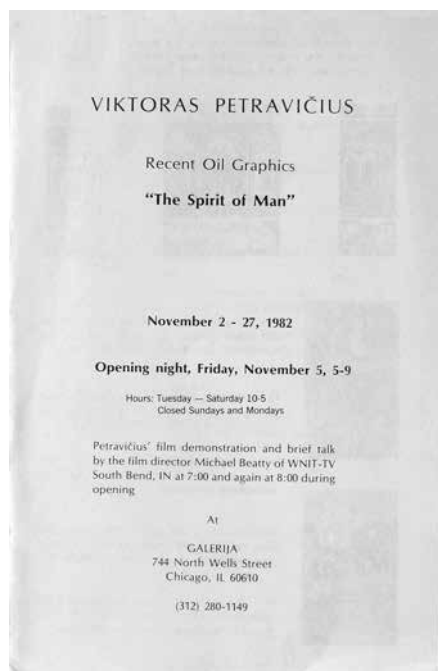
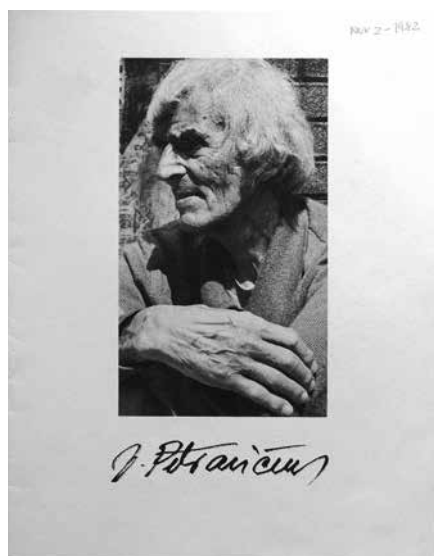
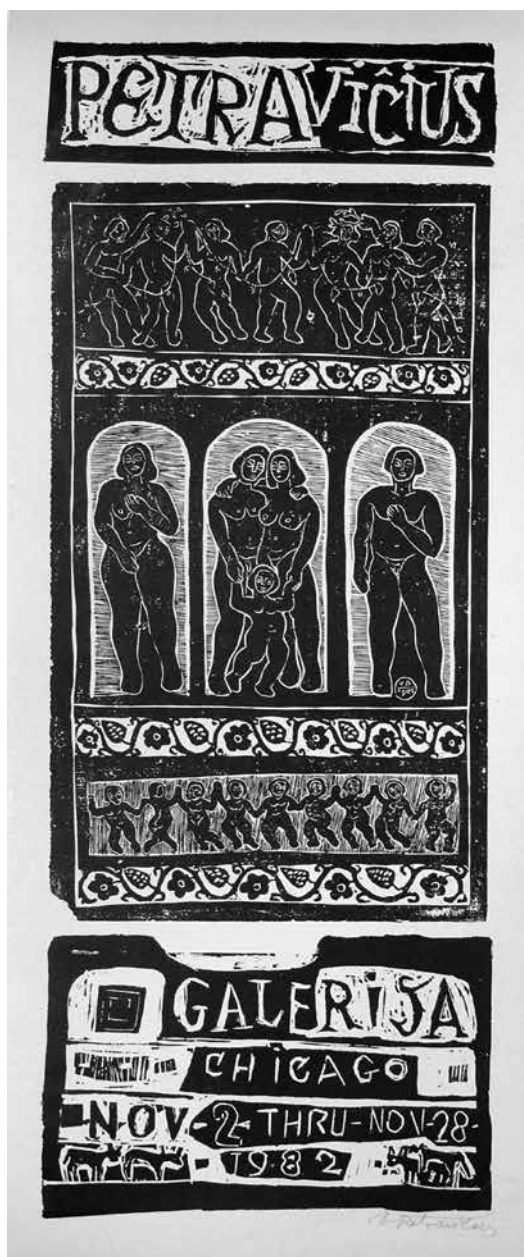
4.2. Algimanto Kezio *Galerija* (nuo 1980, Čikaga, Niujorkas)

58. *Galerijos* patalpos Čikagos miesto centre (744 North Wells St.), 2012.
Autorės archyvas

59. *Galerijos* patalpos Čikagoje (226 West Superior St.), apie 1983. Iš leidinio *Scrapbook 7*

60–62. Viktoro Petravičiaus parodos (1982 11 02–28) plakatas, katalogo viršelis ir kvietimas į filmo apie dailininką pristatymą kartu su kūrinių užsakymo lapu. *LNM, LNB*

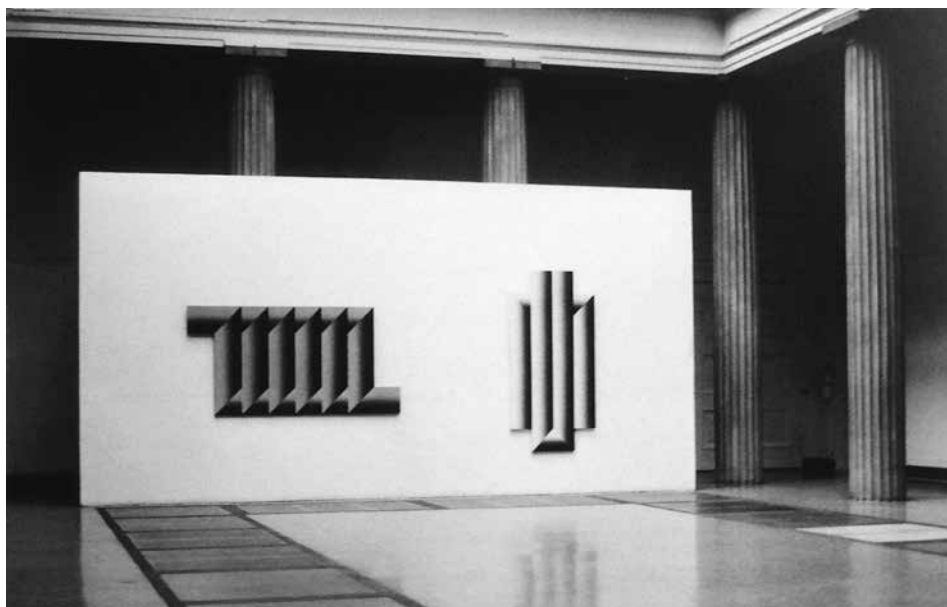
5. 1. Režentacinės PLB seimų parodos – svarbiausios išėivijos dailės ekspozicijos JAV

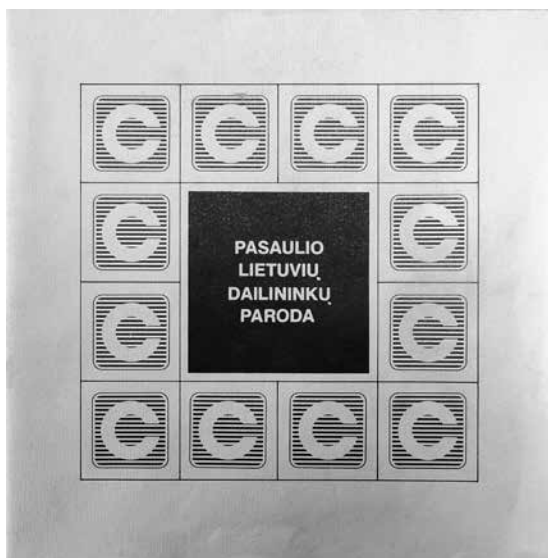
63. Parodos *First Lithuanian International Art Exhibition* (1958 08 28–09 21, Riverside muziejus) I PLB Seimo proga katalogo viršelis

64. Parodos *12 Lithuanian Artists in America* (1973 08 10–09 05, Corcoran meno galerija) IV PLB Seimo proga katalogo viršelis

65. Parodos *12 Lithuanian Artists in America* (1973 08 10–09 05, *Corcoran* meno galerija) vaizdas su Kazio Varnelio paveikslų motyvais. KVA

66. *Pasaulio lietuvių dailininkų parodos* (1983 06 25–07 04, *Čiurlionio galerija*) VI PLB Seimo proga katalogo viršelis

1 priedas

Lietuvių dailės instituto nariai ir jų dalyvavimas bendroje LDI parodose*

Eil. nr.	Pavardė, vardas	Dalyvavimas bendroje LDI narių parodose						
		1953	1954	1956 ^{Kv}	1957 Kanada	1958 Milvokis	1969	1980 ^{Kv}
1.	Akstinas, Juozas			?	1957		1969	
2.	Ambrozaitienė, Marija							1980
3.	Ambrozaitytė, Audronė							1980
4.	Augius (Augustinavičius), Paulius † 1960	1953	1954	1956	1957	1958	1969	
5.	Bakis, Juozas			1956	1957		1969	
6.	Balukienė (Kanytė), Vanda							1980
7.	Bričkus, Viktoras † 1972				1957			
8.	Dargis, Alfonsas	1953	1954	1956	1957	1958	1969	1980
9.	Daugvila, Jurgis			1956	1957		1969	1980
10.	Domšaitis, Pranas † 1965				1957			1980
11.	Dzegoraitis, Petras			1956				
12.	Elskus (Bielskis), Albinas			1956				
13.	Galdikas, Adomas † 1969				1957			
14.	Gražutis, Isaokas							1980
15.	Ignas (Ignatavičius), Vytautas			1956	1957		1969	1980
16.	Ingelevičienė (Matuzonytė), Regina † 1980							1980
17.	Jameikienė, Bronė Aleksandra			1956			1969	1980
18.	Juknevičiūtė, Dalia † 1975				1957			
19.	Kasiulis, Vytautas			1956	1957	1958	1969	
20.	Kašuba (Košuba), Vytautas				1957			
21.	Kašubienė, Aleksandra				1957			
22.	Kaupas, Povilas † 1978						1969	
23.	Kelečius, Jonas							1980
24.	Kiaulėnas, Petras † 1955						1969	
25.	Kolba, Zenonas † 1972			1956				
26.	Krasauskas, Edvardas † 1970			1956				
27.	Kubbos (Kubosaitytė), Eva (Ieva)							1980
28.	Kurauskas, Algirdas † 1986	1953	1954	1956	1957		1969	
29.	Lapė, Pranas			1956				
30.	Marčiulionienė, Eleonora							1980
31.	Marčiulionis, Aleksandras							1980
32.	Melnikas, Antanas							
33.	ses. Mercedes, Marija			1956				
34.	Mockus, Leonardas			1956				
35.	Mieliulis, Juozas							1980
36.	Milaknis, Balys (Boleslovas)			1956				
37.	Mončys, Antanas			?				
38.	Monkutė-Marks, Janina							1980

39.	Mozoliauskas, Ramojus			1956				1980
40.	Murinas, Bronius † 1986							1980
41.	Pagalytė, Anelė			1956	1957			
42.	Paukštienė (Dobkevičiūtė), Jadvyga Antanina			1956				1980
43.	Petravičius, Viktoras † 1989	1953	1954	1956	1957	1958	1969	1980
44.	Račkus, Jurgis Kęstutis			1956	1957			
45.	Ratas (Rataiskis), Vaclovas † 1973	1953			1957		1969	
46.	Raulinaitis, Vytautas Ričardas † 1968			1956				
47.	Remeika, Vytautas † 1972				1957			
48.	Sakalauskaitė, Danutė			1956	1957			
49.	Sodeikienė, Zita							1980
50.	Steponavičius, Jonas † 1986	?						
51.	Šalkauskas, Henrikas † 1979							1980
52.	Šapkus, Jurgis			1956	1957			
53.	Šermukšnis, Adomas			1956				
54.	Tamošaitienė, Anastazija			1956	1957			
55.	Tamošaitis, Antanas				1957			
56.	Tričys, Jonas			1956				
57.	Vaičaitis, Adolfas	1953	1954	1956			1969	
58.	Valeška, Adolfas			1956	1957		1969	1980
59.	Valius, Telesforas † 1977	1953	1954	1956	1957	1958		
60.	Varnas, Adomas † 1979			?				
61.	Vepštas, Vytautas			1956				
62.	Vilimas, Liudas † 1966	1953	1954	?			1969	
63.	Viesulas (Veselauskas), Romas † 1986	1953		1956	1957	1958		1980
64.	Virkau, Vytautas Osvaldas			1956	1957	1958		
65.	Vitkauskaitė-Merker (Merkevičienė), Aleksandra							
66.	Vizgirda, Viktoras			1956	1957		1969	1980
67.	Zikaras, Teisutis Juozas							
68.	Žukaitė, Rita			?	1957			
69.	Žumbakienė, Giedrė Marija							1980
70.	Žvironas, Kazys							1980

* Sąvadas sudarytas remiantis LDI parodų katalogais ir to meto periodika. Taip pat pasinaudota Algimanto Kezio surinkta medžiaga (*LTSC/MA*) ir vėliau jos pagrindu sudarytu leidiniu *Lietuvis dailininkas išėvijoje* (Chicago, 1973). Paryškintu šriftu išskirtos organizacijos pirmininko pareigas ėjusių dailininkų pavardės. Ženklas „^{Kv}“ žymi parodas, kuriose kartu su LDI nariais dalyvavo kviestinių dailininkų, klaustukas nurodo skirtinguose šaltiniuose nesutampantią informaciją. Į sąvadą neįtrauktos 1957–1958 m. Kolorado universitete Denveryje ir Ilinojaus universitete Urbanoje vykusios parodos, nes neturima pakankamai duomenų.

2 priedas

Niujorko lietuvių dailininkų sąjungos nariai ir jų dalyvavimas bendrose NLDS parodose*

Eil. nr.	Pavardė, vardas	Dalyvavimas bendrose NLDS narių parodose					
		1953	1956	1957	1972 ^{Kv}	1977	1991
1.	Bagdonas, Juozas						1991
2.	Balkus (Kairiūkštytė-Balkuvienė), Meila			?			
3.	Balukienė, Vanda					1977	
4.	Biela (Belopetravičius), Aleksas			?			
5.	Blažytė-Levitt, Joana						1991
6.	Bružienė, Rima						1991
7.	Bukauskas, Narūnas						1991
8.	Burčikas, Bruno						
9.	Dragūnevičienė (Krasauskaitė), Gražina				1972	1977	
10.	Dragūnevičius, Vitolis Juozas				1972		
11.	Elskus (Bielskis), Albinas		1956	1957	1972	1977	1991
12.	Galdikas, Adomas † 1969		1956	1957			
13.	Griežė (Jurgelevičiūtė), Irena Dalia				1972	1977	
14.	Ignas (Ignatavičius), Vytautas				1972		1991
15.	Ingelevičienė (Matuzonytė), Regina † 1980	1953		1957	1972	1977	
16.	Janušas, Česlovas	1953			1972	1977	
17.	Jonynas, Vytautas Kazimieras		1956	1957		1977	1991
18.	Juodis, Jurgis † 1986	?					
19.	Jurkus, Paulius					1977	1991
20.	Kašuba (Košuba), Vytautas		1956	?	1972		
21.	Kašubienė, Aleksandra	1953	1956	1957	1972	1977	
22.	Kiaulėnas, Petras † 1955						
23.	Kepalaitė, Elena				1972	1977	1991
24.	Krištolaitytė, Vida				1972	1977	1991
25.	Končiūtė J.						
26.	Korsakaitė (Sutkuvienė), Ada						
27.	Kulber (Vyžiūtė-Kulbokienė), Helena V. † 1990	?					
28.	Lapė, Pranas	1953	1956	1957	1972		
29.	Macelytė, Nedda Nijolė				1972		1991
30.	Montvila (Montvilienė), Giedrė					1977	1991
31.	Nemickas, Irena						
32.	Osmolskis, Povilas † 1971						
33.	Paškevičienė (Dokalskaitė), Ona		1956	1957	1972	1977	
34.	Paškevičiūtė (Kalinich), Alyja				1972		

35.	Paškevičius, Mykolas	1953	1956	1957	1972		
36.	Petraitis, Teofilis † 1978	1953		1957			
37.	Puzinas, Povilas † 1967						
38.	Ragus, Algimantas						1991
39.	Raugas (Raugaitė), Banguolė Marija						
40.	Rūtenis, Jonas † 1991					1977	
41.	Sakalauskas (Sakalas), Vytautas					1977	
42.	Sandanavičius, Petras					1977	
43.	Sodaitis, Juozas					1977	
44.	Subačius, Jonas † 1973	?					
45.	Šalpuskas, Algis						1991
46.	Šukys, Juozas						
47.	Šviedrienė, Klara						1991
48.	Urbaitytė, Elena				1972	1977	
49.	Ūselis, Zenonas					1977	1991
50.	Valiūnas, Julius						1991
51.	Vaškys, Petras					1977	1991
52.	Viesulas (Veselauskas), Romas † 1986	1953	1956	1957	1972		
53.	Vilkutaitytė-Gedvilienė, Birutė	1953					
54.	Vitkauskaitė-Merker (Merkevičienė), Aleksandra	1953		1957		1977	
55.	Vizgirda, Viktoras				1972		1991
56.	Žilius, Vladas					1977	1991
57.	Žoromskis, Kazimieras		1956		1972		
58.	Žukauskienė, Marija					1977	1991
59.	Witkus, Williamas J. † 1967	1953					

* Sąvadas sudarytas remiantis NLDS parodų ir susirinkimų dalyvių sąrašais, kurių daugiausiai rasta Juozo Bagdono archyve (PVB) bei to meto periodikoje. Taip pat pasinaudota Algimanto Kezio surinkta medžiaga (LTSC/MA) ir vėliau jos pagrindu sudarytu leidiniu *Lietuvis dailininkas išėivijoje* (Chicago (Ill.), 1973), Elenos Urbaitytės archyve saugomu 1977 m. NLDS narių sąrašu (LLMA, F. 678, ap. 1, b. 45, l. 159). Paryškintu šriftu išskirtos organizacijos pirmininko pareigas ėjusių dailininkų pavardės. Ženklas „^{Kv}“ žymi kviestinę parodą, klausukas nurodo skirtinguose šaltiniuose nesutampantią informaciją.

3 priedas

Amerikos lietuvių dailininkų sąjungos nariai ir jų dalyvavimas bendrose ALDS parodose*

Eil. nr.	Pavardė, vardas	Dalyvavimas bendrose ALDS narių parodose								
		1958	1960	1962	1963	1973	1975	1976	1980	1987
1.	Ambrozaitienė, Emilija									1987
2.	Andrašūnas, Jonas				1963					
3.	Andriušis, Viktoras † 1967									
4.	Brazauskas, Pijus † 1990			1962	1963					
5.	Brazdžionienė-Kerr, Ilona Teresė								1980	
6.	Buračas, Donatas		1960	1962	1963					
7.	Butkienė, Sofija								1980	1987
8.	Čepelienė, Ona									1987
9.	Dagys, Jokūbas † 1989	1958	1960	1962	1963		1975	1976		
10.	Ingelevičienė (Matuzonytė), Regina † 1980				1963					
11.	Galinionis, Teodoras									
12.	Gelažienė (Norkaitytė), Irena									1987
13.	Grikenis, Bronius					1973				
14.	Ivanauskas, Mikalojus						1975	1976		
15.	Janušas, Česlovas	1958	1960	1962						
16.	Juodis, Jurgis † 1986	1958	1960	1962						
17.	Kairys, Antanas									
18.	Kaminskas, Juozas † 1957	1958								
19.	Kesiūnas, P.				1963					
20.	Kolba, Zenonas † 1972	1958								
21.	Krasauskas, Edvardas † 1970			1962						
22.	Laurinavičienė (Juknaitė), Marija				1963					
23.	Lukošienė-Kahler (Lukosh), June	1958								
24.	Lukošius, L.				1963					
25.	Mačėnas, Juozas								1980	1987
26.	Markulis, Mečislovas		1960	1962	1963					
27.	ses. Mercedes, Marija					1973		1976		
28.	Mieliulis, Juozas	1958	1960	1962	1963		1975			
29.	Milaknis, Balys (Boleslovas)									
30.	Morkūnienė, Barbora						1975		1980	1987
31.	Mosgeris (Mozgers), A. J.	1958	1960							
32.	Murinas, Bronius † 1986	1958								

33.	Nakas, Antanas † 1978						1975			
34.	Nalienė, Marija									1987
35.	Paukštienė (Dobkevičiūtė) Jadvyga Antanina					1973	1975	1976	1980	
36.	Pautienius, Juozas † 1978		1960	1962	1963	1973	1975	1976		
37.	Petraitis, Teofilis † 1978								1980	
38.	Petrikonis, Antanas † 1982			1962	1963	1973				
39.	Pilipauskas, Jonas † 1983		1960	1962						
40.	Plechavičienė, Sofija		1960							
41.	Puzinas, Povilas † 1967	1958		1962						
42.	Raulinaitis, Vytautas † 1968									
43.	Rūkštelė, Antanas † 1990	1958	1960	1962	1963					
44.	Rūkštelytė-Sundstrom, Eglė								1980	
45.	Skupas (Cooper), Antanas	1958				1973				
46.	Smalinskienė, Stasė			1962	1963					
47.	Stancikaitė-Abraitienė, Vlada		1960	1962						
48.	Stankūnienė, Magdalena Birutė					1973				
49.	Šileikis, Mikas † 1987	1958				1973	1975	1976	1980	1987
50.	Šimkienė, Irena							1976		
51.	Šlapelienė, Laura † 1983									
52.	Švabienė, Veronika							1976	1980	1987
53.	Tamoliūnas, Adolfas		1960	1962						
54.	Tričys, Jonas	1958				1973	1975	1976	1980	1987
55.	Vaičaitienė, Olga									1987
56.	Vaičaitis, Vladas † 1979	1958			1963	1973	1975	1976		
57.	Vaikšnoras, Antanas † 1973			1962	1963					
58.	Vaitiekūnas, Vladas	1958	1960	1962	1963	1973	1975	1976		
59.	Walaitis, Edwardas	1958		1962	1963				1980	1987
60.	Valienė-Labokienė, Aldona					1973				
61.	Varnas, Adomas † 1979	1958		1962		1973	1975			
62.	Vijeikis, Vladas	1958	1960	1962	1963	1973				
63.	Vilkutaitytė-Gedvilienė, Birutė									
64.	Witkus, Williamas J. † 1967		1960	1962						
65.	Zolpytė-Ondrick (Zolp), Dalia									
66.	Žilinskas, K.			1962						

* Sąvadas sudarytas remiantis ALDS narių sąrašais (Miko Šileikio archyvas, LTSC), parodų katalogais ir to meto periodika. Taip pat pasinaudota Algimanto Kezio surinkta medžiaga (LTSC/MA) ir vėliau jos pagrindu sudarytu leidiniu *Lietuvis dailininkas išėivijoje* (Chicago (Ill.), 1973). Paryškintu šriftu išskirtos organizacijos pirmininko pareigas ėjusių dailininkų pavardės. Sąvade neįtrauktos 1965 ir 1974 m. Čiurlionio galerijoje vykusios parodos, nes neturima pakankamai duomenų. Dėl informatyvaus grupinių ALDS parodų kiekio 1957 ir 1964 m. kviestinės parodos neminimos.

4 priedas

Čikagos jaunųjų dailininkų grupės *Dailė* nariai ir jų dalyvavimas bendrose grupės parodose*

Eil. nr.	Pavardė, vardas	Dalyvavimas bendrose grupės <i>Dailė</i> narių parodose								
		1962	1963	1964	1966	1967	1968	1969	1971	1972
1.	Alekniėnė (Rėklytė), Dalia						1968		1971	1972
2.	Aleksa, Petras		1963		1966	1967		1969	1971	
3.	Ambrozaitienė, Marija	1962	1963		1966	1967	1968		1971	1972
4.	Balukas, Andrius							1969	1971	
5.	Banienė (Adomaitė), Nijolė	1962	1963	1964	1966	1967	1968		1971	1972
6.	Baukytė, Raminta M.								1971	1972
7.	Baužienė, Ona					1967	1968	1969	1971	
8.	Bičiūnas, Alvydas					1967		1969		
9.	Blyskis, Henrikas	1962	1963						1971	
10.	Bulotaitė, Birutė	1962		1964						
11.	Bulotaitė, Giedrė	1962								
12.	Bulotaitė, Kristina				1966	1967				
13.	Burbaitė, Kristina					1967	1968			
14.	Dambrauskaitė							1969		
15.	Eidukaitė (Okura), Jūratė									
16.	Jautokaitė, Regina		1963	1964	1966	1967				
17.	Jūrėnaitė							1969		
18.	Kelečius, Jonas									1972
19.	Koklytė, Lydia J.	1962					1968			
20.	Kolbaitė, Dalia Viktorija	1962			1966	1967				
21.	Krištolaitytė, Vida	1962	1963	1964	1966					1972
22.	Mikelevičius, Juozas Algis	1962		1964	1966	1967				
23.	Mitkutė, Irena							1969	1971	1972
24.	Neimanas, Jonas							1969	1971	
25.	Neimaniėnė							1969		
26.	Petrikonis, Viktoras						1968		1971	
27.	Ramonis (Ramonaitis), Valentinas		1963	1964	1966			1969	1971	
28.	Rundzaitienė, Elda		1963	1964	1966	1967	1968			
29.	Skudaitė, Audronė	1962								
30.	Sodeikienė, Zita	1962	1963	1964	1966	1967	1968	1969	1971	1972
31.	Stankienė, Vida				1966					
32.	Stankūnienė, Magdalena Birutė					1967	1968	1969	1971	1972

33.	Stončiūtė -Kuolienė, Danguolė Rita									1972
34.	Strungys, Jonas	1962		1964						
35.	Šimaitis, Stasys	1962		1964						
36.	Trimakas, Kęstutis								1971	1972
37.	Trinkūnas, Algirdas A.	1962	1963	1964	1966	1967	1968		1971	
38.	Verbickaitė-Ancevičienė, Dalia	1962	1963	1964	1966	1968				
39.	Vokietaitytė, K.							1969		
40.	Zikienė (Barmutė), Dalia								1971	
41.	Žumbakienė, Giedrė Marija	1962	1963	1964				1969		1972

* Sąvadas sudarytas remiantis Čikagos jaunųjų dailininkų grupės parodų katalogais ir to meto periodika. Taip pat pasinaudota Algimanto Kezio surinkta medžiaga (*LTSC/MA*) ir vėliau jos pagrindu sudarytu leidiniu *Lietuvis dailininkas iševijoje* (Chicago (Ill.), 1973). Paryškintu šriftu išskirtos organizacijos pirmininko pareigas ėjusių dailininkų pavardės.

5 priedas

Amerikos lietuvių dailininkų draugijos narės ir jų dalyvavimas bendrose ALDD parodose*

Eil. nr.	Pavardė, vardas	Dalyvavimas bendrose ALDD narių parodose								
		1971	1973	1974 rugsėjis	1974 gruodis	1975	1975 rugsėjis	1975 rugsėjis	1977 ^{Kv}	1978
1.	Alekniėnė (Rėklytė), Dalia		1973			1975				
2.	Alekniėnė, Vanda				1974			1975	1977	
3.	Ambrozaitienė, Marija		1973	1974	1974	1975	1975	1975	1977	
4.	Ambrozaitytė, Audra				1974	1975	1975	1975		
5.	Anceviėienė (Verbickaitė), Dalia	1971			1974	1975	1975	1975	1977	1978
6.	Balukienė (Kanytė), Vanda		1973	1974	1974	1975	1975	1975	1977	
7.	Banienė, Nijolė			1974	1974				1977	1978
8.	Baukytė, Raminta									
9.	Baužienė Ona									
10.	Bulotaitė, Birutė									
11.	Eidukaitė-Okura, Jūratė				1974	1975	1975	1975		
12.	Eivaitė, Aleksandra Vilija	1971			1974	1975		1975	1977	
13.	Galvydytė, Lydija									
14.	Gelažiūtė, Diana									
15.	Janušaitis, Rasa									1978
16.	Jautokaitė, Regina	1971		1974	1974	1975	1975	1975	1977	1978
17.	Kinkienė, Janina					1975	1975	1975		1978
18.	Kizlauskienė, Diana									
19.	Kolbaitė, Dalia Viktorija									1978
20.	Krutulytė, Rima									
21.	Labokienė-Valienė, Aldona		1973							
22.	Lapšienė, Raminta				1974	1975	1975	1975		
23.	Lazauskaitė, Indrė									
24.	Maleckaitė, Gražina									
25.	Marėiulionienė, Eleonora								1977	
26.	Marder (Prūsaitė), Donna Rhae		1973		1974	1975		1975	1977	1978
27.	Menšinskytė-Daydodge, Dana				1974					
28.	Meškauskaitė-Gaižutienė, Marija								1977	1978
29.	ses. Mercedes, Marija	1971	1973		1974	1975		1975	1977	1978

30.	Monkutė-Marks, Janina	1971	1973		1974	1975	1975	1975	1977	1978
31.	Mitkutė, Irena		1973			1975	1975	1975		1978
32.	Morkūnienė, Zina									
33.	Navickaitė-Bodner, Aleksandra	1971	1973		1974		1975			
34.	Paukštienė (Dobkevičiūtė), Jadvyga Antannina		1973		1974				1977	1978
35.	Petrauskaitė, Marija				1974				1977	
36.	Rastonienė, Eugenija								1977	
37.	Rundzaitienė, Elda									
38.	Simonavičiūtė, Aldona									
39.	Sodeikienė, Zita	1971	1973	1974	1974	1975	1975	1975	1977	1978
40.	Stankienė, Vida	1971			1974				1977	1978
41.	Stankūnienė, Magdalena Birutė	1971	1973	1974	1974	1975	1975	1975	1977	1978
42.	Strasevičiūtė, Marytė								1977	1978
43.	Stončiūtė-Kuolienė, Danguolė	1971	1973	1974	1974	1975	1975	1975		
44.	Sutkuvienė (Korsakaitė), Ada		1973	1974	1974	1975	1975	1975	1977	
45.	Šimkienė, Irena								1977	1978
46.	Švabienė, Veronika									
47.	Švedienė, Dana									
48.	Untulytė, Tania									
49.	Vailokaitytė, Arilda									
50.	Valančiūtė, Laura									
51.	Žumbakienė, Giedrė Marija	1971	1971	1974	1974	1975	1975	1975	1977	1978

* Sąvadas sudarytas remiantis ALDD parodų katalogais ir to meto periodika. Taip pat pasinaudota Algimanto Kezio surinkta medžiaga (*LTSC/MA*) ir vėliau jos pagrindu sudarytu leidiniu *Lietuvis dailininkas iševijoje* (Chicago (Ill.), 1973). Paryškintu šriftu išskirtos organizacijos pirmininko pareigas ėjusių dailininkų pavardės. Ženklas „^{K1}“ žymi kvietinę parodą.

5 priedas (tęsinys)

Eil. nr.	Pavardė, vardas	Dalyvavimas bendroje ALDD narių parodose			
		1981	1986 kovas	1986 balandis	1978 rugsėjis
1.	Aleknienė (Rėklytė), Dalia			1986	
2.	Aleknienė, Vanda				
3.	Ambrozaitienė, Marija	1981			
4.	Ambrozaitytė, Audra	1981		1986	
5.	Ancevičienė, Dalia (Verbickaitė)				
6.	Balukienė, Vanda (Kanytė)			1986	
7.	Banienė, Nijolė	1981		1986	1986
8.	Baukytė, Raminta				
9.	Baužienė Ona				
10.	Bulotaitė, Birutė				
11.	Eidukaitė-Okura, Jūratė				
12.	Eivaitė, Aleksandra Vilija	1981		1986	
13.	Galvydytė, Lydija				
14.	Gelažiūtė, Diana				
15.	Janušaitis, Rasa				
16.	Jautokaitė, Regina				
17.	Kinkienė, Janina				
18.	Kizlauskienė, Diana	1981	1986	1986	1986
19.	Kolbaitė, Dalia Viktorija			1986	
20.	Krutulytė, Rima				
21.	Labokienė-Valienė, Aldona				
22.	Lapšienė, Raminta				
23.	Lazauskaitė, Indrė				
24.	Maleckaitė, Gražina				
25.	Marčiulionienė, Eleonora	1981		1986	
26.	Marder, Donna Rhae (Prūsaitė)	1981		1986	
27.	Menšinskytė-Daydodge, Dana				
28.	Meškauskaitė-Gaižutienė, Marija			1986	
29.	ses. Mercedes, Marija			1986	

30.	Monkutė-Marks, Janina	1981		1986	
31.	Mitkutė, Irena				
32.	Morkūnienė Zina				
33.	Navickaitė-Bodner, Aleksandra				
34.	Paukštienė (Dobkevičiūtė), Jadvyga Antannina	1981		1986	
35.	Petrauskaitė, Marija				
36.	Rastonienė, Eugenija				
37.	Rundzaitienė, Elda				
38.	Simonavičiūtė, Aldona				
39.	Sodeikienė, Zita	1981		1986	
40.	Stankienė, Vida				
41.	Stankūnienė, Magdalena Birutė	1981		1986	
42.	Strasevičiūtė, Marytė				
43.	Stončiūtė-Kuolienė, Danguolė	1981			
44.	Sutkuvienė, Ada (Korsakaitė)	1981		1986	
45.	Šimkienė, Irena				
46.	Švabienė, Veronika				
47.	Švedienė, Dana				
48.	Untulytė, Tania				
49.	Vailokaitytė, Arilda				
50.	Valančiūtė, Laura				
51.	Žumbakienė, Giedrė Marija			1986	

6 priedas

Čiurlionio galerijos (5620 S. Claremont Ave., Chicago, Ill.) dailės parodų sąrašas*

	Data	Parodos pavadinimas / apibūdinimas	Dalyviai	Kūriniai
1.	1957 10 20-?	Pirmoji paroda Čiurlionio galerijos patalpose	20	104
2.	1957 11 16-12 02	Bronius Murinas	personalinė	35
3.	1958 02 15-?	Juozas Pautienius	personalinė	35
4.	1958 04 19-05 04	Vytautas Kazimieras Jonynas	personalinė	44
5.	1958 05 12-06 01	Ukrainiečių dailės paroda	10	54
6.	1958 10 04-?	Igno Šlapelio ir Juozo Kaminsko pomirtinė paroda	2	67
7.	1958 11 01-11 09	Mikas Šileikis	personalinė	52
8.	1958 11 27-?	Lietuvos laisvės kovoms skirta meno paroda		
9.	1958 12 06-?	ALDS rudeninė dailės paroda	21	70
10.	1959 02 28-03 08	Antanas Rūkštelė	personalinė	50
11.	1959 04 25-05 03	Vytautas Ignas	personalinė	60
12.	1959 10 24-11 01	Grupinė dailės paroda	6	70
13.	1959 11 14-11 22	Adomas Varnas	personalinė	51
14.	1959 12 05-12 13	Albinas Elskus	personalinė	
15.	1960 03 05-03 12	ALDS paroda	16	79
16.	1960 04 23-05 01	Freiburgo <i>École des Arts et Métiers</i> auklėtinių paroda	11	53
17.	1960 11 05-11 13	Juozas Pautienius	personalinė	44
18.	1960 12 03-12 12	Lietuvių kolekcininkų meno paroda	33	144
19.	1961 03 11-03 19	Juozas Akstinas, Vytautas Remeika	2	53
20.	1961 04 15-04 24	Viktoras Vizgirda	personalinė	42
21.	1961 09 30-10 08	Anastazija Tamošaitienė	personalinė	60
22.	1961 11 04-11 12	<i>Australian and Local Artists Exhibition</i>	25	94
23.	1961 12 02-12 10	Vanda Kanytė-Balukienė	personalinė	49
24.	1962 01 20-01 28	ALDS paroda	23	77
25.	1962 03 17-03 25	Bronius Murinas	personalinė	60
26.	1962 04 29-05 05	Alfonsas Dargis	personalinė	37
27.	1962 06 16-06 24	Kęstutis Zapkus	personalinė	36
28.	1962 06 30-07 08	<i>Contemporary Latvian Painters / Šiuolaikiniai latvių tapytojai</i>	19	48
29.	1962 09 22-09 30	Antanas Tamošaitis	personalinė	75
30.	1962 10 13-10 20	Jaunųjų lietuvių menininkų darbų paroda	16	80
31.	1962 11 21-11 25	II kultūros kongreso dailės paroda	54	98
32.	1963 04 20-04 28	Audronė Skuodaitė, Vytautas O. Virkau	2	48
33.	1963 05 25-06 01	Jadvyga Paukštienė	personalinė	67
34.	1963 06 ?-?	Juozas Pautienius, Viktoras Petravičius	2	47
35.	1963 10 05-10 13	Čikagos lietuvių jaunųjų dailininkų paroda	12	55

36.	1963 10 26–11 03	Antanas Tamošaitis	personalinė	52
37.	1963 11 08–11 14	Pranas Gailius	personalinė	50
38.	1963 11 16–11 24	Juozas Mielius, Antanas Petrikonis, Vladas Vaitiekūnas	3	51
39.	1963 11 27–12 08	Adomas Galdikas	personalinė	43
40.	1963 12 14–?	ALDS paroda	19	64
41.	1964 01 04–01 12	Jurgis Kęstutis Račkus	personalinė	54
42.	1964 01 25–02 02	Algirdas Kurauskas	personalinė	54
43.	1964 02 15–02 23	Sandra Čipkienė	personalinė	39
44.	1964 04 04–04 12	Meno paroda, skirta sukilimams pavaizduoti	18	26
45.	1964 05 09–05 17	Viktoras Petravičius	personalinė	32
46.	1964 05 ?–?	Romualdas? Bukauskas	personalinė	
47.	1964 10 10–10 18	Čikagos lietuvių jaunujų dailininkų paroda	13	63
48.	1964 11 07–11 14	Česlovas Janušas	personalinė	
49.	1964 12 05–12 12	Rita Žukaitė	personalinė	25
50.	1965 01 16–01 24	Bronius Murinas	personalinė	44
51.	1965 03 13–03 21	Kazimieras Žoromskis	personalinė	
52.	1965 04 03–04 11	Alfonsas Dargis, Antanas Mončys	2	51
53.	1965 05 01–05 09	<i>Penki Australijos lietuviai dailininkai</i>	5	47
54.	1965 05 22–05 30	Vytautas Kasiulis	personalinė	45
55.	1965 09 25–10 03	Jonas Kelečius	personalinė	34
56.	1965 11 10–11 28	ALDS paroda		
57.	1966 01 08–01 16	Antanas Nakas	personalinė	49
58.	1966 01 29–02 13	Jonas Rimša	personalinė	27
59.	1966 03 19–03 27	IV Čikagos jaunujų dailininkų paroda	14	69
60.	1966 06 08–06 15	Moterų dailininkų meno paroda	16	54
61.	1966 06 25–07 01	Pasaulio lietuvių jaunimo kongreso dailės paroda	38	71
62.	1966 10 01–10 09	Antanas Rūkštelė	personalinė	50
63.	1966 11 05–11 13	Leonas Urbonas	personalinė	53
64.	1966 12 03–12 11	Estų dailininkas Valdur Mottus	personalinė	40
65.	1967 01 05–01 15	Petras Lukas	personalinė	
66.	1967 02 04–02 12	Kazimieras Žoromskis	personalinė	33
67.	1967 03 18–03 26	Grupės <i>Dailė</i> paroda	15	60
68.	1967 04 15–04 23	Vladas Vaitiekūnas	personalinė	60
69.	1967 05 06–05 14	Antanas Petrikonis	personalinė	52
70.	1967 05 27–05 30	Juozas Pautienius	personalinė	50
71.	1967 06 10–06 18	Vaclovas Ratas	personalinė	46
72.	1967 09 22–09 24	Telšiečių dailininkų paroda	4	47
73.	1967 10 07–10 15	Bronius Murinas	personalinė	56
74.	1967 11 04–11 12	Elena Urbaitytė	personalinė	29

75.	1967 11 23–11 26	JAV ir Kanados lietuvių III kultūros kongreso dailės paroda iš Čiurlionio galerijos rinkinių		
76.	1967 12 02–12 10	Žibuntas Mikšys	personalinė	
77.	1968 01 07–01 14	Vida Krištolaitytė	personalinė	25
78.	1968 02 17–02 25	Čikagos ir apylinkės lietuvių dailininkų kūrinių paroda, skirta Lietuvos nepriklausomybės paskelbimo 50 metų sukakčiai	33	74
79.	1968 03 16–03 24	Pranas Lapė	personalinė	27
80.	1968 05 04–05 12	Grupės <i>Dailė</i> paroda	12	47
81.	1968 10 19–10 27	Grupinė dailės paroda	6	54
82.	1968 11 02–11 03	Čikagos skautų dailininkų paroda, skirta skautų sąjungos 50 metų jubiliejui	13	35
83.	1968 11 16–11 24	Antanas Nakas	personalinė	63
84.	1968 12 14–12 22	Jina Totilaitė-Leškienė	personalinė	25
85.	1969 02 15–02 23	Jubiliejinė LDI paroda, skirta Auksinei Lietuvos nepriklausomybės sukakčiai	19	79
86.	1969 03 15–03 25	Jonas Kelečius	personalinė	32
87.	1969 05 18–05 25	Grupės <i>Dailė</i> paroda	17	
88.	1969 11 16–11 23	Jadvyga Paukštienė	personalinė	54
89.	1970 01 10–01 18	Vytautas Remeika	personalinė	33
90.	1970 02 14–02 22	JAV ir Kanados lietuvių dailininkų paroda	39	65
91.	1970 03 14–03 22	Vanda Kanytė-Balukienė	personalinė	48
92.	1970 04 11–04 19	Adomo Galdiko pomirtinė tapybos paroda	personalinė	39
93.	1970 05 16–05 24	Leonas Urbonas	personalinė	
94.	1970 05 29–06 07	Grupinė dailės paroda, skirta Jonišio gimnazijos 50 metų sukakčiai	4	
95.	1970 09 18–09 27	Marija Žukauskienė	personalinė	35
96.	1970 10 10–10 18	Eleonora Marčiulionienė	personalinė	52
97.	1970 11 14–11 22	Zita Sodeikienė	personalinė	40
98.	1971 01 16–01 24	Magdalena Birutė Stankūnienė	personalinė	40
99.	1971 02 13–02 21	Čikagos ir apylinkės lietuvių dailininkų kūrinių paroda	21	39
100.	1971 04 24–04 25	Ina Nenortienė	personalinė	
101.	1971 05 15–05 23	Grupės <i>Dailė</i> paroda	17	55
102.	1971 10 16–10 24	Antanas Rūkštelė	personalinė	48
103.	1971 11 05–11 07	Tyliosios meno varžytinės		
104.	1971 11 13–11 21	Vytautas Kasiulis	personalinė	43
105.	1971 12 04–12 12	Bronius Murinas	personalinė	52
106.	1972 01 15–01 23	Giedrė Žumbakienė	personalinė	
107.	1972 02 12–02 20	Dailės paroda Vasario 16-osios proga	26	69

108.	1972 03 11–03 19	Jonas Kelečius, Irena Mickūnienė, Osvaldas Mickūnas	3	47
109.	1972 04 28–05 07	Eugenijus Budrys	personalinė	
110.	1972 05 13–05 21	Grupės <i>Dailė</i> paroda	12	31
111.	1972 09 16–09 24	Vedegytė-Palubinskienė Nijolė	personalinė	35
112.	1972 10 14–10 22	Edita Stankuvienė	personalinė	40
113.	1972 11 11–11 19	Andrius Balukas	personalinė	58
114.	1972 12 02–12 10	Anglijos ir JAV lietuvių jungtinė dailės paroda	5	50
115.	1973 01 12–01 21	Viktoras Vizgirda	personalinė	42
116.	1973 02 16–02 25	Dailės paroda Vasario 16-osios proga	47	65
117.	1973 04 06–04 15	Jokūbas Dagys	personalinė	88
118.	1973 05 11–05 20	Pranas Gailius	personalinė	68
119.	1973 05 18–05 20	Jaunimo dailė	18	
120.	1973 05 25–06 03	Antanas Lipskis, Jonas Šalna	2	98
121.	1973 06 09–06 17	Paroda Simui Kudirkai ir Romui Kalantai pagerbti	19	31
122.	1973 09 14–09 23	Grupinė taikomosios dailės paroda	6	
123.	1973 10 12–10 21	Alfonsas Dargis	personalinė	55
124.	1973 11 16–11 25	Irena Mickūnienė, Osvaldas Mickūnas	2	44
125.	1973 12 07–12 16	Grupinė grafikų paroda	5	61
126.	1974 01 11–11 20	ALDS paroda		
127.	1974 02 15–02 24	Dailės paroda Vasario 16-osios proga iš Čiurlionio galerijos rinkinių		
128.	1974 03 15–03 24	Adomas Galdikas	personalinė	52
129.	1974 04 19–04 28	Vytautas O. Virkau	personalinė	
130.	1974 05 10–05 19	Jonas Rimša	personalinė	25
131.	1974 08 30–09 01	Grupinė dailės paroda, skirta Hanau stovyklos buvusių lietuvių gyventojų suvažiavimui	17	44
132.	1974 09 20–09 29	Danguolė Stončiūtė	personalinė	40
133.	1974 10 11–10 20	Anastazija Tamošaitienė	personalinė	41
134.	1974 12 06–12 12	ALDD paroda		59
135.	1974 12 07–12 14	Eleonora Marčiulionienė	personalinė	95
136.	1975 01 10–?	Aldona Labokienė	personalinė	
137.	1975 02 14–02 24	Dailės paroda Vasario 16-osios proga	25	42
138.	1975 03 21–03 23	Čikagos aukštesniosios lituanistinės mokyklos meno paroda		48
139.	1975 04 11–04 20	<i>Lietuva</i> [Mstislavas Dobužinskis]	personalinė	55
140.	1975 04 18–04 28	Rimvydas Cinka	personalinė	58
141.	1975 05 09–05 18	Meno mėgėjų paroda, 1974/75 m. Jaunimo centro Meno kursų užbaigimo proga	45	228
142.	1975 05 23–06 01	D. Alekniene, M. Ambrozaitienė, V. Balukienė, A. Sutkuvienė	4	36

143.	1975 11 14–11 30	Lietuviški ekslibrisai iš Gintauto Vėžio rinkinio	39	
144.	1975 12 05–12 13	Ina Nenortienė	personalinė	36
145.	1976 01 16–01 25	Zita Sodeikienė	personalinė	15
146.	1976 02 13–02 20	Viktoras Petravičius	personalinė	58
147.	1976 03 12–03 21	<i>Erdvės kompozicija / Space Composition</i> [Juozas Mielius]	personalinė	45
148.	1976 04 02–04 11	Vida Krištolaitytė	personalinė	
149.	1976 04 16–04 25	Petras Aleksa	personalinė	
150.	1976 04 30–05 10	Kazimieras Žoromskis	personalinė	
151.	1976 05 14–05 23	Romas Viesulas	personalinė	40
152.	1976 08 27–09 06	Vytautas Kasiulis, Bronė Kasiulienė	2	60
153.	1976 10 15–10 24	Bronius Murinas	personalinė	56
154.	1976 11 12–11 21	Aldona Audronytė-Variakojienė	personalinė	50
155.	1976 12 10–12 19	Vladas Vaičaitis	personalinė	50
156.	1977 01 07–01 16	Jaunųjų menininkų paroda		21
157.	1977 01 14–01 23	Vladislovas Žilius	personalinė	46
158.	1977 02 04–02 18	Čikagos ir apylinkės lietuvių dailininkų paroda	23	39
159.	1977 03 18–03 27	Magdalena Birutė Stankūnienė	personalinė	41
160.	1977 04 15–04 24	Marytė Gaižutienė	personalinė	
161.	1977 05 27–06 05	A. Ambrozaitytė, J. Gudinskas, D. Stončiūtė-Kuolienė	3	
162.	1977 09 03–10 09	<i>Ex Collectione</i> G. ir D. Bylai, V. ir K. Bylaičiai	21	75
163.	1977 11 18–12 04	ALDD paroda III Mokslo ir kūrybos simpoziumo proga	32	60
164.	1977 12 03–12 12	Birutė Kidolienė	personalinė	38
165.	1977 12 09–12 18	Arvydas Algminas	personalinė	
166.	1978 02 24–03 05	<i>Ex Collectione</i> K. Avižienis		46
167.	1978 03 30–04 02	Norbertas Lingertaitis	personalinė	
168.	1978 05 05–05 14	Metinė meno paroda		93
169.	1978 05 20–05 28	Vytautas Ignas	personalinė	55
170.	1978 09 15–09 24	<i>Ex Collectione</i> Danutės Žilevičienės [Lietuvių profesionalios dailės ir liaudies meno paroda]	13	57
171.	1978 09 29–10 08	Dalia Ancevičienė	personalinė	46
172.	1978 09 29–10 01	Santalkinė meno paroda		154
173.	1978 10 06–10 15	Jaunųjų akademikų meno paroda	11	63
174.	1978 10 13–10 22	Stasys Krasauskas	personalinė	50
175.	1978 10 20–10 29	Aleksandras Marčiulionis	personalinė	58
176.	1978 11 17–11 26	Jadvyga Paukštienė	personalinė	60
177.	1978 11 22–11 25	Brighton Parko lietuvių dailės kūrinių paroda	26	228
178.	1979 02 23–03 04	Jurgis Račkus	personalinė	51
179.	1979 05 25–06 03	Marija Tubelytė	personalinė	

180.	1979 08 31–09 07	Pomirtinė Telesforo Valiaus kūrybos paroda	personalinė	53
181.	1979 09 14–09 23	Pranas Gailius	personalinė	35
182.	1979 09 28–09 30	Pranas Baltuonis	personalinė	
183.	1979 09 28–10 07	Eleonora Marčiulionienė	personalinė	
184.	1979 10 12–10 21	Vanda Aleknienė	personalinė	25
185.	1979 10 26–10 28	Teresė Gaidelytė	personalinė	
186.	1979 11 16–11 25	Povilas Kaupas /pomirtinė/	personalinė	72
187.	1979 11 30–12 09	Uršulė Astrienė	personalinė	
188.	1979 12 07–12 16	Mindaugas? Nasvytis	personalinė	
189.	1980 01 18–01 20	Lietuvių grafikos paroda, skirta Vilniaus universiteto 400 metų sukakčiai	27	43
190.	1980 02 22–03 02	LDI paroda	27	45
191.	1980 03 14–03 23	Rasa Arbaitė	personalinė	
192.	1980 04 15–04 24	Marytė Gaižutienė	personalinė	
193.	1980 10 03–10 12	Antanas Petrikonis, Jonas Šalna	2	
194.	1980 10 17–10 26	Eleonora Marčiulionienė	personalinė	52
195.	1981 02 13–02 22	Tradicinė Vasario 16-osios meno paroda		
196.	1981 03 27–04 05	Adomas Galdikas	personalinė	
197.	1981 04 24–05 03	Juozas Sodaitis	personalinė	59
198.	1981 05 08–?	„Galerijos“ rinktiniai [dalyvauja dailininkai, kurių parodos vyko 1980/81 m. Algimanto Kezio Galerijoje]		
199.	1981 05 15–05 30	Edwardas Walaitis, Juozas Mačėnas		
200.	1981 10 09–10 18	Bronius Murinas	personalinė	50
201.	1981 11 20–11 29	Lietuvių mitinės būtybės [ALDD paroda IV Mokslo ir kūrybos simpoziumo proga]	12	
202.	1982 02 12–02 21	Pranas Domšaitis	personalinė	65
203.	1982 05 07–05 23	Alfonas Dargis	personalinė	61
204.	1982 05 28–05 29	Grupinė dailės paroda, skirta „Aušros“ gimnazijų mokytojų ir mokinių suvažiavimo progai		
205.	1982 09 17–10 03	Žibuntas Mikšys	personalinė	
206.	1982 10 08–10 24	Giedrė Žumbakienė	personalinė	40
207.	1982 11 ?–?	Paroda iš Čiurlionio galerijos rinkinių	18	44
208.	1983 02 08–02 26	Vanda Balukienė	personalinė	
209.	1983 04 08–04 17	Pranas Domšaitis	personalinė	
210.	1983 03 11–03 20	Laima E. Simanavičiūtė	personalinė	31
211.	1983 04 22–05 01	Marytė Gaižutienė	personalinė	92
212.	1983 05 06–05 15	Jaunųjų dailininkų konkursinė paroda		
213.	1983 06 25–07 04	Pasaulio lietuvių dailininkų paroda, skirta II pasaulio lietuvių dienoms	42	82

214.	1983 10 07–10 20	E. Butėnas, R. Cinka, S. Rušinskas	3	
215.	1983 10 14–10 16	Julija Zdaniėnė		
216.	1983 11 03–11 13	Zita Sodeikienė	personalinė	
217.	1983 11 23–12 05	Vida Krištolaitytė	personalinė	50
218.	1983 12 ?–?	Paroda iš Algimanto Kezio <i>Galerijos</i> ir K. Avižienio rinkinių		
219.	1984 01 13–01 29	Lietuviškų plakatų paroda		200
220.	1984 02 17–03 04	Arvydas Algminas, Henrikas Blyskis, Jonas Srungys	3	38
221.	1984 04 13–04 15	Osvadas ir Irena Mickūnai	2	42
222.	1984 05 11–05 19	<i>Ant popieriaus ir iš siūlų</i>	16	49
223.	1984 09 14–09 23	Juozas Pautienius	personalinė	74
224.	1984 10 12–10 21	Nijolė Baniėnė	personalinė	
225.	1984 11 23–12 02	Senoji Lietuva [Mstislavas Dobužinskis]	personalinė	43
226.	1985 01 18–01 27	Freiburgo <i>École des Arts et Métiers</i> paroda		
227.	1985 02 15–03 03	Lietuvių tautodailės ir liaudies meno paroda		
228.	1985 04 12–04 21	Pasaulio lietuvių dailininkų paroda, skirta Čikagos skautininkų draugovės 35 metų sukakčiai		
229.	1985 05 03–05 05	Dailės paroda Motinos dienos proga		
230.	1985 10 11–11 20	Regina Ingelevičienė	personalinė	60
231.	1985 10 25–?	Julija Zdaniėnė	personalinė	46
232.	1985 11 22–12 01	Memorialinė paroda [Petras Kiaulėnas], V Lietuvių mokslo ir kūrybos simpoziumo proga	personalinė	46
233.	1986 02 14–03 02	Jurgis Daugvila	personalinė	42
234.	1986 03 06–03 16	<i>Bruožai</i> [Moterų dailininkų paroda]	5	23
235.	1986 04 18–04 27	<i>Žvilgsnis į save</i> [ALDD paroda]		
236.	1986 05 16–05 26	Ex Libris paroda [Antanas Tamošaitis]	personalinė	66
237.	1986 09 12–09 21	Vytautas Cipliauskas	personalinė	25
238.	1986 11 21–11 30	Vida Krištolaitytė	personalinė	
239.	1986 12 12–12 21	Tarabildos [Domicelė, Petras, Arūnas, Vija, Rimas]	5	68
240.	1987 02 20–03 08	<i>Paroda'87 / Art Exhibit'87</i>		
241.	1987 04 24–05 10	Jūratė Bigelytė Silverman	personalinė	
242.	1987 09 18–09 27	Bronius Murinas /pomirtinė/	personalinė	46
243.	1987 11 26–11 29	Vaizdinė-dokumentinė paroda Lietuvos krikšto sukakčiai		
244.	1988 01 29–02 07	Čiurlionio galerijos sukaktuvinė 30 metų paroda	31	
245.	1988 05 06–05 22	<i>Religija lietuvių mene</i>		46
246.	1988 09 16–09 25	Eleonora Marčiulionienė	personalinė	
247.	1988 09 30–10 09	Vija Tarabildienė	personalinė	
248.	1988 10 14–10 16	Vytautas Valius	personalinė	23
249.	1988 11 25–12 11	Alfonsas Dargis	personalinė	61

250.	1988 12 16-?	Palmyra Damijonaitienė [juostų paroda]	personalinė	
251.	1989 02 10-03 05	<i>Lithuanian Art'89</i> [Pasaulio išeivijos lietuvių dailininkų paroda Vasario 16-osios proga]		
252.	1989 05 12-05 21	Jadvyga Dobkevičiūtė-Paukštienė	personalinė	78
253.	1989 05 26-06 15	Dalia Kolbaitė [paroda skirta Z. Kolbai, A. Varnui, M. Šileikiui atminti]	personalinė	
254.	1989 06 16-06 18	Grupinė dailės paroda	7	44
255.	1989 09 22-10 08	Dalia Kolbaitė	personalinė	48
256.	1989 11 17-?	Meno paroda IV Mokslo ir kūrybos simpoziumo proga		
257.	1990 02 02-02 16	Grupinė dailės paroda [Lietuvos dailininkai]	4	
258.	1990 02 23-?	<i>Dailė'90: Religija lietuvių mene</i>	65	
259.	1990 04 20-04 29	Jaunųjų dailininkų paroda [dalis – iš Lietuvos]		53
260.	1990 11 14-11 25	Ramunė Kmieliauskaitė	personalinė	32
261.	1991 02 16-03 11	<i>Dailė'91</i>	71	389
262.	1991 05 10-05 28	<i>Dovana Čiurlionio galerijai</i>	49	84
263.	1991 06 21-?	Akvilė Zavišaitė [pomirtinė]	personalinė	
264.	1991 09 27-10 06	Algirdas Kurauskas	personalinė	
265.	1991 11 02-?	Vilniaus dailininkų grupinė paroda, skirta VLIKO 1991 m. lapkričio 1-3 d. užbaigiamajam seimui		

* Sąrašas sudarytas remiantis parodų katalogais, publikacijomis išeivijos periodikoje ir dailininkų biografijomis.

7 priedas

Čiurlionio galerijos, Inc. (8929 S. Harlem Ave., Bridgeview, Ill.; 4038 Archer Ave., Chicago, Ill.)

parodų sąrašas*

	Data	Parodos apibūdinimas	Dalyviai	Kūriniai
1.	1975 06 07-?	Čiurlionio galerijos atidarymas naujose patalpose		
2.	1975 10 04-10 19	Mikas Šileikis	personalinė	56
3.	1975 11 08-11 16	Amerikos lietuvių dailininkų sąjungos narių rudeninė dailės darbų paroda		56
4.	1976 ?-?	Vladas Vaitiekūnas	personalinė	28
5.	1976 06 05-06 20	Amerikos lietuvių dailininkų sąjungos pavasarinė dailės darbų paroda		38
6.	1977 04 15-04 30	Barbora Morkūnienė, Mikas Šileikis	2	54
7.	1977 10 07-10 23	Čiurlionio galerijos, Inc. 20 m. sukaktvinė ir pirmoji tautine tema paroda		33
8.	1978 10 14-10 28	Mikas Šileikis	personalinė	34
9.	1979 03 23-04 08	Teofilio Petraičio pomirtinė kūrybos paroda	personalinė	44
10.	1979 11 30-12 15	Sofija Butkienė, Vera Švabienė	2	55
11.	1980 05 16-05 31	Bendroji dailės paroda		42
12.	1980 11 07-?	Amerikos lietuvių dailininkų sąjungos narių rudens dailės darbų paroda		40
13.	1981 09 18-10 03	Moterų dailės paroda		55
14.	1981 10 10-10 24	Anthony Cooper, Antman Jack	2	24
15.	1981 11 06-11 21	Bendroji dailės paroda		33
16.	1982 10 01-10 17	Bendroji dailės paroda		
17.	1983 10 14-10 29	Mikas Šileikis	personalinė	31
18.	1983 11 04-11 20	Bendroji dailės paroda		41
19.	1983 11 25-12 09	Virginija Barton	personalinė	23
20.	1984 04 27-05 06	Teofiliaus Petraičio pomirtinė kūrybos paroda	personalinė	47
21.	1984 10 19-11 04	Bendroji dailės paroda	17	41
22.	1987 04 24-05 08	Amerikos lietuvių dailininkų sąjungos 30 metų sukaktvinė paroda		50
23.	1987 10 30-11 15	Bendroji dailės paroda		40

* Sąrašas sudarytas remiantis parodų katalogais, publikacijomis išėivijos periodikoje ir dailininkų biografijomis.

8 priedas

Balzeko lietuvių kultūros muziejaus (4012 Archer Ave., Chicago, Ill.; nuo 1986 m. – 6500

S. Pulaski Rd., Chicago, Ill.) meno parodų sąrašas*

	Data	Parodos pavadinimas / apibūdinimas	Dalyviai	Kūriniai
1.	1966 08–?	Jaunųjų dailininkų kūryba	10	
2.	1967 01 07–01 31	Ona Baužienė, Alvydas Bičiūnas	2	12
3.	1967 02 05–02 15	Algimantas Kezys (fotografija)	personalinė	
4.	1967 03 05–04 06	Edvardas Valaitis	personalinė	16
5.	1967 04 16–05 06	Valentinas Ramonis Valentino Ramonio užsienio dailininkų kolekcija	personalinė	20
6.	1967 04 30–?	Balzeko muziejaus meno studijos mokinių kūryba		
7.	1967 05 14–06 04	Marijos aukštesniosios lituanistinės mokyklos meno konkurso laimėtojų darbų paroda	29	
8.	1967 06 11–?	Kazimiero Baltramaičio ir Vito Lukoševičiaus archyvinės kolekcijos: Lietuvių dailė / Pasaulio valdovai		
9.	1967 09 17–?	Stacia Lukošienė	personalinė	
10.	1967 10 14–11 10	Rimas Laniauskas	personalinė	20
11.	1967 11 11–12 09	Juozas Mikelevičius	personalinė	
12.	1968 01 13–01 26	Vaclovas Ratas	personalinė	31
13.	1968 02 10–02 29	Petras Aleksa, Zita Sodeikienė	2	21
14.	1968 03 02–03 21	Jonas Tričys	personalinė	21
15.	1968 04 06–04 26	Ses. Mary Mercedes	personalinė	
16.	1968 06 08–06 27	Magdalena Birutė Stankūnienė	personalinė	
17.	1968 06 29–07 31	Jurgis Kasakaitis (fotografija)		
18.	1968 08 ?–?	Antanas Juknis (komiksai)	personalinė	
19.	1968 09 21–10 10	Jokūbas Dagys, Juozas Pautienius, Stasė Smalinskienė	3	
20.	1968 10 12–10 31	Jadvyga Paukštienė	personalinė	
21.	1968 11 03–11 15	<i>Nuo Goya's iki Picasso</i>		
22.	1968 11 16–11 26	Antanas Petrikonis, Vladas Vaitiekūnas	2	31
23.	1968 12 07–12 31	Barbora Morkūnienė	personalinė	40
24.	1969 03 09–04 08	Varnas Adomas (politinės karikatūros)	personalinė	
25.	1969 04 12–05 03	Mikas Šileikis	personalinė	30
26.	1970 05 10–06 14	Marijos aukštesniosios lituanistinės mokyklos meno skyriaus mokinių paroda		
27.	1969 06 ?–?	Algirdas Grigaitis (fotografija)	personalinė	

28.	1969 12 07–01 17	Antanas Skupas, Mikas Šileikis	2	40
29.	1970 06 19–?	Lėlių paroda		
30.	1970 11–?	Ses. Rosanne vedamos suaugusiųjų studentų klasės paroda		
31.	1970 12 13–01 11	Dana Prūsaitė [Donna Rhae Prusis]	personalinė	27
32.	1971 03 07–04 10	John Fabion, Antanas Skupas, Mikas Šileikis	3	32
33.	1971 05 09–05 31	<i>Youth and Sculpture / Jaunystė ir skulptūra</i> [Marijos aukštesniosios lituanistinės mokyklos mokinių paroda]	51	
34.	1971 06–?	<i>The Patient / Pacientas</i> [Stacia Lukošienė]	personalinė	
35.	1972 04 09–04 29	J. Fabion, A. Skupas, M. Šileikis, J. Cadel, M. J. Shiff, M. Palazon	6	
36.	1972 05 07–05 27	Debbie Barbaro, Marilyn Osadnik [Marijos aukštesniosios lituanistinės mokyklos mokinių darbai]	2	
37.	1973 06 10–07 14	Florenze Ezzell Stevenson	personalinė	
38.	1974 01 13–?	Savamokslis dailininkas Donald Bremer (metalo skulptūra)		
39.	1974 03 10–04 16	Janina Monkutė-Marks, Janina Kinkienė, Raminta Lapšytė	3	
40.	1974 04 17–05 10	Gintauto Vėžio ekslibrisų kolekcija		
41.	1974 11 17–11 29	Mikas Šileikis	personalinė	25
42.	1975 02 09–03 08	Grupinė dailės paroda, Vasario 16-osios proga	12	30
43.	1976 / 1977 (kilnojamoji)	<i>Twenty Lithuanian Artists from the State of Illinois / Dvidešimt Ilinojaus valstijos lietuvių dailininkų</i>	20 (31)	20 (31)
44.	1977 06 05–07 16	Ben. Blinstrubas (1891–1971)	personalinė	
45.	1978 11 12–12 15	<i>Leading Lithuanian Women</i> [ALDD paroda]		
46.	1979 07 22–08 21	Jonė Karužaitė, Nancy Demikis Ciesel	2	
47.	1979 09 09–10 09	Antanas Lipskis	personalinė	25
48.	1979 12 16–01 10	Giedrė Žumbakienė	personalinė	
49.	1980 01 19–02 18	Zita Sodeikienė	personalinė	
50.	1986 09 14–10 19	<i>Time and Space / Laikas ir erdvė</i>	20	
51.	1987 09 25–10 17	Pranas Galius. <i>Deuxieme Suite Lituanienne</i>	personalinė	
52.	1987 10 25–11 14	<i>Lithuanian Textiles – Historical and Contemporary / Lietuviški audiniai – Laiko tėkmėje</i>		
53.	1988 03 11–04 10	<i>Impressions from the Past / Įspūdžiai iš praeities</i> [M. B. Stankūnienė]	personalinė	25
54.	1988 04 22–05 14	Ada Sutkuvienė, Zita Sodeikienė	2	26
55.	1988 05 20–06 11	<i>Spring'88</i> [Nijolė Baniienė]	personalinė	50

56.	1988 09 14–10 12	<i>66 Years of Lithuanian Art / 66-eri lietuvių meno metai</i> [grupinė dailės paroda]	43	
57.	1989 05 26–06 17	Antanas Lipskis	personalinė	
58.	1990 06 22–08 31	<i>Performance in Print / Spaudos triukai</i>		
59.	1989 09 15–10 07	Romas Dalinkevičius	personalinė	43
60.	1990 09 21	Gintarė Uogintaitė	personalinė	
61.	199? 11 12–01 18	<i>Special Exhibition</i> [Kęstutis Musteikis, Augustinas Savickas, Raimondas Savickas]	3	
62.	1991 05 11–05 26	Anastazija Tamošaitienė	personalinė	50
63.	1991 05 11–05 26 aukcionas 05 27	Lietuvos dailininkų sąjungos paroda- aukcionas, skirtas išeivijos dailės ir kultūros archyvų grąžinimui į tėvynę paremti	49	
64.	1991 09 13–10 13	<i>New Work</i> [Marija Strasevičius]	personalinė	14
65.	1991 05 11–05 26	Anastazija Tamošaitienė	personalinė	
66.	1991 10 18–11 09	<i>New kaleidoscopic Series</i> [Rita G. Bulova]	personalinė	20
67.	1991 11 15–12 31	<i>Lietuvių dailės tiltas / The Lithuanian Art Connection</i> [Grupinė dailės paroda, skirta Balzeko muziejaus 25 m. sukakčiai ir Lietuvos nepriklausomybės atkūrimui]		

* Sąrašas sudarytas remiantis parodų katalogais, publikacijomis išeivijos periodikoje ir dailininkų biografijomis.

9 priedas

Kultūros židinio (361 Highland Blvd., Brooklyn, N. Y.) dailės parodų sąrašas*

	Data	Parodos pavadinimas / apibūdinimas	Dalyviai	Kūriniai
1.	1970 02 14–02 22	<i>Meno paroda</i> [1-oji dailės paroda]	31	135
2.	1970 04 25–04 26	Vitolis Dragunevičius	personalinė	
3.	1970 10 17–10 18	Giedrė Žumbakienė	personalinė	
4.	1970 11 14–11 15	Antanas Petrikonis	personalinė	
5.	1971 02 13–02 21	<i>2-oji dailės paroda</i>	35	109
6.	1971 03 13–03 14	Pranas Baltuonis	personalinė	
7.	1971 04 24–04 25	Grafikos paroda	10	62
8.	1971 05 22–05 31	Vytautas Kazimieras Jonynas	personalinė	126
9.	1971 09 25–09 26	Česlovas Janušas	personalinė	101
10.	1971 10 08–08 10	Juozas Bagdonas	personalinė	
11.	1971 10 30–10 31	Ona Dokalskaitė-Paškevičienė	personalinė	40
12.	1971 12 11–12 14	Adomas Galdikas	personalinė	
13.	1972 02 19–02 27	<i>3-oji dailės paroda</i>	31	68
14.	1972 03 11–03 12	Jaunimo menas		
15.	1972 04 22–04 23	Nijolė Savickaitė-Mockienė	personalinė	
16.	1972 05 20–05 21	Mindaugas Jankauskas	personalinė	
17.	1972 09 09–09 10	Juozas Bagdonas	personalinė	70
18.	1972 09 23–09 24	Bronius Murinas	personalinė	40
19.	1972 10 28–10 28	Ina Nenortienė	personalinė	
20.	1972 11 25–12 03	Niujorko lietuvių dailininkų sąjungai – 20	27	88
21.	1973 02 17–02 25	<i>4-oji dailės paroda</i>	27	87
22.	1973 03 17–03 18	Jaunimo menas		
23.	1973 03 31–04 01	Marija Žukauskienė	personalinė	
24.	1973 04 28–04 29	J. Kelečius, I. Mickūnienė, O. Mickūnas	3	
25.	1973 05 26–05 27	<i>Senoji Lietuva</i> [Mstislavas Dobužinskis]	personalinė	53
26.	1973 12 08–12 09	Jurgis Juodis	personalinė	50
27.	1974 02 09–02 17	<i>5-oji dailės paroda</i>	43	109
28.	1974 03 23–03 24	Jonas Rūtenis	personalinė	30
29.	1974 03 30–04 31	Romas Viesulas	personalinė	
30.	1974 10 05–10 06	Juozas Sodaitis	personalinė	28
31.	1974 11 02–11 03	Jadvyga Paukštienė	personalinė	42
32.	1975 02 22–02 23	<i>6-oji dailės paroda</i>	34	116
33.	1975 03 22–03 23	Petras Vaškys	personalinė	
34.	1975 04 19–04 20	Pranas Baltuonis	personalinė	

35.	1975 10 25–10 26	Aleksandra Vitkauskaitė-Merker	personalinė	
36.	1975 11 01–11 02	Ina Nenortienė	personalinė	
37.	1975 11 15–11 16	Antanas Petrikonis	personalinė	50
38.	1976 02 21–02 22	<i>7-toji dailės paroda</i>	36	131
39.	1976 09 18–09 19	Vytautas Kasiulis, Bronė Kasiulienė	2	
40.	1976 10 30–10 31	Nijolė Vedegytė-Palubinskienė	personalinė	
41.	1977 01 22–01 23	Jonas Rūtenis	personalinė	
42.	1977 01 30–01 31	Juozas Sodaitis	personalinė	
43.	1977 02 05–02 13	<i>8-oji dailės paroda</i>	33	160
44.	1977 03 19–03 20	Kazimieras Žoromskis	personalinė	
45.	1977 04 02–04 03	Mindaugas Jankauskas	personalinė	23
46.	1977 09 11–06 12	Viktoras Petravičius	personalinė	29
47.	1977 10 15–10 16	Alfonsas Dargis	personalinė	43
48.	1977 10 29–10 30	Pabaltiečių [susivienijimo <i>Baltia</i>] paroda	16 lietuvių	
49.	1977 11 05–11 06	Marija Žukauskienė	personalinė	28
50.	1977 11 26–11 27	Niujorko lietuvių dailininkų sąjungai - 25	23	74
51.	1978 01 07–01 08	Vladas Žilius	personalinė	56
52.	1978 02 25–02 26	<i>9-oji dailės paroda</i>	27	124
53.	1978 10 28–10 29	B. Kidolienė, G. Kudžmienė, G. Kulpienė	3	
54.	1979 02 10–02 11	<i>10-oji dailės paroda</i>	31	
55.	1980 01 12–01 13	Antanas Tamošaitis	personalinė	
56.	1980 02 09–09 10	<i>11-oji dailės paroda</i>	25	119
57.	1980 05 03–05 04	Pranas Lapė	personalinė	
58.	1980 09 13–09 14	Juozas Bagdonas	personalinė	51
59.	1980 10 04–10 05	Rimgailė Jonynaitė-Zotovienė	personalinė	35
60.	1981 03 14–03 15	Naumas Alpertas	personalinė	75
61.	1981 04 04–04 05	Ada Peldavičiūtė-Montvydienė / pomirtinė/	personalinė	44
62.	1981 05 09–05 10	Kazimieras Žoromskis	personalinė	35
63.	1981 10 03–10 04	Vanda Balukienė	personalinė	
64.	1981 10 10–10 11	Elena Kepalaitė	personalinė	14
65.	1981 10 17–10 18	Vytautas Ignas	personalinė	
66.	1981 10 31–11 01	Anatazija Tamošaitienė	personalinė	
67.	1981 10 17–10 18	Vytautas Ignas	personalinė	54
68.	1981 11 07–11 08	Pranas Lapė	personalinė	30
69.	1982 02 13–02 14	<i>12-oji dailės paroda</i>	39	122
70.	1982 05 08–05 09	Pabaltiečių [susivienijimo <i>Baltia</i>] paroda	4 lietuviai	

71.	1982 10 09–10 10	Keramikos paroda	7	
72.	1982 11 20–10 21	Vida Krištolaitytė	personalinė	
73.	1983 01 29–01 30	<i>Vasaros gėlių paroda</i> [Kazimieras Žoromskis]	personalinė	36
74.	1983 02 26–02 27	<i>13-oji dailės paroda</i>	30	
75.	1983 03 19–03 20	Česlovas Janušas	personalinė	160
76.	1983 05 07–05 08	Regina Matuzonytė-Ingelevičienė / pomirtinė/	personalinė	98
77.	1983 10 12–10 13	Vladislovas Žilius	personalinė	
78.	1983 10 15–10 16	Adomas Galdikas	personalinė	62
79.	1983 10 22–10 23	Marija Žukauskienė	personalinė	
80.	1984 04 07–04 08	Vladislovas Žilius	personalinė	25
81.	1984 09 22–09 23	Giedrė Žumbakienė	personalinė	40
82.	1985 02 ?–02 ?	Peronalinė paroda	personalinė	
83.	1985 03 30–03 31	Rimgailė Jonynaitė-Zotovienė	personalinė	
84.	1985 12 07–12 08	V. Rastonytė-Patch	personalinė	
85.	1986 05 03–05 04	Algimanto Kezio <i>Galerijos</i> paroda		
86.	1986 05 17–05 18	Pranas Lapė	personalinė	
87.	1986 09 13–09 14	Paulius Jurkus	personalinė	
88.	1986 10 04–10 05	Marija Žukauskienė ir fot. Algis Norvila	personalinė	
89.	1987 02 07–02 08	<i>14-oji dailės paroda</i>	21	100
90.	1987 03 28–03 29	Algimanto Kezio <i>Galerijos</i> paroda	28	
91.	1987 11 14–11 15	Česlovas Janušas	personalinė	
92.	1987 11 21–11 22	Marytė Gaižutienė	personalinė	
93.	1988 01 30–01 31	<i>15-oji dailės paroda</i>	41	78
94.	1988 10 08–10 09	Juozas Bagdonas	personalinė	
95.	1988 12 10–12 11	Vincas Kisarauskas, Saulė Kisarauskienė	2	
96.	1989 02 11–02 12	<i>16-oji dailės paroda</i>	48	81
97.	1989 09 23–09 24	Lietuvos dailininkų paroda		125
98.	1989 10 28–10 29	Lilija Lipaitė	personalinė	
99.	1990 02 10–02 11	Algimanto Kezio <i>Galerijos</i> paroda ir Romualdas Požerskis (fotografija)		
100.	1990 10 06–10 07	Marija Žukauskienė ir G. Kulpienė	personalinė	
101.	1990 12 ?–12 ?	Jūratė Račinskaitė	personalinė	
102.	1991 02 09–02 10	<i>17-oji dailės paroda</i>	23	
103.	1991 10 12–10 13	NLDS rudens dailės paroda	23	65

* Sąrašas sudarytas remiantis parodų katalogais, publikacijomis išseivijos periodikoje ir dailininkų biografijomis.

10 priedas

Meno galerijos *Almus* (77 Steamboat Rd., Great Neck, N. Y.) parodų (1955–1961) sąrašas*

	Data	Parodos pavadinimas / apibūdinimas
1.	1955 09 10–10 09	A. Belapetravičius, [G. Botyrius?], A. Elskus, V. Kašuba, P. Lapė, Ž. Mikšys, R. Viesulas, E. Urbaitytė
2.	1955 10 15–?	A. Galdikas, V. K. Jonynas, P. Lapė, A. Merker (Vitkauskaitė)
3.	1955 11 19–12 31	A. Belapetravičius, A. Elskus, A. Galdikas, V. K. Jonynas, V. Kašuba, A. Kašubienė, P. Lapė, A. Merker, E. Urbaitytė, R. Viesulas
4.	1956 02 25–03 31	[R. Ingelevičienė?], Č. Janušas, H. Kulber (Vyžiūtė), S. Plechavičienė (Lisieckaitė), P. Puzinas, W. J. Witkus
5.	1956 04 21–04 29	Antanas Zelenkevičius (Almis Zylė)
6.	1956 05 05–05 19	Juozas Pautienius
7.	1956 06 16–07 07	Ted Tessler

8.	1958 09 07–09 28	David Zelda
9.	1958 10 10–11 02	Romas Viesulas
10.	1958 11 09–11 30	Esphyr Slobodkina
11.	1958 12 14–12 ?	Costas Kay
12.	1959 01 10–02 01	Miriam Sommerburg
13.	1959 03 07–03 28	Shirley Marein
14.	1959 04 05–04 26	Anne Orling
15.	1959 07 29–08 30	Cowan, V. K. Jonynas, Mori, D. Shepherd, R. Viesulas
16.	1959 09 13–09 27	Burt Wassermann
17.	1959 10 03–10 18	Juozas Pautienius
18.	1959 11 01–11 18	Albinas Elskus
19.	1959 11 21–12 05	Long Ailendo meno mokytojų draugija (<i>Long Island Art Teachers Association; LIATA</i>)
20.	1959 12 06–12 27	Vytautas Kazimieras Jonynas
21.	1960 01 10–02 12	Romas Viesulas
22.	1960 02–?	A. Elskus, V. K. Jonynas, A. Galdikas, Birutė Gedvilienė (Vilkutaitytė), H. Šalkauskas, R. Viesulas, K. Žoromskis
23.	1960 03 13–03 27	Ake Tugel
24.	1960 04 03–04 24	Pranas Lapė
25.	1960 05 01–05 15	Sandra Čipkuvienė
26.	1960 05 22–06 12	Telesforas Valius
27.	1960 06–?	Mariusa Fernandez Ver Brugge
28.	1960 09 18–09 28	Bronka Stern
29.	1960 09 ?–10 12	<i>Abstract Pre-Raphaelism</i>
30.	1960 10 26–11 09	Jan Silberstein

31.	1960 11 ?-?	Rinktinė lietuvių grafikų paroda (A. Dargis, V. Kasiulis, J. Račkus, T. Valius, R. Viesulas)
32.	1960 11 27-12 10	Adomas Galdikas
33.	1961 01 22-02 11	Zelda David
34.	1961 02 05-02 17	Viktoras Vizgirda

35.	? 02 07-02 08	Donald Shepherd
36.	? 05 03-05 24	Jan Silberstein
37.	? 06 10- ?	Ake Tugel
38.	? 07 07-07 28	Shirley Kramer
39.	? 10 16-10 30	Anne Orling

- * Sąrašas sudarytas remiantis Nijolės Šalčiuvienės rūpesčiu į Lietuvą perduotu meno galerijos *Almus* archyvu (*LLMA*, F. 695, 111 dok.), publikacijomis išeivijos periodikoje ir asmeniniais dailininkų dalyvavimo parodose sąvadais. Sprendžiant iš periodikoje skelbtų galerijos veiklos planų, parodų galėjo būti surengta daugiau, tačiau nepakanka duomenų faktams patikslinti.

11 priedas

Algimanto Kezio Galerijos (744 North Wells St.; 226 West Superior St., Chicago, Ill.; nuo 1984 m. – 87 Birch Hill Rd., Locust Valley, N. Y.) renginių (1980–1985) sąrašas*

	Data	Parodos pavadinimas / apibūdinimas
1.	1980 05 16–06 22	Algimantas Kezys
2.	1980 06 27–07 13	Karolio Avižieniaus <i>Ex Collectione</i> / Marija Gaižutienė
3.	1980 07 18–08 16	Europos lietuvių grafika
4.	1980 08 22–09 26	<i>Medžiai</i> . Algimantas Kezys
5.	1980 09 29–10 18	Uosis Juodvalkis (fotografija)
6.	1980 10 24–11 15	Audrius Plioplys (fotografija)
7.	1980 11 21–12 20	Raimundas Lapšys (kristalo darbai)
8.	1980 11–?	<i>Ex Libris</i> (iš Gintauto Vėžio rinkinio) ir knygos <i>Lithuanian Bookplates</i> pristatymas
9.	1980 12 12–01 03	<i>Eve to Eternity</i> . James Hasse (tapyba)
10.	1981	Algimanto Kezio keturtomio plakatų leidinio „Posters, I, II, III, IV“ sutiktuvės
11.	1981 01 30–02 21	Pranas Gailius
12.	1981 02 27–03 14	Vytautas O. Virkau
13.	1981 03 16–04 04	<i>Vilnius</i> . Grupinė Lietuvos grafikų paroda
14.	1981 04 07–04 19	Aleksandra Eivaitė
15.	1981 04 12–04 16	Vanda Aleknienė
16.	1981 04 21–05 10	Rimvydas Cinka
17.	1981 05 08–?	<i>Galerijos rinktiniai</i>
18.	1981 05 12–05 30	Linas Katinas, Paul Martick (Povilas Martinkus), Rimas T. Visgirda
19.	1981 06 02–06 21	John Slobodnik
20.	1981 06 23–07 19	Dailės paroda iš Čiurlionio galerijos rinkinio
21.	1981 07 21–08 09	Mary Ann Annable
22.	1981 08 25–09 13	Daniel Wroblewski
23.	1981 09 18–?	Pranas Gailius
24.	1981 10 06–10 25	Vytautas Ignas
25.	1981 10 27–11 29	Viktoras Petravičius
26.	1981 12 04–12 20	Eugenijus Budrys
27.	1982 01 05–01 24	<i>Mitai</i> . Amerikos lietuvių dailininkų draugijos paroda
28.	1982 01 26–02 14	Šiuolaikinis lietuvių menas pagal liaudies tradicijas

29.	1982 01 25–02 05	Manuel Blanco-Gonzales
30.	1982 02 16–03 07	Gabrielius Staniulis
31.	1982 03 09–03 28	Zita Sodeikienė
32.	1982 03 30–04 11	Marija Strasevičiūtė
33.	1982 04 13–05 02	Henrieta Vepštienė ir Vytautas O. Virkau
34.	1982	Romas Bartuška, Eugenijaus Būtėnas, Algirdas Grigaitis (fotografija)
35.	1982	Algimanto Kezio fotografijų knygos <i>Society's Man</i> sutiktuvės
36.	1982	Dr. Jono ir Jonės Valaičių meno darbų kolekcijos pristatymas
37.	1982 06 29–07 13	Linda Beresnevičiūtė
38.	1982 07 20–08 22	Adomas Galdikas
39.	1982 09 07–09 26	<i>Lietuvių liaudies meno tradicijų tąsa</i>
40.	1982 09 28–10 17	<i>Lietuvos kaimo moters darbai</i> [Magdalena Birutė Stankūnienė]
41.	1982 10 19–10 30	Anastazija Tamošaitienė
42.	1982 11 02–02 27	<i>The Spirit of Man</i> . Viktoro Petravičiaus kūryba ir filmo apie jį pristatymas
43.	1982 12 03–12 23	Algimanto Kezio fotografijų knygos „Chicago/Kezys“ sutiktuvės
44.	1983 02 08–02 26	Vanda Balukienė
45.	1983 01 04–01 22	Romas Viesulas
46.	1983 01 25–02 05	Manuel Blanco-Gonzales
47.	1983	Carole Harmel, Arthur Lerner, Klaus Steinbrenner
48.	1983	<i>Temporary Monuments</i> . Christian Laine
49.	1983	Grupinė <i>Galerijos</i> dailininkų paroda
50.	1983 06 21–07 09	Pranas Domšaitis
51.	1983	<i>Our Roots / Mūsų šaknys</i> [grupinė lietuvių dailininkų paroda]
52.	1983 09 10–?	Norman Parish
53.	1983 10 08–08 29	Zitos Sodeikienės <i>Berlyno siena</i>
54.	1984 05–?	<i>Miestas ir gamta</i> . Algimantas Kezys

55.	1985	Vytautas Kašuba, Linas Katinas, Victoras Carretonas ir kt.

* Sąrašas sudarytas remiantis Algimanto Kezio autorinėje iškarpų knygoje *Scrapbook 7: Lietuvių meno galerija Čikagos miesto centre 1980–1983* (Stickney (Ill.), 2008) surinkta informacija, publikacijomis išėivijos periodikoje, pavieniais katalogais ir asmeniniais dailininkų dalyvavimo parodose sąvadais. Atsižvelgiant į renginių organizavimo *Galerijoje* intensyvumą peršasi išvada, kad joje kasmet galėjo būti surengiama per 20 parodų, tačiau nepakanka duomenų faktams patikslinti.

12 priedas

Pasaulio lietuvių bendruomenės seimai ir parodos

	Seimo laikas, vieta	Parodos pavadinimas, laikas, vieta
I PLB Seimas	1958 08 28–08 31, Niujorke, JAV	<i>First Lithuanian International Art Exhibition</i> , 1958 08 28–09 21, <i>Riverside</i> muziejus
II PLB Seimas	1963 08 30–09 01, Torontas, Kanada	
III PLB Seimas	1968 08 29–09 02, Niujorkas, JAV	<i>Išėivijos dailininkų kūryba</i> (skaidrių paroda)
IV PLB Seimas	1973 08 30–09 02, Vašingtonas, JAV	<i>12 Lithuanian Artists in America</i> , 1973 08 10–09 05, <i>Corcoran</i> meno galerija
V PLB Seimas	1978 06 30–07 04, Torontas, Kanada	
VI PLB Seimas	1983 06 27–06 30, Čikaga, JAV	vyko Pasaulio lietuvių dienų metu, programą sudarė: VI PLB Seimas ir kultūriniai renginiai (<i>Pasaulio lietuvių dailininkų paroda</i> , 1983 06 25–07 04, Čiurlionio galerija, Domšaičio darbų paroda, 1983 06 21–07 09, <i>Galerija</i>) V Pasaulio lietuvių jaunimo kongresas (Jaunųjų menininkų paroda, 1983 06 21–07 09, Iliojaus universitetas) II Pasaulio lietuvių sporto žaidynės VI JAV ir Kanados lietuvių dainų šventė
VII PLB Seimas	1988 06 28–06 30, Torontas, Kanada	

13 priedas

JAV lietuvių bendruomenės Kultūros tarybos dailės premijos (mecenatas – Lietuvių fondas)

Metai	Premijos gavėjas	
1973	Irena Mitkutė	už <i>Pastoralės ofortus su lietuvių dainomis</i>
1974	Kazimieras Žoromskis	už paveikslą <i>Trečias matavimas</i>
1975	Viktoras Petravičius	už viso gyvenimo kūrybą
1977	Kazys Varnelis	už viso gyvenimo kūrybą
1978	Elena Kepalaitė Adomas Varnas	už viso gyvenimo kūrybą garbės premija
1980	Viktoras Vizgirda	už viso gyvenimo kūrybą
1981	Adolfas Valeška	už viso gyvenimo kūrybą
1982	Vytautas Ignas	už viso gyvenimo kūrybą
1983	Alfonsas Dargis	už viso gyvenimo kūrybą
1984	Vytautas Kašuba	už viso gyvenimo kūrybą
1985	Romas Viesulas	už viso gyvenimo kūrybą
1986	Albinas Elskus	už viso gyvenimo kūrybą
1987	Ada Sutkuvienė	už viso gyvenimo kūrybą
1988	Zita Sodeikienė	už viso gyvenimo kūrybą
1989	Kęstutis Zapkus	už viso gyvenimo kūrybą